

КРАСА У РОЗУМІ

АРАБСЬКІ КАЗКИ У ЗАПИСАХ
АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО

КРАСА У РОЗУМІ

АРАБСЬКІ КАЗКИ

у записах

Агатангела Кримського

Для середнього та старшого
шкільного віку

Упорядкування, передмова
та переказ з арабської
Михайла Веркальця

Малюнки
Анатолія Паливоди

ББК 82.33-6
К78

Збірка арабських казок — чарівних, побутових, про тварин,— що їх зібрав і записав славнозвісний український вчений-орієнталіст А. Ю. Кримський (1871—1942).

В казках відтворено побут, звичаї та світогляд народів Арабського Сходу.

Редактор В. І. Романець

К $\frac{4804020400-034}{206-92}$ 201.92.

ISBN 5-301-01039-5 (укр.)

© Михайло Веркалець, упорядкування, передмова та переказ українською мовою, 1992
© Анатолій Паливода, ілюстрації, 1992

ОСЯЯНИЙ СХОДОМ

Український народ завжди підтримував тісні взаємини зі своїми сусідами. Ще в язичницькі часи наші пращури звертали увагу на Близький Схід, де в розквіті були астрономія, математика, медицина і література. Туди їздили наші дипломати, купці, допитливі мандрівники. Вони привозили на Україну ювелірні вироби, математичне приладдя, лікарські рецепти і не менш цінне — народну творчість у вигляді притч, казок, прислів'їв. Усе це ставало невід'ємною частиною української культури. Наш фольклор теж мігрував на Близький Схід. Бо й до нас приїжджали з неабияким зацікавленням. Побувавши тут, освічені араби занотовували цікаві факти з життя нашого народу, його історії, побуту та культури. Відвідавши Україну 1652 року, антиохійський патріарх Павло Алепський писав, що по всій землі ко заків усі вміють читати і знають порядок служби Божої та церковні співи, а священники навчають сиріт і не дають їм тинятися неуками.

Однак, поневоливши Україну, російські царі за короткий час знищили не тільки школи, бібліотеки, а й замахнулися на найдорожчий скарб народу — його мову. Багатьма указами заборонялося не тільки писати, читати, але й розмовляти по-українському. Наша історія фальсифікувалася, її героїчні сторінки залучалися до російської історії. Нашу культуру самодержавна історіографія повсякчас вульгаризувала.

Проти такої страшної несправедливості повстали кращі сини й доньки України. Потрібно було науково спростувати брехню ворогів нашої нації не тільки відомостями з вітчизняних, але й зарубіжних джерел, зокрема турецьких та арабських, які засвідчують самотутність та високий рівень української цивілізації.

Безумовно, культурний рівень того чи іншого народу найповніше відбито у власних його джерелах. Та на Україні впродовж 300-річного московського ярма їх було знищено або сфальсифіковано. Тому найоб'єктивніші відомості про нашу історію можна знайти хіба що в писемних пам'ятках чужинців. Через те у 20-х роках нинішнього століття, коли відродилася Українська академія наук, А. Кримський, аби найкраще висвітлити вітчизняну історію, порушив питання про заснування в Києві сходознавчого наукового центру з відділами арабістики та тюркології. Цю проблему вчений обґрунтував наявністю в арабських джерелах цінних відомостей про наш народ та його культуру, про дипломатичні та торговельно-економічні зв'язки України зі східним світом.

Агатангел Юхимович Кримський народився 15 січня 1871 року в містечку Володимирі-Волинському в сім'ї вчителя історії, який походив з бахчисарайського татарського роду. У рідного дядька по батькові зберігалися родові документи, писані арабською мовою, які проливають світло на гене-

алогію родоводу вченого. Мати письменника була простою селянкою з оплодженого білоруського роду.

Коли батько А. Кримського переїхав учителювати в містечко Звенигородку (тепер Черкаської області), хлопець деякий час навчався в Володимирі-Волинському, живучи в рідній тітці. Невдовзі його віддали до другої київської гімназії. Надзвичайно обдарований юнак у 1885 році витримув конкурс у приватному навчальному закладі — колегії Павла Галагана, де викладав тоді відомий український учений П. Житецький, який практично сформував уподобання свого вихованця. У цей час юнак остаточно вирішив працювати в ділянці сходознавства.

Вільно володіючи з дитячих років німецькою, французькою, польською, англійською мовами, А. Кримський опанував грецьку, турецьку, італійську, старосврейську та санскритську мови. «Я з однаковим зацікавленням, — згадує він, — читав в оригіналі П'єра Лоті «Індія», англійця Девереля «Моя подорож по Палестині», передмову до «Перлинової річки», яку написав китаєць Чен Катонг, Конфуція, прекрасні твори східної поезії, від яких віє ароматною весною, твори Анатолія Франса й античну поезію, сповнену краси й величі, історію Еллади та Риму, філософію Сократа. Читання книг різними мовами давало мені велику насолоду» (т. 3, с. 303).

Такий міцний фундамент наукових знань відкривав перед юнаком широкі перспективи. У 1889 році він вступає до Лазаревського інституту східних мов у Москві, а після його закінчення (1892 р.) — на історико-філологічний факультет Московського університету. Його вчителями були відомі вчені В. Міллер, Р. Брандт, П. Фортунатов, П. Виноградов, В. Гер'є, В. Ключевський та інші. Після закінчення університету А. Кримський у 1896 році складає магістерські іспити з арабської та слов'янської філології.

Того ж року молодий учений їде в дворічне наукове відрядження до Сирії та Лівану, де вдосконалює знання арабської та інших семітських мов. Перебуваючи на Сході, він вивчає писемні джерела, де зафіксовано багато цінних відомостей про Україну ще з дохристиянської доби.

Повернувшись із відрядження, А. Кримський робить блискавичну наукову кар'єру і невдовзі стає професором арабської літератури та історії мусульманського Сходу. Водночас викладає турецьку та перську мови й літератури і пише тритомну працю «Історія Персії, її літератури та дервішівської теософії», що витримала кільканадцять видань. Крім того, викладає в Московському університеті російську мову, стає Неодмінним секретарем Східної комісії Московського археологічного товариства, редактором наукового збірника «Древности восточные», а також редактором серії «Труды по востоковедению». Крім того, він пише рецензії на твори І. Франка, Лесі Українки, О. Кобилянської, Б. Грінченка, видає співомовки С. Руданського, робить огляди українських вистав, які відбуваються в Москві, тощо.

А. Кримський бажав прислужитися культурі рідного народу і через те всією душею тягся до України. У «Щоденнику», що зберігається у відділі рукописів ЦНБ АН України (ф. 36, № 105) *, читаємо: «Як би я кинув цю Москву і Лазаревський та оселився в Києві! Жду не дждуюся, коли це і я буду в осередку України, в громаді українофілів! Часто, дуже часто мрія про-

* Тут і далі посилання на фонди ЦНБ АН України подаються в тексті.

лине в мене об тому життю. яке могло би бути, коли б я був у Києві, але що ж робити? Може бути: і мій пробуток у Москві має ту перевагу, що розвиває сильніше струну українську, порушує саму глибину чувства. Не зрадя я тебе, Україно, твій я навіки. Як я і тепер жадаю зблизитися з народом моїм, присвятити все життя своє йому!»

Свою заповітну мрію А. Кримський зумів здійснити тільки у 1918 році, коли назавжди переїхав до Києва, де разом з академіком В. Вернадським відновлює Українську академію наук. Саме відновлює, а не засновує, як твердила офіційна сталінсько-брежнєвська реакційна історіографія, аби тримати наш народ у полоні одвічних «впливів» «старшого» — російського — брата. Бо Українська академія набагато старша за російську й веде своє літочислення з 1616 року. У всякому разі титул «академія» зафіксовано в її історії ще 1689 року.

У поновленій академії А. Кримський працює Неодмінним секретарем (до 1929 року), очолює історико-філологічний відділ, кабінет арабо-іранської філології, комісію історії української мови. З 1921 року він стає директором Інституту української наукової мови (тепер Інститут мовознавства АН України ім. Потебні), головним редактором академічного Російсько-українського словника, засновує правописну комісію Академії наук України у створенні «Найголовніших правил українського правопису».

А. Кримський був свідком становлення дружніх взаємин між Заходом і Сходом і добре усвідомлював значення культурних контактів між ними. Ще на початку наукового шляху він поставив перед собою нелегке завдання — відкрити рідному народові досягнення східної культури. Плекаючи мрію видати українською мовою фольклорні надбання народів Сходу, А. Кримський під час відрядження збирає арабські казки, приказки, анекдоти.

У фольклористичній праці «Вступні читання до історії арабських приповістей, оповідань і казок», яку А. Кримський на початку нашого століття подав до одного із львівських видавництв (з невідомих причин вона не побачила світу), висловлюється ряд цінних думок про фольклор взагалі та арабську народну творчість зокрема. У першому розділі цієї праці, що згодом у доповненому вигляді була вміщена в «Исследования о «Тысяче и одной ночи» І. Еструпа, вчений висловлює таку думку: «Усна словесність кожного народу далеко не вся оригінальна, а здебільшого є надбанням міжнародним, інтернаціональним: один народ запозичує в другого, той — у свого сусіда, той — знову у найдалшого сусіда і т. д. Усякий фольклор, чи є він український, російський, слов'янський і взагалі будь-який європейський або азійський, має найрізноманітніше походження».

Широким є коло тем та ідей приказок, прислів'їв, що їх зібрав А. Кримський. У них відбито своєрідність природи, життя людей, побуту, суспільного ладу. Не зайвим буде навести для прикладу такі записані А. Кримським прислів'я: «І тісний дім вмістить тисячу друзів», «Лінощі медом не годують», «Чужинець хоч і дивиться очима, але не бачить» тощо.

У всіх казках, прислів'ях та приказках даються мудрі поради. Вони допомагають збагнути специфіку художнього мислення народу. А. Кримський як письменник глибоко усвідомлював цю істину. Через те у нього немає жодного поетичного чи прозового твору, де б не відчувався вплив народної творчості Сходу. А його поетична збірка «Пальмове гілля», роман «Андрій Лаговський», «Бейрутські оповідання» прямо-таки пульсують східною

мудрістю. Лише в одному з оповідань збірки «Бейрутські оповідання», виданій у Києві 1919 року, письменник використав двадцять три арабські прислів'я. Досить влучно підмічає він і деталі арабського побуту. Коли там когось лають, то зичать, наприклад: «Бодай твоя хата завалилася!» Цей прокльон учений пояснює так: «Хати в Сирії будуються не інакше як із тесаного каміння; згоріти вони не можуть, а завалитися та зруйнуватися можуть».

Перу А. Кримського належить і цілий ряд праць, де висвітлено теоретичні проблеми усної народної творчості Сходу. Так, загальноновизнано, що його історико-літературний нарис «Тисяча і одна ніч» є неперевершеним дослідженням славнозвісного збірника, з яким Європа вперше познайомилась у XVIII столітті через не досить вдалий французький переклад Галлана. Оглядаючи європейські теоретичні дослідження «улюбленої книги всього світу», особливо юнацтва, А. Кримський торкається також і її естетичної вартості й перекладів різними мовами. Основою збірки вчений вважає повість про перського царя Шехрїяра, який, розгнівавшись на віроломство своєї дружини, почав брати собі щоночі нову дружину, яку вранці страчував. Щоб припинити кровопролиття, Шехрезада, донька царського міністра, добровільно йде за дружину до Шехрїяра і кожного ранку починає розповідати цікаву казку, а по сході сонця перериває розповідь на найцікавішому місці. Аби довідатись про кінець казки, цар відкладає страту до наступного дня. Таким чином, минає тисяча ночей, а на тисяча першу ніч цар милує Шехрезаду.

А. Кримський вважає, що причина загального захоплення «Тисячею і однією ніччю» полягає передусім у тому, що казки її містять у собі все те, чого й ми чекаємо від гарних казок: тут і цікавість фабули, і романтична фантастичність, і захопливе сплетіння елементу фантастичного з реальним, і опис чудових країн та пригод.

Високо цінуючи казки цієї збірки, А. Кримський крізь їхню фантазію та побутові картини бачив елемент історизму. Відкидаючи вигадки про відрубність націй, засуджуючи реакційні течії в мистецтві, в літературі та фольклористиці, вчений багато уваги приділяє дослідженню інтернаціональних мотивів усної народної творчості, зокрема названої збірки.

У процесі мандрування з країни в країну казки видозмінюються: з'являються нові імена персонажів, нові обставини, інколи міняються початок та кінець. Ці закономірності можна спостерігати на казкових сюжетах, що їх принесли на Україну хозари. Наприклад, у казці про Добриню знаходимо ідентичний сюжет казки про Крішну.

Мандрування усної народної творчості відбувається, як зазначає А. Кримський, двома шляхами: усним та писемним. Перший, безумовно, оперативніший. Саме так запозичувались індійські притчі Азією й Африкою через спілкування персів та арабів з індійцями. А вже через спілкування слов'ян з персами та арабами цілий ряд сюжетів «Тисячі і однієї ночі» потрапляє й на український ґрунт. А. Кримський зауважує, що одній дотепній казці про зношені пантофлі старого скупердяги, яких він не може позбутись і які доводять його до зубожіння, особливо поталанило в українській літературі «в прекрасній, талановитій віршовій обробці» І. Франка, який зумів, зберігши східний колорит, пов'язати її з українськими звичаями.

У 1900 році в Москві виходить нарис А. Кримського «До літературної історії «Тисячі і однієї ночі», де узагальнено його досвід як перекладача.

У своїх фольклористичних дослідженнях учений порушує цікаву проблему олітературення казки, завдяки чому вона набуває нового й ширшого життя. Йдеться не про різновид перекладу чужої казки рідною мовою, а про перенесення її на інший національний ґрунт, що зветься в літературознавстві «національною адаптацією». До такого способу з більшістю зібраних А. Кримським казкових сюжетів вдалися і ми.

Перебуваючи в науковому відрядженні в арабських країнах, А. Кримський вивчав рукописи, де виявив величезну кількість відомостей з історії України. Він зібрав силу-силенну арабських народних прислів'їв та багато невідомих Європі казок. Зібраний матеріал особливо цінний тим, що вчений не просто записував його, а й супроводжував записи відповідними науковими коментарями арабською та українською мовами. Слід зазначити, що до збирання народної творчості А. Кримський залучав місцевих освічених арабів. «Для вивчення міжнародного фольклору,— писав помічник А. Кримського Т. Кезма,— ця збірка казок матиме надзвичайно велике значення. Дивовижно близька схожість багатьох сирійських і палестинських казок з українськими».

До сьогоднішнього дня араби шанують А. Кримського, вважаючи його своїм ученим за тритомну працю «Семитские языки и народы», хрестоматію «Арабская литература в очерках и образцах», дослідження «Арабская поэзия доисламского и старосламского времени», «История новой арабской литературы» та інші.

Узагальнюючи свої наукові спостереження про культуру Сходу, зокрема народну творчість, учений дійшов висновку, що в культурному житті мусульман та християн дуже багато спільного і що простий народ ніколи не проводив чіткої межі між різними релігіями. «Іслам,— читаємо в неопублікованих записках А. Кримського,— як відомо, визнає багато святих людей Старого та Нового Завіту. Старозавітні патріархи — Авраам, Мойсей, Ісайя та інші — вважаються за божественних пророків і в мусульман. Іса, тобто Ісус Христос,— теж є для них великим пророком (але не Богом), його мати Діва Марія (Батуль Мар'ям) високо шанована і Кораном, і повсякденною мусульманською практикою. Визнає іслам і християнських великомучеників, які постраждали від язичницьких царів. У повазі там святий Георгій, сім сонних юнаків ефеських та ін.» (ф. I, № 25161).

Саме тому, що на Сході сповідують численні релігії — християнську (православ'я та католицизм), мусульманську, іудейську, язичницьку, у текстах пропонованих казок читач зустрінеться зі словами різної релігійної приналежності — Бог, Аллах, що є своєрідними синонімами до слова Всевишній.

Згідно з правилами мусульманської релігії, шанувальники Аллаха не повинні б вірити в християнські церкви, чудодійні ікони та свят. Проте у Сирії, як зазначає А. Кримський, трапляються випадки синкретизму, тобто поєднання суперечливих релігійних поглядів. Свідчать про це записані вченим казки «Сайданайська зцілителька», «Про сімох сплячих юнаків ефеських», фольклорні коментарі до яких мають заголовок «З приводу спільних святинь у християн та мусульман Сирії». В коментарях йдеться, зокрема, про Віфлєємську печеру, де народився Христос,

яку відвідують і мусульмани, переважно хворі. Італійський мандрівник Маріта, відвідавши це святе місце в 1760 році, стверджує, що всяк, хто ввійде сюди босоніж, виходить здоровим. Засвідчує цей факт і польський пілігрим — князь Радзивілл у своїй книзі «Подорож до святої землі». Релігійну терпимість можна спостерігати, наприклад, у Страсну п'ятницю під час обнесення Плащаниці. У цей час, як засвідчує А. Кримський, до християнських церков приходять бездітні мусульманки, які переконані в тому, що після цього в них неодмінно народиться дитина.

Великою популярністю у Сирії користується й Сайдавайський жіночий монастир, де у спеціальній печері заховано ікону Богородиці, яка начебто належить пензлю святого Луки. До речі, відомості про цей монастир знаходимо і в праці українського письменника-андрівника В. Григорія-Барського, виданій 1885 року в Петербурзі.

Науковими коментарями А. Кримський супроводжував майже всі свої записи. Так, до казки «Пригоди загадкового дзбана» вчений подає не тільки відповідні пояснення, а й звертається до праць інших учених.

Супроводжуючи поясненнями записи арабських казок, А. Кримський про одну з них — «Смерть кривоприсяжника» пише так: «На Лівані всякий, якщо його твердженням і запевненням не хочуть вірити, дає клятву перед іконою Богородиці Дейрель-Камарської, сподіваючись, що після цього йому неодмінно повірять» (ф. I, № 25161).

У сімейній хроніці арабських правителів Бюстросів, що належить до XVIII століття, А. Кримський віднайшов мандрівний сюжет казки «Бедуїни та варені перли». Порівнявши його з іншими джерелами, він пише, що ця сирійська легенда дуже давня. У розповідях про історію завоювання Ірану за халіфа Омара в VII ст. бедуїни-завойовники знаходять не мішок перлів, а мішок дорогоцінної камфори, вважаючи її за сіль, якою солять юшку. І, дійшовши висповку, що сіль зіпсована, охоче міняють цінну камфору на стару сорочку. При цьому бедуїн, який віддав мішок солі за зношене шмаття, вважає, що він обдурив простакуватого купця.

Видаючи в Києві 1928 року збірку наукових праць «Розвідки, статті та замітки», вчений помістив там і легенду «Про сімох сплячих юнаків ефеських», що є міцною підвалиною для дослідника міжнародних фольклорних сюжетів. А. Кримський зазначає, що цей сюжет поширений у всьому світі. Відбито його і в Талмуді. А з тих часів, відколи казка стала надбанням християн, вона швидко поширилася по всьому світі. Найдавнішою, однак, є літературна її обробка в сирійському варіанті. А. Кримський зазначає, що від християн-сирійців легенда про ефеських юнаків усним шляхом потрапила до Корану (розд. XVIII «Печера»), арабського пророка Мохаммеда (помер 632 року), а з іудейсько-йеменською домішкою ми її бачимо в ранніх коранських коментаторів. У мусульманському світі вона зробилася може ще популярнішою, ніж у християнському, і прикрасилася якнайхудожніше.

Нерідко коментарі А. Кримського увібрали в себе природні спостереження людей, багаторічний досвід попередніх поколінь, їхні умовисновки. Обстоюючи рівноправність усього живого на світі, вчений звертає свої симпатії не тільки до всіх людей Землі, а й до тварин та птахів, зазіхання на життя яких вважає за злочин. Т. Кезма в промові на ювілей А. Кримського зазначав, що він був великим шанувальником приро-

ди, який цінував усяку гілочку, всякий листочок. У примітці до казки «Як шейх навчав ведмедя грамоти» читаємо: «Уявлення про те, що тварини здатні читати, далеко не таке вже й незвичне. Як би там не було, у благородних коней також вірили років двісті тому бедуїни Палестини, а, може, й тепер ще вірять. Бувають коні, які, залишаючись довго на прив'язі, починають хитати головами й хитають досить довго. Д'Арвіс, який жив серед бедуїнів в 1664—1665 роках, почув від них пояснення, що така благородна істота, як кінь, одержала від пророка Мохаммеда щедрий дар мовчки читати щоденно той чи інший розділ з Корану» (ф. I, № 25140).

А. Кримський не був релігійним фанатиком, але прихильно ставився до всякого віросповідання, вважаючи релігію першоосновою людського духу, джерелом гуманізму, гальмом проти скоєння злочину. Проте він засуджував служителів культу, які використовували релігію як засіб наживи. Записуючи казку «Похорон мусульманської собаки», він не пропускає нагоди дати до неї таке пояснення: «Анекдот про те, як піп за гроші поховав собаку, а архієрей хотів був покарати його, я чув у Єрусалимі від православного раба. Та, почувши від власника собаки про гроші, архієрей починає ляяти священика вже зовсім за інше: чому, мовляв, не запросив на собачий похорон самого архієрея» (ф. I, № 25140).

В арабських казках, що їх зібрав А. Кримський, відкривається особливий світ — реальний і фантастичний, оповитий специфічним ароматом Сходу. Замість вигаданих життєвих обставин ми зустрічаємось у них зі справжнім Сходом, подробицями його життя. Перед нами постають спритні ворожбити, чарівники, джини, чудові підземні міста. У них злилися воєдино два світи — світ міфічних істот та світ звичайних людей. «Посередниками між духами та людиною,— пише А. Кримський,— виступають чарівники й ворожки, що допомагають людині. Древній руський тип ворожбита — грубий, жорстокий. З часом на їхній образ мали вплив іноземні літературні джерела: західні — британські... Західний вплив позначився і на самій казці: боротьба духів з людьми переходить у боротьбу духів між собою, і люди здобувають з них собі користь» (ф. 36, № 112).

Але поруч із казковою фантастикою ми подибуємо тут і прекрасні побутові оповіді з рельєфно вималюваними реальними картинами. У них подано справжнє життя багатой знаті, всесильних світу цього. «Щоправда,— як зауважує А. Кримський у нарисі «Тисяча і одна ніч», опублікованому 1904 року,— це не так особисті характери, як саме типи, чи навіть шаблони. Ось перед нами з'являються величні та щедрі, хоч і розумово досить-таки обмежені, правителі, а поруч з ними — розумні й витончені радники-міністри, інколи порядні, інколи негідники, причому східний державець, доречно зазначити, переважно піддається впливові другого типу. Ось галерея старих чоловіків, які знають, що таке життя; одні з-поміж них — хитрі, озлоблені чаклуни, інші — поважні люди, багаті досвідом патріарха сім'ї; у них бувають сини — покірливі їхнім благочестивим заповітам, або легковажні юнаки, розбещені матір'ю».

До перекладу зібраних на Сході у 1896—1898 рр. казок А. Кримський залучав своїх співробітників — Т. Кезму та Б. Блюма. Щоправда, вони здійснили лише підрядковий переклад казкових сюжетів. У текстах є правки українською мовою, зроблені рукою А. Кримського, які свідчать про його намір видати казки українською мовою.

Щоб глибше висвітлити історію своєї батьківщини, А. Кримський пише наукову працю «Персія й Україна в часи козачтва й разінщини» та «Історію хозар». Але найбільше його цікавив усе-таки арабський світ. Ось що каже з цього приводу Т. Кезма в статті «Видатний арабіст»: «Все-союзна Академія наук доручила академіку А. Кримському написати історію новоарабської літератури ХІХ—ХХ століть. Вступний розділ цієї праці був прочитаний на сесії арабістів у Ленінграді 1937 року й викликав велике зацікавлення слухачів, насамперед своїм жвавим викладом. Перший том цієї обсягової праці наш великий вчений недавно закінчив; у ньому близько 15 тисяч сторінок».

На жаль, за життя А. Кримського ця праця, як і багато інших, не побачила світу. На початку Великої Вітчизняної війни А. Кримський був евакуйований до Казахстану, де у 1942 році куля сталінського сатрапа обірвала його життя. Тільки у 1980 році «История новой арабской литературы» А. Кримського видана в Москві. Сподіваємось, що іншим працям ученого, зокрема «Історії хозар», які зберігаються в рукописах, пощастить побачити світ на Україні. Дорогу їм прокладають зібрані ним арабські казки, які вчений неодмінно хотів бачити у перекладі українською мовою, аби наблизити рідний народ до загальнолюдських надбань, до того квітника, започаткував духовне прозріння землян.

*МИХАЙЛО ВЕРКАЛЕЦЬ,
кандидат філологічних наук*

КАЗКА ПРО САДИКА

Був собі пастух на ймення Садик, тобто Правдивий. А звали його так тому, що він ніколи не брехав. І хоч би яку шкоду робив, завжди щиро зізнавався. Служив він в одного еміра¹ і пас його череду. Якось поїхав той емір у гості до другого еміра, і засперечалися вони про те, чи є на світі вірна і чесна челядь. Емір, у якого Садик пас череду, почав вихвалити свого наймита. Другий не згоджувався з ним, запевняючи, що й Садик, напевне, тільки прикидається чесним, а коли випаде нагода, не упустисть її, щоб обдурити свого пана. І побилися вони об заклад. Домовились, що коли отой другий емір спіймає Садика не гарячому, то неодмінно забе-

¹ Емір — в арабських країнах титул правителя, а також сина монарха.

ре в першого половину всієї його череди, а як не зробить цього, то не пошкодує половини своєї череди.

Роз'їхалися вони. Тоді другий емір звелів своїй доньці, щоб перебралася простою дівкою та й підманула Садика, що пас череду.

А в тій череді був величезний бик із золотими рогами. І почала емірова дочка підлещуватися до Садика та вмовляти, щоб зарізав того бика. Мовляв, як вволить її волю, то вона його покохає

Хлопець не став довго вагатися й зарізав бика, а золоті роги поклав на ніч собі в головах. Уклалися вони спати, а емірова донька викрала вночі ті коштовні роги та й утекла до батька. Батько зрадів і думає:

«Попався Садик — тепер буде одбріхуватися!»

А Садик як прокинувся та побачив, що нема золотих рогів, то дуже засумував. Були б золоті роги, оддав би емірові, а тепер рогів нема — емір не повірить, що їх украдено. Чи не доведеться одбріхуватись? Узяв він тоді дрючка і, встромивши в землю, надів на нього тюрбан¹. Стоїть дрючок, наче жива людина. Підходить Садик до нього й вітається:

— Добридень, паночку!

І сам собі відповідає:

— Доброго здоров'я, Садику!

— Прийшов тобі сказати, пане, що золоторогий бик здох.

— Ну, як здох, то повинні зостатися золоті роги. Де ж вони?

— А я не знаю.

— То ти брешеш! Не здох бик!

— А таки твоя правда, пане, не здох!

І пішов він собі геть. Думав, думав та й надумався: «Скажу, що вовки з'їли золоторога».

Знову підійшов до дрючка з настромленим тюрбаном:

— Здоров був, пане!

І сам собі відказує за пана:

— Доброго здоров'я, Садику! Що тобі треба?

— Вовки з'їли золоторога!

— Якби вовки з'їли, то золоті роги б zostалися!

— Твоя правда, пане, zostалися б.

І знову одійшов Садик, і знову сів. Думав, думав, а тоді підійшов до дрючка і знову вітається з ним та з тюрбаном:

¹ Т ю р б а н — головний убір в арабів.

— Здоров був, паночку! Оце наскочили на череду розбійники-бедуїни¹, забрали золоторого бика та й погнали з собою.

Сказав і сам собі одказує, наче емір:

— Якби бедуїни наскочили, то забрали б увесь товар. Брешеш, Садику!

— А таки брешу!

Одійшов Садик і знову сів. Думав, думав та й надумався: треба правду сказати. Підходить до дрючка:

— Добридень, паночку!

— Добридень, Садику! За яким ділом?

— Та прибилася до мене дівка, я пожартував з нею, а вона підлестилася до мене й умовила, щоб твого золоторого бика зарізав. Я й піддався на ту дівочу спокусу: бика зарізав, золоті роги коло себе на ніч поклав, а вона ті роги вкрала та й утекла.

— Ну, що ж, Садику, хоч і завинив ти дуже, але за щирю правду прощаю тебе!

Тим часом другий емір на radoщах покликав до себе еміра, якому служив Садик. Розказав йому, як вийшла справа, показав золоті роги та й каже:

— Ану, клич свого Садика, нехай одбріхується!

Перелякався Садик, як почув, що його кличуть до панів, але пішов. Прийшов, привітався до обох емірів, а ті його грізно запитують:

— Де бик-золоторіг?

— Де бик? — перепитав Садик. І розповів, як усе сталося:

— Прибилася до мене дівка, спокусила своєю красою і почала вмовляти: заріж та заріж бика — золоті роги! Я й зарізав, роги коло себе на ніч поклав, а вона вкрала їх та й утекла. Ніхто не винен, окрім мене, карайте мене!

А емір йому й каже:

— За твою правду прощаю тебе! Іди знову до череди й пильнуй її, а наш сусід половину своєї череди віддає нам.

УЧЕНИЙ ШЕЙХ

Був собі шейх², який чванився, що знає геть усі науки. Коли його питали про що-небудь, він одразу давав докладну відповідь, посилаючись на видатних учених. Люди як на дивовижу ходили до нього.

¹ Б е д у ї н и — араби-кочівники.

² Ш е й х — представник вищого мусульманського духовництва.

У місті, де жив той шейх, існував гурток. Гуртківці часто приходили до нього з усілякими питаннями. І всі вони дивувалися його знанням та надзвичайній пам'яті. Але одного разу змовилися вони вчинити таке: кожен з них напише будь-яку літеру на клаптику паперу. А вже потім з цих літер треба скласти слово, що б нічого не означало. Розтлумачити це слово вони попросять шейха.

— Якщо він дасть відповідь,— умовилися гуртківці,— й цього разу, то ми знатимемо, що всі попередні відповіді й розмови були чистісінькою вигадкою і плодом його фантазії. Якщо ж не дасть відповіді, будемо вірити йому й надалі.

Після цієї домовленості кожен з них накреслив на папері першу-ліпшу літеру. Потім склали всі літери до купи. І вийшло слово: «хунфушару». Це слово, звісно, нічого не означало, так собі — безглузда дурниця. Прийшовши до шейха, вони запитали, що воно означає. Той, не задумуючись, бовкнув:

— Це рослина. Росте вона в горах щасливої Арабії. Стебло у неї гладеньке, листя дрібне: цвіте круглими квітками рожевого відтінку, який часом переходить у білий. Ібе-Бейтар каже, що хунфушару має температуру три градуси, а вологість — першого ступеня. Давид Аль-Басир каже, що ця рослина виліковує хвороби серця й очищає дихальні шляхи... А такий-то вчений каже те й те, а інший — зовсім інше. Араби іноді дають її коровам, щоб ті краще доїлися. Навіть один з наших поетів каже:

Усю мою душу любов притягує до тебе,
Як молоко притягує рослина оця хунфушару.

Про це зілля згадується і в збірці переказів нашого пророка Магомеда.

Шейх намірився був навести ще якийсь текст, але слухачі перебили його:

— Ну, годі ж бо, шейху! Ти вже набрехав і на медиків, і на арабів, і на поетів. Не приписуй брехні хоч пророкові!

Тут вони розкрили свою таємницю і присоромили його. Відтоді ніхто більше не ходив до цього шейха просити поради чи з якимись своїми клопатами.

ДБАЙ ПРО КІНЕЦЬ ДІЛА

Був собі дуже багатий купець, і була в нього дружина. Якось довелося йому відлучитися з дому на торги. А його дружина саме сподівалася дитини. От купець і каже:

— То я поїду, але коли буде на те воля неба, повернуся додому перше, ніж Господь пошле нам дитя.

Попрощався він з нею та й поїхав. Подорожував довго, аж поки заїхав до якогось царя. А той цар саме шукав когось такого, кому можна було б доручити керувати державними справами. Купець видався йому розумним і кмітливим чоловіком. От цар і присилював його залишитися в нього. По якомусь часі почав купець прохати у свого повелителя дозволу поїхати додому, але той не захотів віддати йому належної плати за службу. Тоді купець і каже:

— О, мій царю! Дозволь мені провідати свою рідню. Я неодмінно повернуся.

Почувши таке запевнення, цар дозволив і наділив купця тисячею червінців.

Купець сів на корабель і поплив до свого рідного міста. А дружина його перед тим почула від людей, що чоловік її служить у царя. Тож вона зібралася в дорогу, взяла з собою обох дітей, бо в неї народилися хлопчики-близнята, і поїхала в ту сторону. Зупинилася вона на одному острові, а саме тієї ночі зупинився там і той корабель, яким прибув її чоловік. Мати й каже дітям:

— Цей корабель пливе з тієї сторони, де живе тепер наш тато. Пішли б ви до моря і, може, розпитали б у людей про нього.

Хлоп'ята побігли до моря, піднялися на корабель та й почали гратися. І так загулялися, що й незчулися, як посуते-ніло.

Купець тим часом спочивав на палубі. Дитячий галас розбудив його, і він підхопився, щоб нагримати на них. Та ненароком упустив капшук із золотом, який загубився серед мішків з крамом. Шукав його купець, шукав, але не знайшов. І почав він бити себе по голові, а тоді підійшов до хлопчиків та й каже:

— Це ви взяли мої гроші. Бо зумисне гралися тут, біля краму, аби щось поцупити. Крім вас, тут не було нікого.

Підвісив він хлопчиків до колодки¹ і почав бити палицею по п'ятах та шмагати ременем. Діти зняли вереск на весь корабель. На той гвалт збіглися матроси.

— Усі тутешні дітлахи, мабуть, злодюжки та крадії,— казали вони.

¹ На Сході використовують такі колодки для покарання. До них підвішують людину догори ногами, а потім лупцюють палицею по п'ятах. Такий пристрій зветься «феляк». — *Прим. А Кримського.*

Бив дітей купець, бив, а опісля спересердя запрягся: коли не повернуть йому капшук із грішми, викине їх у море. А що капшука знайти не могли, то купцеві довелося дотримати слова. Він узяв хлопчиків, прив'язав до в'язки очерету та й викинув у море.

Мати спохопилася, що діти забарилися, і кинулася шукати їх, аж поки зайшла на корабель. Тут почала розпитувати:

— Чи не бачив хто моїх діток? З обличчя вони такі й такі, а років їм стільки й стільки.

Співчуваючи матері, матроси сказали:

— Е, либонь, це ті самі хлопчєнята, яких щойно втоплено.

Як почула мати цю страшну звістку, заголосила, приказуючи:

— Горе ж мені! Бідна моя голівонько! Сини мої, соколи! Чому нема тут батька вашого, щоб поглянув на вашу й мою недолю?

— А хто твій чоловік? — поцікавились матроси. Жінка назвала ім'я купця й сказала:

— Я його жінка. Їхала до нього, й ось, як на те, звалилася на мене оця біда.

Почувши ці слова, купець кинувся до неї, обійняв її, а тоді почав лементувати, шматувати на собі одяг і бити себе по голові.

— Боже ж мій милий! — каювся він перед дружиною. — Та це ж я згубив своїх діток власною рукою! Отак завше Бог карає того, хто не думає про кінець діла й не зважає своїх вчинків!

І купець оплакував своїх синів. Плакала й жінка. Нарешті він промовив:

— Не заспокоюсь доти, доки не знайду дітей.

Він почав плавати по морях, шукаючи дітей, але все марно.

А з синами його сталося ось що. Вітер погнав ту в'язку очерету, до якої їх прив'язав батько, спершу у відкрите море, а далі викинув на берег, кожного в іншому місці. Одного з них підбрали слуги правителя тамтешнього краю й представили самому цареві. Той дуже сподобав собі хлопчика й прийняв за сина, а підданим оголосив, що це його дитина, яку навмисне виховували потай від усіх. Народ дуже радів, бо любив свого повелителя.

Потім цар призначив хлопця своїм намісником і наступником.

Минуло багато років. Той цар помер, і на його місце по-

садовили приймака. І почав молодик царювати. Усе йому йшло гаразд, державні справи були в добрім стані.

Тим часом його справжні батько з матір'ю й далі об'їжджали острови, сподіваючись, що море викинуло дітей на сушу. Але, не знайшовши ніде й сліду своїх синів, вони втратили останню надію й оселилися на одному з островів. Якось купець пішов на базар і побачив делляля¹, який продавав хлопця. Купець і подумав:

«Куплю-но я собі цього парубчака, щоб був мені на втіху, замість рідної дитини».

Купив і привів його додому. Як тільки вгледіла його дружина, то й скрикнула:

— Господи! Це ж син мій!

Батьки вельми зраділи цій події й спиталися парубка про брата. Той відповів:

— Море нас роз'єднало, і я не пам'ятаю, що сталося з братом.

Збігло чимало років. Сім'я оселилася в тім краю, де царював син купця. А його брат теж уже виріс. Батько дав йому товару і вирядив у дорогу, саме в те місто, де царював його брат. Дійшла до нього чутка, що приїхав якийсь купець, а в нього такі товари, що знадобилися б і володарю. Тоді цар прикликав того купця до себе. Купець з'явився і вклонився йому. Обидва й не здогадувалися, що вони брати, але кров у них заговорила. От цар і каже:

— Зостанься в мене. Я поправлю твоє становище і дам усе, чого тобі заманеться.

Той зостався й прожив там таки довгенько. Побачивши, що цар нізащо не хоче відпустити його від себе, він написав додому листа, в якому запросив батьків приїхати до нього. Батько й мати згодилися на переїзд, і цар відтоді почав дуже поважати їхнього сина. Але він усе ще не знав, що то його брат.

Одної ночі цар виїхав за місто, взявши їсти й пити, і напився до нестями. Купець, турбуючись про нього, сказав собі: «За всі ті щедроті, що цар виявив до мене, сам охоронятиму його цієї ночі».

¹ В Азії мало хто письменний. Через те замість того щоб вивішувати оголошення, посилають «делляля», цебто по-нашому крикуна, оповісника або маклера, який стає на міських роздоріжжях і викрикує, що продається. При цьому, коли можна, він показує всім предмет продажу. Увечері «делляля» продає річ тому, хто дав найкращу ціну. Від довірителя він, ясна річ, дістає певний відсоток. Через «деллялів» теж оголошується час відходу і приходу кораблів і т. ін.— *Прим. А. Кримського.*

Витяг він з піхов меча і став біля входу до шатра. Тут його вгледів один з-поміж пажів ¹, що заздрих юнакові за ту прихильність, яку виявив до нього цар. Побачивши його з мечем у руці, паж спитав, що це означає. Той відповів:

— Я сам стерегтиму царя за його милість до мене.

Паж промовчав, а вранці розповів про це своїм товаришам. Ті вирішили схитрувати:

— Це нам на руку! Ходімо до царя та обставимо справу так, щоб він розгнівався на купця і прогнав його.

Змовившись, вони пішли до володаря й заявили:

— Ми хочемо дати тобі важливу пораду.

— Яку? — спитав цар.

— Отой молодий купець, якого ти приблизив до себе і поставив вище всіх достойників, цієї ночі лагодився напасти на тебе і вбити.

Цар змінився на обличчі й запитав:

— І ви це доведете?

А пажі йому:

— Яких тобі ще треба доказів? Якщо хочеш знати щирю правду, то цієї ж ночі вдай, ніби спиш п'яний, а сам пильнуй: побачиш, що буде все так, як ми сповістили.

Після цього вони пішли до купця й сказали:

— Цар дуже вдячний тобі за вчорашнє вартування. За це він ще більше тебе любитиме.

Так заздрісні пажі хотіли приспати пильність купця.

Настала друга ніч. Цар уже був тверезий і занепокоєно чекав купця. Юнак і справді з'явився біля шатра, витяг з піхов меча і став при вході... Побачивши це, цар не на жарт перелякався, мерщій покликав своїх приборчників і звелів схопити купця. Відтак обурено мовив:

— Так оце така подяка мені за те, що я допустив тебе до себе ближче, ніж будь-кого? Ти задумав проти мене такий негідний вчинок?

Тут підскочили двоє пажів і закричали:

— Пане наш! Звели, і ми, як стій, одрубаємо йому голову!

Але цар сказав:

— Ні, вбити його — річ легка й не мудра, а от воскресити мертвого — то вже годі! Треба дбати про кінець діла, а стратити його ми ще встигнемо.

І, наказавши закувати купця в кайдани, повернувся

¹ П а ж — юнак знатного походження, який при дворі царя готувався до лицарського звання.

у свої палати. Вирішував державні справи, часом їздив на полювання, а про купця й забув.

Знову прийшли до нього змовники й почали переко-
нувати:

— Володарю наш! Якщо ти потуратимеш купцеві, що
робив замах на твоє життя, то збунтуються й інші пажі.
Адже всі тепер про це тільки й гомонять.

Розгнівався цар і наказав привести юнака, щоб кат стра-
тив його.

От йому вже й очі зав'язали, вже й кат, замахнувшись
мечем, звернувся до царя:

— Звели тільки, царю мій, і я відітну йому голову!

Але цар знову розсудливо мовив:

— Стривай! Я ще раз розгляну його справу. Він таки за-
слуговує на смерть і нікуди від неї не втече.

Відвели купця знову до тюрми. Тим часом звістка про це
докотилася до його батьків. Батько мерщій написав листа
і пішов до володаря.

Той прочитав листа, який закінчувався словами: «Нехай
тебе помилує Всевишній! Не поспішай чинити кару. Я теж
колись поквалився в однім ділі, та й загубив у морі його
брата. Ще й досі нуджу світом. Убий краще мене замість
сина».

Старий упав до царевих ніг і ревно заплакав.

— Ану лишень, розкажи,— зацікавився цар,— що за
пригода сталася з тобою!

І старий почав розповідати:

— Володарю мій! Був у нього брат, і я їх обох викинув
у море...

І він розповів усю пригоду від початку до кінця. Почув-
ши це, цар несподівано закричав і кинувся з престолу до
батька та брата. Обійняв їх і сказав:

— Ти мені батько, а це мій брат, а дружина твоя — моя
рідна ненька.

І всі троє невимовно зраділи.

Скликав цар людей, розповів їм про все, що сталося, а то-
ді звернувся до батька:

— Коли б і ти дбав про кінець діла та зважував, що ро-
биш, не каюся б і не побивався б тепер.

Прикликав цар ще й свою неньку, і вони раділи щасливій
долі, що з'єднала їх. Відтоді до кінця днів своїх жили вони
єдиною сім'єю в радості й достатках.

СЛІПЦІ

Жив у Багдаді один хитрий сліпець на ім'я Факік. Він нічого не робив, а тільки ходив та жебрав. Мав звичай мовчки стукати в двері, не вимовляючи ні слова, доки йому відчинять. Якось він почав отак настирливо стукати в одні двері.

— Хто там? — почувся голос господаря.

Факік на це нічирк і постукав удруге.

— Та хто ж це такий? — знову сердито запитав господар.

Сліпець і цього разу не відповів. Господар зрештою сердито розчахнув двері.

— Ну чого тобі? — невдоволено спитав він, побачивши Факіка.

— Подайте милостиню ради Аллаха! — заскиглив Факік.

Господар хвилину помовчав.

— Ти сліпий? — спитав він.

— Еге, — відповів сліпець.

— Ну, в таких разі простягни свою руку.

Факік був певний, що цей чоловік хоче йому щось дати, і простяг руку. А господар узяв його за руку й повів до хати. Факік охоче пішов за ним, бо подумав, що той замість милостині хоче нагодувати його. Вони піднялися сходами аж на найвищий поверх. Тут поводитир Факіка зупинився й знову перепитав:

— Ну, старче Божий, чого тобі треба?

— Прошу милостиню заради всемогутнього Аллаха.

— Аллах подасть! — одказав на це господар. — Проси, щоб він повернув тобі очі! Я дати нічого не можу.

— А щоб тебе! — вигукнув Факік. — Чому ж ти не сказав мені цього відразу, ще там, унизу?

— А ти, дурню, чому зразу не озвався? — глузував той.

— Подай милостиню ради Аллаха! — не вгавав Факік.

— Нема в мене нічогосінько для тебе!

— Ну то хоч поможи зійти вниз!

— Сходи перед тобою, йди сам, — реготав господар.

Сліпець почав навпомацки спускатися, але не втримався, покотився сходами вниз і гепнувся прямо в двері. А господар зареготав ще дужче.

Опинившись на вулиці, Факік жалісно охкав, бо добре-таки потовкся. В цю мить надійшли два інші сліпці-жебраки, які з ним товаришували, й почали розпитувати, що сталося. Факік розповів про свою пригоду, а вкінці додав:

— Не залишається нічого іншого, як узяти дещо з

наших припасів, бо сьогодні не дали мені нічого, а їсти хочеться.

Сліпці погодилися й пішли разом з ним додому.

А господар, який так неприємно зустрів Факіка, був досвідчений крутій та злодій. Почувши крізь вікно розмову жебраків, він миттю вибіг з дому й назирці подався за ними. Так непомітно й увійшов слідком до їхньої оселі.

Тут обачний Факік звернувся до товаришів:

— Ну, братове, зачнімо двері та обшукаймо спершу нашу хату, чи немає тут часом кого-небудь чужого.

Почувши це, крутій сторопів, але тут-таки вгледів, що зі стелі звисає шнур. Він ухопився за нього та й повис у повітрі. Сліпці, обходячи оселю, постукували палицями по кутках, нищпорили скрізь, але нічого не знаходили. Коли нарешті посідали, крутій опустився на долівку й сів поруч Факіка. Витягнувши із схованки гроші, сліпці перелічили їх і нарахували дванадцять тисяч срібних монет — драхм.¹ Тоді кожний узяв стільки, скільки йому треба було, а торбу з грішми вони заховали в тайник.

Факік хотів був піти купити чогось попоїсти, але в когось знайшовся якийсь харч, і всі троє почали їсти. Крутій теж простягає руку до їжі, та вибирає найсмачніші шматки. Чутким вухом Факік уловив поруч незнайоме чамкання і зчинив гвалт:

— Пробі! Тут хтось чужий!

І цієї ж миті схопив злодія за руку й накинувся на нього разом з двома іншими сліпцями, періщачи його чим попало.

— Пробі! Гвалт! Грабують! Рятуйте, люди добрі! — верещали сліпці.

І крутій теж горланив щосили й відбивався від трьох.

На гвалт позбігалися сусіди та перехожі, вибили двері й увійшли до хати, щоб розборонити розбишак. Крутій заплющив очі, кинувся до прибулих і вклонився до землі, благаючи:

— Рятуйте, люди добрі! Побратими мої не хочуть віддати належної мені частки грошей. Ми наскладали їх разом. Я сьогодні мав намір узяти те, що належить мені, а вони накинудись на мене і мало не вбили.

Сліпці закричали, що все це брехня.

Тоді люди повели всіх чотирьох до оселі намісника, який був водночас і суддею.

Там крутій виступив наперед і сказав:

— Світлий наміснику! Мушу тобі признатися, що я

¹ Д р а х м а — давня грошова одиниця.

й мої побратими — страшенні злочинці. Але ми запряглися, що не викажемо нічого, хіба що під муками. Що ж робити? Почни хоч би й з мене — треба ж спокутувати колись свої гріхи!

Факік роззявив був рота, щоб виправдатися, але намісник грізно звелів йому мовчати.

Крутія розпростерли й почали бити палицями. Він спершу уперто мовчав, згодом почав стогнати, далі розплющив одне око, а відтак друге.

— Що це ти виробляєш, проклятий!? — здивовано й воднораз сердито вигукнув суддя.

Пройдисвіт відповів:

— Ясний пане! Дай мені свій перстень, як запевнення в тому, що ти помилуєш мене, коли я розкажу тобі все!

Суддя пообіцяв.

Тоді він почав:

— Усі четверо ми тільки вдаємо з себе сліпців, щоб обдурювати людей та виманювати в них гроші. Ми заходимо до осель довірливих людей і чинимо там усякі шкоди. Отаким чином ми зібрали чимало грошей: аж дванадцять тисяч драхм. От я й сказав товаришам: «Віддайте мені мою частку — три тисячі, бо я більше не хочу шахраювати та обдурювати людей!» А вони злякалися й почали мене бити. Це можуть засвідчити усі перехожі. Будь ласкавий, ясновельможний пане, звели їм оддати належні мені три тисячі драхм. А що я не брешу, сам переконаєшся, взявши цих сліпців на тортури,— вони вмиттю прозріють!

Факік та двоє інших сліпців зчинили галас, що він бреше. Суддя не повірив їм і звелів катувати їх, починаючи з Факіка. Били його, били, а він кричав тільки одне:

— Не бачу! Не бачу!

Пройдисвіт підійшов до нього й порадив:

— Та годі вже тобі! Чого ти такий упертий! Краще розплющ очі, невже ти хочеш, щоб тебе забили до смерті?

Звісно, сліпий Факік не міг послухати його поради. Суддя загадав катувати й інших двох старців. Крутій і до них підійшов з лицемірною порадою:

— Послухайте мене, братове! Розплющіть очі! Час покаятися за всі крутіства! Побійтеся Бога — він тяжко карає за брехню!

Коли катування не допомогло, дурисвіт сказав судді:

— Облиш уже їх! Вони не розплющують очей, бо людей бояться. Краще пошли по гроші!

І крутій пояснив де та схованка.

Суддя звелів вигнати трьох сліпців з міста й принести йому гроші. Він одлічив три тисячі крутієві, а решту наказав роздати вбогим.

КАЗКА ПРО ГОРБАНЯ

За давніх часів жив собі в одному китайському місті кравець, чоловік веселої вдачі, що кохався в піснях та музиці. Якось він поїхав зі своєю дружиною на прогулянку за місто. Додому вони вертались уже присмерком. Коли це по дорозі зустрічається їм горбань, та такий кумедний з обличчя, що міг би розсмішити усякого, хоч би й як засмученого. Кравець із дружиною підійшли ближче, щоб придивитися до цієї прояви. А тоді запросили його до себе в господу, щоб трохи потішив їх тієї ночі. Горбань погодився. Тоді кравець, хоч і було дуже пізно, пішов на базар, накупив смаженої риби, хліба, помаранчів та всяких ласощів. Сіли вони вечеряти. А кравцева дружина вибрала добрячий шмат риби і дає гостеві:

— Пригощайся, небораче! Якщо завеликий, то я можу порізати!

Горбань схопив рибу і хотів був проковтнути її прожогом, але в ній була чимала кістка. Вона застрягла йому в горлі, і він за хвилину помер.

Уздівши це, кравець закричав:

— Господи, на все твоя воля! Але ж навіщо він помер на наших очах! Що ж нам тепер, жінко, робити?

Дружина подумала й сказала:

— От що, чоловіче, зараз надворі ніч. Бери його на плечі й неси. Я йтиму попереду, а ти за мною. Коли хто зустріється та почне цікавитись, скажеш, що заслаб наш син і ми несемо його до лікаря.

Так вони й зробили. Несуть мертвяка вулицею, а жінка голосить:

— Ой, сину ж мій, синочку! Що це з тобою приключилося? Що в тебе болить?

Коли хто й траплявся їм по дорозі, то думав: «Це в них, мабуть, дитина заслабла».

Отак кравець з дружиною безпечно дійшли до того будинку, де жив лікар-єврей. Постукали вони в двері — виїшла до них чорна невільниця. Бачить: прийшли якісь люди з хлопцем на руках.

— Чого вам треба? — питається вона.

Кравцева дружина й каже:

— Ми хочемо, щоб лікар оглянув нашого хлопчика. Ось тобі чотири червінці, віддай своєму панові, хай він мерщій спуститься сюди. Наша дитина тяжко хвора.

Служниця побігла нагору, а кравець з дружиною витягли мерщій горбуна нагору, притулили на сходах до стіни й щезли.

Невільниця вбігла до єврея й каже:

— Там, унизу, стоять двоє з хворою дитиною. Вони передали чотири червінці завдатку, щоб ви оглянули її.

Побачивши такі гроші, єврей зрадів, хутко підвівся й побіг темними сходами. По дорозі він зачепився за мертвяка і ненароком зіпхнув його вниз.

— Ой, лихо мені, лихо! — зарепетував він.— Я штовхнув цього хворого так, що він покотився сходами й, мабуть, убився. Ой Мойсею! Ой Ароне! Лихо мені, лихо! Давиде¹ і всі дванадцять пророків! Що мені тепер робити?!

Узяв він горбаня, виніс нагору й побачив, що той і справді мертвий. Тут дружина напоумила його, що діяти.

— Чого ти сидиш? — репетувала вона.— Як так сидиш до ранку, то нас застукають, і тоді нам смерть! Давайно краще винесемо його на дах та вкинемо в хату до нашого сусіда.

А той сусід був правовірним мусульманином і торгував олією та лоєм, постачаючи їх на кухню самого султана². Не раз траплялося, що він принесе олію додому, а коти та щури вип'ють її. Коли ж його не було вдома, то в хату заходили й собаки з покрівлі через комин. Ці вже геть чисто виїдали все, що попадалося³.

Єврей з жінкою винесли мертвяка на дах, підв'язали йому попід пахви віжки й спустили в хату до сусіда так, що він опустився на п'яти й прихилився до стіни. Потім висмикнули віжки та й утекли раді-радесенькі.

Невдовзі повернувся додому господар. Відчинив ту кімнату, увійшов зі світлом у руках і побачив, що хтось ховається в закутку коло комина.

¹ М о й с е й, А р о н, Д а в и д — біблійні єврейські пророки.

² Султаном в Азії зветься цар або король. Мусульманин усе одно що й мохамедянин. То є така віра.— *Прим. А. Кримського.*

³ На Сході будують хату не так, як у нас: покрівля там плоскувата. Таких печей, як у нас, на Сході не треба, бо там дуже гарячий клімат. Задля зими вистачить і коминка. А щоб варити обід улітку, є громадська піч, де все поварять і посмажать. Така піч зветься «форп».— *Прим. А. Кримського.*

— Ось воно що! — зарепетував мусульманин. — Не коти мене об'їдали досі, а люди! Це ти мене обкрадав! А я, дурень, лаяв безневинних котів та собак, а тим часом це ти крав у мене м'ясо та олію. Зараз я тобі всиплю!

Ухопив він дерев'яного молотка, підбіг до горбаня і впершив його в самісінькі груди. Горбань ані звуку. Дивиться господар — аж той уже мертвий. Сполошився він тоді, почав себе лаяти й каятись за свою нестриманість.

— Будь проклята вся олія на світі! — гукнув він спересердя. — І навіщо було забивати його на смерть?! — бідкався він.

Потім оглянув труп пильніше й побачив, що це якась горбата потвора. Ще дужче почав він сипати прокльони:

— Тьху, мерзенний верблюде! Мало того, що ти горбатий, так вирішив ще й злодієм стати! Зорі небесні, напоумте мене! Що ж мені діяти?!

Завдав він собі на плечі горбаня та й подався з хати. Донісши труп до найближчого майдану, поставив його на сходах невеличкої крамниці, а сам утік.

Невдовзі прийшов на майдан купець-християнин, теж султанський постачальник, п'яний-п'янісінький. Закортіло йому, бачте, в таку пору у лазні попаритись. А що перебрав усяку норму, то почав бурмотіти собі під ніс:

— Незабаром світатиме, мусульмани почнуть сходитись до мечеті на вранішню молитву. Гляди, ще й до поліції потягнуть мене за порушення порядку.

Відчувши небезпеку, купець надав ходи неслухняними ногами. Щось наче на аркані потягло його до крамниці. Аби відхекатись, він сів на східцях, не помітивши мертвого горбаня, й задрімав. Щось, певно, приверзлося йому, бо він замахав руками, наче обороняючись від напасників. Так і намацав мертвяка. Спочатку подумав був, що й це якийсь злодій. Адже здерли ж бо цієї ночі у нього з голови чалму! З люти почав частувати горбаня стусанами в спину, та так сильно, що той звалився. Християнин зчинив гвалт, гукаючи на допомогу нічного сторожа. Той відразу ж і з'явився. Уздрівши, що християнин лупцює мусульманина, він здивовано запитав:

— За віщо ти його б'єш?

— Він хотів пограбувати мене! — пояснив купець.

— Не смій його чіпати! — суворо звелів сторож.

Оглянувши горбаня, сторож зрозумів, що той мертвий.

— Он до чого ми дожилися! — лютував він. — То це вже християни вбивають правовірних?!

Схопивши купця за комір, він потяг його до судді. Покірно йдучи назустріч невідомості, купець міркував:

«Господи, Ісусе Христе! Пресвятая Діво! Як могло статися, що від кількох стусанів він віддав Богові душу!»

Сердегу замкнули. А вранці, аби відомстити кров'ю за кров, суддя вирішив стратити вбивцю, звелівши оповісникові оголосити про це на всю околицю. Тим часом спорудили шибеницю й привели винуватця. Як належить, кат накинув йому на шию зашморга і хотів уже виконати вирок, коли до шибениці наблизився купець-мусульманин і закричав:

— Облиш його! Убивця — я!

Надійшов суддя, і правовірний мусульманин розповів йому геть усе: як горбань занадився до нього красти і як його застукали на гарячому. Розповів детально, як уперішив його молотком і як виніс мертвого на майдан.

— Він не винен! Якщо вже вшати, то тільки мене! — закінчив він свою розповідь.

Тоді суддя звелів відпустити купця-християнина, а натомість повісити купця-мусульманина. Кат негайно зняв зашморг із шиї невинного і накинув на шию тому, що зголосився. За хвилю крізь натовп почав пропихатися лікар-єврей, голосно благаючи:

— Не робіть цього! Убив горбаня я!

Він розповів, як усе було насправді, а закінчив такими словами:

— Убивши одного мусульманина цілком випадково, я не дозволю губити другого навмисне, зі злої волі.

Суддя взяв до уваги щире зізнання й звелів повісити лікаря. Вже й зашморг опинився у нього на шиї, коли знову ж таки хтось почав пропихатися крізь натовп, волаючи:

— Зупиніться! Зупиніться! Це я його вбив!

Цього разу у вбивстві розкаювався кравець, розповівши чисто все, як було:

— Він нам співав, грав на бубні. За це моя дружина почастивала його великим шматком риби. Нею він і вдавився. Потім ми вчинили великий гріх.

Здивувався суддя, як і всі люди, такій чудній пригоді.

— Цей випадок неодмінно треба занести до літописної книги! — наказав він, але все-таки звелів повісити кравця.

Тут навіть сам кат розчулився.

— Чи не краще було б нікого не карати? — звернувся він до судді.

А слід пам'ятати, що горбань був блазнем самісінького султана і розважав його щодня. Напередодні, як відомо, горбань випив зайве і подався блукати містом. А сьогодні,

коли султан почав допитуватися, де він, придворні сповістили йому:

— Милостивий володарю! Горбаня вбили. Саме зараз кат карає злочинця, але зробити це ніяк не вдається, бо щоразу з'являється новий убивця, що бере всю вину на себе.

Султанові захотілося власними вухами почути розповіді злочинців та востаннє оглянути труп горбаня. Прибувши на місце події, він усе уважно вислухав і звелів записати цей випадок як історичну подію.

Тим часом з натовпу до трупа підійшов один цирульник і почав пильно його оглядати. Оглянувши горбаня, він од реготу аж за боки вхопився. Натовп подумав, що він збожеволів. Нарешті цирульник спромігся вимовити:

— Адже ж горбань живісінький!

Відкривши скриньку з ліками, він вийняв якусь мазь і натер нею горбаневі горло. Після цього тоненьким скальпелем витяг шматок риби з кісткою. Горбань чхнув, випростався і сказав:

— Слава Аллахові і Магомедові, його пророку!

ПИРІЖОК, НАЧИНЕНИЙ ЧАРІВНИМ ЗІЛЛЯМ

Пішов якось один чоловік у ліс по зілля, яке може, коли його з'їсти, розкрити таємницю всіх цілющих трав. Після довгих пошуків він знайшов нарешті те, що шукав, і промовив до себе:

— Замість того щоб з'їсти це зілля сирим, я спечу з ним пиріг, а вже тоді з'їм.

Замісив він тісто, зліпив пиріг і, начинивши його чарівним зіллям, відніс до пекарні. Пекарю, якого звали Лукман, він сказав:

— Спечи мені цей пиріг. Коли буде готовий, я приїду й заберу.

Пекар засунув пиріг у піч і, заклопотаний усякими іншими справами, забув про нього. А коли згадав, пиріг згорів і став чорний, як вугілля. Покликав тоді він свого помічника та й каже:

— Принеси мені трохи тіста — я зліплю інший пиріг.

Хлопчик-помічник приніс Лукману тіста, й той, зліпивши новий пиріг, начинив його іншим зіллям і засунув у піч.

Невдовзі прийшов чоловік, що замовив йому пиріг, та й питає:

— Чи готовий мій пиріг?

— Готовий! — відповів Лукман і, вийнявши пиріг з печі, вручив його господареві.

Приніс той пиріг додому, з'їв його, але про таємниці лікарських трав так і не дізнався. Повернувся знову до пекаря та й питає:

— Що ти зробив з пирогом, який я тобі приніс? Тільки кажи правду!

Тут Лукман і признався:

— Не буду приховувати від тебе: згорів твій пиріг. Я його з'їв, а тобі спік новий. Хіба не смачний?

Розгнівався чоловік на нього й пішов собі геть.

А Лукман тим часом, з'ївши пиріг із чарівним зіллям, відкрив для себе таємниці всіх трав, що є на світі: які з них дають користь, а які — шкоду. І невдовзі прославився як лікар, що виліковує всі хвороби з допомогою зілля.

Якось прийшла до нього старенька бабуся з розпухлим носом.

— Лікарю Лукмане, люди кажуть, що ти виліковуєш усі болячки. Дай мені таких ліків, щоб я знову стала молодю!

А Лукман їй на те:

— Ні, матусенько, мені не дозволено цього робити. Не гоже вбивати одного задля вигоди іншого.

Розгнівалася бабуся і пішла, плачучи, додому. Але по дорозі зустріла Лукманового сина й поскаржилася йому:

— Я так прохала твого батька, щоб зробив мене молодю, а він не захотів і прогнав мене геть. Каже, що робити це йому заборонено.

А хлопець їй у відповідь:

— Це неважко зробити. Знайди собі юнака, відгодуй його телятиною, курми та дичиною, щоб зміцнів та набрався сили, а тоді вийди за нього заміж — і станеш знову молодю.

Пішла стара та й зробила точнісінько так, як порадив хлопець. Побачила носильника з гір, що був зовсім молодий, років двадцяти, та й каже йому:

— Піднеси мені цього кошика!

Послухався юнак старої, приніс до неї додому кошик та й каже:

— Заплати мені, і я піду собі.

А бабуся йому й каже:

— Залишайся в мене! Будеш мені вірно служити за добру плату. Крім того, їстимеш і питимеш у мене. Я ще й зодягатиму тебе.

— Гарзд,— погодився юнак і залишився.

Почала вона відгодовувати його ситною їжею, аж поки він погладшав, зміцнів.

Нарешті настав день, коли стара запропонувала йому:
— Хочеш одружитися зі мною?

Подумав він та й погодився взяти її за жінку.

Не минуло й року, як молодик схуд, став наче тінь та й віддав Богові душу.

Усі в цих краях знали, що будь-яку хворобу може вилікувати Лукман. Але той нічого не знав про хворобу бідолахи, бо бабуся, яка відмолоділа, наче двадцятирічна дівка, не веліла лікувати свого чоловіка.

А в тому місті було заведено: коли покійника несли на цвинтар повз хату Лукмана, то зупинялися перед нею і Лукман востаннє оглядав його.

Бабусиною чоловіка теж понесли з усіма похоронними звичаями на цвинтар. Оглянувши його, Лукман звелів носіям:

— Приведіть сюди вдову!

Прийшла вона, а Лукман і каже їй:

— Що ж ти наробила? Хіба я не попереджав тебе, що це заборонено? Признавайся, хто напоумив тебе на це, інакше я випущу з тебе душу.

Нікуди було діватися відмолоділій бабі, і вона призналася:

— Це твій син дав мені таку пораду.

Лукман тільки зітхнув:

— Якби не страх перед Всевишнім, я б четвертував тебе!

РОЗУМНА ЦАРІВНА Й ВІДЬМА

Помираючи, один цар збудував трьом своїм дочкам замки. Для однієї — із ситцевої тканини, для другої — зі скла, а для третьої — із заліза. Від назви замків першу дочку прозвали Ситцевою, другу — Скляною, а третю — Залізною.

Одного разу прийшла до першої царівни відьма Гуль позичити ситцю. Та відмовила їй. Тоді відьма, розгнівавшись, закричала, і від того крику тріснула ситцева тканина. Безперешкодно зайшла відьма в замок і з'їла Ситцеву.

Другого дня Гуль прийшла до Скляної позичити скла. Коли дівчина відмовила їй, вона різко крутнулася, зачепила ліктем скло — і воно тріснуло. Відьма пробралася до замку і з'їла Скляну.

Третього дня Гуль прийшла до царівни Залізної позичи-

ти молоток. Коли та відмовила їй, відьма почала гупати кулаками по стінах. Але палац залишився цілий. Тоді Гуль промовила:

— Крім Залізної не залишилося на полі бою вже нікого. Відтоді цей вислів став прислів'ям.

Через день відьма підійшла до Залізної, почала перекопувати її в своїх миролюбних намірах і запросила на прогулянку до фігового саду. Залізна відмовилась, але після того як відьма пішла, вузькою стежкою прокралася в сад, надрізала фіги на деревах, наплювала всередину плодів та й повернулася. Змучена відьма тим часом прийшла в сад, накинута на фіги й поїла геть усі.

По якімсь часі зла сусідка знову приходить до Залізної та й хвалиться, що наїлася смачних плодів. Володарка замку й каже їй:

— Ти ж бо мої плювки поїла.

Розлютилася відьма ще більше. Однак, затамувавши злобу, улесливо запрошує Залізну наступного дня піти на баштан і покуштувати кавунів. Дівчина знову відмовила їй, але, як і першого разу, заздалегідь прийшла на баштан, нагидила в кожен кавун та й причаїлася в рову.

Прийшла відьма, наїлася досхочу загиджених кавунів, але біля замку Залізна знову ж таки розкрила таємницю.

Третього дня відьма запросила Залізну піти по дрова. Але та чемно відмовилась. Однак раніш за відьму побігла до лісу і сховалася у в'язці дров. Відьма знайшла в'язку, завдала собі на плечі та й понесла додому. А Залізна заздалегідь прихопила з собою голку і, водячи нею по спині відьми, всю її подряпала.

Принесла відьма в'язку додому, скидає з плечей, коли це Залізна вилізає з в'язки та й сміється. Відьма скипіла люттю, але водночас і зраділа:

— Тепер ти від мене вже не втечеш!

Розтопивши піч, вона поставила туди казан з олією й наказала доньці пильнувати гостю, а сама подалася скликати довколишніх відьом на обід.

Тим часом Залізна сказала відьминій доньці, що в неї в кишені є ласощі. Коли та наблизилася, царівна схопила її та й вкинула у казан. А сама тим часом утекла додому.

Зійшлися відьми, обідають, а про доньку й гадки не мають. Коли це, ласуючи м'ясом, відьма надибала в казані волося дочку. Тут і розкрилася таємниця. Як опарена схопилася відьма з-за столу й побігла до неприступного палацу. Побачивши, що царівна спокійнісінько сидить собі в залізному замку, відьма від люті луснула.

ДІВЧИНКА Й ЧЕТВЕРО ДЖИНІВ

Жили собі чоловік та жінка, і була в них маленька донечка. Одного разу в сім'ї варили кашу з сочевиці. І саме в цей час нагодилася тітка дівчинки. Почувши запах каші, вона попросила сестру:

— Нехай твоя донечка принесе мені трохи каші!

— Гаразд! — відповіла сестра, й надвечір, коли каша зварилася, звеліла донечці віднести тітці тарілку каші. Ступивши на поріг, небога і каже:

— Мати прислала вам каші!

Тітка взяла тарілку зі стравою.

Тим часом надворі посутеніло, і дівчинка просить тітку:

— Дозвольте мені переночувати у вас!

— Сама бачиш, у мене нема місця!

— Благаю вас, тітонько, покладіть мене хоча б у ногах! — просила дівчинка.

— Але ж там тобі буде незручно, — заперечувала тітка.

— Ну, будь ласка, тітонько, тоді хоча б під ринвою! — благала дівчинка.

— Там тебе можуть з'їсти щури, — схитрувала тітка.

— А може, на даху дозволите? — трохи не плакала небога.

— Ні, бо туди може прийти злодій і вкрасти тебе, — залялася тітка.

Дівчинка, плачучи, пішла додому. Іде й раптом бачить: з-під дерева б'є струмок. Залізла вона на дерево та й примостилася на самісінькому вершечку.

А в цей час мимо проходили четверо джинів і запримітили вони під деревом її тінь. Підійшов перший до дерева й питає:

— Хто там на дереві заховався?

— Маленька дівчинка, мене вигнала вночі рідна тітка.

І гірко заплакала.

— Не бійся мене, — сказав джин, — бійся тих, що йдуть слідом за мною.

Тим часом підійшов другий джин і питає:

— А хто це там на дереві сидить?

— Маленька дівчинка, — почулося згори. — Мене прогнала серед ночі рідна тітка.

І дівчинка знову заплакала.

— Не бійся мене, — заспокоїв її джин, — бійся тих, що йдуть слідом за мною.

Тут підійшов третій джин і питає:

— А хто це там на дереві причаївся?

— Маленька дівчинка,— відповів йому голос згори.— Мене вигнала серед ночі рідна тітка.

— Не бійся мене,— заспокоїв її джин,— бійся того, що йде слідом за мною.

Коли це надійшов четвертий.

— А хто це там на дереві вмостився?

— Маленька дівчинка,— почув він у відповідь.— Мене серед ночі вигнала з хати рідна тітка.

— Злазь! — звелів джин.— Інакше я тебе з'їм.

Дівчинка злякалася й просить його:

— Дозволь мені три рази крикнути матінці і три рази батечкові, а після цього я злізу до тебе.

— Гаразд,— погодився джин.

Дівчинка крикнула:

— Матінко! Батечку!

Та ніхто не почув її за першим разом. Тоді вона крикнула вдруге:

— Матінко!! Батечку!!

Почула її голос мати та й каже чоловікові:

— Послухай-но, чоловіче, здається, хтось кричить.

Закричала дівчинка втретє:

— Матінко, принесіть-но сюди курку, а ви, батечку, візьміть сокиру та й приходьте!

Батько з матір'ю спіймали курку, прийшли до дерева і кинули на землю. Джин нахилився, щоб з'їсти курку, а батько, не гаючись, тут-таки відтяв йому голову сокирою. Дівчинка злізла з дерева й пішла з батьками додому. Живуть вони щасливо й досі, а тітку прокляли люди.

ПРО КОЗУ, СІМОХ КОЗЕНЯТ ТА ВІДЬМУ

Жила собі на світі коза і було в неї семеро козенят. Щодень ішла вона пастися в степ, а коли поверталася, стукала в двері й казала козенятам:

— Відчиняйте, дітки, я принесла вам молока у вимені, дров і трави на спині.

Козенята відповідали їй:

— Дай нам помацати твій хвіст!

Якщо хвіст був гладенький, вони відчиняли двері.

Якось побачила їх відьма Гуль, підійшла до дверей і каже:

— Відчиніть, діточки, я принесла вам молока у вимені, дров і трави на спині.

А козенята їй відказують:

— Дай-но лишень помацати твій хвіст!

Переконавшись у тому, що хвіст цупкий, вони сказали їй:

— Ти відьма, не відчинимо.

Пішла відьма до перукарки та й просить:

— Причеси мені хвоста, щоб він став гладенький. Тоді зможу з'їсти сімох козиних дітей.

А перукарка їй відказує:

— Принеси лишень гребінець та шевську швайку.

Пішла відьма до єврея та й просить:

— Позич мені гребінь, щоб перукарка причесала мені хвоста. Коли він буде гладенький, я зможу з'їсти сімох козенят.

Єврей їй відповідає:

— Принеси мені яйце!

Пішла відьма до курки і просить її:

— Дай мені одне яйце для єврея. Він пообіцяв позичити гребінця для перукарки, щоб та причесала мені хвоста. Коли він буде в мене гладенький, я зможу з'їсти сімох козенят.

А курка їй на те:

— Принеси мені трохи пшениці!

Пішла відьма до молотаря й каже йому:

— Дай мені трохи пшениці для курки, тоді вона дасть мені яйце для єврея. Той пообіцяв позичити гребінець, щоб перукарка причесала мені хвоста. Коли він буде гладенький, я зможу з'їсти сімох козенят.

Молотар і відказує:

— Принеси мені трохи води!

Пішла відьма до криниці з проханням:

— Дай мені, криничко, води для молотаря, щоб він дав пшениці для курки, яка пообіцяла мені яйце для єврея. Той позичить гребінця, щоб перукарка причесала мені хвоста. Коли він стане гладенький, я зможу з'їсти сімох козенят.

Криниця їй відповідає:

— Принеси мені букет!

Пішла відьма до куца ямину та й каже:

— Дай-но мені букет для криниці, криниця дасть води молотареві, а молотар дасть пшениці для курки, яка пообіцяла яйце для єврея. Тоді єврей позичить мені гребінець для перукарки, щоб та причесала мені хвоста. Коли він стане гладенький, я зможу з'їсти сімох козенят.

— Принеси мені трохи перегнуою! — відказує ямин.

Пішла відьма до собаки та й каже йому:

— Дай мені трохи перегною для ямину, а ямин дасть букет для криниці. Тоді криниця дасть води для молотаря, а той — пшениці для курки. Курка дасть яйце для єврея, а він позичить гребінця, щоб перукарка причесала мені хвоста. Коли він буде у мене гладенький, я зможу з'їсти сімох козенят.

— Принеси мені хліба,— відповів собака.

Пішла відьма до печі та й просить:

— Дай мені хліба для собаки, а собака за це дасть перегною. Перегній я віднесу під кущ ямину, щоб він дав мені букет для криниці. Криниця дасть води для молотаря, а молотар — трохи пшениці для курки. Курка знесе яйце для єврея, який пообіцяв позичити гребінця для перукарки, щоб та причесала мені хвоста. Коли він буде у мене гладенький, я зможу з'їсти сімох козенят.

Піч відповідає їй:

— Принеси мені дров!

Пішла відьма по дрова і невдовзі принесла їх для печі. Піч дала їй хліба для собаки, собака — перегною для ямину, ямин — букет для криниці, криниця — води для молотаря, молотар — пшениці для курки, курка — яйце для єврея, єврей — гребінець для перукарки. Перукарка причесала їй хвоста, і він став у неї гладеньким.

Пішла тоді відьма до козенят та й каже їм:

— Відчиніть-но мені, дітки, я принесла вам молока в своєму вимені, дров і трави на спині.

А козенята й відказують:

— Дай лишень помацати твій хвіст!

Відчули козенята, що хвіст у відьми гладенький, і відчинили двері. Відьма увійшла до їхньої хатки й поїла їх. Але одне кульгаве козеня встигло сховатися в закутку.

Наївшись, відьма пішла собі геть. Невдовзі повернулася коза та й каже:

— Відчиніть-но, дітки, я принесла вам молока у своєму вимені, дров і трави на спині.

Але ніхто не відізався на її голос. Вона штовхнула двері, і двері відчинилися. У хаті не було нікого. Лише згодом із закутка пришкандибало кульгаве козеня й розповіло матері, що приходила відьма та й поїла усіх братів та сестричок.

Розгнівалась коза, вилізла на дах відьминої хати й почала тупати ногами.

— Хто там тупотить по моєму дахові? — спитала відьма.— Черепицю поламаєш!

А коза й каже:

— Це я, коза. А той, хто з'їв моїх дітей, нехай вийде зі мною в степ на двобій!

Пішла відьма з козою в степ, і почали вони битися. Здолала коза відьму, розпорола їй череву, вийняла з нього своїх діточок і привела їх додому. І знову зажили вони дружно.

На цьому й казці кінець.

ГРАНАТОВЕ ЗЕРНЯТКО НА ЗОЛОТІЙ ТАРИЛЦІ

Жив собі чоловік, і була в нього донька, яку він щодня посилав зі слугою до школи.

Одного разу, довівши дівчинку до шкільних дверей, слуга пішов собі геть.

Увійоходячи до приміщення, дівчинка побачила, що вчитель їсть тіло молодої жінки. Налякавшись, вона кинулась навтьоки. Але, коли вона бігла, з її ноги спав браслет. Дівчинка бігла навмання, не знаючи дороги додому. Раптом побачила вона дерево, залізла на нього й примостилася там.

Настав вечір. Слуга прийшов до школи, щоб забрати дівчинку додому, але не знайшов її там. Кинулись шукати, однак вона мов у воду впала.

— Що ж робити? — бідкався батько.— Пропала та й годі.

Саме тоді повз дерево проїздив царевич. Від під'їхав до джерельця, що пробивалося з-під дерева, аби напоїти коня. П'ючи воду, кінь тривожно зафоркав. Глянув царевич угору й побачив, що на дереві хтось сидить.

— Хто там? — спитав він.

— Я,— боязко відповіла дівчинка.

— Злазь звідти! — звелів царевич.

Дівчинка злізла з дерева, царевич привіз її до свого палацу.

— Виховай, матусю, цю дівчинку, і я одружуся з нею,— попросив він матір.

— Гаразд,— погодилася мати.

Дівчинка виховувалася в царському палаці аж чотири роки, поки їй не виповнилося одинадцять.

Царевич одружився з дівчиною, і вона невдовзі завагітніла.

Аж тут надійшов час вирушати на прощу до Мекки¹.

¹ М е к к а — місто в Саудівській Аравії, де стоїть найбільша мусульманська святиня — храм аль-Кааба.

Зібрався царевич у дорогу й поїхав, а дружина тим часом народила хлопчика. Свекруха дуже зраділа і пробула коло неї сорок днів.

На сорок перший день свекруха кудись на хвильку відлучилася, й тут розступилася стіна і перед молодою матір'ю з'явився вчитель.

— Гранатове зернятко на золотій тарілці! — зрадив він.— Ну, розкажуй, чим здивував тебе твій учитель, коли ти тікала так, що аж браслет з ноги загубила.

— Я побачила,— відповіла царевичева дружина,— що він поститься та молиться і навчає дітей добрих звичаїв.

Учитель спіймав пташку, зарізав її й вимазав кров'ю обличчя та руки царевичевої дружини. Відтак, узявши з ліжечка немовля, зник. Повернулася нагору свекруха й побачила на невістчиному обличчі та руках кров.

— Ти з'їла хлопчика? — запитала вона.

Невістка не змогла їй відповісти.

— Навіщо ти його з'їла? — допитувалася свекруха.— Завтра повернеться чоловік і прожене тебе.

Але та й далі мовчала.

Повернувшись із прощі, царевич передусім поцікавився:

— А кого народила моя дружина, матусю?

Змилостивилася над невісткою свекруха, не стала казати синові про свої здогади, а лишень промовила:

— Мертвого хлопчика.

— Ну що ж,— відповів царевич.— Іншим разом народить живого.

По якімсь часі молода невістка завагітніла вдруге. І знову настав час іти на прощу. Вирушив царевич до Мекки, а в цей час дружина народила доньку. Царевичева мати й застерігає її:

— Гляди ж, дитино моя, не з'їж і донечку. Минулого разу я тебе не виказала, але тепер розкажу синові все, якщо ти з'їси дитя.

І свекруха зосталася біля неї вже не сорок, а всі п'ятдесят днів.

Та коли вона знову кудись відлучилася, стіна раптом розступилася і до спальні увійшов учитель.

— Гранатове зернятко на золотій тарілці! — звернувся він до молодої матері.— Що ж так здивувало тебе в поведінці твого вчителя, що, тікаючи, ти загубила з ноги золотий браслет?

— Я побачила,— відповіла йому молода мати,— що він поститься, молиться й навчає дітей добрих звичаїв.

Учитель зарізав пташку, обмазав її кров'ю лице та руки

молодій матері і, забравши дитя, зник. Повернулася свекруха нагору і, не побачивши немовлятка, спитала:

— То ти й дівчинку з'їла?

І заходилася лаяти невістку на всі заставки:

— Минулого разу ти з'їла хлопчика, а цього разу — дівчинку. Невже ти відьма? Я не можу залишити тебе ані на хвилинку.

Невістка не змогла відповісти їй на це ані словечка. Повернувся з прощі царевич і питає матір:

— Ну, кого народила моя жінка цього разу?

— Сину мій,— відповіла засмучена мати,— народила вона мертву дівчинку.

— Матінко, що за причина, чому вона народжує тільки мертвих дітей? — забідкався царевич.— Покличте лікаря, хай огляне її!

— Сину мій,— відповіла мати,— твоя дружина народила здорове дитя, але через годину воно померло.

— Наступного разу, матінко,— мовив син,— прослідкуйте за нею!

— Добре, сину,— відповіла мати.

Молода дружина завагітніла втретє. А як настав час іти на прощу, царевич попрощався з нею і пішов. Тим часом дружина народила йому хлопчика. Свекруха невимовно зраділа й почала наказувати невістці:

— Я тебе двічі не виказувала. Цього ж разу, якщо ти з'їси дитя, я розповім, що ти народила трьох дітей і всіх поїла.

І просиділа коло неї вже не сорок і не п'ятдесят, а вісімдесят днів.

На вісімдесят перший день її покликали вниз до сина, в якого розболілася голова. Перш ніж спуститися, вона наказала невістці:

— Я відлучуся на хвилинку. Гляди ж, не з'їж хлопчика!

— Добре,— пообіцяла невістка.

Та тільки-но свекруха вийшла, стіна знову розступилася і з'явився вчитель.

— Гранатове зернятко на золотій тарілці! — звернувся він до молодой матері.— Що ж так здивувало тебе в поведінці твого вчителя, що, тікаючи, ти загубила з ноги золотий браслет?

— Я побачила,— відповіла та,— що він поститься, молиться і навчає дітей добрих звичаїв.

Учитель підійшов до неї, підняв з ліжечка хлопчика, зарізав пташку й, обмазавши кров'ю обличчя та руки молодой матері, зник із немовлям.

Піднялася нагору мати царевича й зчинила галас:

— Не встигла я й на хвильку відлучитися, як ти й хлопчика вже з'їла!

Невістка заплакала, але свекруха рішуче заявила:

— Цього разу я неодмінно розповім синові, що ти з'їла трьох своїх дітей!

Повернувшись із прощі, царевич насамперед поцікавився:

— Кого цього разу народила дружина?

— Сину мій,— відповіла мати.— Я все тобі розповім. Твоя дружина не народжувала ні мертвих хлопчиків, ні мертвої дівчинки. Першого разу вона народила хлопчика і з'їла його. Удруге народила дівчинку і теж з'їла. Тепер народила хлопчика й знову з'їла.

— Отакої! — зажурився царевич.— Я не буду жити з відьмою!

Розлучившись із дружиною, він поселив її в стайні, а собі посватав іншу дівчину.

Настав день царського весілля. Прийшов до стайні вчитель і сказав нещасній матері:

— Бери своїх дітей!

І обернувся на купку попелу.

Мати зраділа дітям і сказала їм:

— Сьогодні день весілля вашого батька. Ходімо нагору, а коли вас почнуть проганяти, ви скажете: «Це дім нашого батька». Коли вас усе ж таки проженуть, зверніться до сестри: «Сестрице, володарко усіх повномісяців, поглянь-но на місяць, як він крутиться». Коли всі почнуть дивитися на небо, щоб побачити місяць, ви непомітно прибіжіть до мене.

— Добре,— погодилися діти, і коли почалося весілля, ввійшли в дім і почали бавитися. Їх почали проганяти, мовляв, негоже малим дітям бути на весіллі.

— Це — дім нашого батька, а нас звідси виганяють,— заплакали діти.

Опинившись під дверима, хлопчики звернулися до сестри:

— Сестрице, володарко усіх повномісяців, поглянь-но на місяць, як він крутиться.

Усі звели погляди на небо, а діти непомітно повернулися до матері.

Коли кинулися їх шукати, за ними й сліду не стало.

— А тепер,— повчала мати дітей,— верніться й далі бавтеся, але вже біля самого царевича, вашого батька. А якщо вас знову виженуть, скажіть: «Це — дім нашого батька, а нас звідси виганяють!».

Діти пішли нагору й почали бавитися перед самим царевичем та його нареченою. Царевичеві вони сподобались, але наречена звеліла:

— Прожени їх!

Почали проганяти дітей, а вони й кажуть:

— Це — дім нашого батька, а нас виганяють!

Почувши ці слова, царевич вирішив: «Піду слідом і подивлюся, де вони живуть».

Діти зійшли і почали розмову з сестрою.

— Сестрице, володарко усіх повномісяців, поглянь-но на місяць, як він крутиться!

Усі здивилися на небо, а діти майнули в стайню до матері.

Але царевич не відривав від них очей і пішов слідом за ними. Побачивши, що діти побігли до стайні, він відчинив двері й звернувся до колишньої дружини:

— Хто ці діти?

— Вони твої,— відповіла та.

— А хіба ти їх не з'їла? Невже це мої діти?

— Сядь-но,— попросила жінка,— я все тобі розкажу. У всьому завинив учитель тієї школи, де я навчалася,— почала вона.— Це він приходив і забирав у мене дітей. Щоб не нашкодити їм, я з переляку не наважувалась розповісти про це свекрусі. А тепер він віддав їх мені, а сам обернувся на купку попелу. Глянь лишень на неї!

Царевич невимовно зрадів, піднявся нагору й розповів про все матері. Та й собі зраділа. Наречену відіслали назад, до її батьків, а царевич і мати його трьох дітей удруге відгуляли своє весілля. І щасливо зажили вкупі з дітьми.

ЦАРЕВИЧ, ЙОГО ШУРЯКИ-ДЖИНИ, ЗАЧАРОВАНІ ТРОЯНДИ І ДОНЬКА ЖОВТОГО ЦАРЯ

Жив собі цар, і мав він трьох дочок. Та якось викрали їх три зайшли джини і взяли собі за дружин. Після цього цар почав благати Бога, щоб послав йому сина. На знак вдячності пообіцяв цар пустити медову річку та річку з тіста.

Рано чи пізно, але в нього таки народився син. І наказав тоді володар царства пустити річку з медом та річку з тіста. Почали сходитися до річок люди, черпати добро, аж поки не осушили їх до дна.

Жила в тому царстві бідна бабуся, яка дуже пізно дізналася про річку з медом та річку з тістом. Подалася й вона

по царську милостиню, але встигла наповнити тільки маленьку посудину.

Побачивши, як жадібно підбирає бабуся залишки, царевич обурився з її ненаситності й сказав:

— Батько мій зробив усе, що міг: наказав пустити річку з медом та річку з тістом. А ти й досі не наситилася. Ще й про запас гребеш.

І, схопивши камінь, кинув ним у посудину. Посудина розбилася, а бабуся жалібно сказала:

— Я не проклинатиму тебе. У твого батька, крім тебе, нема більш нікого. Нехай Бог зробить так, щоб ти покохав дочку Жовтого царя!

Та царевич не звернув уваги на ці слова старої.

Якось друзі запропонували йому:

— Їдьмо побачимо світу.

І тут царевич згадав, що йому пророкувала скривджена стара. Підійшов він до батька й каже:

— Хочу поїхати шукати доньку Жовтого царя.

— Як же ти покинеш мене самого? — спитав цар.

Та царевич твердо стояв на своєму.

— Я поїду й повернусь разом з дочкою Жовтого царя.

— Гаразд,— погодився цар, зрозумівши, що така воля Божа.

Вирушив царевич у дорогу з друзями. Але невдовзі вони його покинули. Царевич довго їздив чужими краями, аж поки побачив замок. Сів під ним відпочити. У цей час з віконця визирнула невільниця та й каже своїй володарці:

— Пані моя, підійди до вікна й поглянь: он там сидить юнак, схожий на твого брата.

Володарка визирнула з вікна й наказала покликати юнака. На оклик невільниці той підвівся й піднявся нагору.

— Хто ти такий? — питає володарка замку.

— Я — царський син,— відповів царевич.

— Тоді ти — мій брат,— зраділа сестра.— Куди ж лежить дорога твоя?

— Я їду шукати дочку Жовтого царя.

— Незабаром повернеться твій шуряк-джин і може тебе з'їсти,— занепокоїлася сестра.— Куди ж мені тебе заховати?

— Куди хочеш, туди й заховай,— мовив брат.

І володарка замку заховала його за двері.

Раптом насунули хмари, почалася гроза і в кімнату увійшов володарчин чоловік — джин.

— Гм,— просичав він,— чую людський дух.

— Звідки ж тут узятися людині? — відповіла дружина.

Каже їй джин:

— Якщо це твій батько, я уб'ю його, якщо це твоя мати — уб'ю і її, а якщо це твій брат — не зачеплю й пальцем.

— Це мій брат,— зраділа вона.

— То приведи його сюди,— звелів джин.

Привела вона до чоловіка свого брата, а він і питає його:

— Куди стелеться твій шлях?

— Я шукаю доньку Жовтого царя,— признався він.

А джин йому каже:

— Якщо знайдеш, то віддаси її мені.

— Добре! — погодився царевич і пішов своєю дорогою. Дійшов він до другого замку і сів відпочити. Виглянула невольниця з вікна й звертається до своєї володарки:

— Пані, там сидить якийсь юнак, схожий на твого брата.

— Поклич його,— звеліла господиня замку.

Невольниця й покликала царевича. Побачивши його, володарка замку питає:

— Чий ти син?

— Я — царевич,— відповів гість.

— Братичку мій любий! — зраділа царівна.— Що привело тебе сюди?

— Я шукаю дочку Жовтого царя,— відказує царевич. І оповів їй свою пригоду.

— Що ж діяти? Невдовзі повернеться твій шуряк,— занепокоїлася сестра.— Куди ж мені тебе сховати?

— Сховай, куди хочеш,— відповів брат.

От сестра й заховала його в скриню. Надворі раптом потемніло, почало гриміти й невдовзі повернувся її чоловік. Піднявшись нагору, він невдоволено сказав:

— Чую людський дух.

— Звідки ж тут узятися людині? — спитала жінка.

— Якщо це твій батько, я уб'ю, якщо це твоя мати — теж уб'ю, якщо ж брат твій, то не торкну його й пальцем,— мовить джин.

Дружина йому й відповідає:

— Це мій брат.

— То приведи його сюди! — звелів джин.

Побачивши шуряка, він спитав:

— Що привело тебе сюди?

— Я шукаю дочку Жовтого царя,— відповів йому царевич.

— Якщо знайдеш, то віддаси її мені,— сказав джин.

— Гарзд,— погодився царевич і пішов своєю дорогою.

Дійшов він до третього замку. Сів під ним відпочити. З вікна замку визирнула невольниця та й каже своїй володарці:

— Пані моя, там сидить якийсь юнак — викапана ти.

— Поклич його!

Невольниця виконала наказ, і царевич піднявся нагору. Побачивши його, господиня попросила:

— Розкажи, хто ти такий і куди йдеш!

І юнак розповів їй про свій царський родовід і сказав, що шукає дочку Жовтого царя.

— Братичку мій! — вигукнула сестра. — Куди мені тебе сховати? Ось-ось повернеться твій шуряк і з'їсть тебе.

— Сховай, куди хочеш, — відповів брат.

Сестра взяла простирadlo, загорнула в нього брата і поставила за двері. Надворі раптом потемніло, загримів грім, і в покої з'явився джин.

— Чую дух людський, — сказав він.

— Звідки тут узятися людині!

— Якщо це твій батько, я вб'ю його, якщо це твоя мати — уб'ю і її, а якщо брат, то й пальцем не зачеплю, — сердито мовив джин.

— Це мій брат, — призналася дружина.

— Тоді приведи його до мене!

Привела вона до чоловіка свого брата, він і питає його:

— Куди лежить твій шлях?

— Я шукаю дочку Жовтого царя.

— Якщо знайдеш її, то віддаси мені.

— Добре, — погодився царевич. — Віддам неодмінно.

І царевич рушив далі. Іде він, іде, коли бачить сад, а в ньому геть усі квіти — жовті та червоні троянди. Ходить він садом, і хочеться йому понюхати чарівні квіти. Понюхав жовту троянду — і вмить став конем. Понюхав червону — знову став людиною.

— Чудово! — мовив царевич.

Зірвавши кілька жовтих та червоних троянд, він пішов до палацу Жовтого царя. Обернувся пташкою і взяв у дзьобик жовту троянду. Саме в той час донька Жовтого царя гуляла зі служницею біля палацу. Раптом прилетіла пташка і поклала жовту троянду на стіну палацу. Побачила це служниця й мовить своїй володарці:

— Недарма кажуть, що тебе й птаство любить, пані моя. Глянь-но, що принесла тобі пташка в дзьобику! Понюхай лишень цю квітку!

Взявши троянду з рук служниці, царівна понюхала її і вмить обернулася кобилою. Служниця побігла до царя, щоб

розповісти про цю притичину. Не гаючи часу, цар послав по лікарів. Але ніхто з них так і не зміг був вилікувати царівну. І тоді цар звелів оповісникам оголосити такий наказ:

— Хто вилікує мою дочку, тому я віддам її за дружину!

Почувши таке, царевич переодягся за лікаря і, ставши під вікнами палацу, заволав:

— Я лікар! Я вилікую всі хвороби!

— Покличте його сюди! — звелів цар.

Коли юнак з'явився, цар наказав:

— Вилікуй мою дочку!

— Я виконаю твоє бажання тільки тоді, — відповів царевич, — коли ти накажеш відвести її до стайні.

Так і зробили: царівну-кобилу негайно відвели до стайні. Царевич дав їй понюхати червону троянду, і вона зразу ж стала людиною. Юнак привів її до батька й каже:

— Ти повинен дотримати своєї обіцянки і віддати її мені за дружину.

Цар, як і обіцяв, так і зробив: віддав дочку за молодого царевича.

Осідлавши коней, молоді поїхали до першого шуряка. Дружину царевич залишив унизу, а сам піднявся в замок. Тут і питає його джин:

— Чи привіз ти дочку Жовтого царя?

— Як і домовлялися: он вона чекає внизу, — відповів царевич. — Понюхай цю жовту троянду.

Понюхав джин троянду і перетворився на коня. Посадив царевич сестру на коня, і поїхали вони всі втрьох до другого шуряка. Доїхавши до замку, юнак піднявся нагору. Шуряк і питає його:

— Чи привіз ти дочку Жовтого царя!

— Як і домовлялися, — відповів царевич. — Он вона сидить на коні.

Джин зрадів, побачивши царівну, а царевич й каже йому:

— А тепер понюхай цю жовту троянду, її тобі дарує царівна.

Понюхавши її, другий джин також обернувся конем.

Посадив царевич і другу сестру на коня, і поїхали всі четверо до третього шуряка.

Як підїхали під його палац, царевич піднявся нагору. Тільки-но він переступив поріг, як джин і питає його:

— Ну як? Привіз мені дочку Жовтого царя?

— Як і домовлялися, — відповів царевич. — Понюхай цю жовту троянду!

Джин понюхав і відразу ж став конем. Посадив царевич і третю сестру на коня, і всі п'ятеро поїхали до батька. Став царевич перед батьком та й каже:

— Батечку! Я взяв собі за наречену дочку Жовтого царя, а тобі привіз трьох твоїх дочок!

Відтак він підійшов до трьох коней, вивів їх перед царя й дав кожному понюхати червону троянду. Ті одразу ж перетворилися на джинів.

Розлючений цар спитав їх:

— Так це ви украли моїх дочок? Негайно повішайте їх! — наказав він варті. Відтак підійшов до сина й попросив розказати про всі свої пригоди і про те, як йому пощастило врятувати сестер.

Царевич розповів батькові все до найменшої дрібниці, й цар благословив молодят.

І зажили царевич з дочкою Жовтого царя у щасті та добробуті. А читачам та слухачам нехай Всевишній пошле здоров'я.

ОДРУЖЕННЯ ЦАРЕВИЧА З КІШКОЮ

Жив собі цар, і було в нього трое синів. Якось старший син і каже батькові:

— Таточку, я надумав одружитися.

Батько й радить йому:

— Пусти з лука стрілу, де вона впаде, там і візьмеш собі дружину.

— Гаразд,— погодився старший син.

Пустив він стрілу з лука, і стріла впала біля дому візира. І взяв собі царевич візиреву доньку за дружину.

Аж ось і середульший син звернувся до батька:

— Надумав і я, тату, одружитися.

Батько і йому порадив те саме:

— Пусти стрілу з лука. Де вона впаде, там і візьмеш собі дружину.

Пустив середульший син стрілу з лука, і стріла впала біля дому судді. І взяв собі царевич за дружину дочку судді.

Нарешті каже батькові найменший син:

— Тату, я надумав одружитися.

— Гаразд,— погодився цар,— але спершу пусти стрілу з лука, як і твої брати. Де вона впаде, там і візьмеш собі дружину.

Пустив царевич стрілу з лука, і стріла впала коло самінької печери. Заглянув він у печеру і побачив там кішку.

З подиву повернувся додому й пустив стрілу вдруге. І знову безталанна доля занесла її до печери, де сиділа кішка. Вирішив царевич пустити її втретє й востаннє:

«Пушу стрілу ще раз, і де вона впаде, там і доведеться одружуватися».

Пустив він стрілу втретє й знову побачив кішку.

«Така вже, певно, моя доля,— засумував юнак.— Доведеться-таки брати кицьку».

Взяв царевич собі за дружину кицьку і став жити з нею. Як тільки почне він з нею розмову, щоразу у відповідь тільки й чує нявчання. А як піде з дому, кішка зразу скидає з себе котячу шкіру, а на її місці з'являється красуня й звертається до Місяця:

— Зайди за хмари, Місяцю, щоб я могла стати на твоє місце!

Наварить вона чоловікові всіляких страв, поприбирає в кімнатах і знову надіває котячу шкіру. Повернувшись увечері додому, чоловік радіє ладові в господі та смачним стравам. Одначе дивується:

«Хто ж усе-таки це робить? Дружина? Але ж вона — кішка!»

Пішов якось він до сусідки й запитує:

— Чи не бачила ти, щоб хтось до мене приходив, варив обід і в хаті прибирав?

— Ні! — відказує та йому.

Вернувся царевич додому й почав допитувати кішку:

— Це ти наварила?

А вона тільки:

— Няу-у-у!

— Це ти прибрала в кімнатах?

— Няу-у-у! — відповідає кішка, висотуючи з нього душу.

По якимсь часі цар-батько звелів кожній з невісток пошити йому новий одяг. Повернувся найменший син додому й заплакав, жаліючись кішці:

— Звелів батько, щоб кожна з невісток пошила йому новий одяг. Брати завтра порадують старого обновами, а чим зможу потішити його я, коли моя жінка — кішка?

А кішка на це тільки:

— Няу-у-у!

Вийшов царевич надвір та й бідкається:

— Ну про що говорити з кішкою!

Як тільки вийшов він з дому, кішка скинула з себе шкіру, потерла обручку, і перед нею з'явився раб, мовивши:

— Я до твоїх послуг, володарко.

Красуня йому й каже:

— Принеси мені найкращий одяг, який тільки є в мого батька. Та щоб весь був розшитий золотом і діамантами!

— Добре,— каже раб,— зроблю так, як ти велиш.

І по якимсь часі він приніс найкращий одяг, який тільки був у її батька.

— А тепер,— звеліла йому красуня,— йди лишень та позаглядай у вікна до моїх невісток, що вони роблять. А тоді почни збирати клапті тканини. Як невістки почнуть питати: «Навіщо тобі це ганчір'я?» ти відповідай: «Моя пані хоче пошити з нього одяг для царя».

— Гаразд,— погодився раб і пішов попід вікнами, збираючи клапті тканини. Побачили його цареві невістки й питають:

— Навіщо тобі це шмаття?

Раб відповів, як і веліла йому дружина найменшого царевича.

— Для дружини найменшого царевича. Вона хоче пошити для царя одяг.

— Геть звідси! — закричали невістки. — Дай Боже, щоб хоч нам вистачило тканини.

Пішов раб до царівни й каже:

— Невістки заборонили мені збирати клапті, бояться, що їм не вистачить.

— Гаразд,— мовила царівна й дала йому одяг для царя, вишитий золотом та діамантами. Пішов раб до царя з цим дарунком найменшої невістки.

— Від кого це? — спитав цар.

— Від дружини твого найменшого сина,— відповів раб.

Здивувалися дружини старших царевичів і почали вибирувати клаптики матерії й шити для свекра одяг. Коли одяг був готовий, вони послали його цареві. Побачив той ці дарунки й сказав їм:

— Застеліть ними собі підлогу.

По якимсь часі цар запросив до себе синів:

— Приходьте ввечері зі своїми жінками на вечерю!

— Прийдемо! — відказали сини.

Прийшов додому найменший син та й бідкається перед кішкою:

— Сказав батько, щоб ми прийшли до нього з нашими жінками. Що ж мені діяти? Мабуть, не піду до нього з тобою, щоб не засміяли мене.

А кішка на це тільки:

— Няу-у-у!

Настав вечір. Пішли найстарший і середній брати з дру-

жинами до батька. А найменший став під палацом, а заходити досередини не наважується.

А кішка тим часом скинула з себе котячу шкіру, обернулася красунею й промовила до Місяця:

— Зайди-но за хмари, щоб я могла стати на твоє місце!

Потім наділа сукню, розшиту діамантами. А за пазуху поклала золоті курчата. Отак і пішла до царя. Цар вийшов їй назустріч і привітався з нею. Потім усі піднялися нагору й посідали за стіл. Царівна, за пазухою в якій були золоті курчата, потихеньку брала крупинки рису й клала їх за пазуху, годуючи курчат. Побачили це невістки й почали переморгуватись між собою та шепотіти:

— Поглянь, вона ховає їжу за пазуху. Нумо й ми собі ховати!

І вони взялися запихати рис за пазуху. Потім усі підвелися з-за столу, бо почалися танці. Пішла танцювати й дружина найстаршого царевича, та тільки-но зробила кілька обертів, як з неї злетів пояс і з пазухи посипався рис. У залі знявся регіт.

Настала черга дружини другого царевича. Тільки-но вона почала танок, як раптом пояс її розстебнувся і з пазухи посипався рис. У залі знявся неймовірний сміх, а слуги заходилися підмітати підлогу.

Нарешті дійшла черга й до дружини найменшого царевича. Вона підвелася й почала танцювати, коли раптом із її пазухи випурхнули золоті курчата й теж почали кружляти в танці. Чоловік її в цей час стояв під вікном. Коли раптом чує:

— Це дружина найменшого царевича!

Царевич дивується:

«Але ж моя дружина — кицька! Піду лишень додому та перевірю».

Проте кішки дома він не застав, хоч як нишпорив усюди. Єдине, що він побачив, була кошача шкіра. Царевич, не довго думаючи, кинув її в піч.

Почувши сморід паленого, дружина здогадалася, що на коїв царевич.

— Дозволь мені збігати додому, за хвилинку повернуся, — попросила вона царя.

Цар дозволив. Прибігла вона додому й побачила, що царевич палить її шкіру. Крикнула:

— Зупинись! Навіщо ти палиш мою шкіру?

Царевич розгубився і нічого їй не відповів. У руці в нього залишився тільки шматочок шкіри. Царівна схопила його, приклала до чола — і шкіра вмить обернулася на діамант.

З цим діамантом на чолі вона й повернулася до царя.

— Чого ти ходила додому? — запитав той її.

— Я забула свій діамант, а без нього я танцювати не вмію,— відказала вона.

Коли забава скінчилася, цар звелів вигнати дружин старшого та середульшого синів і одружив їх з іншими дівчатами. Довелося піти з двору й візирів та судді — на їхнє місце цар узяв достойніших.

ТРИ СЕСТРИ

Були собі три сестри, і жили вони з того, що прями. Якось старша сестра й каже:

— Якби зі мною одружився султанів пекар, я б досхочу наїлася хліба.

— А якби мене взяв за дружину султанів кухар, я б досхочу наїлася всіляких страв,— озвалася середульша.

— А якби мене посватав султанів син, я б народила йому двох дітей: хлопчика зі срібно-золотим волоссям і дівчинку, сльози якої викликали б дощ, а сміх — ласкаве сонце,— мовила найменша.

Саме в той час повз їхню хату проходив султанів син і почув цю розмову.

А другого дня він послав вояків по сестер. Прийшли вони до дівчат і кажуть:

— Султанів син кличе вас до себе на розмову.

— Лишенько, що ж ми такого накоїли? — злякалися сестри.

— Швидше збирайтесь! Нам ніколи з вами розбалакувати! — І вояки повели дівчат до палацу.

Тільки ввійшли, султанів син і питає старшу сестру:

— Що ти сказала вчора?

— Нічого я не казала,— відповідає та.

— Якщо не скажеш, то я звелю тебе стратити,— наполягав султаненко.

Дівчина злякалася й відповіла:

— Я сказала: «Якби зі мною одружився султанів пекар, я б досхочу наїлася хліба».

Султаненко й віддав її заміж за пекаря.

— А що ти сказала вчора? — питає він середульшу сестру.

— Я сказала, що якби мене взяв заміж султанів кухар, я б досхочу наїлася всіляких страв,— відказала дівчина.

Султаненко й віддав її заміж за кухаря.

Привели вояки третю дівчину. Султанів син і питає її.

— А що ти сказала вчора?

— Я сказала: «Якби мене посватав султанів син, я б народила йому двох дітей: хлопчика зі срібно-золотим волоссям і дівчинку, сльози якої викликали б дощ, а сміх — ласкаве сонце».

Султаненко взяв її за дружину.

Першого року вона народила сина з таким волоссям, як хотіла. А сестри тим часом послали по бабу-повитуху і намовили її, щоб казала, буцім султаненкова дружина народила цуценя.

Баба принесла скриньку, поклала в неї хлопчика і кинула в море, а всім сказала, що султаненкова дружина народила цуценя. Розгнівався султаненко і вирішив стратити дружину. Та його почала просити, благати, і він зм'як, відмовився від свого наміру.

Минув рік, і вона народила дівчинку, про яку мріяла.

Одного разу якийсь бедуїн, сидячи з жінкою на березі моря, побачив, що на хвилях гойдається скринька. Роздягшись, він підплив до неї і виніс її на берег, а відкривши, побачив у скриньці хлопчика.

— Вигодує його, і Бог змилується над нами,— сказав він жінці.

А в того бідняка було гранатове дерево, яке родило щороку по парі плодів.

Минув іще рік, і бедуїн побачив у морі другу скриньку. Він виловив і її та й виніс на берег. А коли відкрив, то побачив у ній дівчинку. Так почали вони з дружиною виховувати хлопчика й дівчинку, яких їм подарувало море. А гранатове дерево почало родити щороку по чотири плоди.

Незабаром бідняк овдовів. Узяв він дітей і пішов у столицю до брата. Але по дорозі зустрів знайомого, який сповістив йому сумну звістку:

— Твій брат помер. Він був дуже багатий.

Зайшов бедуїн у дім свого брата, забрав його гроші й збудував на них палац, ще кращий, аніж царський. Залишив у ньому дітей, а сам вирішив провідати рідню в далеких краях.

Тим часом хлопець подружився з сином судді. Якось, коли він грався, з голови у нього злетіла шапка і всі побачили його волосся. Прочули про це заздрісні тітки й послали бабу, щоб убила його.

Прийшла баба до хлопцевої сестри та й каже:

— Пошли тобі Аллах щасливий день, донечко. Як ти

живеш? Я твоя бабуся, сонечко моє! Який чудовий цей палац! Але в ньому не вистачає лише одного.

— Чого саме? — запитала дівчина.

— Липи — покровительки мистецтва. Її садять над басейном і вона все прикрашає собою, — схитрувала стара.

— А хто знає, де росте це дерево? — питає дівчина.

— Твій брат, — відповіла баба й пішла собі.

Дівчина заплакала — і тієї ж миті пішов дощ.

Брат про все здогадався і побіг мерщій додому.

— Чому ти плачеш? — запитав він сестру.

Вона про все йому розповіла, і хлопець пішов шукати липу.

Ішов він, ішов, аж поки зустрів старого чоловіка.

— Добридень, дідусю! — привітався він.

— Гм, — буркнув старий, — якби це твоє вітання не випередило інших твоїх слів, тебе уже не було б на світі. Я б зірвав м'ясо з кісток твоїх. Зріж вії з моїх очей, щоб я міг спрямовувати тебе до добра.

Зрізав хлопець йому вії з очей, а старий і каже:

— А тепер іди до мого брата. Він старший за мене і більше знає.

Прийшов хлопець до ще старшого чоловіка, чемно привітався з ним і зрізав йому вії.

— Твої тітки хочуть тебе вбити, — повідомив його старий. — Але ти нічого не бійся. Слухай мене уважно. Підеш далі й упрешся у великі двері. Заходь у них і побачиш перед собою великий басейн, а біля нього — горщик з липою. Будуть там і люди — одні великі, другі маленькі, з головами й безголові. І постануть перед тобою дві мармурові плити — одна червона, друга чорна. Наступиш на червону, а на чорну не ступай. Візьмеш горщик і підеш назад. Довкола загукують услід: «Убийте його, убийте його!» Але ти не бійся і не обертайся. Зрозумів?

— Гарзд, — погодився хлопець і пішов. Зробив так, як порадив старий, і повернувся до нього.

— Слава Богу, — мовив старий. — А тепер іди собі.

Прийшов хлопець до сестри, поставив горщик біля басейну й пішов собі гратися.

Побачили його тітки й послали по бабу.

— Повернувся! — сказали вони невдоволено, коли та прийшла.

Пішла баба до хлопцевої сестри й мовить:

— Ну що, правда ж, гарно? Бракує тільки одного.

— Чого? — спитала дівчина.

— Співучого кухлика, — відповіла баба.

— А хто його може дістати? — спитала дівчина.

— Твій брат,— сказала баба і щезла.

Дівчина заплакала. Невдовзі прийшов брат і питає:

Що з тобою, чого ти плачеш?

Сестра розповіла про все, як було.

Не плач,— заспокоїв її брат, поцілував у щоку й пішов до старого.

— Ось тобі клубок,— мовив той.— Як зайдеш у царську вітальню, то побачиш дітей, що гратимуться. А в колиці лежатиме немовля. Кинь дітям клубок,— вони почнуть ним бавитись,— а сам тим часом підбіжи до колицки, зніми покривало й під головою в дитини побачиш кухлика. Бери його й повертайся хутчій додому.

Хлопець зробив усе так, як порадив старий: приніс додому кухлика, поставив на полицю і забув про нього.

Повернувся додому названий батько-бедуїн і спитав:

— Звідки це?

Дівчина розповіла йому всю правду. А ввечері з кухлика вийшла дівчинка-статуетка й почала співати. Вночі повз їхній будинок проходив султаненко зі своїм візиром. Почувши музику, вони зайшли до будинку, вдавши з себе дервішів. Дівчинка миттю заховалася, а хлопець, знявши шапку, привітався з ними. Здивувався султаненко, побачивши хлопця зі срібно-золотим волоссям, і всю ніч не міг відвести від нього очей. Згодом увійшла дівчина. Батько нагримав на неї, вона заплакала, і тут-таки пішов дощ. Султаненко й питає:

— Це твої діти?

— Ні, володарю мій,— відказав господар і розповів йому дивну історію цих дітей.

Тоді сказав йому султаненко:

— Я їхній батько і я султанів син.

— Змилуйся, володарю! — упав перед ним навколішки бедуїн.

— Устань! — підвів його султаненко й, забравши дітей, повернувся з ними додому.

А наступного дня послав по дружину й мовив:

— Повтори те, що ти колись казала.

— Якби мене взяв султаненко заміж, я б народила йому хлопчика зі срібно-золотим волоссям і дівчинку, сльози якої викликали б дощ, а сміх — ласкаве сонце.— повторила вона.

Тоді султаненко привів хлопця й дівчину і сказав дружині:

— Ось твої діти!

Вона обняла їх, поцілувала і заплакала з радощів.

— Хто так жорстоко позбиткувався над тобою? — запитав її чоловік.

— Мої сестри й баба-повитуха.

Тоді султаненко послав по сестер і бабу-повитуху, наказав спалити їх на вогні й зажив з дружиною та дітьми, а бедуїна зробив своїм візиром. І прожили вони довго й щасливо в radoщах та злагоді.

ЗАПЛАЧЕ КРАСУНЯ — ДОЩ ІДЕ, ЗАСМІЄТЬСЯ — СОНЦЕ СЯЄ, ВМИЄТЬСЯ — ЗОЛОТО ЗІ ЩІК КОТИТЬСЯ

Жила собі одна жінка, у неї довго не було дітей. Якось приходять до неї троє підлітків і кажуть:

— У тебе народиться донька. Щоразу як вона заплаче — піде дощ, а як засміється — засяє сонце. І щоразу як умиватимеш її личко, зі щік у неї скотиться по зливку золота.

Жінка їм не повірила й подумала:

«Звідки їм знати, цим малим віщунам, про мою долю!»

Та невдовзі вона й справді народила доньку. Щоразу як дівчинка заплаче — піде дощ, як засміється — засяє сонце, а почне умиватись — зі щік скочується по зливку золота.

Якось мати узяла два зливки золота, віднесла їх до муляра й попрохала:

— Збудуй мені палац, та такий, щоб навіть султан позаздрив.

— Добре,— згодився муляр і побудував палац.

Жінка оселилася в палаці разом з донькою.

Дізнався султанів син про красуню й каже своїй матері:

— Посватай за мене цю дівчину.

І мати виконала синове прохання — посватала дівчину.

Настав час вінчання. Мати молодій як на те захворіла й не змогла піти на доччине весілля. От вона й просить сестру:

— Сестронько моя, піди замість мене на весілля.

— Гаразд,— погодилася та й рушила з небогою до султанового палацу. Але по дорозі зірвала з неї шати, виколола очі й штовхнула в султанський сад. А в її шати взяла та й переодягла свою доньку, дала їй ще й очі небоги. Потім привела її в палац. Побачив її син султана й питає:

— Це та, про яку казали, що вона дуже гарна?

Глянув на неї ще раз і переконався в тому, що вона й справді дуже гарна.

Та невдовзі султанів садівник, який поливав квіти, почув жалібний стогін. Озирнувся на всі боки й побачив дівчину, дуже гарну, але без очей. Узяв він сліпу, привів до своєї дружини й каже:

— Візьмімо цю дівчину до себе. Щоразу як вона заплаче, іде дощ, як сміється — сяє сонце, а як почне умиватися — скотиться зливов золота з однієї щоки і зливов золота з другої щоки.

Одного разу дівчина зробила букет троянд та ямину і попросила садівника:

— Піди-но під вікна султанового палацу й вигукни: «Гей! Кому букет троянд та ямину за праве око?»

Садівник зробив так, як попрохала дівчина:

— Гей, гей! Кому букет троянд та ямину за праве око?

У вікні з'явилася дружина султанового сина. Згадавши, що в неї є очі двоюрідної сестри, вона віддала садівникові праве око за букет троянд та ямину. Повернувся садівник і віддав око дівчині. Вона взяла його, вставила на місце і стала на нього бачити. Потім дала садівникові букет троянд та гіацинтів і сказала:

— Піди-но під вікна султанового палацу й вигукни: «Гей! Кому букет троянд і гіацинтів за ліве око?»

Садівник зробив так, як попросила дівчина. У вікні знову з'явилася дружина султанового сина, віддала йому ліве око за букет троянд та гіацинтів. Садівник повернувся додому й віддав око дівчині. А та вставила його собі й почала бачити обома очима.

Якось вийшов султанів син з дружиною в сад на прогулянку. Гуляли, гуляли й нарешті зупинилися біля басейну. Султанів син і каже дружині:

— Засмійся!

Засміялася вона, але сонце не засяяло.

— Заплач! — звелів він їй.

Дружина заплакала але дощ ані крапнув.

— Умий обличчя, я гляну на тебе! — звелів нарешті султаненко дружині.

Вона вмилася, але крім бруду з її обличчя нічого не скотилося. А поруч саме стояв садівник. От він і каже султаненкові:

— Володарю мій, у мене є дівчина. Щоразу як вона заплаче — йде дощ, як засміється — сяє сонце, а як умиється — з її щік скочуються зливки золота.

І мовив син султана:

— Приведи її до мене! Я хочу на неї подивитися!
Привів садівник дівчину до султаненка, і той наказав їй:
— Заплач!

Вона заплакала — й тут же пішов дощ.

— Засмійся,— попросив султаненко.

Дівчина засміялася — й засяяло сонце.

— А тепер умийся! — звелів нарешті султаненко.

Дівчина умилася — і з обох її щік скотилося по зливку золота.

Зрозумів султаненко, що це — та сама дівчина, з якою він хотів одружитися, і попросив її:

— Розкажи, що з тобою сталося.

І дівчина розповіла геть усе, що з нею зробила рідна тітка.

Тоді султаненко прогнав першу дружину і взяв собі свою суджену.

І зажили вони всі разом у щасті та достатках, а моїм слухачам і читачам хай Господь пошле здоров'я!

ПРО ПОЧОРНІЛОГО ЦАРЯ ТА ТРЬОХ ЦАРЕВИЧІВ

Жив собі цар і мав він трьох синів. Якось-то пішов цар до моря скупатися. Скупався — і вийшов з води чорний, як негр! Прийшов додому й звелів сторожі біля дверей:

— Як хто приходитиме до мене, кажіть: «Цар занедужав і не хоче нікого бачити».

— Добре,— відповіла сторожа. Тож усім, хто приходив, вони казали:

— Цар нездужає і не хоче нікого бачити!

Аж ось прийшли царевичі й попросили:

— Ми хочемо провідати недужого батька!

А сторожа й відповідає:

— Спершу ми питаємо в нього дозволу.

— Добре,— згодились сини,— підіть та спитайте.

Увійшла сторожа до царя й каже:

— Царю, твої діти хочуть провідати тебе.

— Нехай заходять! — погодився цар.

Зайшли сини до батька, вклонилися йому й здивувалися:

— Батечку, що з тобою, чому ти такий чорний, як негр?

І розказав їм цар свою пригоду:

— Спустився я до моря, викупався, а вийшов з води отакий чорний — достоту негр.

Старший син тут-таки сказав:

— Батечку, я поїду в далекі краї й роздобуду для тебе ліки!

Почувши це, батько спитав:

— Сину мій, як же ти знайдеш саме ті ліки, які мені треба?

А царевич:

— Не твій це клопіт, батечку. Я неодмінно роздобуду й привезу ліки.

— Гаразд, сину мій, їдь,— погодився батько.

Тоді старший царевич пішов до матері:

— Матінко, дай мені в дорогу харчів — поїду роздобути ліки для батька.

Мати-цариця почала умовляти:

— Сину мій, не їдь нікуди, не поневіряться! Та й на ліках ти ж не знаєшся.

Але царевич затявся:

— Не турбуйся, матінко! Хай там що, а я поїду.

Що тут діяти? Поступилась мати, благословила сина в далеку путь. Наскладала йому всяких припасів, дала багато грошей, коня доброго.

Перед самою дорогою дав старший царевич середульшому персня і сказав:

— Братику мій, як тільки цей перстень здавить тобі пальця, промов: «Брат мій у скруті» — і негайно їдь виручати мене.

— Добре,— погодився той.

Рушив у дорогу старший брат. Їде він, їде, аж доїжджає до роздоріжжя. Три шляхи перед ним і три написи на стовпах остерігають: «Хто цією дорогою піде, того вода візьме». «Хто цією дорогою піде, того вогонь візьме». «Хто цією дорогою піде, назад не вернеться».

Довго думав царевич та й вирішив податися туди, звідки назад не вернешся.

Їде він, їде, коли бачить — стоїть заїзд і над дверима написано: «Харчі, питво і ночівля».

Не вагаючись, зайшов царевич досередини й звелів кухареві:

— Дай мені повечеряти!

Приніс кухар вечерю, а коли гість попоїв, господар заїзду сказав:

— Пане, щовечора ми розважаємося грою в шахи. Але цього вечора будемо казки розказувати.

— Хто ж почне перший? — спитала господиня.

— Чужинець, що прибув сьогодні ввечері,— мовив господар.— Він, мабуть, мастак розказувати казки.

— Я не знаю казок,— заперечив царевич.

Але господарі наполягали на своєму:

— Ти їдеш з далеких країв і мусиш знати багато казок!
Мусив царевич погодитися.

— Тільки з умовою,— застеріг господар.— Щоб у твоїй казці була вигадка на вигадці, але не кажи «було». Коли ж скажеш слово «було», ми роздягнемо тебе й викинемо із заїзду. А зумієш розказати казку, повну вигадок, але без слова «було», тоді ти роздягнеш нас і виштовхаєш із заїзду.

— Гаразд,— погодився царевич. Почав він казку, але хоч як стерігся, все-таки сказав «було».

Тоді господарі роздягли його й вигнали на вулицю. Побрів горопаха куди очі бачать і вийшов до моря. Дивиться, а там чоловік, відмиває заіржавілі гроші.

Проситься невдаха:

— Візьми мене до себе, я допомагатиму тобі мити гроші!

Чоловік погодився:

— Добре, щодня я даватиму тобі по два піастри¹ за службу.

Зостався царевич відмивати гроші. І господар виплачував йому за службу по два піастри щодня.

А тим часом чує середульший брат: тисне йому перстень пальця! Передав він персня найменшому царевичу, а сам подався в мандри, як обіцяв старшому братові. І спіткала його та сама пригода, що й старшого, от тільки служити втрапив він до продавця бобів.

Коли це і молодший брат чує: тисне перстень пальця!

— Матінко,— звернувся він до цариці,— перстень дуже тісний став! Піду й я та довідаюсь, де ж поділися мої брати і що з ними сталося.

На це мати сказала:

— Синочку мій, послухай лишень та поміркуй. Крім тебе не лишилося в мене більш нікого. Брати твої хтозна-де. То й ти хочеш покинути мене з батьком?

— Матінко, інакше не можна,— відповів царевич:— Я повинен розшукати братів і принести ліки для батька.

— Гаразд, сину мій,— погодилася цариця. Дала найменшому харчів на дорогу, грошей і коня. Попрощався царевич із батьком-матір'ю та й поїхав.

Дістався він до розпуття, прочитав написи й вибрав ту саму дорогу, що й брати. Так він добувся до заїзду. Увійшовши досередини, попросив кухаря:

¹ Пі а стр — розмінна арабська монета.

— Дай мені пообідати!

Кухар задовольнив його бажання. Пообідавши, царевич вийшов у садок і бачить: стоять там коні його братів, лежить їхня одежа.

«Якщо коні тут, то саме тут і скоїлася з моїми братами лиха пригода»,— подумав він.

Настав час вечеряти. Царевич попросив кухаря:

— Дай мені повечеряти, будь ласкав!

Кухар задовольнив його бажання.

Та коли він повечеряв, підішли до столу господарі заїзду й завели таку мову:

— Досить нам щовечора грати в шахи. Цієї ночі розказуватимемо казки!

— А хто ж уміє казку розказати?

— Чужинець, що приїхав сьогодні!

— Я не знаю казок! — заперечив царевич.

Та господарі на це не зважали й домагалися свого:

— Ти прибув з далеких країв, то як це ти можеш не знати казок? Це ми сидимо тут у заїзді й нічого не знаємо.

— Гаразд уже,— погодився царевич.

— Але така умова: ти розкажеш казку, де буде вигадка на вигадці, але жодного слова «було». Якщо ти хоч раз вимовиш слово «було», ми роздягнемо тебе й викинемо із заїзду. Якщо ж у твоїй казці буде повно вигадок, але жодного слова «було», то ти роздягнеш нас і виштовхаєш геть із заїзду.

Царевич погодився і став розказувати:

— Був я ще в утробі своєї матері, коли батько дав мені п'ять монет. Купив я за ті гроші півня, закинув на спину йому бочку з водою і почав поливати лан.

— І все це на спині півня? — перепитав господар.

Царевич спокійно відповів:

— Так, усе це на спині півня.

— Ох, пропало моє добро! — пробубонів господар.

— Згодом,— розповідав далі царевич,— я дуже розжився завдяки тому півневі. Але по якомусь часі у мого півня зламався хребет. Що ж мені діяти? Почав я водити до нього лікарів, знахарів, але ніхто не тямив, як допомогти півневі. Якось сиджу я зажурений на півні, а мимо йде старий чоловік і питається: «Що з тобою, чого ти журишся?» Я відповів йому, що колись мав добрі заробітки, завдяки півневі, а тепер не маю, бо спина в нього покалічилась. І ніякі лікарі та знахарі не можуть нічого вдіяти. А старий і каже: «Ось тобі моя порада. Щось таке трапилось і з моїм птахом. Узяв я тоді горіха, поклав птахові на спину, і він умить видужав.

І ти вчини так само». Послухав я розумної ради, поклав на спину півневі горіх, і став хребет у птаха цілісінький, мов ніколи й не ламався. Але через три дні на спині в півня виросло велике горіхове дерево. А горіхів на ньому — як піску в морі! Нарвали ми тих горіхів і почали продавати. Вторгував я п'ять тисяч. Тоді ще подивився на вершечок дерева й бачу: там є ще один горіх! Але як його зірвати? Полізу — неодмінно впаду. Принесу, думаю, краще довгу жердину й зіб'ю горішка! Так і зробив. Приніс жердину, збив горіха, а він гуп! — і розколовся на дві половини. А з тих половин постелилися дві величезні родючі ниви. І подумав я: «Чим би засіяти ці ниви?» І засіяв одну кавунами, а другу — сезамом¹. Великі вирости кавуни. Зібрав я урожай і продав. Багато заробив. Але жалкував згодом: продав усі кавуни, а сам не з'їв жодного. Аж зирк — переді мною кавун! Узяв я ножа, надрізав шкірку, а ніж вислизнув і пірнув у м'якуш. Треба лізти всередину кавунища ножа діставати. Хто ж тоді постереже такого великого кавуна? Відстебнув я свою голову, поставив на сторожі, а сам спустився всередину, щоб дістати ножа. А там у кавуні ціле місто й хтось питається: «Чий це ніж?» Я кажу: «Мій!» А той хтось заперечує: «Ні, не твій». Я пропоную: «Приміряймо його до моїх піхов. Якщо підійде, значить, мій, не підійде — не мій». Примірка вирішила суперечку на мою користь. Виліз я з кавуна, аж тут нове лихо — голову мою забирають. Якийсь чоловік стоїть біля кавуна й питає мене: «Чия це голова?» — «Моя», — кажу. «Ні, не твоя», — заперечує чоловік. «Тоді приміряй її до моєї шиї. Якщо підійде, значить, моя, а не підійде — не моя». Примірка довела, що голова моя.

Потім я зібрав з другого поля урожай сезаму й продав його. Коли дивлюсь: мурашка тягне сезамову насінину. Вхопив я насінину й тягну до себе, а мурашка — до себе тягне. Розкололась насінина надвоє, а з неї потекло тісто й сезамова олія, ціла річка! Почали підходити люди, черпати олію та тісто. Поки діялося це, я почув, що в цариці почалися перейми. Й вона народила мене. Ось і вся моя казка. А тепер геть із заїзду!

І царевич виштовхав господарів на вулицю. А тоді пішов у садок, де лежала одежа братів та стояли їхні коні.

— Мабуть, ці лихі люди примушували й братів моїх так само, як і мене, розказувати казки. Але брати, либонь, не змогли до пуття розповісти, й лиходії роздягли їх і вигнали із заїзду.

¹ С е з а м — олійна трав'яниста культура. Називається ще *кунжут*.

Замкнув найменший царевич заїзд і подався шукати братів. Минаючи продавця бобів, побачив середульшого брата, але той не впізнав його. Підійшов царевич до продавця бобів і попросив:

— Хай оцей молодик принесе мені до кав'ярні тарілку бобів!

Задовольнив продавець його прохання, послав до кав'ярні наймита з тарілкою бобів. Сів царевич попоїсти й попросив юнака:

— Розкажи мені, з якої ти країни і як сюди потрапив. Той розповів усе, як було, додавши:

— Не зумів я розказати казку, тож вони роздягли мене й вигнали геть.

— А ти не впізнаєш мене, твого меншого брата?

— Невже це правда, що ти мій брат?

— Звісно! — відповів найменший царевич. — А де наш старший брат?

— Він тепер миє гроші на морі в одного чоловіка, — відповів середульший.

— Ходімо, поведеш мене до нього!

Пішли вони, знайшли старшого брата й кажуть:

— Іди-но сюди, ми твої брати!

Забрав їх обох найменший царевич до себе в заїзд. Там одягнув їх в ошатний одяг і наказав:

— Залишайтеся тут, а я піду шукати ліки для батька!

— Добре, — погодились брати.

Вирушив царевич у дорогу. Здибався невдовзі із старим дідом і вітається до нього:

— Щасливого дня тобі, дідусю!

— Хай і твій день буде благословенний, — відповів старий. — Якби твоє привітання не випередило моєї мови, тебе вже не було б: зірвав би я з твоїх кісток м'ясо! Підійми-но мені повіки на очах, хай я подивлюся на тебе!

Підняв царевич повіки на його очах, а дід і каже:

— Нехай порадує тебе Господь, Гасане, так само, як і ти мене порадував. Куди ти йдеш?

Царевич признався:

— Шукаю ліки для батька.

— Кинь оцей клубочок і йди за ним. Клубочок приведе тебе до місця, де живе мій брат. Він старший і мудріший за мене.

Пішов царевич за клубком і втрапив до старезного діду-гана.

— Щасливого дня тобі, дідусю! — привітався.

— Нехай і твій день буде благословенний, — відповів

дідуган.— Якби твоє привітання не випередило моїх слів, тебе вже не було б: відірвав би я м'ясо від твоїх кісток! Підійми повіки на моїх очах, щоб я впізнав, хто ти такий,

Розтулив йому царевич очі, а старий промовив:

— Хай порадує тебе Бог, Гасане, як і ти мене порадував. Куди йдеш?

— Шукаю ліки для батька.

— Візьми оцей клубок і кинь його на землю. Він приведе тебе до мого брата, ще старшого й мудрішого за мене.

Пішов царевич слідом за клубком і дійшов до третього дідугана, привітавши його тими самими словами, що й перших двох. І той відповів так само, як і молодші його брати, й так само попросив розтулити йому очі.

— А зараз — мовив, нарешті, третій дідуган,— піди й купи двох баранів. Тоді підеш до палацу, де живе царівна, що перетворила твого батька на негра. Баранів поріж на шматки для левів, що коло дверей. Піднімаючись, ступай не на кожную сходинку, а лишень через одну. Водночас кидай праворуч і ліворуч бараняче м'ясо, щоб не розірвали тебе леви. Коли зійдеш нагору, побачиш царівну в ліжку: Якщо вона лежатиме з розплющеними очима — твоє щастя, а якщо з заплющеними, то горе тобі. У першому випадку на грудях її побачиш коралове намисто, під яким вона ховає склянку. Хапай ту склянку й тікай. Якщо царівна закричить: «Гасане! Гасане!», не обертайся. Обернешся — зориш. Як вона скаже: «Ось тобі за порука в безпеці», обернись до неї.

— Хай помножить Бог добро твоє! — сказав царевич на прощання.

Купив він двох баранів і прийшов до палацу царівни-чарівниці. Піднімаючись нагору, ступав через одну сходинку, кидаючи левам бараняче м'ясо. У залі побачив царівну з розплющеними очима. Не гаючи часу, зірвав з її шиї коралове намисто, схопив склянку й кинувся тікати. А царівна почала кричати навздогін:

— Гасане! Гасане!

Та він не обернувся.

— Ось тобі за порука в безпеці! — заволатала вона. Почувши це, Гасан обернувся, а царівна запитала його:

— Що привело тебе сюди?

— Що тебе привело, те й мене привело.— відповів царевич.

— Візьми мене собі за дружину! — попросила царівна.

— Гаразд,— погодився Гасан і забрав її з собою до заїзду, де були старші брати. Їм сказав:

— Добув я батькові ліки, а собі — наречену.

А старші поміркували нишком:

— Тепер поїде Гасан до батька та й похвалиться, що визволив братів і привіз ліки.

Тож вирішили:

— Глечик, у який Гасан набрав води, ми по дорозі розіб'ємо. А коли його наречена захоче пити, доведеться йому піти до криниці. Там ми й покинемо його, а самі підемо до батька й скажемо: «Принесли для тебе ліки».

І вирушили вони в дорогу. Невдовзі наречена меншого царевича захотіла пити, а води нема, бо брати розбили глечика. Тоді Гасан сказав братам:

— Наберіть води з криниці.

— Ми боїмось,— відповіли брати.

Вирішив Гасан сам іти до криниці, але наречена мовила:

— Не смій! Твої брати втечуть, коли ти спустишся в криницю!

— Ні,— наполягав царевич,— я спущусь!

— Якщо так,— сказала царівна,— тоді перш ніж спуститись, візьми оцей браслет і оцей хіль-халь¹. У криниці побачиш двох собак, чорного та білого. Вони битимуться між собою, і переможе білий. Гляди, не скажи «Білий переміг чорного», а скажи навпаки: «Чорний переміг білого».

— Добре,— пообіцяв царевич і спустився в криницю. А брати відразу ж покинули його і поспішили до батька, забравши з собою наречену. А царівна прикинулася божевільною, щоб ніхто із старших царевичів не взяв її за дружину.

Прийшли сини до батька-царя та й кажуть:

— Батечку, привезли ми тобі ліки, а ще привезли з собою царівну, тільки вона збожеволіла в дорозі.

Відповідає їм цар-батько:

— Дайте їй спокій, поки видужає, а тоді хтось із вас візьме її за дружину.

Випив батько ліки й зразу ж позбувся чорноти. А тоді питає обох синів:

— Де ж ваш менший брат?

— Не знаємо,— відповіли старші.

А менший царевич, як тільки спустився в криницю, побачив двох собак — білого та чорного, що гризлися між собою. Білий переміг чорного. Забув царевич про пересторогу і сказав:

¹ Хіль-халь — браслет, який носять на нозі.

— Білий переміг чорного.

Провалився він тоді під землю й опинився під десятою землею. Там знайшов кістку. Почав копати кісткою землю і розкопав місто. Зайшов він у те місто і здибав там бабуся. Просить її.

— Будь ласка, бабуся, дай мені ковток води!

А бабуся відповідає:

— Хіба ти не знаєш, що у нас немає води?

— Чому? — здивувався царевич.

— Бо величезний змій Африт розлігся біля джерела і нікого не пускає до нього. Мусимо віддавати змієві щомісяця дівчину, аби він дозволив нам протягом однієї години набирати воду. А як не дамо дівчини, то він усіх нас поїсть. Сьогодні дійшла черга до царівни, і цар-батько пообіцяв: «Хто вб'є Африта, тому віддам усе, чого він забажає».

— Ну то покажи мені, де той Африт,— мовив царевич.

Провела його бабуся до змія Африта. Став царевич до бою із змієм і переміг його. А тоді пішов до царя.

— Я убив Африта,— сказав він цареві,— а ось і язик його.

Зрадів цар і запитав Гасана:

— Чим відплатити тобі за добре діло?

— Нічого не хочу я від тебе, тільки накажи вивести мене на поверхню землі,— відповів Гасан.

— Хай буде по-твоєму,— мовив цар і покликав раба.

— За який час ти зможеш вивести цього юнака на поверхню землі? — спитав у нього цар.

— За півгодини,— відказав раб.

— Забирайся геть! — розгнівався цар, покликав іншого раба й запитав:

— За скільки часу зумів би ти вивести цього молодця на поверхню землі?

— За одну мить,— відповів той.

— Добре! — зрадів цар.— Бери його й веди!

Узяв раб Гасана на плечі й вибіг разом з ним на поверхню землі.

— Чи потрібно ще щось? — спитав він царевича.

— Ні,— відповів Гасан.— Нехай Бог помножить твоє добро!

На поверхні землі Гасан побачив жебрака й запропонував йому:

— Обміняймося одягом! Бери мої шати, а мені дай своє лахміття.

— Ти глузуєш з мене! — здивувався жебрак.

— Ні, не глузую,— запевнив царевич і, віддавши свій одяг, убрався в жебракове дрантя.

Тоді пішов царевич до золотаря і попросив його:

— Візьми мене до себе в помічники.

— Забирайся геть! — закричав ювелір.

— Будь ласка, господарю,— благав Гасан,— візьми мене! Я працюватиму на тебе задарма.

— Гаразд,— уже лагідніше мовив господар,— заходь і сідай до роботи!

Почула про те, що жебрак став помічником у золотаря, царівна, яка прикинулась божевільною. Накреслила вона чарівні знаки й дізналася, що то Гасан перебрався жебраком. І сказала, що вже видужала. А цар і питає її:

— Кого з моїх синів хотіла б ти мати за мужа — старшого чи середульшого?

— На жаль, мені ще бракує деяких коштовностей. Як тільки дістану все, що треба, то вже й дам відповідь, за кого з них вийду.

— Чого ж тобі бракує? — допитується цар.

Царівна показала браслета.

— Бракує мені до пари такого самого браслета!

Узяли придворні браслета й пішли до золотаря, в якого жив царевич Гасан.

— Чи зумієш ти зробити пару до цього браслета? — спитали золотаря.

— Ні,— відповів той,— не зумію. Цей браслет надто вже тонкої роботи.

Цієї миті підвівся жебрак-помічник і сказав:

— Господарю, дозволь мені зробити браслета!

— Горе тобі! — відказав господар.— Що ти в цьому тямиш?

— Будь ласкав, дозволь, господарю,— не відступався Гасан.— Я зумію! Якщо не впораюсь — зробиш зі мною, що захочеш!

— Та гаразд уже,— погодився господар і прийняв замовлення.

Узяв Гасан браслета й попрохав золотаря:

— Господарю, принеси мені фісташок, кавунового насіння та гороху, щоб мав я чим підживитися вночі, а сам іди спати. Вранці приходь на роботу.

Приніс господар усе те, чого просив Гасан, і пішов спати. А Гасан, лишившись на самоті, лузав фісташки, насіння кавунове, їв горох. На світанку дістав з кишені браслета, що йому дала колись царівна, й поклав на стіл. Крамниця засяяла блиском. Проходили мимо вартіві і здивувалися з

яскравого світла, яким палахкотіла крамниця. Розбудили господаря:

— Твоя крамниця горить!

Господар хутко прибіг і стукає у двері. А Гасан озивається:

— Що з тобою, господарю, чого ти турбуєш мене? Я ще сплю.

— Горе тобі! — вигукнув золотар.— Крамниця горить!

— Та нічого не горить!

— Відчини, нехай я переконаюся! — волав золотар.

Відчинив Гасан крамницю, і побачив золотар браслета, що випромінював сяйво. Дуже зрадив він і поспішив із коштовною річчю до царського палацу.

Царівна впізнала свого браслета й остаточно переконалася, що Гасан у місті.

Тоді вона сказала придворним:

— Візьміть цей розпарований хіль-халь і нехай мені зроблять такий самий.

Придворні віднесли хіль-халь золотареві і звеліли:

— Ти повинен зробити нам такий самий хіль-халь!

А майстер відмовляється:

— Я не зумію зробити такого!

А помічник підвівся й попросив:

— Будь ласкав, господарю, дозволь мені виконати це замовлення.

— Горе тобі! — вигукнув ювелір.— Як же ти зробиш його?

— Я зумію,— запевнив Гасан.

— Гаразд уже,— погодився золотар.

Віддав він помічникові хіль-халь, приніс йому фісташок, гороху та кавунового насіння, зачинив за ним крамницю й пішов спати.

Гасан усю ніч лузав фісташки та кавунове насіння, їв горох. Над ранок поклав обидва хіль-халі на столі, а сам ліг спати. Побачила варта, проходячи вулицею, що крамниця осяяна світлом, і помчала до господаря:

— Твоя крамниця горить!

Золотар миттю прибіг до крамниці, почав стукати в двері. А Гасан озивається:

— Господарю, я ще й не спав, бо працював цілу ніч.

— Відчини крамницю! — наполягав золотар.

Відчинив Гасан крамницю, і побачив господар на столі два однаковісінькі хіль-халі.

— Будь ласка, господарю,— просить Гасан,— дозволь мені самому віддати царівні ці хіль-халі!

— Гаразд, іди! — погодився золотар.

Пішов царевич, убраний у лахмани. Зайшов до царського палацу й побачив царівну. Кинулись вони одне одному в обійми. А сторожа мерщій до царя:

— Іди лишень, царю, та поглянь! Твоя невістка цілується із золотаревим помічником.

Прибіг цар і замахнувся мечем, щоб убити нахабу. А царівна йому:

— Опустити руку — це твій син!

— Невже це правда? — здивувався цар.

— Авжеж! — відповіла царівна.

Уклонився царевич батькові в ноги й розповів, що вчинили з ним його брати.

Цар вигнав старшого й середущого синів, сказавши:

— Не хочу я їх більше бачити!

Одружив він царівну з найменшим сином, і стали вони разом жити у щасті та в добрі.

ЦАРІВНА ТА ОТРУЙНИЙ ГРЕБІНЬ

Жив собі цар, і мав він сина й доньку. Перед смертю заповів цар синові, щоб не брався ні за яку справу, не порадившись із сестрою. Шануючи батьків заповіт, молодий цар не розпочинав нічого, поки не порадиться спершу з сестрою.

Та одного дня пішов він на базар, не попередивши про це сестри-царівни. Побачив дівчину, що продавала нарциси. І захотілося йому купити квітів для сестри. Купив букет і приніс сестрі. А та, як тільки піднесла нарциси до носа й понюхала, так відразу й завагітніла. Через дев'ять місяців народила царівна доньку. Брат любив сестру, тому й не вигнав з дому, хоч і думав, що завагітніла вона від якогось чоловіка.

Через декілька років надумала сестра, що братові пора одружуватись, і сказала йому:

— Братіку мій, пора тобі женитися, щоб народився в тебе син, який успадкує колись від тебе царство.

— А що, коли моя дружина не злюбить тебе? — відповів брат.

— Не смій і думати про це, — мовила йому сестра. — Таке моє бажання — щоб ти швидше оженився.

Шануючи сестрину волю, одружився цар із дочкою перського царя. А через декілька років послав Всевишній йому дівчинку. Але молода цариця не любила ні зовиці, ні

її дитини і вдавалася до всяких хитрощів, аби розбудити в своєму чоловікові ненависть до рідної сестри та небоги.

Нарешті надумала вона позбутися небажаних родичок. Покликала собі на пораду чаклунку.

— Я добуду спосіб, як звести їх зі світу,— пообіцяла чаклунка. Пішла до золотаря й звеліла зробити золотого гребеня, ще й прикрасити його діамантами та рубінами.

Через декілька днів золотар зробив гребеня й віддав його чаклунці. А та намітила його зубці смертельною отрутою і прийшла до царського палацу. Коли цар побачив прекрасного гребеня, то зразу ж купив його за тисячу динарів¹ для своєї небоги, яку дуже любив. Віддаючи покупку сестрі, він сказав:

— Візьми цей гребінь для своєї доньки!

Та коли царева сестра почала чесати доньці волосся, гребінь уріс дитині в голову. Невдовзі дівчинка померла. За нею і мати померла з горя.

Цар наказав поховати сестру в царському саду, біля самого палацу, а небогу — покласти в одному з покоїв палацу, підстеливши під неї шовкових та парчевих тканин із квітами, й замурувати двері та вікна покою. Щомісяця навідувався він до покійної дитини. Цариця дуже гнівалась, але не сміла й слова сказати чоловікові про ті його відвідини.

Якось пішов цар на прощу, а цариці й слугам звелів навіть близько не підходити до покою, де лежала небога. Але через місяць цариця таки не втерпіла й захотіла відімкнути двері покою, щоб поховати мертву дівчинку в такому місці, де б не знайшов її цар. Зайшла вона туди зі своєю маленькою донькою і здивувалася — такі пахощі стояли в покої. Тіло дівчинки було обросле гіацинтами й нарцисами. Розлютилась лиха цариця й накинулась на квіти. Але, зриваючи їх із голови покійної, вирвала й гребеня. Ту ж мить дівчинка ожила. Цариця з переляку закричала й хотіла вбити її ще раз. Але дочка почала благати матір не робити цього. Помилувала цариця воскреслу дівчинку, але зняла з неї коштовності та пишне вбрання, переодягла в лахміття служниці й наказала доньці не говорити про це батькові, коли той повернеться з прощі.

Через декілька днів повернувся цар. Зустріли його люди, як хвиля морського прибою. І ось одного вечора дівчинка, яка воскресла з мертвих, намовила царську доньку, щоб та добилась у батька й матері дозволу послухати її казку. Розплакалася серед ночі царська донька й попросила батька

¹ Д и н а р — старовинна золота монета країни мусульманського Сходу.

з матір'ю, щоб маленька служниця розповіла їй казочку. Розсердилася цариця, закричала на доньку, але та не вгамувалась. Тоді мовив цар:

— Покличте служницю, нехай розвеселить доньку!

А служниця, ввійшовши до кімнати, сказала:

— Я не розповім казки доти, доки не принесуть мені таці з нарцисами й тарелі з кавовими зернами.

Розгнівалася цариця й звеліла:

— Виженіть цю божевільну!

Але цар прихилився до милої служниці серцем і мовив:

— Зробімо так, як вона хоче.

Принесли тацю з нарцисами, таріль із кавовими зернами, і почала прислужниця розповідати казку. А була та казка про матір, що завагітніла від нарцисів, про підступи цариці й про те, як донечку царициної зовиці отруєно золотим гребенем. Було в казці й про те, як пішов дядечко нещасної на прощу, а його дружина-цариця, вириваючи нарциси, вирвала з голови померлої і той отруєний гребінь. Розповідаючи, дівчинка щоразу примовляла:

— Чи правда, нарциси, чи правда, кавові зернята? Чи правду кажу я?

— Правду сказала ти, дочко нарцисів! — відповіли їй нарциси й кавові зернята.

Вислухавши казку до кінця, цар таким чином дізнався про царицині підступи. Він наказав відрубати лиходійці голову й став жити-поживати з дочкою та небогою в radoщах і достатках.

Нехай пошле Бог здоров'я нашим слухачам! І нехай вони затямлять: усяк, хто копає яму своєму братові, сам у неї падає.

ГАСАН, ЗАЧАРОВАНИЙ МІЖ СЕМИ МОРІВ

Жили собі дві дівчини. І от надумала старша вийти заміж. Та в ніч перед весіллям з'явився хтозна-звідки ворожит і сказав:

— Ця — для Гасана, зачарованого між семи морів!

І щез. Тож за молодого видали не її, а меншу сестру. І не знала старша, в чому тут причина.

Якось сказала вона сестрі:

— Пусти мене на своє місце до твого чоловіка.

Адже вони були у всьому схожі одна на одну.

— Добре, — догодила менша сестра і подалася до

лазні. Повернувся ввечері зять, сів біля старшої сестри, по-вечеряв, не впізнавши її, і ліг спати. І спитала його старша сестра:

— Скажи, чом не віддали за тебе мою старшу сестру?

— Бо з'явився ворожбит і сказав: «Ця — для Гасана, зачарованого між семи морів», — відповів той.

Наступного дня повернулась менша сестра, а старша вирушила в дорогу, прихопивши з собою одежі та служницю-негритьянку.

Ішли вони, йшли, аж поки дійшли до старого діда, згорбленого літами й посрібленого сивиною. Сказали йому дівчата:

— Здорові були, дідусю! Чи не знаєте Гасана, зачарованого між семи морів?

На це дід відповів:

— Брат мій старший за мене, він знає.

І пішли дівчата далі, аж поки здибали другого дідуса і спитали про Гасана, зачарованого між семи морів. Той сказав їм:

— Я знаю того Гасана. Тільки захопіть із собою сорок шматочків ладану й щонаочі кадить по одному, поки викадите всі сорок. Але не спіть. Якщо заснете, не зумієте порятувати Гасана. Коли він прокинеться, то хоч яку дівчину побачить перед себе, неодмінно візьме її собі за дружину.

Тоді спитала дівчина, як знайти Гасанів дім. Дідусь розказав їй.

І пішли вони. Нарешті добулися до Гасанового дому. Зайшли до покоїв і побачили красеня, що спав у ліжку.

Зосталась тут дівчина й почала щодня кадити ладаном. Минав уже сороковий день, залишилося ще чотири години до часу, коли Гасан мав прокинутись, але дівчина не могла більше стояти на ногах і звеліла негритьянці:

— Я посплю трохи, а ти розбуди мене, коли він прокидатиметься.

Лягла спати, а як зазоріло, прокинувся Гасан. Негритьянка тим часом викинула сонну дівчину у вікно й лишилася з Гасаном.

А дівчина упала в глибокий рів. Наступного дня знайшов її садівник і забрав до себе. Як тільки дівчина ввійшла до садівникової хати, служниця сказала:

— Шкода мені тебе.

— Чому? — запитала дівчина.

— У нашого господаря божевільна донька. Він щодня приводить дівчину, яку божевільна вбиває наступного дня. Завтра уб'є й тебе.

— Ну що ж, буде що буде! — мовила дівчина.

Привели її до божевільної. Але дівчина встигла вибігти на дах, перш ніж божевільна запримітила її. З даху побачила вдалині світло й пішла туди, де світилося. А там ворожбит саме ставив на вогонь воду. Дівчина спитала його:

— Що це таке, дідусю?

— Про все запитуй, тільки не про це, — відповів ворожбит.

Дівчина почала благати його, і старий злагіднів.

— Є тут божевільна дівчина. Її можна вилікувати, тільки виливши на неї воду з цього відра.

— Невже? — здивувалася дівчина.

А коли ворожбит одвернувся, схопила відро, побігла до божевільної та й вилила на неї воду. І видужала хвора. Наступного дня прийшла служниця забрати мертву, але побачила, що дівчата любесенько сміються собі. Про це служниця негайно розповіла батькові недужої. До світлиці увійшли батько з матір'ю, обняли дочку, а дівчину спитали:

— Чого ти хочеш за свій добрий вчинок?

— Не треба мені від вас нічого, хіба що продайте мене на султанському ярмарку.

Бажання дівчини задовольнили: купив її якийсь чоловік і забрав додому.

Як тільки увійшла вона, служниця й мовить:

— Мені дуже шкода тебе!

— Чому? — спитала дівчина.

— У нашого господаря хворий син. Щодня батько приводить дівчину, щоб доглядала його, але від недужого такий сморід, що кожна помирає зразу.

— Відведіть мене до нього, — попросила дівчина.

Увійшовши до кімнати, сказала:

— Принесіть чистий матрац та новий одяг, а йому зазмажте курку.

Все було зроблено, як веліла дівчина.

Наступного дня повторилося те саме і так тривало два місяці, аж поки юнак видужав. Закликала дівчина батька й передала йому здорового сина. Зраділий батько спитав її:

— Що ти бажаєш за це?

— Нічого мені не треба від вас — хіба що продайте мене на султанському ярмарку.

Продав господар дівчину на султанському ярмарку царському візирю, який забрав її в царський палац. Там уся челядь плаче, побивається. Запитала дівчина, що скоїлося, а їй кажуть:

— Ось уже четвертий день, як пропав царевич!

Дівчина запримітила серед челяді стару рабину і сказала, що хоче спати коло неї. Їй дозволили. Вночі дівчина вдала, ніби спить, і підгледіла, як стара рабиня полізла по драбині в підземелля. Дівчина за нею. Дивиться, аж вона лупцює хлопчика. Зрозуміла дівчина, що той хлопчик і є царевич. Наступного дня вона впросилась до царя й мовила йому:

— Царю, твій син здоровий! Завтра звели всім рабіням зібратися в лазні.

Назавтра цар так і зробив. А дівчина тим часом привела царя до сина.

— Що ти бажаєш за свій добрий вчинок? — запитав цар дівчину.

— Продай мене на султанському ярмарку, — попросила вона.

Продав цар її на султанському ярмарку саме тому Гасанові, що був зачарований між семи морів.

Привів Гасан її додому. Якось, сидячи вдома, дівчина почала примовляти:

— Як прикро! Не дочекався пробудження Гасана!

Почувши це, Гасан поцікавився:

— Що це ти примовляєш?

І дівчина розповіла йому все. Дізнавшись про її пригоди, Гасан прогнав лиху негритьянку й почав жити разом із судженою, і жили вони довго й щасливо.

ПРО ВРАНІШНЮ ЗОРЮ Й ПІДЗЕМНИЙ ХІД ДО ЦАРЕВИЧА

Жили собі брат і сестра. Звали сестру Вранішня Зоря. Якось дівчина й каже:

— Братику, я хочу одружити тебе.

— Не хочу я одружуватися, сестрице, — відповів той.

— Ні, ти повинен одружитися! — наполягала сестра.

— Нехай буде по-твоєму, — згодився нарешті брат.

Одного разу проходила повз них дівчина-зеленярка. Покликала її сестра й роздивилась, що та зеленярка неймовірно гарна. Вжхопила дівчина в неї з рук кошика із зеленню, викинула його й сказала:

— Хочу засватати тебе за мого брата!

— Я бідна дівчина, — заперечила та. — Як можеш ти сватати мене за свого брата?

— Ти мені сподобалась. — відповіла сестра й повела гостю до лазні. Зняла з неї старенький одяг, вимила її й зодяг-

ла в усе нове. Потім відвела до себе додому й посадила на почесному місці. Повернувшись увечері, брат спитав:

— Хто це, сестрице?

— Це твоя наречена,— відповіла та.

— Нехай буде так,— погодився брат і запросив священика, щоб повинчав їх. І зажили усі троє в любові й злагоді.

Якось брат приніс для дружини браслет, хіль-халь та сукню. І такі самі браслет, хіль-халь та сукню подарував сестрі.

Одного разу сестра, підмітаючи подвір'я, натрапила на кільце. Потягла за те кільце, й відкрилась ляда, а в чорному отворі вела кудись униз драбина. Спустилась Вранішня Зоря вниз, а там бачить: стоїть великий розкішний палац.

Біля палацу стіл, а на столі — смажена курка й дві хлібини. З'їла Вранішня Зоря півкурки та одну хлібину й знов піднялася нагору.

А царевич, який жив у тому підземному палаці, саме повернувся додому. Захотілося йому їсти. Коли зирк — тільки півкурки та одна хлібина zostалися. «Певне, в домі батьків сьогодні не готували страви і прислали тільки півкурки та хлібину»,— подумав він. Сів та й поїв, що було.

Наступного дня Вранішня Зоря знову спустилася потаємною драбиною вниз і підійшла до палацу. З'їла половину того, що було на столі, й піднялась нагору.

Повернувся царевич, побачив тільки половину страв і подумав:

«Чи не слуга з'їдає мою вечерю?»

Пішов він до матері й спитав:

— Ти прислала мені тільки півкурки й одну хлібину?

— Ні, я послала тобі цілу курку й дві хлібини!

— А я застав тільки півкурки та одну хлібину,— відповів царевич.

— Сьогодні я сама принесу тобі вечерю,— пообіцяла цариця.— Побачу, чи поменшає вона.

Принесла цариця вечерю, поставила на старе місце й пішла собі.

Спустилася Вранішня Зоря до палацу потаємним ходом, побачила їжу, з'їла половину та й піднялася нагору.

Повернувся царевич і знову застав половину страв. Пішов він знов до матері, а та й каже:

— Я принесла тобі вечерю власноруч.

— То хто ж це приходять і з'їдає мої харчі? — здивувався царевич.— Завтра я нікуди не піду, заховаюсь і побачу, хто це ходить сюди.

Наступного дня знов спустилася Вранішня Зоря вниз

потаємною драбиною, побачила їжу, з'їла половину й підвелася з-за столу, щоб помити руки. Коли це виходить із криївки царевич і хап її за руку! Задивилась дівчина на його вроду й незчулася, як повечоріло. Тієї ночі підземний царевич не пустив її додому. Мала Вранішня Зоря подарунок брата — браслет, і царевич з'єднав ним свою руку й руку дівчини.

Почало світати. Прокинулась братова дружина, оббігла скрізь — нема зовиці! Злякалася: що скаже чоловік, коли не знайде своєї сестри? Почала вона гукати:

— Вранішня Зоре! Світає! Пора вертатися додому!

— Невісточко моя, браслет замкнувся на моїй та його руці,— відізвалася Вранішня Зоря.

— Розламай його й повертайся мерщій! — порадила невістка.

Зламала дівчина браслет й піднялася нагору.

Наступного дня вона надягла на ногу хіль-халь. І повторилося все, як напередодні. Прокинулася вдосвіта невістка і не знайшла Вранішньої Зорі. Почала гукати:

— Вранішня Зоре! Світає! Пора додому!

Відізвалася Вранішня Зоря:

— Невісточко моя, хіль-халь замкнувся на моїй та його носі.

— Розламай його та й повертайся! — порадила невістка.

Зламала Вранішня Зоря хіль-халь і піднялася нагору.

Невдовзі відчула вона, що завагітніла. Минав дев'ятий місяць і наближався час пологів. Що робити невістці, аби не дізнався про все брат Вранішньої Зорі?

Коли ж народився хлопчик, купила невістка ямину. Спустившись із хлопчиком униз потайною драбиною, поклала немовля на ліжко царевича й прикрила ясином.

Увечері повернувся брат, глянув на сестру й питає:

— Що з тобою, сестрице?

— Нічого з нею не сталося,— відповіла дружина.— Хіба ти не знаєш дівочих болячок? Голова в неї болить!

— Гаразд, сестро, це не біда. Нехай тебе Господь береже!

Тим часом повернувся додому царевич. Побачив хлопчика в себе на ліжку й здогадався про все. Віддаючи годувальниці синочка сказав:

— Це подарунок Вранішньої Зорі! Кращої від неї немає в світі!

Узяв він уламок браслета, що залишився в нього, й пішов

до брата Вранішньої Зорі в крамницю. Віддаючи уламок, сказав:

— Голубка перелетіла від вас до нас, вивела у вас голуб'ят і послала до нас. Передайте матері-голубиці, щоб прийшла забрати голуб'я. А то продамо його за належну ціну.

Узяв брат уламок браслета, а прийшовши додому, сказав дружині:

— Жінко, якийсь чоловік приніс мені цей уламок браслета і сказав таке, чого я зовсім не розумію. Але я знаю, що схожого браслета немає ні в кого, крім тебе та моєї сестри.

Взяла невістка та й наділа свого браслета на руку Вранішній Зорі, а сама вдала, ніби куховарить. А тоді гукнула:

— Вранішня Зоре, піди та й покажи братові свого браслета!

Прийшла Вранішня Зоря й показала браслет.

— Хочеш, я покину варити їсти, надіну свого браслета й покажу його тобі? — спитала дружина чоловіка.

— Ні, не треба, — відповів чоловік. — Я тобі й так вірю.

А наступного дня знову прийшов до нього царевич і приніс уламок хіль-халя. Віддаючи його, він сказав братові Вранішньої Зорі ті самі слова про голубку, що й учора.

Взяв чоловік половинку хіль-халя й пішов до дружини. Як побачила вона його здалеку, хутко наділа свій хіль-халь на ногу зовиці, а сама вдала, ніби прибирає в хаті. Увійшов чоловік і питає:

— Жінко, приходив знову той самий чоловік і приніс цей шматок хіль-халя. І знову розповів про голубку та її дитинча. До чого це все?

Підвелася дружина й гукнула Вранішню Зорю:

— Піди та покажи братові свій хіль-халь.

Прийшла Вранішня Зоря й показала братові хіль-халь.

— Хочеш, я покину прибирати хату й теж покажу тобі свій хіль-халь? — спитала дружина.

— Гаразд, я тобі й так вірю, — відповів чоловік.

— Гляди тільки, — порадила дружина, — якщо й завтра прийде до тебе хто-небудь, то це не інакше, як він сватається до твоєї сестри. Скажи йому так: «Я буду вдячний не тільки тоді, коли ти візьмеш її за дружину, але й тоді, коли візьмеш за служницю до своєї кухні».

— Добре, жінко! — погодився чоловік.

Пішов він наступного дня до своєї крамниці. І знову з'явився до нього царевич, приніс клаптик від сукні й повторив те саме про голубку, закінчивши словами:

— Продамо голуб'я за належну ціну!

І відповів йому брат:

— Я буду вдячний, якщо ти візьмеш її навіть служницею до кухні.

Знову приходять чоловік до дружини, яка заздалегідь наділа на зовицю свою сукню, та й каже:

— Жінко, сьогодні я зрозумів його добре. Дав він мені цей клаптик від сукні, якої немає ні в кого, крім тебе та моєї сестри.

Гукнула дружина Вранішню Зорю:

— Прийди та покажи братові свою сукню!

Прийшла Вранішня Зоря та й показала братові сукню.

— Хочеш, я покину прати,— мовила дружина,— надягну свою сукню й покажусь тобі в ній?

— Ні, жінко, я тобі вірю,— запевнив її чоловік.

— А що сказав царевич? — поцікавилась дружина.

— Якщо не прилетить голубка, продамо голуб'ят за належну ціну.

— А ти що йому на те?

— Відповів я,— сказав чоловік,— що буду щасливий, коли він візьме її хоч би й за наймичку до кухні.

— Гаразд, чоловіче,— мовила жінка.— Завтра він ще повернеться.

Наступного дня справді прийшов царевич і почав сватати братову сестру. Брат не став заперечувати.

Згодом відгуляли весілля і зажили разом у мирі та злагоді.

ЗАРОЗУМІЛИЙ ЦАР І ВИГНАНА ДОНЬКА

Ось про що я розповім вам, слухачі мої. Жив собі зарозумілий цар. Щодня питав він у своєї дочки:

— Хто кращий за мене?

— Ніхто,— відповідала вона щоразу, аж поки змарніла стала, як тіль.

Одного разу, як дівчина сиділа засмучена біля вікна, мимо проходила старенька бабуся. Побачивши дівчину, вона спитала:

— Що з тобою, донечко?

— Завітай до мене, і я розповім тобі про все! — попросила дівчина.

Бабуся зайшла. Тоді царівна сказала їй:

— Батько мій щодня запитує мене, хто кращий за нього. «Ніхто»,— відповідаю я.

— Завтра, як тільки він питає тебе про те ж саме, ти скажи: «Бог — кращий за всіх»,— порадила бабуся.

Наступного дня батько звернувся до доньки з тим самим запитанням.

І царівна йому відповіла:

— Бог кращий за всіх.

Почувши це, розгнівався цар. Покликав візира і звелів йому:

— Візьми її і віддай заміж у далеке місто за найбільшого ледаря.

Взяв візир і повів дівчину далеко від дому. Коли прибули до міста, найняв він для царівни кімнату й пішов шукати ледаря, щоб віддати її заміж. Нарешті побачив жебрака в дранті. Гукнув його й запитав:

— Як тебе звати?

Той відповів:

— Бакрій Гультіпака.

— Чи хотів би ти, щоб я віддав за тебе цареву дочку?

— Ти глузуєш з мене! — жахнувся убогий.

— Ні, це щира правда.

Тут візир узяв його за руку й повів до царівни. Поселив жебрака того разом із нею та й вернувся до царя.

Запитала дівчина Гультіпаку:

— Чи умієш ти працювати?

— Так, пані,— відповів той.

— Тоді йди та наймися носильником! — звеліла царівна.

Пішов він, а ввечері приніс додому двісті піастрів. І так шовечора.

Якось зібралися люди йти на прощу. Покликали й носильника. Було їх п'ятдесят душ, і кожний дав йому по дві ліри. Взяв Бакрій гроші, віддав царівні й рушив у дорогу. Згодом прочани захотіли пити і звеліли носильникові:

— Спустися в криницю, набери води, а за це кожен з нас дасть тобі по дві ліри!

Спустився Бакрій у криницю, набрав води, коли бачить віконце біля самого дна. Заглянув туди й побачив дідуса, обабіч якого сиділи дві жінки, біла та чорна. І спитав у нього дідусь:

— Бакрію, котра з них краща?

Бакрій відповів:

— Краща та, яка тобі ближче до серця!

— Молодець! — вигукнув старий і дав Бакрію четверо гранатів.

Минув час, повернулися прочани на батьківщину, а Ба-

крій — до своєї дружини. Невдовзі побудували вони великий палац та лазню. І помитися в тій лазні коштувало п'ятсот піастрів.

Якось почув про це цар. Відвідав він те місто і, звичайно, лазню. Після лазні запросила Бакрієва дружина його з візиром до себе в палац. Повечерявши, гості повкладалися спати. Але вночі заболіло в царя серце, і Бакрієва дружина дала йому гранат. Цар розрізав плід, а в ньому повно золотих зернят! Вражений цар покликав візира, але й той ніколи такого не бачив. На світанку цар покликав до себе господиню й спитав її:

— Звідки в тебе ці гранати і хто ти?

— Я твоя донька,— призналась царівна.

Почувши це, цар поцілував її й заплакав. А тоді промовив:

— Правда твоя: Бог кращий за всіх!

Потім забрав до себе доньку з Бакрієм і стали жити разом.

ПРО ЗВІЗДАРЯ АСФУРА-«ГОРОБЦЯ» ТА ЙОГО ДРУЖИНУ «САРАНУ»

Жили собі жінка й чоловік. Бідували неймовірно, бо чоловік нічого не робив. Якось сказала йому жінка:

— Берись за яке-небудь діло, аби було нам що їсти!

— Що ж я робитиму? — запитав він.

— Купи чотки, трохи черепашок та й сідай біля дверей мечеті ворожити!

Купив чотки чоловік, трохи черепашок і сів біля мечеті.

Якось цариця, проїжджаючи мимо, сказала своїй рабині:

— Піди та дізнайся у звіддаря Асфура, хто в мене народиться: хлопчик чи дівчинка?

— Хлопчик або дівчинка,— відповів Асфур.

Але рабиня зрозуміла його по-своєму і сказала:

— Мовив Асфур, що народиш ти і хлопчика, і дівчинку.

— Йди-но та спитай його, чи родитиму я на верхньому поверсі чи на нижньому? — звеліла цариця.

— На верхньому, або на нижньому,— відповів Асфур.

Його слова рабиня зрозуміла по-своєму і переказала цариці:

— Він сказав, що ні на верхньому, ні на нижньому.

Перелякалася цариця, перестала виходити з дому. Через деякий час відчула, що пора їй родити. Саме тоді вона була на нижньому поверсі. «Піднімусь я краще нагору»,— вирі-

шила вона. І почала підніматися, але дійшла лише до половини. Далі не змогла йти, і тут, між першим і другим поверхами, народила хлопчика й дівчинку. Отже, народила вона їх ні внизу, ні нагорі. Одужавши, цариця послала Асфурові подарунок через рабину і звеліла:

— Перекажи йому, що його слова справдились. Народила я хлопчика й дівчинку. Народила ні внизу, ні нагорі.

Пішла рабиня до звіддаря Асфура й каже йому:

— Прийми цей подарунок від цариці. Ти сказав їй: народиш хлопчика і дівчинку — народила вона хлопчика і дівчинку. Сказав ти їй: розродишся ні нагорі, ні внизу — розродилась вона ні нагорі, ні внизу.

Пішов Асфур до своєї жінки та й каже:

— Побачила мене цариця і спитала: «Кого я приведу на світ?» Я відповів їй: «Або хлопчика, або дівчинку». Послала вона спитати мене також, де вона розродиться: внизу чи нагорі? Я відповів, що ні внизу, ні нагорі. Рабиня подумала, що я сказав, буцімто цариця народить і хлопчика, і дівчинку і що розродиться ні внизу, ні нагорі. Так і сталось. Отже, надалі, якщо у царя щось трапиться, то посылатимуть по мене. А якщо я не зумію передбачити, то станеться так, що мені відрубують голову.

— Не бійся, чоловіче мій. Те, що виручило тебе першого разу, виручить і вдруге,— заспокоїла його жінка.

Якось обікрали царську скарбницю. Заходився цар викликати ворожбитів та чарівників, аби відгадали, де ділися скарби. Але ніхто не спромігся на це. Почав цар виписувати гроші з інших країн, тому що викрадено було геть усі скарби і скарбниця залишилася порожня.

Якось сиділа цариця з царем і мовила:

— Царю, я оце згадала про одного чоловіка на ім'я Асфур. Якось я проходила коло мечеті і звеліла рабині запитати Асфура, кого я народжу: хлопчика чи дівчинку. «Народить вона і хлопчика й дівчинку»,— сказав він. Народила я справді хлопчика й дівчинку. А ще рабиня питала Асфура, де я розроджусь, унизу чи нагорі. Він відповів, що ні внизу, ні нагорі. І сталося так, як він сказав.

— Добре,— мовив султан,— пошлемо по нього.

Доручив він цю справу рабині, звелівши:

— Перекажи звіддареві Асфуру, щоб явився до мене на розмову.

Пішла рабиня і сказала:

— Асфуре, султан наказав, щоб ти прийшов до нього на розмову.

— Що йому потрібно від мене? — злякався Асфур.

І тут-таки поскаржився дружині:

— Султан послав по мене! Що ж робити? Якщо не зумію відгадати того, що він хоче, мені відрубують голову!

— Не бійся, чоловіче мій,— порадила жінка.— Покладись на Бога. Він тебе виручить.

Пішов Асфур до султана й сказав йому:

— Бажаю тобі щастя, володарю мій!

— Бажаю й тобі того самого! — відповів султан.

— Що тобі потрібно від мене? — запитав Асфур.

— Чув я, що ти звіздар. Доручаю тобі дізнатися, де поділися мої скарби. Якщо не вгадаєш, відрубую тобі голову.

— Володарю мій, дай мені сорок днів і посади в окремі кімнати, щоб я зміг усе відгадати,— попросив Асфур.

— Добре,— погодився султан. І звелів слугам: — Відведіть його в окрему кімнату! —

Насипав там Асфур трохи піску, трохи черепашок і вдає, ніби ворожить. А тоді, немов згадавши щось, вийшов до султана й попросив:

— Дай мені сорок горошин і горщик.

А султан слугам:

— Дайте йому все, що він просить!

Слуги виконали султанів наказ. А Асфур вирішив кидати щодня по одній горошині в горщик і таким чином рахувати дні. Коли настав вечір, узяв він горошину і вкинув у горщик, мовивши сам до себе:

— Ось і перший із сорока!

Він мав на увазі, що вже минув один із сорока днів.

А злодії саме надумали підглядіти, що там робить звіздар. Перший злодій якраз видерся на підвіконня кімнати й почув Асфурові слова. Прожогом зіскочив він з підвіконня й мовив своїм тридцяти дев'ятьом поплічникам:

— Ступив я ногою на підвіконня і чую, як Асфур говорить: «Ось і перший із сорока!»

Не повірили йому. Тоді другий злодій каже:

— Завтра вночі піду я та й подивлюся.

Настав другий вечір. Опустив звіздар горошину в горщик і сказав:

— А це другий із сорока!

Почувши це, другий злодій пішов і переказав почуте товаришам.

— Це правда,— підтвердив він,— Асфур так і сказав: «Другий із сорока».

Не повірили і цьому, аж поки кожний із них почув Асфурів лік на власні вуха.

Коли минув тридцять дев'ятий день, злодії вирішили:

— Ходімо до Асфура та признаймося, що це ми вкрали султанські скарби. І покажемо, де їх заховано, а йому дамо мішок грошей, щоб нас не виказав.

Так і зробили. Пішли до звіздара в тридцять дев'яту ніч і постукали у вікно.

— Хто там? — спитав Асфур.

— Ми ті сорок злодіїв, що обікрали султанську скарбницю. Візьми ось цей мішок грошей собі, тільки не кажи султанові, що це ми обікрали його. А зараз ходімо з нами. Покажемо тобі, де заховано скарби.

— О, нещасні,— сказав Асфур,— хіба я й без вас не знаю!? Добре, що ви самі призналися, а то післязавтра султан повісив би вас.

А злодії благають його:

— Ради Бога, не кажи тільки, що це ми обікрали скарбницю, та ходи-но мерщій, і ми покажемо, де закопано скарби!

Асфур і далі вдавав, ніби він уже все знає.

— Навіщо? Я й так знаю!

— Все-таки краще ми покажемо,— наполягали злодії.— Так певніше.

— Гаразд,— погодився Асфур.

— Підеш у султанський сад,— казали злодії.— Посеред саду росте айвово дерево. Хай під ним копають п'ять ліктів завширки і п'ять завглибшки — отам лежать скарби.

— Добре,— байдуже промовив Асфур, а подумки зрадів, що дізнався, де закопано скарби.

На сороковий день султан постукав у двері й спитав Асфура:

— Ну як, дізнався, де мої скарби?

— Так, володарю мій, але дозволь мені трохи поспати, бо досі я й повік не склепив через цю роботу.

— Спи,— дозволив султан, а за дві години прийшов удруге й спитав:

— Асфуре, а де все-таки скарби?

— Візьміть копачів і йдіть за мною в сад,— сказав Асфур.

У саду він показав копачам:

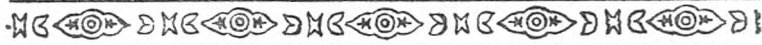
— Копайте отут під айвою п'ять ліктів завширки і п'ять завглибшки.

Скарби невдовзі були викопані.

— Як ти гадаєш, хто викрав їх? — спитав султан.

Асфур здивовано відповів:

— Мій володарю, злодіїв аж сорок душ! Важко їх усіх переловити!

— Добре,— мовив султан.— Що нам з них, коли скарби знайшлися?

І звелів скарбникові:

— Дай звіздареві Асфуру стільки грошей, скільки він захоче!

Взявши гроші, Асфур пішов додому і знову почав нарікати:

— І цього разу я викрутився, але що робитиму надалі? Як скоїться, боронь Боже, щось у султана, він неодмінно пошле по мене. Як бути? Я ж не вмію ворожити по-справжньому!

— Не побивайся, чоловіче,— заспокоювала його дружина.— Що виручало тебе досі, те й надалі виручить.

Минуло чимало часу. Сидить якимось султан у халаті з широкими рукавами, коли це де не візьметься сарана й шухть в рукав! А слідом за нею — горобець. Прикрив їх султан рукою і звелів слугам:

— А йдіть-но та приведіть мені звіздаря Асфура!

Пішли вони й кажуть Асфурові:

— Звелів султан, щоб ти йшов до нього на розмову!

Прийшов Асфур до султана, привітався:

— Щасливого дня тобі, володарю мій!

— Хай і твій день буде щасливий та благословенний! — мовив султан.— Але ти повинен відгадати: що в моїм рукаві?

Тут, шановний слухачу, я нагадаю, що ім'я звіздаревої дружини було Жраде, тобто «сарана», а самого звіздаря — Асфур, тобто «горобець». Маючи на увазі себе та свою жінку, Асфур сказав:

— Володарю мій, якби не сарана, не піймався б і горобець.

— От молодець! — вигукнув султан.— Нагородити звіздаря Асфура!

Пішов Асфур до дружини, віддав їй гроші і сказав:

— Он як ти мене зв'язала з царем, але наступного разу я прикинусь божевільним.

Минуло не багато й не мало часу. Якимось пішов султан до лазні. Назирці за ним пішов і звіздар Асфур. Скинув свій одяг ніби щоб і собі попаритись. А тоді звалив султана на спину, схопив за ноги й поволік голого на вулицю. Ледве встиг зробити це, коли впала стеля лазні. Відхекавшись, цар спитав Асфура:

— Як ти дізнався, що я в лазні?

— Володарю мій,— сказав звіздар.— Я відчув своїм

нутром, що стеля ось-ось обвалиться в лазні. Схопив тебе за ноги й витяг надвір.

— Якої винагороди хочеш за те, що врятував мене від смерті? — запитав султан.

— Не хочу нічого, тільки звільни мене від ворожіння! — заблагав Асфур.

І звелів султан, щоб не ворожив Асфур більш ніколи.

Прийшов Асфур додому, розповів дружині про все, що сталося, і почали вони жити в щасті й radoшах. Хай ошасливить Бог життя усіх, хто це слухав!

РУВВАС ТА СОРОК РОЗБІЙНИКІВ

Було це за давніх часів. Зараз ми про все вам розкажемо, а тоді й спати ляжемо.

Жила собі жінка, в якої було три доньки. Пряли доньки пряжу, а мати ходила на базар і продавала її. Одного разу встала вона дуже рано й пішла на базар. Здалося їй, що вже настає день, бо надворі було зовсім видно. Йшла вона, йшла, аж поки дійшла до крамниці. Побачила Рувваса, продавця смажених баранячих голів, і спитала його:

— Дядечку, котра година?

Той відповів:

— Зараз тільки шоста година ночі ¹, а видно так тому, що місяць світить.

Чекаючи ранку, жінка розбалакалася з Руввасом. Нарешті той запитав її:

— Чи є у тебе доньки?

Вона відповіла:

— У мене їх аж три.

— Чи не хочеш видати одну з них за мене заміж? — запитав Руввас.

Вона погодилася, і Руввас дав їй п'ятсот золотих червінців. Жінка взяла гроші та й пішла собі додому.

Наступного дня вона привела доньку. Руввас відвів дівчину до кімнати, що була нагорі. Ввечері він піднявся до неї і спитав:

— Тя, мабуть, голодна? Підй лишень та принеси таріль, що на вікні.

Дівчина підвелася і принесла накритий гаріль.

Руввас звелів їй:

— Відкрий!

¹ Не ранку, а саме ночі, за східним рахунком. Прим. А. Кримського.

Вона зняла накривку, а на тарелі — людська голова. Закричала дівчина з жаху, а Руввас узяв шаблю й відтяв їй голову.

Наступного дня прийшла мати провідати доньку. Але Руввас сказав їй:

Я не можу говорити з тобою!

Чому? — здивувалась мати.

Він і каже їй:

Мій брат цілу ніч не давав мені спати. Усе кричав, щоб я віддав йому твою доньку. Приведи мені другу!

Жінка привела й другу доньку. Та Руввас зробив з нею те саме, що й з першою. А ще через день звелів привести й третю доньку, наймолодшу.

А наймолодша й здогадалася, що тут не все гаразд, що Руввас стратив її сестер. Вирішила вона бути обережною. А ввечері, коли Руввас підніс їй людську голову на тарелі, дівчина сказала, що дуже погано почуває себе, тож хай голова почекає до завтра. А сама вирішила тікати. Уночі вона вдала, ніби міцно спить. Тоді Руввас зійшов у підземелля, де його чекала ватага — сорок розбійників. А ще в підземеллі було повно награбованих скарбів.

Хитра дівчина вистежила, що Руввас разом із розбійниками подався на нічний промисел. Дівчина тим часом спустилася в підземелля. Тут вона почула раптом людський стогін. Не гаючи часу, почала шукати, звідки стогін долинає. Нарешті натрапила на колодязь. Нахилилась дівчина, щоб побачити нещасного, що стогнав, і спитала:

— Хто ти?

Знизу почулося:

— Я — царський син! Мене вкинули сюди розбійники.

Дівчина хутко розшукала мотузок і опустила в колодязь. По мотузку царевич видерся нагору й подякував своїй рятівниці.

Потім вони швиденько набрали повний мішок грошей, вийшли з підземелля й постукали в двері до сусіда. А той питається:

— Що вам треба в таку пізню годину?

Вони відповіли:

— Будь ласка, дай нам двох коней! Ми тобі добре заплаavimo.

Дав їм сусід коней, і вони помчали верхи дорогою, яка вела до палацу, що належав батькові царевича.

А розбійник-чоловік, повернувшись додому, не застав там своєї нової дружини. Спустився він у підземелля й поба-

чив, що немає там і царевича в колодязі. Помітив, що і грошей поменшало.

Не гаючи часу, Руввас сів на коня й помчав навздогін за втікачами. Трохи згодом ті завважили погоню і сховалися за велику скелю. Руввас доїхав до скелі й почав нишпорити скрізь, але втікачі мов крізь землю провалилися. Спересердя він почав пускати навмання стріли. Але й це нічого не дало. Так і повернувся лиходій додому ні з чим. Тоді царевич зі своєю визволителькою, побачивши, що небезпека минула, покинули схованку й мерщій далі в дорогу. Ступивши на рідну землю, царевич відразу надіслав батькові звістку, що скоро буде вдома. Ще й не дочитав цар синового листа, як уже були вишикувані двісті вояків та музик, щоб урочисто зустріти врятованого невільника.

Під звуки сурм увійшов царевич зі своєю рятівницею в палац і кинувся обнімати щасливих батька та матір.

— А хто ця дівчина? — поцікавились вони.

— Це та, що врятувала мене від смерті, — гордо мовив юнак. — Я хочу одружитися з нею!

Батьки відразу ж погодилися на шлюб, бо знали ціну волі.

Але лихо не дрімало. Якось дружина царевича зайшла в нужник, коли це несподівано розсунулася перед нею стіна, а звідти вийшла стара бабуся.

— Не лякайтеся! — мовила вона. — Я — володарка цього місця і завжди можу стати тобі в пригоді. Як буде тобі сутужно, поклич мене: «Тітонько, паперова пташко!»

А Руввас, дізнавшись про те, що царевич повернувся у рідне царство, здогадався, що й третя його дружина, яку він не встиг убити, там. І подався туди.

Тим часом молода пара запровадила такий порядок у царстві: страчували кожного злодія, котрий тільки попадеться в руки сторожі. Самого ж Рувваса схопити не вдавалося.

Якось-то двоюрідний брат царевича справляв весілля. Уся царська челядь пішла на бенкет, а дружина царевича лишилася вдома, і охороняли її два полки вояків та двоє левів.

Саме тоді й прослизнув до палацу Руввас. Снодійним він приспав усю охорону, а левам кинув двох баранів. І штовхнув двері, що вели до кімнати колишньої своєї дружини.

— Аж тепер тобі кінець! — вигукнув він. — Яку смерть обираєш собі?

Налякана молода жінка благала помилувати її. Але Руввас лишився глухий до її благань. Тоді вона сказала:

— Роби зі мною, що хочеш! Але спершу пусти мене в нужник.

— Іди,— погодився розбійник.— Тільки знай: я чекатиму на тебе під дверима.

Тільки увійшла в нужник, гукнула:

— Тітонько, паперова пташко!

Враз розсунулася стіна і з'явилась бабуся.

— Чого тобі треба? — спитала вона.

Царівна в кількох словах розповіла про страшну небезпеку. А бабуся дала їй яйце, зменю попелу й порадила:

— Цим яйцем та попелом метнеш у Рувваса, і він одразу ж віддасть чортові душу. Тільки зятям: коли народиться у тебе донька й виповниться їй сім років, ти повинна прислати її до мене.

— Добре, бабуся,— пообіцяла молода жінка. А тоді вийшла й здолала Рувваса.

Невдовзі народилась у дружини царевича донька. Виповнилося їй сім років. Якось пішла дівчина в нужник, і перед нею розсунулася стіна. Вийшла звідти стара бабуся і сказала їй:

— Нагадай матері, щоб виконала обіцянку!

Дівчинка розповіла матері про бабуся й переказала її слова. Нікуди було діватися: послала мати донечку до старої, як і обіцяла. У домі бабусі дівчинка побачила хворого юнака, який лежав на долівці.

І мовила стара:

— Глянь-но на цього хлопця. Ти зможеш вибратися звідси тільки тоді, коли він одужає.

— Хай буде так! — погодилась дівчинка.

А стара розпорядилась:

— Ось тобі кошик із хлібом, а ось вода. Даватимеш йому хліб і воду, як тільки зголодніє.

Розказавши дівчинці, що і як робити, бабуся зникла. А малá, доглядаючи хворого, не бачила просвітку й страшенно стомлювалась.

Одного разу стала вона під деревом, притулилася до стовбура та й заснула. Уві сні почула, ніби дві голубки розмовляють. Одна голубка сказала:

— О, коли б ти знала, які муки терпить ця дівчинка! Та варто підійти їй до найближчого ставка, набрати води й напоїти нею сонного хлопця, як він одразу ж одужає. Але хо-

дити до ставка небезпечно, бо стереже його лев. Якщо за-
примітиш, що очі в нього червоні, то це означає, що він
спить. Тоді можна безпечно набрати води й спокійнісінько
піти назад.

Прокинулась дівчинка, ніяких голубок ніде не видно,
проте розмову їхню запам'ятала. Негайно пішла вона до
сусіднього ставка і побачила, що очі в лева почервоніли.
Отже, він спить. Черпнула дівчинка трохи води в миску й
повернулася до хворого. Однак, набираючи із зачарованого
ставка воду, мала замочила палець, і він зробився золотий:
Напоїла вона тією водою хворого, що міцно спав. Хлопець
одразу ж прокинувся й відчув себе цілком здоровим.

Старенька подякувала дівчинці, взяла її за руку й від-
вела в царський палац. І зразу щезла. Щаслива мати обні-
мала свою дитину й дякувала Богові за милосердя.

Тим часом дівчинка підросла й не знала, що власни-
ком зачарованого ставка був Жовтий цар. Коли він вернув-
ся до ставка, то запримітив, що води трохи поменшало. Але
Жовтий цар знав: хто бере в нього воду, той неодмінно на-
мочить пальця. Трохи згодом переодягся Жовтий цар про-
давцем золотих пернів і почав ходити між людьми, розшу-
куючи злодія. Отак дійшов аж до царського палацу, опові-
щаючи:

— Продаю персні! Продаю золоті персні!

Почула це дівчина й покликала його:

— Я хочу купити в тебе золоту обручку!

— Маю обручку для тебе,— сказав продавець,— тільки
покажи спершу свої пальці! А чому один з них замотаний!

— Болить він у мене! — схитрувала дівчина.

Тоді Жовтий цар їй і каже:

— Дарма, що болить! Розмотай його!

Дівчина розмотала палець.

— Звідки в тебе такий палець? — поцікавився прода-
вець пернів.

Дівчина спокійно розповіла йому геть усе про свою при-
году. І цим припала до душі власникові чарівного ставка.

Тоді Жовтий цар пішов до батька дівчини й попросив,
щоб той віддав її за нього заміж. Батько погодився і спра-
вив багате весілля. У ті дні кожен мешканець міста безкош-
товно їв та пив у палаці. І стали жити молоді та радіти, і жи-
ли радісно та щасливо, аж поки прийшла до них смерть-
розлучниця з безжалісною косою.

ПРО КУПЦЯ НААМЕНА ТА ДВОХ ЙОГО СИНІВ

Жив собі купець на ймення Наамен, і не було в нього дітей. Одного разу сказала йому дружина:

— Роздавай гроші бідним — може, й народиться в нас дитя!

Почав купець роздавати гроші бідним, а через місяць завагітніла його дружина. Тоді сказав їй Наамен:

— Мені треба поїхати на торги.

Жінка здивувалася:

— Ти ж багатий, навіщо тобі ті торги?

— Треба їхати й край,— відповів Наамен і, набравши товарів та попрощавшись з дружиною, подався в дорогу.

По дорозі напали на нього розбійники й пограбували: забрали все, що мав. Заплакав Наамен та й каже:

— Якби я послухався тебе, моя дружино, цього б не сталося!

Пішов навмання, поки дістався до якогось міста. Там він почав жебракувати.

Якийсь дроворуб запропонував йому:

— Йди-но зі мною, рубатимеш дрова і продаватимеш.

Пішов Наамен із дроворубом. Почав рубати дрова, продавати їх і заробляти собі на харчі.

Якось пішов він сам до лісу й заблукав. Зайшов у печеру й переночував там. Прокинувся вранці й побачив у стіні печери двері. Відчинив ті двері, зайшов до кімнати, а там повно золота. Звідти зайшов до другої кімнати — і там золото. Отак обійшов аж сорок кімнат. Узяв Наамен кілька золотих монет і купив на них одяг та помешкання. Потім вернувся до печери, щоб узяти ще золота. Відтоді він став найбагатшим у світі. Минуло чимало років. А тим часом підросли двоє хлопчиків-близнят, яких його дружина народила після того, як Наамен покинув рідну оселю. Годувала й навчала їх, поки виповнилося їм по десять років.

А Наамен, затуживши за цим краєм, написав дружині, що припливе до неї морем. Зібрав він усе багатство і вирушив у дорогу.

Напередодні його приїзду дружина послала назустріч батькові обох синів. А Наамен тим часом загубив коло моря торбу зі скарбом. Питав у всіх, але ніхто не знаходив його пропажі. Нарешті підійшов він до двох хлопчиків.

— Ви взяли торбу? — запитав у них.

— Ні, ми не брали,— відповіли в один голос близнята.

— Е, ні, це ви взяли! — вигукнув Наамен і кинув дітей у море. А сам пішов до дружини. Зустрівшись, обнялися вони й заплакали. Потім спитав купець у неї:

— А хто в тебе народився?

Дружина відповіла, що двоє хлопчиків.

— Вони ж пішли тобі назустріч,— додала вона.

Тоді Наамен спитав її:

— А які вони з лиця?

Дружина описувала їх, наче малювала.

Тут закричав Наамен:

— Ой, лишенько! Я кинув їх у море!

Почувши це, дружина заридала, б'ючи себе в груди. Але що вдієш? Аж через місяць бідолашна мати трохи вгамувалася, надіючись на Бога.

А хлопчиків, як тільки батько кинув їх у воду, підхопила хвиля й понесла в широке море. На щастя, побачили їх моряки й урятували. Повезли вони обох хлопчиків до того самого місця, де жив їхній батько. Виставили на продаж. Одного купив, як не дивно, Наамен, але не впізнав, що то його син. Узяв він хлопчика й повів додому. А дружина, як побачила його, скрикнула:

— Це мій син!

І почала цілувати його та плакати від радості.

Потім спитала:

— А де твій брат?

— Не знаю, хтось і його купив,— відповів хлопчик.

А другого купив цар і взяв собі за сина. Сам Наамен незабаром збанкрутував і став бідним. Відкрив він крамничку й почав торгувати всяким дріб'язком.

А цар, як мав помирати, оголосив прийомного сина своїм наступником.

Тим часом знайдений син Наамена найнявся на службу в царський палац. Полюбив його молодий цар і призначив візиром. А інша челядь почала йому заздрити й кувати лихо проти нього.

Якось прийшли царедворці до царя та й кажуть:

— Хлопець, якого ти полюбив, хоче вбити тебе й посісти твоє місце.

— Невже? — здивувався молодий цар.— Завтра я його провчу.

Від царя змовники пішли до юнака й сказали йому:

— Якийсь невідомий хоче вбити царя. Бери зброю та ставай біля царського покою. Коли з'явиться вбивця, скоси його кулею!

Як тільки стемніло, юнак озброївся й пішов вартувати

царя. Побачив візира при зброї правитель, закричав з пере-
ляку. Прибігла сторожа, й цар наказав:

— Схопіть цього пса, а завтра я страчу його!

І ліг спати. Наступного дня послав він усіх оповісників
оголошувати: «Сьогодні — страта зрадника!»

І зійшовся народ подивитися на цю подію.

Поставили хлопця посередині, а поруч нього — ката.
Несподівано крізь натовп проштовхався літній чоловік і
впав на груди засудженому, гірко ридаючи.

Цар спитав його:

— Що з тобою, чоловіче?

На це той відповів:

— Володарю мій, було в мене двоє синів. Сталось не-
порозуміння: я викинув їх у море. Врятувався лише один
з них. Я навіть не повірив, побачивши його, що це мій син.
І нема в мене сина, крім цього! Тільки він працює та годує
мене з дружиною.

Почувши дивну звістку, цар кинувся старому в обійми й
сказав йому:

— І я ж твій син!

Зараз же звільнив він брата, поцілував його й спитав:

— Чому ти хотів позбавити мене життя?

Брат відповів йому:

— Прийшли до мене царедворці й сказали, що хтось
невідомий хоче вбити тебе. Я й прийшов зі зброєю, щоб не
пустити вбивці до тебе.

— Невже це правда? — здивувався цар. І тут-таки на-
казав стратити лихих царедворців. А тоді привів батька, ма-
тір і брата в палац, і почали вони всі разом жити та Бога
хвалити.

СТОЛЯР І НЕЧЕСНИЙ ЗОЛОТАР

Жили собі золотар та столяр — обидва мусульмани. Ду-
же любили вони один одного. Були у них і спільні гроші. Зо-
лотар був колись одружений, але дружина його померла,
лишивши дітей-сиріт.

Якось сказав золотар столярові:

— Немає в нас більше грошей. Ходімо в християнське
місто і вкрадьмо що-небудь із церкви!

— Гаразд,— погодився столяр.

Переодяглися вони ченцями, повідрощували волосся і
босоніж подалися до християнського міста. А прийшовши
туди, почали плакати та молитися перед тамтешніми

ченцями. Побачили їх ченці, прийняли за побожних, зраділи й сказали:

— Живіть разом з нами в монастирі!

— Жити в монастирі — надто велика розкіш для нас! Ми спатимемо на піску й молитимемося в церкві.

Відвели їх ченці до церкви та й пішли. А злодії почали думати-гадати, як би їм викрасти коштовну статуетку.

Якось володар того царства запросив до себе усіх ченців. Підійшли мешканці монастиря до пустельників і запропонували їм:

— Ходімо з нами до царя на обід!

— Що ви! — знітилися ті.— Щоб ми та до царя на обід! Ні! Ми не гідні такої честі!

Залишили їх ченці та й пішли. Не встигли вони там і за столи сісти, як золотар із столяром украли статуетку, заховавши в печері й вернулися назад до церкви, мовби нічого й не сталося.

Повернулися ченці від царя. Як тільки побачили їх злодії, гірко заплакали, примовляючи:

— Бог розгнівався на нас і забрав церковну статуетку! Ми не хочемо більше залишатися тут!

Благають ченці:

— Лишіться!

— Нізащо! — відмовляються ті.— Ми підемо геть!

І таки знялися й пішли.

Спочатку зайшли до печери, де сховали статуетку, взяли її й подалися додому.

Золотар забрав статуетку до себе, бо знався на коштовностях. А столярові почав виплачувати гроші за його частку здобичі.

Закортіло золотареві обдурити спільника.

«Як би мені позбутися столяра? — гадав він.— Як прийде, скажу, що половину вартості статуетки я йому вже виплатив!»

Наступного дня, як і щоразу, прийшов столяр по гроші. А золотар і каже:

— Все, що належало тобі, я вже виплатив!

Повернувся додому столяр ні з чим. Наступного дня він знову прийшов до золотаря й питає:

— Невже мені таки нічого більш не перепаде?

— Анічогісінько,— відповів зухвалець.

Пішов собі обдурений столяр. А вдома витесав постать схожу на золотаря, купив двох вовченят і щодня привчав їх брати їжу з голови тієї подобі. Звірята звикли до нього і, коли були голодні, лизали дерев'яну маківку.

Невдовзі столяр запросив золотаря з двома його дітьми на обід. Він непомітно заховав дітей, а батькові сказав, що його діти перетворилися на вовченят.

Золотар подав скаргу до суду. На суді столяр зумів довести, що золотареві діти стали вовченятами.

— Але розум людський у них, певно, лишився, — сказав він. — Може, вони впізнають батька?

Звелів суддя привести звірят до суду. А вовченята давно вже не їли. І впізнавши золотаря, серед натовпу людей, кинулись до нього, бо той схожий був на постать, з голови якої вони брали їжу. Суддя визнав, що столяр каже правду.

Мусив золотар повернути столяреві належну частку грошей, а той віддав йому дітей.

ЛЕВ, ЗМІЯ І НЕВДЯЧНИЙ ЗЛОТАР

Жив собі один дроворуб. Якось, повертаючись із лісу до дому з в'язкою дров на спині, підійшов він до криниці. Покинув дрова на цямрину, й заглянув усередину. А там — чоловік, змія та лев! Хоче лев з'їсти чоловіка, але боїться змії. Побачивши дроворуба, чоловік закричав:

— Ради Бога, допоможи мені!

Спустив дроворуб мотузок і витяг бідолаху з криниці. Опинившись нагорі, той сказав дроворубові:

— Прости мене, чого хочеш! Звати мене Ханна, я — золотар, а знайти мене можеш на великому базарі.

Відповів йому дроворуб:

— Йди собі, і нехай Господь стелить тобі щасливу дорогу!

Потім попросився лев:

— Ради Бога, врятуй мене, чоловіче добрий!

Спустив дроворуб мотузок, витяг і звіра.

Вдячний лев мовив:

— Покажи мені свій дім, щоб я міг тобі віддячити.

— Дім мій біля міських воріт, — сказав дроворуб.

І лев пішов собі в лісові хащі.

Нарешті попросилася змія:

— Якщо ти врятував тих двох, то не покинь і мене в біді!

Спустив дроворуб мотузок і витяг змію. Зітхнувши полегшено, вона сказала рятівникові:

— Візьми оці три волосинки з моєї голови. Коли настане скрутний час, спали одну волосинку — і я прийду до тебе.

Узяв дроворуб три чарівні волосинки, поклав їх у шапку, а змія поповзла своєю дорогою.

Приніс чоловік додому дрова, ліг спати, а вночі чує: хтось стукає в двері. Відчинив і побачив лева — звір волік йому корову. І сказав лев:

— Візьми собі мою сьогоднішню здобич!

Узяв корову дроворуб, частину продав, а частину спожив. Почав лев щоночі приносити дроворубові здобич: то вівцю, то барана, то корову.

Але якось злодії обікрали царську скарбницю й загубили по дорозі торбу. Знайшов лев торбу з золотом, узяв та й приніс дроворубові.

Розв'язав дроворуб торбу, а там зливки золота. Наступного дня він вирішив: «Візьму один зливок та й продам золотареві, якого врятував з криниці».

Як задумав, так і зробив: пішов на базар і почав шукати Ханну-золотаря. Входить боязко до крамниці та й каже:

— Друже, я той дроворуб, що врятував тебе від смерті. Ти велів, щоб я приходив до тебе в скрутну хвилину. Маю оце зливок золота. Хочу продати його, бо нема в мене нікого, крім Бога та тебе!

— Дай-но мені подивитися на нього! — сухо сказав золотар.

Узяв він зливок і зрозумів, що це золото — із царської скарбниці. І спитав дроворуба:

— Чи багато в тебе таких злиwkів?

— Аж п'ятдесят один,— признався дроворуб.

— Посидь трохи, я зараз же повернуся,— сказав золотар. А сам подався до царя.

— Довгих років тобі, володарю! Знайшов я твою пропажу, а ось зливок золота з неї,— улесливо мовив золотар.

— Де ж решта? — поцікавився цар.

— У дроворуба,— відповів золотар і показав на дроворубову хатину.

Цар, не зволікаючи, послав вояків обшукати двір дроворуба. Пішли вони, оточили двір і знайшли торбу з золотом. Схопили дроворуба, привели до царя, а тоді кинули до в'язниці. Там жорстоко його катували, допитуючи:

— Де подів решту золота?

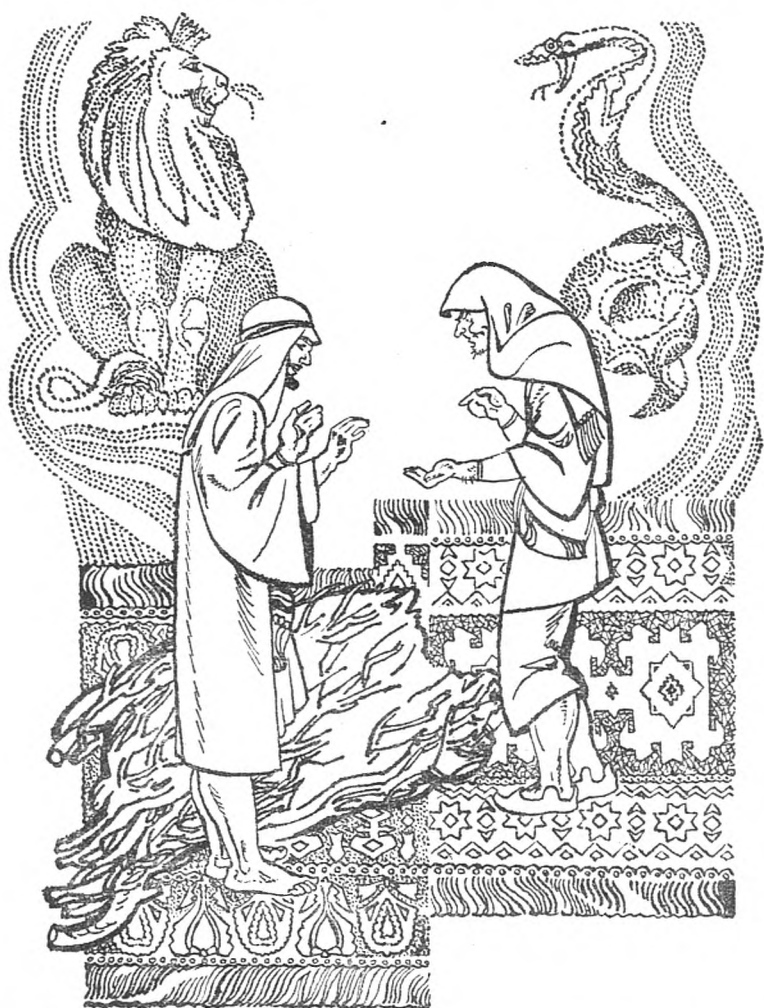
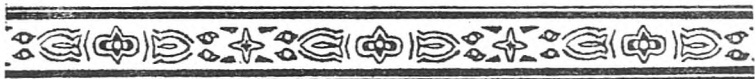
Плакав дроворуб:

— Більше в мене ніякого золота не було!

Якось, сидячи у в'язниці, згадав дроворуб про три волосинки, що їх дала йому змія. Скинув шапку, дістав одну волосинку й спалив. Тієї ж миті з'явилася змія і спитала:

— Чого бажаєш, рятівниче мій?

— Врятуй мене від напасті! — заблагав дроворуб.

— Не бійся! — мовила змія.— Завтра приповзу я в палац. Є в царя єдиний хлопчик. Заповзу в кімнату, де він спить, і обів'ю, припаду жалом до носика. Почнуть мене відривати, але я не піддамся. Якщо вбиватимуть, то я вжалю царського сина в носик, тут йому й смерть. А ти скажи варті: «Я одірву змію». Коли покличуть тебе, скажи цареві: «Якщо я врятую дитину, ти повинен виконати всі мої бажання». Тоді й звільнять тебе.

Наступного ранку, як тільки зазоріло, зчинився в палаці страшний галас, забігали люди. Виглянув дроворуб і спитав у вартових:

— Що скоїлося?

Йому відповіли:

— Змія залізла вночі в палац, обвила царевича, і ніхто не може її одірвати від дитини.

Дроворуб і каже:

— Я можу врятувати царевича.

— Горе тобі! — вигукнули вартові.— Замовкни! Тут усі царедворці безпорадні, а що ти вдієш?

А царевич надривався від крику, бо дивився смерті в вічі. Минув полудень, настав вечір, і дроворуб знову каже вартовим:

— Підіть до царя й скажіть, що я одірву змію, а якщо не зумію, то нехай відрубає мені голову.

Переказали цареві дроворубові слова. Тоді цар і каже:

— Ведіть його!

Привели дроворуба в палац. Тут він звелів:

— Принесіть чотири хлібини та вісім варених яєць і вийдіть усі, щоб ніхто сюди не заходив!

Принесли йому чотири хлібини та вісім яєць. Зайшов дроворуб до кімнати, де була змія, і зачинив двері. Він був дуже голодний, то з'їв хліб та яйця. А тоді випустив змію через віконце, взяв хлопчика, приніс його цареві й сказав:

— Володарю! Ось твій син, здоровий і цілий!

— Проби мене, чого хочеш! — вигукнув цар.

Дроворуб попросив:

— Збери усіх своїх суддів, я хочу їм дещо розповісти!

Зібрали поважних суддів, і цар спитав дроворуба:

— Що ж ти хочеш їм сказати?

— Хочу оповісти тобі, володарю, й поважним суддям незвичайну пригоду,— почав той.— Я бідний дроворуб, що заробляв по два піастри в день, чим і тримав на світі свою сім'ю. Яюсь, повертаючись з лісу, підійшов я до криниці, поклав на цямрину в'язку дров, щоб відпочити. Коли чую чийсь голос. Заглянув усередину й побачив там змію, лева

та чоловіка. І попросився чоловік: «Урятуї мене!» Ім'я його Ханна-золотар. Витяг я його з криниці, а він і каже мені: «Я відплачу тобі за це добром!» Потім попросився і лев: «Урятуї мене!» І його я витяг, а потім і змію. Став лев щодня приносити мені свою здобич: коли корову, коли вівцю, коли барана, а змія дала мені три волосинки, щоб я спалив їх, коли потраплю в скруту. Якось приніс мені лев торбу з золотом. Розв'язав я її, взяв один зливok і вирішив: «Віднесу до того, кого визволив від лева». Приніс я той зливok до Ханни, а він побіг до тебе, володарю, й сказав, що я обікрав твою скарбницю. Потрапивши у таку безвихідь, згадав я про три волосинки і спалив одну з них. Тут-таки з'явилася змія, і я розказав їй про своє горе. Сказала мені змія: «Я піду, обив'ю царевича, і ніхто не одірве мене від нього, крім тебе, а як ти одірвеш, тоді й помилує тебе цар». Так і сталося. Випустив я змію у віконце, а сам із хлопчиком прийшов до тебе.

— А чом ти не вбив змію? — спитав цар.

— Хіба платять злом тому, хто зробив тобі добро? — здивувався дроворуб.

— Гаразд, а тепер скажи, чого ти бажаєш?

— Мій володарю, хижий звір годував мене, змія врятувала мене. Тільки оцей клятий золотар, якого я врятував від смерті, замість віддячити мені, надумав погубити мене. Хочу, щоб звелів ти повісити нечестивця над тією самою криницею, з якої я його витяг.

Наказав цар вволити бажання дроворуба. Взяли золотаря та й повісили на дубі, що ріс над криницею.

ВИГНАНА МАТИ

Жила собі колись жінка-вдовиця, і був у неї син, а в сусідки — дуже гарна донька. Щодня мати казала синові:

— Я хочу, щоб ти одружився!

Але він щоразу відповідав:

— Ні, матусю! Бо тобі ж самій буде гірше, коли я женюся!

Та врешті-решт мати умовила сина, і він одружився. Пожила у них молода дружина місяців зо два та й заявила чоловікові:

— Або я, або твоя мати — вибирай одне з двох. Разом з нею я не хочу жити!

Чоловік довго не погоджувався, але нарешті сказав дружині:

— Приготуй на дорогу харчів: поклади трохи інжиру, меду, родзинок та й ще чого-небудь.

Але жінка зробила по-своєму: поклала в торбу замість інжиру — верблюжого кизяку, замість родзинок — козячих бурубяшків, замість хліба — коров'яки. Не їжу, бачте дала свекрусі, а послід різних тварин. Що ж, на все Божа воля!

Узяв син матір собі на спину, відніс на розпуття і сказав їй:

— Матусю моя, нехай Бог буде твоїм супутником! Він не дозволить нікому тебе скривдити й не залишить самотньою!

Непомітно пройманули зима й літо, наче шлюбний день нареченої.

Та якось прийшли до скривдженої бабусі зима й літо в подобі двох юнаків.

— Мир тобі, добра наша бабусенько! — привіталися. Вона відповіла на це:

— Моє вам шанування, дорогі дітки!

— Чи не знайдеться в тебе, матінко, ковток водиці? — спитали юнаки.

— Синочки мої,— мовила бабуся,— чого, чого, а води вам дам. Вода буде для вас, як цілющий напій.

— Дай Боже, щоб такою вона й була для тебе,— відповіли хлопці.— А чи не почастуєш ти нас ще й хлібом?

— Почастую, дітки мої, паляницею,— мовила стара.

— Нехай допоможе тобі Бог, щоб завжди був у тебе хліб!

Тут де не взялося у бабусі багато всякої їжі.

Попоївши, хлопці звернулися до старенької ще й з таким проханням.

— Скажи нам, що краще — літо чи зима?

Подумавши, вона відповіла:

— Нехай Бог благословляє і зиму, й літо!

Задоволені цією відповіддю, юнаки сказали:

— Щира в тебе мова! А віднині, хай-но ти вимовиш будь-яке слово, з уст твоїх посиплеться золото!

Сказавши це, хлопці пішли собі геть.

Недовзі надумався провідати свою матір син.

Прийшов та й питає:

— Як поживаєш, матінко?

А вона тихенько мовить:

— Нехай Бог благословить тебе й дітей твоїх!

Як промовила — з уст її старечих посипалося золото.

Недовго й розмовляли мати з сином, а земля довкола них геть укрилася золотом.

Син подивувався: що за чари? — й забрав матір додому. І вдома також, коли вона вимовляла якесь слово, з її вуст сипалося золото.

Побачивши таке диво, запалала заздрощами теща, матір синовій дружини, й почала вимагати, щоб зять узяв і її на плечі та відніс, куди й свою матір носив.

Налаштувавши матір у дорогу, дочка наклала їй повну торбину найсмачнішої їжі. З цим і вирудила її.

Непомітно минуло літо, а за ним — зима. Коли це в подібі двох юнаків літо й зима прийшли до старої. Попросили в неї їжі, але почули у відповідь саму лише лайку та прокльони. Попросили води — і почули таке:

— Води в мене немає, а є сама сеча!

На це юнаки сказали:

— Нехай буде так!

І відразу ж вода у неї перетворилася на сечу. А коли гості попросили хліба, стара збрехала, що має самі кізяки.

— Нехай буде так! — мовили хлопці, і враз уся смачна їжа, що була в її торбі, перетворилася на кізяки. А насамкінець хлопці побажали їй:

— Нехай кожне твоє слово смердить!

І щоразу, як хотілося їй їсти чи пити, нечемна баба знаходила в торбі кізяки або сечу.

І ну клясти зятя:

— Нехай Бог скарає тебе своїм гнівом!

І ті її прокльони жахливо смерділи.

Недовзі прийшла її дочка й забрала стару додому. Відтоді вона стала посміховищем для людей.

А перед зятевою матір'ю шанобливо схилялися слуги, І щоразу, як тільки вимовляла вона хоч слово, з її уст котилося золото.

ПОНЕВІРЯННЯ ЦАРЕВИЧА

Один перський цар, вируждаючи сина в далеку подорож, підшукував йому провідника. Взяти на себе такий обов'язок згоджувалося чимало людей. Але щоб перевірити охочих, цар удався до хитрощів: три комори ущерть засипав сіллю.

У коморах були невеличкі отвори, куди можна було просунути руку. Всяк, хто хотів стати провідником, мав визначити, чим заповнено комори. Чимало людей — і мудреців, і невігласів — сушило собі над цим голову, але ніхто не зміг упоратися із завданням. Нарешті прийшов якийсь негр.

Просунувши руку в першу, тоді в другу й третю комори, він без вагань відповів, що всі три приміщення наповнені сіллю.

Цар здивувався і спитав, як же він визначив, що саме знаходиться всередині. Негр відповів:

— Дурневі хочеться знати все-все, а мудрий робить висновки з найменшої дрібниці. Мудрий співставляє різні прикмети й так доходить правильного висновку.

Отож цар остаточно пересвідчився в мудрості негра й доручив йому свого сина на час подорожі.

Якось, мандруючи до міста Сана, двоє подорожан помітили пишній палац. Придивившись до палацу здалеки, негр почав переконувати царевича, що наближатися до нього небезпечно. Але царевич, захопившись незвичайною красою палацу, не послухався поради провідника і підійшов до палацу.

Побачив він перед собою троє запечатаних дверей. Зірвавши печатку з перших дверей, опинився у великій залі. Тут сиділа на троні жінка надзвичайної краси. На голові у красуні сяяла царська корона. По праву руч біля неї сидів старий мудрець зі згортком паперу в руці. По ліву руч — жінка з суворим обличчям.

Відчинив царевич другі двері. Перед його очима — бурхливий вир. Напівсліпі істоти тягнуть одна одну на дно, де хто намагається дістатися до рятівного маяка, що виблискує над тронем, ще хтось, приваблений міражем, намагається вирватися звідти.

Відчинив царевич і треті двері. Перед ним — темне провалля, звідки ніколи не вибратися. Допитливий юнак хоче переступити поріг, але рука провідника-негра зупиняє його.

— Ти не послухав моєї поради, — мовив негр, — і за те чекає на тебе кара — кара за надмірну цікавість. Але передусім ти мусиш збагнути смисл того, що побачив. Отже, жінка на троні — це божество, що дослухається до порад Мудрості та Справедливості. Вир — це життя, а істоти в нім — люди. Маяк — це порятунок. Провалля — смерть: туди всі заходять, але ніхто звідти не повертається.

ПРО ЕМІРА, ЩО ВБИВ НА ПОЛЮВАННІ СВОГО СИНА

Жив собі емір, і був у нього один-єдиний син. Щодня емір ходив на полювання. Діставшись до улюбленого місця, він ставив намет і сидів, вичікуючи, поки прийдуть газелі. Якось син сказав йому:

— Батьку, я теж хочу піти з тобою!

Але емір відмовив йому. Хлопець, однак, підстеріг, коли батько вирушив на полювання, і пішов назирці за ним, пильнуючи, щоб батько, якого він дуже боявся, не помітив його. А батько, угледів якусь тінь і подумав, що то газель. Він нагис на спусковий гачок і вистрелив. Але знайшов не газель — мертвого сина! Загорнувши тіло в плащ, емір поклав його на коня, привіз до дружини й сказав:

— Княгине, сьогодні приніс я велику мисливську здобич. Але нема у нас такого казана, щоб зварити її. Йди лишень до сусідів та й спитай: «Кого не спіткало горе розлуки, той нехай позичить нам казана!»

Пішла дружина еміра по сусідах, кажучи кожному:

— Сусіди дорогі, кого не спіткало горе розлуки, позичте казана, щоб зварити мисливську здобич еміра!

Але всі відповідали їй:

— Хіба є хто-небудь на світі, кого б не спіткало таке горе?

Обійшовши всіх, дружина повернулася й сказала емірові:

— Нема жодного сусіда, якого б не спіткало горе розлуки.

Тоді сказав їй чоловік:

— І ми, княгине, з того числа! Ось твій син на спині коня, піди та зніми його!

Пішла княгиня ні жива ні мертва, зняла сина та й ну плакати-ридати.

І сказав їй емір:

— О, княгине, кого тільки не вразить розлука!

І мовила дружина крізь сльози:

— Так, кожного!

Тоді звелів емір:

— Підведись-но, та поховаємо сина нашого, а самі покладемося на Божу волю.

Звелися вони, вбиті невимовним горем, взяли сина та й поховали. І доживали віку самотньо.

ЯК ДРУЖИНА ВТІШАЛА ЧОЛОВІКА

Жили собі чоловік та жінка, і довго не було в них дітей. Отак проминуло двадцять років, а може, й більше. Бачачи, як страждає це подружжя, змілувався Бог і послав їм хлопчика. Батько не знаходив собі місця від щастя. А про хлопчика так турбувався, що й пилиночці не давав на нього впас-

ти. Все, що міг, робив чоловік, аби син виростав дужим, розумним та щасливим. Отак і промайнули його дитячі літа, наче одна мить, і став хлопець повнолітнім. Але чоловік і далі так само турбувався про сина і дружині наказував берегти первістка, як зіницю ока.

Якось мусив чоловік поїхати в справах у Дамаск. Стурбований і заклопотаний несподіваною подорожжю, він наказав дружині пильнувати сина, не зводити з нього очей.

Але не минуло й кількох днів, як хлопець захворів на невиліковну хворобу. Занепокоїлася мати, забігала, почала скликати найкращих лікарів-знахарів, але, побиваючись, як риба об лід, не могла врятувати дитину. Збагнувши, що горя не відвернути, вона мовила сама до себе:

— Єдиний лікар — це терпіння!

Щось зміркувавши (інколи й горе змушує йти на хитрощі), вона поклала сина в затишній кімнаті, вкрила теплою ковдрою, а сама подалася до сусідів.

Сусіди були заможні, й жінка вирішила позичити в них перлів, діамантів та інших коштовностей.

Сусіди задовольнили її бажання. Але саме тієї ночі повернувся додому чоловік. І перше, про що він спитав, ступивши на поріг, було, звичайно, здоров'я сина.

— Не турбуйся,— заспокоїла його дружина,— хлопець здоровий!

Чоловік хотів зайти до спальні, де лежав син, але дружина не впустила його, застерігши:

— Краще не заходь, бо розбудиш його.

А тоді попросила його:

— Візьми оці коштовності та сховай! Позичила я їх у наших сусідів. Але заховай у надійному місці, бо повертати їх я і не збираюсь!

Здивувався чоловік та й каже:

— Хіба ж так можна? Це нечесно та й наша віра це забороняє! Затям: завжди слід повертати людям те, що в них позичаєш. Всякий борг має бути повернений сповна.

Тоді дружина, яка сподівалась саме такої відповіді, мовила чоловікові:

— Правда твоя, чоловіче: те, що дають, завжди треба повертати! От і Бог, давши нам сина, хоче щоб ми повернули хлопця йому. Власне, він уже забрав його...

Почувши страшну звістку, чоловік заридав. Але слова дружини, що лунали в вухах, трохи заспокоїли його. Адже, справді: хто бере, той повинен і віддавати.

УЛЮБЛЕНИЙ ХЛОПЧИК-МАМЛЮК

Жили собі чоловік та жінка, і не було в них дітей. Якось пішов чоловік до міста і купив на торзі маленького мамлюка¹. Привів його додому та й каже дружині:

— Жінко, немає у нас дітей. Надумав я купити цього хлопчика, нехай буде нам за сина!

— То й добре,— зраділа дружина.

Але саме в цей час чоловікові треба було вирушити в далеку дорогу. Він і каже дружині:

— Як я поїду, дбай про нього, не пускай без нагляду з дому, а то ще пропаде!

— Не хвилюйся,— заспокоїла його жінка.— Глядітиму, як рідного сина!

Про цих її словах чоловік вирушив у дорогу.

Одного разу мамлюк сів верхи на коня та й ну гасати туди-сюди! Не помітив, як кінь помчав його далеко від дому. Коли настав час вертатися, хлопчик побачив, що заблукав. Але натрапив на лазника й запитав його:

— Чи не можна залишитися в тебе у лазні?

— Ну що ж, заходь, розвішуватимеш рушники! — зрадив лазник.

Зайшов хлопець і взявся до роботи.

А мати, похопившись, кинулася шукати хлопця, але все дарма. Каже тоді служниці:

— Шукаймо хлопця! Завтра чоловік приїде. Якщо не знайдемо нашого мамлюка, він дуже розгнівається!

Шукали-шукали жінки й натрапили на кухаря, що репетував:

— На моїй таці вщерть м'яса, птиці! Все це чудові наїдки Абу-Хасана! Наїдки для дорослого й для малюка!

Жінці причулося, що той згадав мамлюка. Просить вона кухаря:

— Ходи-но з нами шукати хлопця-мамлюка!

Йдучи втрєох, натрапили вони на торговця солодким соком. Він був горлатий і прихвалював свій товар:

— Мій напій — особливий! Мої чашки — з міді! Мій напій! — для царів! Напій для дорослого й малюка!

Жінці почулося, що той згадує мамлюка. Вона підбігла до торговця і сказала:

— О Боже, хто пошле мені звістку про сина! Мій мам-

¹ М а м л ю к — білий або чорний, переважно красивий хлопець, якого можна було продати або купити.

люк такий гарний, як місяць! Мій мамлюк — особливий мамлюк! Допоможи його знайти!

Далі пішли вони вчотирьох.

Пройшовши трохи, побачили квіткаря. Тут кухар закричав перший:

— Моя таця вщерть наповнена жирним м'ясом, смачною курятиною! Все це — наїдки Абу-Хасана! Наїдки для дорослого й для малюка!

Закричав і торгівець солодцевим напоєм:

— Мій напій особливий! Чашки мої — з міді! Мій напій — для царів. Напій для дорослого й малюка!

А квіткар хвалить своє:

— Квіти мої таємничі, в зелену шаль оповиті! Мої квіти — квіти царів. Квіти для дорослого й малюка!

Почувши це, обізвалася мати хлопчика:

— Змилюйтеся, ради Бога! Хто пошле нам звістку про мамлюка?! Мій мамлюк — як красен місяць. Мій мамлюк — над мамлюками мамлюк!

Пішов з ними й квіткар.

Далі здибали торгівця бобами.

— Це боби нового врожаю! — вигукнув він. — Дуже смачні боби! Боби для царя! Боби для дорослого й для малюка!

Пристав і він до гурту.

Трохи оддалік побачили вони торгівця коржиками.

— О мої коржики! — волав він. — Мої коржики — для царів! Коржики для дорослого й малюка!

Знову забідкалася мати:

— Хто ж пошле нам звістку про мамлюка? Мій мамлюк — як красен місяць! Мій мамлюк — над мамлюками мамлюк!

Пристав до гурту й торгівець коржиками.

Так дійшли вони до лазні. Кухар як закричить:

— Моя таця — повна жирного м'яса — смачної курятини! Все це — мистецтво рук Абу-Хасана! Хто бачив малюка-мамлюка?

— Мій напій — особливий! — завторував торгівець солодцевим напоєм. — Мої чашки — з міді! Мій напій — для царів! Хто бачив малюка-мамлюка?

— Квіти мої, — загукав квіткар, — таємничі, в зелену шаль оповиті! Мої квіти — квіти для царів! О, хто бачив малюка-мамлюка?

— Ось боби нового врожаю! — почулося з іншого боку. — Дуже смачні! Це боби для царя! О, хто бачив малюка-мамлюка?

— О мої коржики! — кричав інший торгівець. — Мої коржики для царів! О, хто бачив малюка-мамлюка?

— Хто ж пошле нам звісточку для мамлюка? Мій мамлюк — як красен місяць! Мій мамлюк — над мамлюками мамлюк! — побивалася, як риба об лід, мати малого.

Змилосердився лазник, побачивши стількох стурбованих шукачів, і сказав:

— Хто хоче відвідати нашу лазню, щоб глянути, як порядкує господар, як працює мамлюк?

І віддав матері мамлюка. Як же вона зраділа! Обняла, поцілувала сінка й повела додому. А невдовзі повернувся з далекої подорожі чоловік і зразу спитав дружину:

— Ну, як, жінко, чи не мала ти клопоту з мамлюком?

— Мала та ще й великий, — призналась дружина. — Пропав був наш мамлюк. Я довго шукала його, аж поки знайшла в лазні.

А чоловік їй:

— Хіба ж я не просив тебе, щоб не спускала з нього очей?!

— Я не могла встерегти його! Він їздив верхи на коні перед будинком, а потім зник!

Після цього чоловік більш не покладався на дружину й щоразу, коли їхав з дому, брав мамлюка з собою. Так тривало, аж поки хлопець виріс. А коли зовсім подорослів, чоловік оженив його, і стали вони всі жити разом у добрі та злагоді.

ЯК ЖІНКА ЗАКОХАЛАСЯ В ДЕРВІША ДАНДАША, ЩО ВИЯВИВСЯ ЕМІРОМ

Жив собі емір. Якось переодягся він звичайним дервішем¹ та й подався мандрувати по своїй країні. Зайшов у одну хатину й побачив господиню, що розмовляла зі служницею. Побачивши дервіша, господиня сказала йому:

— Ласкаво просимо! Ми раді дервішеві. Будь ласка, заходь і сідай!

Він зайшов і сів. Придивившись до подорожнього, господиня закохалася в нього і вже не хотіла відпускати. І спитала його:

— Як тебе звати?

Дервіш засміявся й сказав:

¹ Д е р в і ш — мусульманський чернець-жебрак.

— Звати мене Дандаш.

Уночі він тихенько вислизнув з хати й подався далі оглядати країну. А вранці, прокинувшись, господиня не знайшла Дандаша. Кинулася шукати його, але ніде не знайшла.

Затужила вона, засумувала й не спала вісім ночей. І служниця не спала з нею. Все сподівалася господиня, що повернеться Дандаш. А той і не думав повертатись.

Думала закохана, думала, що робити, а тоді сказала служниці:

— Принеси мені хни!

Вифарбувалась вона і звеліла служниці:

— А тепер ходімо шукати Дандаша!

Довго ходили жінки, поки натрапили на якогось кравця. Служниця й каже йому:

— Ось уже вісім днів, як ми не спимо. Все розшукуємо коханого моєї пані — дервіша Дандаша. Чи не бачили ви його?

А господиня додала:

— О краса обличчя мого! Дандаш — обранець мого серця! Хто бачив його?

Почувши про горе жінок, що так побиваються за дервішем Дандашем, він зачинив свою майстерню і подався на розшуки разом з ними. Отак, мандруючи втрюх, вони здибали продавця ласощів. Служниця й каже йому:

— Ось уже вісім днів, як не торкався наших очей сон. Все шукаємо дервіша Дандаша — обранця моєї пані. Чи не бачив ти його?

Не втерпіла й господиня:

— О краса обличчя мого! Дандаш — обранець мого серця! Хто бачив його?

І сказав продавець:

— Я виготовляю і продаю ласощі. Але якщо треба відшукати дервіша Дандаша, я піду з вами.

І негайно зачинив крамницю.

Отак гуртом натрапили вони на муляра, що мурував будинок. Служниця не витримала й каже:

— Ось уже вісім днів, як не стуляли ми своїх повік. Розшукуємо дервіша Дандаша — обранця моєї господині. Чи не бачив ти його?

Тут і господиня мовила:

— О краса обличчя мого! Дандаш — обранець мого серця! Хто бачив його?

І сказав муляр:

— Я мурую будинок. Але, якщо треба знайти дервіша Дандаша, покину роботу й піду разом з вами!

Як пообіцяв, так і зробив. Отак, ідучи гуртом, натрапили вони на суддю.

— Ось уже вісім днів, як не бере нас сон,— мовила служниця.— Все шукаємо дервіша Дандаша — обранця моєї господині. Чи не бачив ти його?

Погладжуючи бороду, суддя сказав:

— Забирайтеся геть! Ця жінка не пара Дандашеві! Вона — мені пара!

Але ті наче й не почули його слів і всі гуртом попрямували до візира.

От служниця і каже візирові:

— Уже вісім днів, як очей наших не торкався сон! І все через дервіша Дандаша — обранця моєї господині. Чи не бачив ти його?

Глянувши на печальну господиню, візир сказав:

— О красуне! Ти прийшла — і я втратив силу візира. Виходь за мене заміж!

Але й ці слова не похитнули закоханої, і вони подалися до самого еміра. Де ж було знати їм, що емір і дервіш — одна особа?

Служниця і йому сказала:

— Ось уже вісім днів, як не торкається сон наших очей! І причиною тому дервіш Дандаш — обранець моєї господині. Чи не бачив ти його?

Переконавшись у щирості закоханої в нього жінки, емір звелів залишити шукачів при своєму дворі. А лазникові звелів:

— Натопи сьогодні лазню пахучими дровами. У мене дорогі гості!

А жінці, яка закохалася в нього, признався:

— Я і є Дандаш!

Після лазні емір оголосив, що одружується з жінкою, кохання якої здолало сотні миль.

Так і живуть вони в щасті та злагоді донині.

ШЕЙХ І БЛАГОЧЕСТИВИЙ ЗЛОДІЙ

Жив собі один хлопець, і вчився він у шейха. А закінчивши навчання, повернувся додому. Мати зараз же йому звеліла:

— Сину мій, ставай до роботи!

— А що мені робити? — питається.

— Цього я не знаю,— мовила мати.— Йди до шейха та поспитай його.

Пішов хлопець до шейха та й каже:

— Мир дому твоєму, вчителю!

— І тебе нехай супроводжує мир! — відповів шейх.

— Ти навчав мене, вчителю мій, і нехай Господь потроїть за це твоє добро! Але я хочу заробляти на прожиття. Порадь, що мені робити.

Шейх порадив йому:

— Роби те, що й твій батько робив!

Повернувся син до матері й питає її:

— Що робив мій батько?

— Навіщо тобі це знати? — здивувалася мати. — Батько твій був злодієм.

Задумався хлопець. Невже й йому бути злодієм?

Вдруге прийшов він до шейха й каже:

— А мій батько був злодієм!

— Я вже сказав тобі, — мовив шейх, — і ще раз повторю: роби те, що й твій батько робив та шануй Бога!

Засмучений і стурбований повернувся хлопець до матері. Не знає, до чого руки прикласти. Чом же раніше не вчився він злодійського ремесла?

От син і питає матері:

— Матусю, а як діяв батько, коли хотів щось украсти?

Мати відповіла:

— Ось його мотузок чи то мотузяна драбина. Береш оце, підходиш до будинку й кидаєш, щоб зачепилася гаком за карниз. Вилазиш і хапаєш що потрібно. Так робив твій батько.

— Все ясно, матусенько, — відповів син.

Узяв він мотузяну драбину й кудись подався. Підійшов до високого та гарного будинку судді. Шпурнув драбину так, щоб гак зачепився за карниз, піднявся нагору й почав кидати в торбу коштовності, що потрапляли під руку. Пораючись, почув хлопець голос муедзина¹, який закликав правовірних на ранішню молитву. Тут він згадав про шейха, який велів йому шанувати Бога, розстелив килимок і почав голосно молитися. Почувши незнайомий голос, мешканці дому зняли гвалт. Спіймали молодого злодія, сповістили про це суддю, а той наказав:

— Приведіть його до мене!

Коли привели хлопця, суддя її питає:

— Навіщо ти обкрадаєш мій дім? Хіба не знаєш, що я суддя?

¹ Муедзин — служитель при мечеті, який у певний час закликає мусульман до молитви.

— Знаю,— відповів злодій.— Але я просив перед цим поради у свого шейха, що мені робити. Він звелів мені робити те, що й мій батько робив, та поважати Бога. Розпитавши матір про батьків, фах, я дізнався, що був він злодієм. І вчинив я точнісінько так, як робив він: закинув мотузяну драбину і поліз нагору. А почувши заклик муедзина, почав молитися.

Вислухавши це щире зізнання, суддя повелів зняти з хлопця старий одяг, вимити його й убрати в новий. А тоді наказав дати йому в суді хорошу посаду, бо злодійське ремесло — таки справа не для благочестивих.

ЯК МУСУЛЬМАНСЬКИЙ СУД ВИПРАВДАВ ХЛОПЧИКА-ХРИСТИЯНИНА

Жили в одній оселі мусульмани — купець і шейх. І був у них за слугу хлопчик-християнин. Купець щоранку брав з собою гроші, а ввечері приносив назад додому. Одного разу шейх побачив, куди купець ховає гроші. Не роздумуючи, він украв їх і заховав у тюрбан.

Кинувся купець до грошей, але їх наче вітром здуло.

Вдаючи з себе купцевого друга, шейх звалив вину на служку. Після тривалих допитів та знущань хлопчик, не стерпівши мук, сказав, що то він украв гроші. І пообіцяв, що поверне їх. Тим часом він пішов у Сайданай просити допомоги в чудотворної ікони Богоматері.

Виливши перед святим образом своє горе, хлопчик заснув. Уві сні побачив він Богоматір, яка розкрила йому таємницю:

— Вставай-но, Селіме, і не бійся! Гроші заховані в тюрбані, що на голові шейха.

Але хлопчик спершу не надав цьому сну ніякого значення. Однак наступної ночі віщий сон повторився. Тоді служка повернувся до своїх господарів і заявив, що грошей не брав. Розлючені кривдники знов його побили, а купець повів до суду.

Як і ведеться серед нечесних людей, за свідка був шейх. Під час допиту хлопчик ненароком збив з голови шейха тюрбан. І посипалися звідти вкрадені гроші. Зрозуміли судді, хто справжній злодій, і засудили шейха до страти, а служку відпустили. Так діва Марія прислухалася до молитви невинного хлопчика і врятувала його від безчестя.

ПІП І ДУРНІ ПРИЯТЕЛІ

Жив собі піп, і були в нього приятелі: Сулейман Хафар, Мітрі Шахуд і Бшара Гуллі.

Якось піп сказав попаді:

— Візьми корову та поведи її до наших приятелів, нехай продадуть її!

Узяли ті корову й повели на базар. Але не знайшлося нікого, хто б запропонував за неї хоч що-небудь. Тоді попові приятелі відрубали корові вуха. Потекла кров.

— А тепер бери, попаде, корову та чимчикуй додому,— сказали баришники.

Повела попада корову додому, плаче, зухвальці горлянять невздогін:

— Поклонися попові та поцілуй йому руку!

Прийшла додому попада, а піп і питає:

— Хто позбиткувався над нашою коровою?

— То твої приятелі зробили таку послугу.

— Почекай, я їх провчу,— розгнівався піп.

Наступного дня троє приятелів прийшли до попа.

— Ласкаво просимо! — сказав їм піп. Ощасливили ви мене, вшанували, нехай зійде на вас благословення Боже!

У попа було десять лір. Загорнув він їх і захвав ослиці під хвіст. Поклав подушку й сів перед ослицею.

Приятелі спитали здивовано:

— Отче, що це означає? Чого сидиш перед ослицею

Піп хитро відповів їм:

— Чада мої, всі засоби для життя — від Бога від цієї ослиці.

І почав сіпатись то праворуч, то ліворуч. Коли нарешті ослиця викинула згорток, піп схопив його й заховав у кишені.

— Що це, отче? — поцікавились приятелі.

— Це засоби для життя — від Бога й від ослиці,— відповів хитрий піп.

Тут приятелі зметкували, що непогано було б, якби вони мали такі прибутки.

— Будь ласка, отче, продай нам ослицю! — заблагали вони.

Почали цілувати йому руки, умовляти!

Продав піп ослицю за п'ятдесят лір і звернув увагу телів на те, що вона не їсть ні соломи, ні ячменю, фісташки та мигдаль, перемішані з медом, яндову воду.

Старший з них, Хафар, забрав ослицю собі додому і сказав дружині:

— Розстели матрац!

А сам сів перед твариною й почав частувати її фісташками та мигдалем із медом. Ослиця того їсти не хотіла, й він прововтузився з нею цілу годину. А коли потягло його на сон, пішов спати, а ослицю замкнув, побоюючись, що придуть діти й украдуть те, що викине тварина.

Прокинувся він, як почало на світ благословлятися, відімкнув двері: ослиця лежить мертва, а на матраці — купа кізків.

Саме в цей час нагодився Бшара Гуллі.

— Ну, як дари ослиці? Чи багато наклала золота? — спитав приятель.

Хафар процідив крізь зуби:

— Ослиця здохла, піди та полюбуйся. Обдурив нас піп, пошив нас в дурні.

Зійшлися всі троє і вирішили:

— Давайте вб'ємо попа і заберемо його майно!

Поки приятелі міркують, погляньмо, що робить піп.

— Жінко, — мовив піп, коли обдурені приятелі пішли з двору, — за ослицю ми взяли непогані гроші — п'ятдесят лір, а вона ж здохне! Що ж ми скажемо тим дурням?

— Придумай ти, отче, — відповіла попадя.

— Тоді слухай, — сказав піп. — Є у мене дві газелі. Одну з них візьми заведи на якийсь час до сусідів, а другу залиш мені. Там, у сусідів, приготуй пюре із сочевиці. Як зварить, принеси гостям і скажи, що це газель попросила тебе зварити пюре.

Ледве встигла попадя вийти за ворота, як один за другим забігли в двір розлючені приятелі, приказуючи:

— Уб'ємо попа-шахрая!

Почувши їхні голоси, піп вийшов з хати.

— Ласкаво прошу, діти мої, — радісно мовив він. — Ощасливили ви мене, вшанували. З вашим приходом і на мене зійшло благословення.

Як мовиться, перед ласкою і лід тане. Присмирніли від приязної мови попа розгнівані спільники. Та такі лагідні стали, що хоч коники з них ліпи.

А піп набив тим часом тютюнџм три люльки і заходився частувати їх. А тоді вдарив пальцем по писку газель, що зосталася при ньому, і звелів їй:

— Йди-но лишень до попаді та перекажи їй, щоб приготувала нам пюре!

Як вибігла газель за ворота, відразу ж з'їли її собаки.

А невдовзі увійшла до покою попада. На голові у неї був таріль, а на ньому — хліб і пюре. А за господинею ступала нав'ючена дровами газель. Уздрівши таке диво, приятелі заохали, не приховуючи заздрощів.

— Будь ласка, отче, продай нам газель! Адже в нас не має прислуги в домі! — заблагали вони.

— Діти мої,— відповів піп,— я священик. Газель мені воду носить, ходить крутими стежками й збирає дрова. Не могу ж я лишитися без помочі!

Аби розчулити серце пастиря, приятелі поцілували йому підборіддя й сиву бороду. Довго благали і вмовили-таки продати слухняну тварину за двадцять лір. Встав, як ведеться на Сході, старший з-поміж них Сулейман Хафар, штовхнув газель і наказав:

— Мерщій біжи в Сайду до господині, матері мого сина Йосипа, нехай приготує на вечерю пюре!

Як вийшла за ворота газель, собаки тут-таки роздерли її, навіть ратиці з'їли.

Погостювали приятелі досхочу, попрощалися з попом і пішли своєю дорогою, не відаючи, що скоїлося з газеллю. Вернувся додому Сулейман і каже дружині:

— Подай-но мені пюре, яке я замовив через газель!

Жінка не збагнула, що меле напідпитку Сулейман, і здивовано спитала:

— Хіба ти замовляв пюре?

— Аякже! — вигукнув Сулейман.— Я ж послав з самінького ранку газель, щоб переказала тобі моє замовлення.

— Чоловіче, та ти з глузду з'їхав! — дивувалася жінка.— Хіба газель може бути прислугою? Хіба вона розмовляє?

Дійшло до того, що Сулейман уперіщив її палицею. Сяк-так угамувавшись, подружжя лягло спати. А вранці, як тільки зазоріло, прийшли двоє приятелів, постукали в двері та й ну просити:

— Сулеймане-брате, не пожалій і нам газелі, аби хоч трохи послужила!

— Не приходила газель, браття мої! Я тільки даремно відлущував жінку. Давайте лишень вирвемо попові бороду за те, що вже двічі обдурив нас!

А тим часом піп каже дружині:

— Жінко, ослиця здохла, хоч взяли ми за неї п'ятдесят лір. Пропала й газель, за яку ми взяли двадцять лір. Тепер твоя черга викручуватися з біди.

— Ні, отче, це твоя справа! — не згоджується попада.

Пішов піп до різника, роздобув коров'ячі тельбухи й

наповнив їх кров'ю. Запхав усе це в пазуху попаді й почав радити:

— Як прийдуть мої приятелі, я скажу тобі: «Подай, жінко, сніданок та карафку з горілкою!» Ти ж подаси карафку з водою.

У цей час надійшли приятелі, вигукуючи:

— О радосте! О солодкий час битви!

Зачувши їх, вийшов з дому піп і улесливо, як годиться превелебному, мовив:

— Ласкаво прошу, діти мої, кров могого серця!

Удостоєні такої високої честі, попові приятелі засоромилися своїх лихих намірів.

А піп тим часом звелів:

— Жінко, подавай-но сніданок!

Сіли вони снідати, а піп знову:

— Гей, жінко, подай-но карафку з горілкою, що на полиці!

Принесла попадя карафку з водою.

— Сором тобі! Я — священник, а ти ганьбиш мене перед людьми!

Закричала попадя спересердя, а піп, як і було домовлено, скочив з місця, схопив її за волосся й кинув на землю. Як потече з тельбухів кров! Гості подумали, що вона й справді дуба врізала. Схопилися, як ошпарені, та давай тікати. Подивився на них піп спідлоба й зупинив:

— Не бійтеся, зараз оживе попадя!

Стромив руку в кишеню, витяг сопілку, приклав до уха попаді та й заграв. І попадя підвелася здоровісінька, підійшла до полиці й дістала карафку з горілкою.

А піп докоряє їй:

— Що, не можна було відразу зробити це? Чекала, поки вкорочу тобі віку? Ти ж знаєш, що понад усе я ціную честь!

Почувши такі речі, приятелі підвелися й почали цілувати попові ноги.

— Будь ласкавий, отче, заради сусідства нашого, в ім'я честі жінки твоєї, продай нам цю сопілку!

— Діти мої,— мовив піп.— На власні очі бачили ви, що вчинила попадя. Добре, що ви мої сусіди, а коли б який-небудь чужинець? Знеславила б вона мене. Все, що хочете, я вам віддам, тільки не сопілку.

Але прохали так щиро, що продав піп сопілку за сто лір.

Хвалячи попа, приятелі не могли намілуватися чарівною сопілкою і з тим пішли додому.

По дорозі кинули жеребок: кому взяти її на перший вечір, і випало Сулейманові Хафару.

Прийшов він додому й каже дружині:

— Набий мені люльку тютюном!

А та не послухалась. Тоді схопив Сулейман жінку за коси, кинув на землю і встромив ножа в серце. Почали діти плакати.

— Замовкніть! — вигукнув батько.— Зараз ваша мати живе. Варто тільки заграти на оцій сопілці!

Вийняв Хафар сопілку, почав грати мертвій у вуха, але вона не підводилася.

Опівночі почувся стук у двері.

— Хто там? — запитав убитий горем господар.

— Я — твій побратим Бшара Гуллі. Не дочекаюся ранку, щоб узяти на часину сопілку!

— Візьми,— байдуже мовив Хафар.— Прислужився мені піп, як мороз троянді!

І віддав сопілку через прочинені двері.

Не йде, а летить додому Бшара. Прийшов і каже дружині:

— Будеш бити мене по чоботях, безсоромнице?

І тут-таки вкоротив їй віку.

Діти зняли вереск:

— Батечку, навіщо вбиваєш нашу маму?

— Замовкніть, зараз вона воскресне! — нагримав батько на дітей.

Коли жінка стекла кров'ю, Бшара поважно взяв сопілку й заграв. Але вбита не воскресла.

Не встигло викотитись на небо сонечко, як прийшов до нього Мітрі Шахуд.

— Братуку мій, ну як ця чарівна сопілка? Робить своє діло? — поцікавився він, палаючи нетерпінням випробувати її на своїй дружині.

— Дуже гарна, знає своє діло,— мовив Бшара.— Жінка моя тремтить переді мною, як осика.

Взяв Шахуд сопілку й випробував її на своїй дружині. Заграв, але забита жінка не ожила.

Невимовне горе звалилося на попових приятелів.

Але тужи — не тужи, а поквитатися з лиходієм треба.

Зійшлися скривджені, осіддали коней та верблюдів і поїхали виривати з попа душу.

Тим часом радиться піп із попадею, як би й цього разу вийти сухими з води.

— Жінко,— мовив піп,— за ослицю взяли ми дорого, як і за газель та сопілку. І смерть їхніх дружин на нашій совісті. І все це — через корову, якій відрубали вуха. Цього разу викручуватись доведеться тобі.

— Кому, кому, та тільки не мені! — відказала попадя.

— Тоді слухай, — радив піп. — Візьми свій одяг, пофарбуй у чорне, рви на собі коси й плач, приповідаючи: «Помер святий отець, перенісся на небеса, на вічний спочинок!»

Не гаючи часу, піп із попадею побігли нтар і замовили муляра. Той швидко вимурував для попа гробницю з маленьким віконечком і пішов собі. А піп спустився у лоно вічного спокою, розлігся, як у покоях, і замість свічки взяв у руки ножиці.

Йде попадя додому та так тужить! Де не ступне — плаче, голосить. А в цей час приїхали попові приятелі з наміром убити його.

— Що з тобою? — питають вони попадю. — Чого ти плачеш, за ким сумуєш?

— Хай береже вас Господь ради пам'яті покійного отця! — благословила їх попадя. Зніжковили приятелі, почувши від попаді сумну звістку, спитали:

— Коли ж це він помер?

— Минув уже третій день, — відповіла попадя.

— Будь ласка, покажи нам його могилу, — попросили недовірливі приятелі.

Пішла попадя попереду, а ті — за нею. Ридаючи, показала їм гробницю.

Наблизився старший до віконечка, щоб зазирнути. Але саме цієї миті схопив піп ножиці й відрізав йому вуса й ніс.

І сказав перший другому:

— Підійди та подивись!

Підійшов і другий. Заглядає, а піп і йому відчикнув носа.

Тоді сказав другий третьому:

— Підійди, брате, ще й ти подивися!

Підійшов і третій. А піп — клац ножицями, і бороди та носа в третього приятеля як і не було.

Заверещали попові приятелі від страшного болю:

— Ах ти, собача борода, мучив нас за життя, то мучиш і по смерті?

Відчинили вони гробницю, поклали попа на мари й понесли, щоб викинути в море.

Було дуже спекотно. Несучи попа, приятелі страшенно потопилися. Зупинилися біля джерела, щоб напитися води та обмити заюшені носи. Поруч якийсь пастух пас овець. Побачивши його, піп тихенько, щоб не чули приятелі, мовив:

— Ради Бога, виручи мене! Я священник, а ці люди хочуть одружити мене з донькою султана!

Зметикував пастух, що непогано було б і собі одружитися з такою кралею:

— Давай-но я ляжу на твоє місце, а ти бери палицю й паси овець.

Тут-таки піп скинув свій одяг і віддав пастухові, а сам перебрався за пастуха.

Попоїли приятелі, попили води та й понесли пастуха в попівській одежі. А як підійшли до моря, викинули, де найглибше, і полегшено зіткнули. Однак така кара їм здалася замалою. Пішли вони в село, де жив піп, аби зруйнувати і його дім та знищити майно.

Прийшли — й очам не вірять: на порозі сидить піп і курить люльку. Уздрівши таке диво, вони спантелично запитали:

— Що це, отче? Ми ж утопили тебе? Яким дивом ти вцілів?

А піп їм і каже:

— Ох, діти мої, якби ви викинули мене на середину моря, то я замість оцих простих овець пригнав би ерзерумських¹!

І заблагали дурні приятелі:

— Отче наш, ми спритніші за тебе! Візьми та потопи нас посеред моря. Ми неодмінно приженемо ерзерумських овець!

Погодився піп. Викинув спочатку першого, потім другого, а тоді й третього. І вернувся додому, позбувшись хитрощами небезпечних та дурних приятелів. Так і доживає з попадею віку свого на грішній землі. Хай же пошле Бог здоров'я слухачам!

НЕДОУМКУВАТА ДРУЖИНА

Жив собі чоловік, і мав він недоумкувату дружину. Щоразу, як давав він дружині мідну монету, вона не витрачала, а складала монету до монети, аж поки назбирає їх двісті.

Якось побачила жінка, що сусідка наділа нові сережки. Тоді вона й каже чоловікові:

— Візьми оці двісті піастрів і купи мені за них сережки!

Узяв чоловік гроші й поклав до кишені, пообіцявши:

— Добре, жінко, завтра неодмінно куплю тобі сережки.

А наступного дня вранці пішла вона до сусідки й попросила:

¹ Ерзерумськ вівці — назва від турецького міста Ерзерум (або Ерзурум).

— Будь ласка, сусідонько, проколи мені вуха: ввечері чоловік принесе мені сережки!

Сусідка розсміялася, бо знала, що той нізащо в світі не вволить її бажання.

Тоді жінка сама почала проколювати собі вуха, провов тузившись отак цілісінький день. А ввечері, як повернувся додому чоловік, вона й питає:

— Чоловіче мій, а де ж сережки?

— Не питай,— каже чоловік.— Я довго думав і надумав купити тобі щось інше.

— А що саме? — спитала жінка.

— Я вирішив, що сережок не було б на тобі видно, бо їх закривали б коси. Краще я куплю тобі браслета. Його буде всім видно.

— Гаразд, чоловіче! — погодилася жінка.

А вранці, вставши з ліжка, вона пішла до сусідки та й каже:

— Сусідонько, мій чоловік, усе обміркувавши, вирішив, що одне краще за інше.

— А що саме? — не зрозуміла сусідка.

— Він вирішив, що сережок не буде видно. Замість них він купить мені браслета.

Сусідка знову розсміялася. Але жінка не второпала, в чім річ, і побігла додому.

— Я зараз,— сказала, роззирнувшись,— подістаю всі свої сукні й повідрізую на них рукави, щоб видно було браслета на руці.

Принесла недоумкувата всі свої сукні та й повідрізала рукави. А коли ввечері повернувся додому чоловік, вона спитала його:

— Чоловіче мій, а де ж браслет?

— Не питай, жінко! — мовив чоловік.— Довго зважував я і вирішив, що одне краще за інше.

— Що саме? — запитала жінка.

— Я надумав, що ліпше нам купити замок. Він кращий, ніж браслет, бо в ньому ми можемо жити.

— Правду кажеш, чоловіче,— згодилася й на це жінка.

А вранці, як і щоразу, чоловік пішов з дому. Жінка підвелася трохи пізніше й почала гукати до сусідів:

— Сусідоньки, нехай щастить вам, як і нам! Бажаю вам вибратися з найманих квартир та жити у власних домах!

Зареготали сусіди. А вона тим часом заходилася виносити з кімнати меблі та інше добро, аж поки хата спорожніла. А перехожі, бачачи речі, що валялися на дорозі, брали, хто що хотів.

Настав вечір. Але чоловіка все не було. І вирішила недоумкувата:

— Піду йому назустріч!

Зачинивши вікна спорожнілої хати, заткнула водостічну трубу, аби не витікала з хати вода, й відкрила кран. Кімната наповнилася водою. Недоумкувата принесла до хати колоду, опустила її на воду, а сама сіла верхи і плаває по хаті. Плаваючи, примовляє:

— Пливить, кораблики, до самісінького моря, туди, де мій чоловік!

Повернувшись додому, чоловік постукав у двері. Почувши стукіт, вона відчинила двері, і з хати ринула вода.

Він спитав:

— Що це, жінко?

— Я пливла тобі назустріч,— пояснила недоумкувата,— бо ти не приходив додому!

— А де ділося добро та меблі з кімнати? — спитав чоловік.

— Я винесла все у наш замок! — похвалилася дружина.

— Ану покажи, де ти все поскладала!

Вийшли вони надвір, але там нічого вже не було.

— Невже можна жити з недоумкуватою жінкою? — спитав сам себе чоловік і вигнав її. А сам одружився з іншою та й зажив щасливо.

ПРОСТАКУВАТЕ ПОДРУЖЖЯ І ДОБРОЗИЧЛИВА ЯЩІРКА

Жили собі в давні часи чоловік із жінкою і мали вони бика. Але чоловікові заманулося продати його. Щоб набавити ціну, чоловік найняв маклера, який встановив вартість: вісімсот піастрів. Почали сходитись покупці. Перший запропонував п'ятсот піастрів. На це маклер відповів:

— За таку ціну нізащо в світі не продам. Візьми краще мої п'ятсот піастрів та й забирайся геть!

Надійшов другий і запропонував шістсот піастрів. Але й цьому відмовив маклер:

— Візьми краще мої шістсот піастрів і забирайся геть! Дай спокій моєму бикові.

Коли почав торгуватися третій, пропонуючи сімсот піастрів маклер і тому заявив:

— Краще вже візьми собі сімсот піастрів з моєї кишені та не мороч мені голови!

Повернувся господар з биком додому, але завдяки маклерові в його кишені полегшало на тисячу вісімсот піастрів. Виходить назустріч дружина й питає:

— Ну як, продав бика?

— Ні,— відповів чоловік і розповів пригоду на торзі.

Дружина й собі хвалиться:

— А я утнула ще краще, ніж ти: обдурила продавця пряжі.

— І як це сталося? — питає чоловік.— Розкажи лишень!

— Продавець пряжі дав мені три мотки вагою по двісті грамів, щоб я вимила. Як я впоралася, він прийшов і почав важити, щоб по справедливості розрахуватися. Щоб більше заважило, я поклала до пряжі всі свої оздобы, вагою один моток. Отак я обдурила продавця й дістала зайву платню.

Чоловік сказав їй:

— Щоб ти здорова була!

А тоді взяв свого бика й повів до ящірки на купу каміння. Прийшов і каже голосно:

— Доброго ранку, пані ящірко!

Та похитала головою.

— Чи не хотіла б ти,— мовив чоловік,— купити цього бика за вісімсот піастрів?

Ящірка знов похитала головою. Чоловік прив'язав бика до каміння й подався слідом за ящіркою в печеру, що була під тією купою.

Щоб не загубити сліду, він робив позначки. В кінці печери уздрів горщика із золотом. Горщика поніс додому, а прив'язаного бика там і залишив.

Прийшов додому й хвалиться дружині:

— Цього горщика із золотом я хочу подарувати султанові.

Жінка тільки руками плеснула:

— Ні, залишмо собі! В султана вистачає й без твоїх подарунків.

Та чоловік наполягав на своєму:

— Ні, я все-таки віддам золото султанові, бо знайшов його на султановій землі.

Нарешті жінка нібито погодилась:

— Гаразд, завтра віднесеш свою знахідку султанові.

— Приготуй мені харчів на дорогу,— звелів чоловік.— Завтра ж я піду до султана.

Жінка сказала: «Гаразд»,— але опівночі, коли чоловік заснув, узяла добрячого каменя й загорнула в плащ замість горщика з золотом. Уранці, вставши до схід сонця, чоловік

завдав собі клунка на плечі й вирушив у дорогу. Йшов він тридцять днів, аж поки доплентався до Стамбула. Прийшов у палац султана й каже вартовим:

— Хочу зустрітися з султаном!

— Султан хворий,— відмовили йому,— у нього чиряк у горлі. Він не хоче нікого бачити, а тим більше старців. Та чоловік не відступався:

— Я приніс йому подарунок і хочу вручити особисто!

Нарешті дозволили чоловікові увійти до правителя. Згинаючись у три погібелі в поклони, підійшов він до хворого й мовив:

— О царю нашого часу, прошу вибачити мене!

— Нехай Аллах простить усім нам! — ледве вимовив султан.

Чоловік розгорнув плащ і побачив каменюку замість горщика з золотом. Не розуміючи, як таке могло статися, почав міркувати, що сказати султанові. Тим часом султан заговорив перший:

— Що це ти приніс?

— Я був продавцем,— сказав чоловік,— але люди почали говорити мені: «Твоя гиря дуже маленька». Я посварився з ними й вирішив собі: «Візьму цю гирю та й зважу в султана». Ось вона, моя гиря!

Почувши це, султан несамовито зареготав. Від реготу прорвало йому в горлі й витекло багато гною.

Султан почувся краще й подякував чоловікові:

— Я радий, що ти мені стрівся. Побажай, що хочеш, і я задовольню твоє бажання.

Чоловік подумав і сказав:

— Я нічого не прошу в тебе, тільки маленьку послугу: видай указ про те, що маю право брати мито з кожного, хто слухається порад своєї дружини!

Невдовзі цар написав такий указ.

А чоловік, беручи мито, наскладав багато грошей. Так і став він найбагатшим у всій окрузі. І зажив у щасті, кажучи собі, що інколи й жінки варто послухатись.

МАНІРНИЦЯ З МУШКОЮ НА ОБЛИЧЧІ

У якійсь далекій країні жила собі дівчина-красуня — ніщо на світі не могло зрівнятися з її вродою. Хлопці як бачили її, то відразу ставали, неначе заворожені, й потрапляли, самі того не відаючи, в полон її краси. Вони гуртами ходили за нею, аби хоч намілуватися тією незвичайною вро-

дою. Дівчина все це бачила, але, будши надзвичайно скромною, не надавала цьому ніякої ваги. Щоправда, вона була охайна і любила доглядати своє обличчя. Щоб увиразнити його красу, інколи брала штучну мушку й клала то на праву щоку, то на ліву, то на губу, то на чоло, а то, бувало, ще й на вухо. І цим збивала з пантелику тих, хто її вже раз бачив.

Уявіть собі, як дивувались хлопці: позавчора бачили мушку на правій щоці, вчора — на лівій, а сьогодні — між бровами! Вони думали собі, що то мушка не штучна, а цілком природна.

Якось зібралися докупити кілька юнаків і завели мову про незвичайну красу чарівної дівчини. Хто стверджував, що мушка в неї на правій щоці, а хто доводив, що на лівій. А ще хтось переконував, ніби це та дівчина, у якої мушка між бровами.

— Б'ємося об заклад, — казали найупертіші, — що у цієї красуні мушка на губі!

А що вони ніяк не могли дійти згоди, то ухвалили піти гуртом і пересвідчитися, де ж міститься ота незвичайна мушка у найвродливішої красуні їхнього краю.

Як вирішили, так і зробили.

Зустрівши дівчину, юнаки дізналися, що мушка на її обличчі — то штучна прикраса, а не природна. І вигукнули як один:

— О, Аллах! Тільки ти єдиний на світі можеш збагнути витівки красунь! Які ж бо вони хитрющі! Все роблять тільки для того, аби зловити у пастку найкращого хлопця, зачарувати його своєю красою!

РИБА В КАВУНАХ

Жив собі в якомусь містечку звичайнісінький чоловік, але відрізнявся він від інших тим, що був дуже багатий. Мав багач єдиного сина, наділеного від природи кмітливим розумом.

Коли син виріс, батько вирішив одружити його, аби не вештався без діла. Але синові хотілося погуляти ще трохи на волі, і він сказав батькові так:

— Мені ще рано одружуватися. От коли б мені тисячу лір, то відкрив би я власну крамницю.

Батько трохи подумав і дав синові тисячу лір.

Через якийсь час син відкрив розкішну крамницю, де були тільки речі для жінок.

Щоразу, коли яка-небудь жінка чи дівчина навідувалась до крамниці, щоб купити потрібну річ, крамар ніколи не брав з неї гроші. Лише казав:

— Грошей мені не потрібно. Зізнайся краще про свою найпотаємнішу жіночу витівку, яку вчинила ти за своє життя!

І кожна відкривала юному крамареві свою душу, адже товар діставався їй безкоштовно. Усі ці жіночі хитрощі юнак записував.

Слава про щедрого крамаря розійшлася швидше, ніж весняна повінь, і невдовзі крамниця спорожніла.

Прийшов тоді син до батька і сказав йому:

— Аж тепер, батечку, я вирішив одружитися.

Дав йому батько чимало грошей, і син одружився з небаченою красунею. А щоб не злиняла краса її личка і щоб прожила вона якнайдовше, збудував для неї пишний палац, але без вікон, щоб ніхто не бачив красуні й щоб вона нікого не бачила.

Минали роки за роками. Жила в палатах вродлива жінка, і нікого, крім чоловіка, не бачила.

Одного разу вона йому й каже:

— Принеси мені п'ятдесят рибин!

Люблячи дружину, чоловік відразу ж задовольнив її бажання. А ввечері вона висловила нове бажання:

— Я дуже люблю кавуни. Купи мені п'ять десятків!

Чоловік виконав і це прохання. А дружина поробила в кавунах отвори й позапихала в кожен кавун по рибині.

Ввечері, повернувшись додому, чоловік попросив дружину:

— Давай-но їсти кавуни!

Разрізав першого, й вискочила звідти рибина. Він злякався й питає хитру дружину:

— Що це за диво?

А вона так поважно відповідає:

— Це — кавунова риба.

Чоловік розрізав другого, третього кавуна і дійшов так аж до п'ятдесятого. І з кожного вискакувала рибина.

Тоді дружина запропонувала чоловікові:

— Запроси завтра своїх рідних на рибу!

Він послухався своєї красуні й запросив рідню в гості. А вона тим часом узяла та й повикидала всю рибу геть. Коли ввечері зібралися за столом родичі, чоловік і каже дружині:

— Жінко, а принеси лишень на тарелі рибу, яка вискакує з кавунів.

Дружина низзала плечима та й каже:

— Чоловік, ти, мабуть, з глузду з'їхав! Де ж це бачено, щоб у кавунах водилася риба?

Здивувалися й родичі.

Видалося батькам, що з сином не все гаразд. Він збожеволів! Тож гості зв'язали його та й розійшлися.

Тоді приходить до нього жінка й питає:

— Ну як, чи й таку жіночу хитрість занотував ти у своєму записнику? Затям собі: що не жінка — то й нова хитрість!

ПРО СІМОХ СПЛЯЧИХ ЮНАКІВ ЕФЕСЬКИХ

Розповімо вам про далеку країну. Погано там жилося християнам. Царі в своїх гордощах поклонялися ідолам. Такий був і цар Дакіянос. Він поклонявся ідолам, приносив їм жертви, убивав непокірних, що держалися віри Ісуса, Марійного сина.

Приїхав якось Дакіянос до міста Ефеса, де жили юнаки, яким судилося стати згодом печерниками. Його приїзд був жахом для християн: декотрі з них поховалися, інші порозбігалися по всіх усядах. Дакіянос звелів переслідувати та ловити християн і зібрав для цього варту з поган. Він наказав їм вистежувати несхитних послідовників нової віри, забирати й приводити до його храму. Тут змушував їх поклонятися ідолам та приносити їм жертви, а хто відмовлявся, того карав на горло. Дехто, аби живим зостатися та на смерть не йти, піддався спокусі. Інші відмовлялися поклонятися будь-кому, окрім Бога, і за те їх карано смертю. Котрі були непохитні в Божій вірі, ті й самі віддавали себе на муки та на смертну кару. Їх убивали, шматували тіла, а одрубані голови, руки розвішували на всіх міських мурах, на кожній міській брамі. Велике лихо настало для християн, бо одні віру зрадили, а інші смерть за віру прийняли.

Як побачили все те семеро юнаків, майбутні печерники, то дуже засумували. Вони змінилися на обличчі, виснажилися тілом, і єдина була для них утіха — молитися, постувати, милостиню подавати, Бога славити та до нього з плачем і тугою вдаватися. Були вони молоді, вільні сини знаменитого роду.

Коли позбирав Дакіянос усіх городян та зажадав, аби вони поклонилися ідолам і принесли їм жертви, юнаки заплакали й удалися з благанням до Бога, кажучи:

— Боже неба й землі! Ми не назвемо нікого, окрім тебе, Богом! Зроби, щоб ця колотнеча не була така тяжка для твоїх вірних рабів й одхили од них нещастя! І дай рабам твоїм, котрі в тебе вірують, тебе непохитно шанувати, допоможи врятувати віру в тебе. Щоб вони завжди могли поклонятися тобі!

Але невдовзі про побратимів довідалися ватажки невірних, що примушували городян поклонятися ідолам та приносити їм жертви. Почали посіпаки думати, як би зловити сімох юнаків. І от, коли ті молилися в капличці, невірні обступили їх та й питають:

— Чом ви не виконуєте царського наказу? Ідіть негайно до царя!

Привівши їх до Дакіяноса, слуги сказали:

— Ти звелів усьому людові приносити жертви твоїм богам, а оці парубки гордують тобою, глузують з тебе, твоєму наказові не коряться і, зневажаючи твоїх богів, ідуть до тих храмів, де службу правлять прихильники Ісуса, сина Марії. Їх семеро, а старший над ними — Максиміліан. Вони сини тутешніх міських вельмож.

З очей юнаків текли сльози, а їхні обличчя були сірі, як порох.

Цар спитав їх:

— Чом ви не приносите жертви богам, яким ми поклоняємося? І чому ви своїми вчинками подаєте поганій приклад для своїх земляків? Вибирайте одне з двох: або ви принесете жертву нашим богам, або я скараю вас смертю!

І сказав Максиміліан:

— У нас є Бог, і ми йому поклоняємося. Його могутністю сповнені небо й земля. Ніколи ми не визнаємо іншого Бога й ніколи не визнаємо того, до котрого ти нас кличеш. Ми поклоняємося Богові нашому, йому ми й віддаємо славу, велич та хвалу. У нього єдиного просимо порятунку й добра. А щодо ідолів та ідолопоклонників, то ніколи їх не визнаємо. Ми не станемо рабами диявола, ми завжди будемо дотримуватися Божих заповітів і ніколи не поклонимося ідолам. Чини з нами, що хочеш!

Тоді й інші повторили за старшим те саме. Поклявшися не відступатися від віри батьків, хлопці накликали на себе страшний гнів царя.

Дакіянос закричав:

— Коли ви так чините, то я позбавляю вас громадянства моєї держави! Але, зважаючи на вашу молодість, мені не хочеться карати вас на смерть. Даю вам рік часу на роздуми, щоб ви схаменулися.

Далі цар наказав познімати з них золоті окраси й вирушив до Ніневії.

Побачивши, що грізний цар виїхав, юнаки зійшлися на раду й постановили: кожен з них повинен узяти в батькової хати власну частку грошей, дещо віддати бідним, а решту приховати. Далі належить їм заховатися у печері, що на горі Банджалос, неподалік від міста. Там можна буде вільно молитися Богові. А коли Дакіянос повернеться, тоді вони вже прийдуть до нього і нехай цар чинить, що захоче.

Як вирішили, так і зробили. Кожен з них узяв певну суму грошей, частину яких віддав убогим, в решту забрав із собою до печери. І пішов за ними собака. У печері юнаки молилися та благали Всевишнього про помилування. Їжу приносив хлопець на ймення Ямліх. Він діставав харчі так, щоб ніхто з мешканців міста його не запримітив. Перш ніж податися до міста, Ямліх скидав з себе дорогий одяг, надягав дрантя і ставав схожий на старця. Йдучи купувати харчі, хлопець водночас дослухався, чи не ширяться про них чутки в місті.

А коли надїхав Дакіянос-душогуб, то зажадав одразу, щоб усі юнаки принесли жертву його богам. Люди віри налякались і поховались в підземеллях. Ямліх у той час був у місті. Почувши, що цар розшукує їх, він поспішив до печери з сумною звісткою. Семеро почали молитися Богові, аби вберігав їх від страшного гріха — пошанування диявола.

Тоді промовив до них Ямліх:

— Браття, піднесіть голови та скуштуйте оцієї їжі, що я дістав для вас, а всю надію покладіть на Бога.

Юнаки послухалися Ямліха: підвели голови й попоїли. А ввечері вони, нарікаючи на сваволю страшного царя, знову звернулися до Бога. І почув Господь їхню молитву: послав на юнаків довголітній сон. І заснули вони з вірою в Бога та потойбічне життя. Заснув біля входу в печеру й собака.

Наступного дня Дакіянос, згадавши про сімох юнаків-християн, звелів привести їх до себе. Але хоч скільки шукала царська сторожа, та все марно. Тоді цар почав ширити чутку, нібито він не має наміру вбивати тих хлопців чи мстити їм за непослух.

— Я,— казав він,— усе їм прощу! Хай тільки поклоняться моїм богам.

Та ніхто не йняв йому віри.

— Хіба ти правильно зробиш, коли помилуєш супротивників своєї віри? — обурювалися погани.— Ти вчасно не

скарвав їх тією карою, якої зазнали інші, а дав їм час на роздуми. Вони ж не покаялися. Навіть гірше: поки тебе тут не було, ці упертюхи змарнували своє добро. А коли довідалися, що ти повернувся, втекли й сховалися. Якщо ти хочеш, щоб вони прийшли до тебе, то звели привести сюди їхніх батьків. Візьми їх на тортури, то вони й признаються, де їхні сини!

І Дакіянос страшенно розгнівався на непокірних юнаків та й наказав привести їхніх батьків. Коли тих привели, цар наказав:

— Ану розкажіть, де ховаються ваші сини, оті бунтівники, що не послухалися мого наказу та відмовилися визнати моїх богів! Приведіть їх сюди або скажіть, де вони!

Батьки відказали йому:

— Щодо нас, то ми тебе послухали і волю твою вволили. Ми визнали твоїх богів і принесли їм жертву. Чому ж ти намірився карати нас, замість бунтівників? Вони пороздавали убогим наші гроші, а самі сховалися на горі Банджалос.

Почувши це, Дакіянос відпустив батьків.

І почав радитися, що зробити з неслухняними юнаками. Тоді хтось порадив йому замурувати вхід до печери. Не відаючи того, цар зробив юнакам велику послугу: зберіг їхні тіла нетлінними на довгі роки. Мав-бо намір Всевишній воскресити їх, щоб стали вони чудом для наступних поколінь, щоб кожен міг навіч пересвідчитися, що настане час воскресіння мертвих.

А цар Дакіянос, замурувавши печеру, сказав:

— Нехай оці парубки-бунтівники, що від моїх богів відреклися, помруть у цій печері з голоду та спраги. І нехай ця печера, яку вони обрали для себе, стане їм за могилу!

Але лютий цар не знав, що то Божа воля. Бог забрав до себе їхні душі, наславши на тіла тільки сон.

Через якийсь час два правовірні юнаки з Дакіянового двору, Яндарос та Рунас, що таємно сповідували християнську віру, записали на двох олов'яних дошках докладний родовід сімох юнаків та всю їхню пригоду. Далі вони сховали ті дошки у мідну скриню, засунули в печеру та й запечатали своїми печатями. І сказали:

— Може, ще перед воскресінням мертвих Бог пошле вірних людей, що відкриють цих юнаків. І хто відкриє цю печеру, перший дізнається, прочитавши ці написи, про долю сімох юнаків.

Збігали роки за роками. Повмирали прислужники Дакіяноса, помер і сам цар. Прийшло на світ нове покоління.

Кінець кінцем запанував у тій багатій країні добрий цар на ймення Тізосіс.

Як процарював він шістдесят вісім років, то народ царства поділився на осередки, що ворогували між собою. Одні люди вірували в Бога й визнавали, що настане година, коли воскреснуть мертві, а інші разом із чужинцями руйнували храми, казали, нібито цього не буде. Такий розбрат завдавав великого жалю доброму цареві Тізосісу. Він плакав і молився Богові. Ще тяжче засумував він, коли побачив, що невірних більше стає, ніж вірних. І навчали ті невірні, буцім немає іншого життя, окрім земного, і вбивали в народі душу й приязнь до всього рідного. Забули відступники й про те, що написано у Святім Письмі. Переконавшись у власному безсиллі, цар убрався в лахміття, сів у попіл і почав благати Господа, щоб повернув його народові прозріння. Довго молився він Богові, і нарешті Всевишній вирішив показати відступникам чудо на отих юнаках-печерниках.

І сталося так, що один чоловік, мешканець того міста, де була печера, надумав розкидати замурований вхід до печери та влаштувати там кошару для овець. Найнявши двох робітників, він розкидав мур і разом з ними захотів подивитися на печерників. Але з волі Божої він їх там не побачив — уздрів лише собаку, що лежав біля входу в печеру. Коли ж той чоловік пішов собі, Господь воскресив сімох юнаків. Їм здалося, що проспали вони лише одну ніч! Їхні обличчя світилися радістю, і вони, як щоразу, привітали один одного з настанням нового дня. Потім стали молитися, вважаючи, що їх от-от розшукає Дакіянос. Помолившись, звернулися до Ямліха, щоб той розповів про вчорашні події:

— Розкажи-но, брате, що говорять про нас люди перед отим душогубом!

Ямліх розповів, як невірні міщани заходилися вчора шукати їх і що цар звелів, аби сьогодні привели їх до нього, щоб вони принесли жертви його богам.

І мовив Максимиліан:

— Давайте-но, браття, домовимося так: хай буде, що буде, а ми від своєї віри нізащо не відступимось!

Тоді всі попросили Ямліха:

— Піди знову до міста та послухай, що кажуть про нас сьогодні. Тільки ж будь обережний, аби не вистежили нас. А їжі купи чимбільше, бо ми щось дуже зголодніли.

Ямліх зробив те, що й кожного разу: скинув з себе гарний одяг, надяг дрантя, взяв золоті монети, карбовані Да-

кіяносом, і рушив до міста. Йдучи околицями, він навмисне обминав битий шлях, побоюючись, коли б хто-небудь не запримітив його й не привів до Дакіяноса. І не відав, що сучасники того недоброго царя повмирили понад триста років тому.

Дійшов Ямліх до міської брами, звів очі догори й побачив над брамою той святий знак, що його прилюдно шанують християни. Здивувався він неабияк і попрямував, очам своїм не вірячи, до другої брами. Побачивши там те саме, пішов до третьої і так обійшов усі брами.

Тоді йому здалося, що це не те місто, яке він знав! Видалося йому, ніби й люди тут якісь нові, бо раніше він їх не бачив. Юнак вирішив, що заблукав. Нарешті знову підійшов до першої брами і сам себе спитав:

— Що це таке? Хіба вірні, що ще вчора ховалися з цим знаком, не бояться виставляти його сьогодні? А може, я сплю?

Переконавшись, що це йому не сниться, Ямліх насунув каптура на очі й увійшов до міста.

Ходячи вулицями, він чув, що багато людей присягається іменем Ісуса, Маріїного сина. Здивувався печерник, чуючи це. І подумав, чи не забило йому памороки. Підійшов він до міського муру, притулився спиною та й мовив сам до себе:

— Не розумію, що сталося цієї ночі? Ще вчора тут карали смертю всякого, хто згадував ім'я Ісуса, а тепер кожен вільно його вимовляє!

Далі Ямліх завагався:

— А може, я потрапив до чужого міста? Але чому ж тоді люди розмовляють по-нашому?

Коли це дивиться, а назустріч йому йде парубок. І Ямліх питає його:

— Юначе, як зветься це місто?

— Зветься воно Ефес,— здивовано відповів хлопець.

— Чи не збожеволів я?— запитав себе Ямліх.— Треба звідси швидше тікати, поки мене не впізнали!

Але ж він ще не купив харчів для побратимів... Ямліх підійшов до торговців, дістав з кишені гроші й сказав:

— Продайте харчів на ці гроші!

Узявши монету, перший торговець подивувався її давності. Передав другому, а той, розглянувши,— третьому. Тоді, погомонівши між собою, вони вирішили:

— Цей чоловік знайшов скарб!

Спостерігаючи все це, Ямліх злякався, бо подумав, що його впізнали й хочуть одвести до злого Дакіяноса. Почали

підходити й інші люди та придивлятися до нього, а тоді й питають:

— Хто ти, юначе? Що з тобою сталося? Ти ж знайшов дуже давній скарб! Покажи його нам. Ми нишком поділимося. А як не хочеш, то відведемо тебе до царя, а він тебе скарає на смерть.

Ямліх не знав, що їм на це відповісти.

Переконавшись, що парубок нічого не скаже, люди зняли з нього кирею та й потягли міськими вулицями, голосно гукаючи, що він знайшов скарб. Зібралось чимало люду, почали його оглядати, перемовлятися:

— Їй-богу, цей хлопець не з наших місць! Раніше ми його тут не бачили.

Ямліх був певний, що в цьому місті живуть його батьки, але з переляку не міг нічого сказати. Він сподівався, що його неодмінно звільнить хтось із знайомих чи родичів. Але ні родичів, ні знайомих він не бачив серед натовпу.

І привели його до міських правителів. Це були добрі люди. Один з них звався Арійос, а другий — Астийос.

Як почали вести Ямліха до правителів, він подумав, що це вже його віддадуть душогубові Дакіяносу. Заплакав юнак і, звівши очі до неба, сказав:

— Боже, володарю неба й землі! Дай мені силу твердо стояти перед тим душогубом!

Коли привели печерника до правителів, ті почали розглядати гроші й собі здивувалися. Далі правитель Арійос і каже:

— Юначе, а де знаходиться той скарб, що ти знайшов? Бо ці монети давні, вони свідчать про те, що ти знайшов скарб!

Ямліх здивовано відповідає:

— Ніякого скарбу я не знаходив, це гроші мого батька! І виготовлені вони ніде інде, як саме в цьому місті. Клянуся Богом, я нічого не розумію. Що зі мною діється?

Другий правитель, Астийос, запитав його:

— Звідкіля ти?

— Я навіть не знаю. Спочатку я думав, що я з тутешніх городян.

— А хто твій батько? Хто знає тебе в цьому місті?

Ямліх назвав ім'я свого батька. Але про нього ніхто в місті й не чув. Тоді хтось із людей крикнув:

— Він просто бреше!

— Він божевільний! — сказав хтось.

— Ні, — заперечив ще хтось, — він не божевільний, а навмисне вдає з себе дурника, аби викрититись!

Один з гурту, придивляючись до юнака, сказав:

— Ти думаєш, що ми повіримо й відпустимо тебе? Ти кажеш, що це гроші твого батька? Але ж їх карбовано понад триста років тому! Тут зібралися поважні люди, а ти, такий молодий, хочеш нас обдурити. Ми накажемо якнайсуворіше покарати тебе! Кинемо до в'язниці, й тоді пригадаєш, де той скарб, що ти знайшов.

На ці погрози Ямліх одказав:

— Спочатку дозвольте запитати вас, чи бачили ви вчора в цьому місті царя Дакіяноса? Чи знаєте, що він тут робив?

На те йому відповіли:

— Немає на землі людини на ім'я Дакіянос. Був колись такий цар, та він давно помер. Після нього минуло вже три століття.

Тоді Ямліх сказав:

— Богом присягаюсь — я нічого не розумію! Певно, ви не повірите мені, коли скажу, що ми втекли од лихого Дакіяноса, і що я бачив його вчора, коли приїхав з Ніневії. Ідіть зі мною до печери, що в горі Банджалос, і я покажу вам своїх братів.

Як почув Арійос таку мову Ямліха, то звернувся до людей із словами:

— Може, це одне з чудес, які посилає для нас Бог через цього юнака? Ходімо з ним, нехай він покаже нам своїх братів!

І пішли з ним Арійос та Астийос у супроводі старих і малих до печерників, щоб глянути на них.

Довго чекали шестеро на Ямліха та й подумали, що його схопили й повели до Дакіяноса. Коли це почули вони гучні голоси та кінський тупіт, що наближалися. Попроцавшись один з одним, вони стали молитися, а потім сказали:

— Ходімо до нашого брата Ямліха! Він потрапив до рук лихого Дакіяноса й чекає, щоб ми визволили його.

Аж тут вони побачили біля входу Ямліха, а за ним юрбу людей.

І Ямліх розповів побратимам, що трапилося. Лише тоді зрозуміли юнаки, що весь той довгий час проспали з Божої волі. А тепер прокинулися, аби стати чудом для народу й засвідчити воскресіння з мертвих. Арійос, побачивши мідну скриню із срібними печатами, покликав найстарших городян як свідків і відкрив її. Там були олов'яні таблиці з описом родоводу юнаків-печерників та всього, що вони знали від лихого Дакіяноса.

«Заховалися вони в цій печері,— мовилося там,— а цар довідався, де вони, та й звелів закласти печеру камінням.

Ми написали тут про них, щоб наступні покоління могли прочитати про це».

Люди прочитали все це, вельми здивувалися і почали славити Бога, що показав їм чудо воскресіння. Всі заспівали хвалу Всевишньому, а правителі міста впали перед печерниками на коліна. Далі відбулася щира розмова про те, як поганин Дакіянос переслідував їхню віру, і про мужність вірних, хто зберіг її для нащадків.

Арйос послав гінців до доброго царя Тізосіса, які сказали йому:

— Поспішай! Може, й ти побачиш чудо з чудес Божих, що сталося в твоєму царстві, як приклад для всього світу, як доказ воскресіння із мертвих! Поспішай до юнаків, що їх Бог воскресив через триста літ після смерті!

Як дійшла ця звіста до Тізосіса, він підвівся з попелу, і просвітлив його розум, який була затьмарила туга. І звернувся він до Всевишнього з молитвою:

— Хвала тобі, Боже неба й землі! Вклоняюся тобі й прославляю тебе, що не згасив ти того світла, яке дарував батькам моїм і доброму цареві Костянтинові!

Звелівши сповістити про чудо всіх жителів царства, Тізосіс пішов до печерників.

Юнаки, побачивши доброго царя, дуже зраділи і вклонилися йому. Тізосіс підійшов до них, обняв і заплакав.

— Богом присягаюся,— мовив він,— як апостоли побачили Христа після його воскресіння, так і ми бачимо вас, воскреслих з могил своїх!

А юнаки відповіли на це:

— Вітаємо тебе на прощання! Нехай Бог рятує тебе від лихих людей, злих духів та всякої зради! Бо зрада рідного народу та батьківської віри ніколи не прощається!

Перед усім вірним людом юнаки пішли кожен на своє смертне ложе та й заснули там навіки. А цар підійшов до них, накрив дорогими покривалами й наказав зробити кожному з них золоту труну. Та коли настала ніч і цар заснув, печерники з'явилися до нього уві сні й сказали:

— Не з золота-срібла сотворено нас, а з порошу земного, тому в порох і повертаємося. Полиш нас так, як лежали ми досі в печері, і Бог воскресить нас із землі!

І послухався цар, наказавши зробити для братів-печерників дерев'яні труни.

Всевишній заховав тіла тих юнаків від людського ока назавжди. А цар тим часом звелів найкращим будівничим збудувати над печерою храм і назвати його ім'ям печерників.

ЧОЛОВІК НА ДЕРЕВІ

В однієї жінки був дуже лінивий чоловік, то вона й прогнала його з дому.

Куди було діватися бідолашному ледарю? Дійшов до першого-ліпшого дерева та й заліз на самісінький вершечок — щоб переночувати там.

Коли це підходить до дерева якийсь волоцюга з клунком за плечима. Сів і запалив свічку. А тоді зліпив з воску якусь ляльку й заговорив до неї:

— О, Мойсею, ти завів євреїв у Єгипет і замучив їх там... Ти потопив у морі єгиптян, вчинивши великий гріх. Ти покинув свій народ — помер раніше, ніж люди дійшли до землі обітваної. За все це ти заслужив смерті!

І волоцюга вихопив меча та й відтяв ляльці голову.

Потім узяв віск і ліпить другу ляльку. Дивиться ледар з верхівки дерева — нібито Ісус Христос... Схилився заброда над восковою подобою і каже:

— І ти, Ісусе Христе, прийшов на землю, проголосивши себе сином Божим, і доброхіть віддався іудеям, щоб розіп'яли тебе. А народ сподівався від тебе допомоги. За це ти заслужив смерті!

І знову відрубав ляльці голову.

«Хто ж на черзі?» — думає ледар, потерпаючи, коли б і до нього не дійшло.

Але прибуду заходився ліпити третю ляльку. Виліпивши, заговорив знову:

— А ти, Мухаммеде, явився людям і видав себе за пророка! Ти обдурих людей, призначивши їм місяць посту — морив їх голодом! Ти також заслуговуєш на смерть!

І відтяв голову й Мухаммеду. Думає ледар: «Оце вже й моя черга!» — але самозваний суддя пророків і богів заходився ліпити велику ляльку.

Зліпив її та й каже:

— І ти, Боже, сотворивши людей, почав наділяти їх муками, мордувати їх! За це вважаю тебе найголовнішим злочинцем!

Вихопив лиходій меча, замахнувся, щоб відтяти й цю голову, коли це з дерева пролунав голос:

— Горе тобі, катюго! Ти вже й на Бога замахнувся?!

Переляканий волоцюга підскочив, мов оса його вжалила, і дременув, тільки смуга лягла. А чоловік, злізши з дерева, забрав його клунок та й поніс до дружини. А в тому клунку чого лише не було! Жінка допитується: де взяв? А лінивий чоловік і каже:

— Почасти я це заробив своїм мовчанням. А почасти — тим, що вчасно все-таки розтулив рота. А то волоцюга відрубав би голову й Богові! Мовчання срібло, а вчасно мовлене слово — дорожче золота.

БІДНЯК І ДЕСЯТЕРО СЛІПЦІВ

Жив собі один дуже бідний чоловік. Якось сказала йому дружина:

— Вставай-но, чоловіче, та роздобудь що-небудь попоїсти!

Послухався чоловік, пішов до приятеля і попросив трохи грошей, аби щось купити. Приятель не був скупий і дав йому півліри. З цим чоловік і подався на базар. Але ніхто не міг розмінити йому таку монету. Почув про це сліпий, що сидів на узбіччі дороги. Покликавши чоловіка, він запропонував:

— Давай-но гроші, я розміню їх!

Чоловік віддав півліри, а сліпий повернувся до стінки, витяг з кишені дрібні гроші й знову каже:

— Давай-но гроші, я розміню їх!

— Я ж віддав тобі, невже ти забув? — здивувався чоловік.

— Коли ж це було? Ти нічого мені не давав! — заперечив сліпий.

Виникла між ними суперечка. Почувши галас, зійшлися люди.

Сліпий і каже їм:

— О люди! Згляньтеся лишень, він хоче пограбувати мене!

Знітившись, чоловік ледве вимовив:

— Не вірте йому! Клянусь Богом, що я віддав йому в руки півліри, які він кудись запроторив.

На це сліпий відповів:

— Обшукайте мене, людоньки! Якщо знайдете в мене півліри, я віддам йому!

Люди почали шукати по його кишенях, за пазухою, але так нічого й не знайшли.

Повіривши сліпому, вони нагримали на чоловіка:

— Ти шахрай! Як тобі не соромно грабувати нещасного чоловіка?!

Від такої кривди чоловік заплакав, але ніхто йому не вірив. Бо ніхто не заперімітив коло сліпого палиці з невеличким гудзиком. Варто було лишень натиснути на гудзика —

і відкривався отвір. Але ніхто не бачив, як сховав туди старець півліри.

Зневірившись, чоловік почекав, поки сліпий встане й піде додому. Як тільки той звівся на ноги, чоловік пішов слідом за ним. Надвечір сліпий дійшов до якоїсь печери, що була за містом, і, переконавшись, що небезпека минула, заліз досередини.

Зайшов тихенько туди й чоловік. Перед його очима постало жахливе видовище. В печері сиділо дев'ятеро сліпців, а той, що ввійшов, був десятим. Кожен із сліпців почав оповідати свої пригоди за день. І кожен діставав жменю грошей та віддавав їх ватажкові.

Розвідавши, де їхній сховок, чоловік день за днем брав звідти гроші, аж поки забрав усі. Разом вийшла чимала сума! Розповів про свою пригоду дружині, а та, звісно, дуже зраділа.

Маючи гроші, чоловік пішов на базар, обладнав собі там крамницю й почав торгувати. Помалу вбився у статки й спорудив собі гарний будинок.

Якось сказав він дружині:

— Давай-но запросимо в гості сліпців, щоб Бог і надалі сприяв нашій удачі, та дамо кожному з них по сто лір.

Дружина погодилася. А чоловік попрямував до печери і сказав їй мешканцям:

— Приходьте усі разом до мене на вечерю!

Сліпці прийняли запрошення, а як настав вечір, прийшли до оселі крамаря. Сидячи за столом, чоловік розповів їм про ту свою щасливу пригоду. А після вечері віддав кожному з них по сто лір і запропонував:

— Переночуйте цю ніч у нас!

Саме цієї ночі господар збирався в дорогу. Гості полягали собі в окремій невеличкій кімнаті й нічого не чули. Як поїхав чоловік, дружині стало страшно. Вона підійшла навшпиньки й стала під дверима. Чує, а там розмова:

— Давайте-но уб'ємо цього чоловіка й заберемо собі всі його гроші!

Почувши на власні вуха, що хочуть учинити сліпці, жінка почекала, поки вони заснуть. А потім тихенько увійшла до кімнати і повбивала всіх десятюх.

Уранці загорнула одного з них у саван, витягла з хати й заридала над ним, побиваючись, як над рідним. Поруч жив сусід-мусульманин. Почувши крик, він прибіг дізнатися, що скоїлось. Як побачила жінка сусіда, заридала ще дужче, примовляючи:

— Глянь-но, сусіде, помер мій чоловік, а поховати нікому!

Сусід заспокоїв її й пообіцяв поховати небіжчика.

Щойно відвіз він мертвого на цвинтар, жінка зразу ж витягла другого сліпця й заходилася голосити. Побачивши сусіда, знову покликала того на допомогу:

— Глянь-но, він повернувся!

Повіз сусід ховати й другого.

Тим часом жінка витягла третього. І так усіх десятих поховала.

Повернувся з далекої дороги чоловік і спитав дружину:

— Ну як, дружино, сліпці пішли задоволені?

А вона, звівши до неба очі, мовила:

— Нехай же Бог та пошле на них прокляття!

Здивувався чоловік:

— Чому ж бо так? Що скоїлося?

Тут жінка й розповіла чоловікові, як сліпці збиралися вбити його і забрати майно. Чоловік обняв дружину, поцілував, і зажили вони щасливо.

Гарна ця казка чи не дуже?

ХИТРУНКА

Жила собі жінка, і не було в неї дітей. Довго просила вона Бога, щоб послав їй доньку і щоб та донька, як підросте, сама вибрала собі ім'я. Так і сталося: народила вона доньку, яка все допитувалася:

— Матусю рідна, як мене звати?

Мати відповідала:

— Доню, я поклялася, що коли Бог пошле мені доньку, то вона сама вибере собі ім'я, як тільки підросте. А тепер підійди до дзеркальця і назви себе будь-яким іменем.

Донька підійшла, почала розглядати себе та питати:

— Як мені назвати себе?

І спало їй на думку назватися Хадаа, тобто хитрунка, яка може обдурити будь-кого, а її — ніхто.

Якось почув про неї син перського царя і вирішив:

— Поїду та подивлюся на неї. Цікаво, чи зможе вона й мене обдурити?

Вирушив він у дорогу й щасливо доїхав до будинку, де жила Хадаа. Неподалік від того будинку царевич відкрив крамницю і спорудив діамантовий куреник. Саме тоді з вікна виглянула служниця. Побачивши таке диво, сказала вона господині:

— О, моя володарко, хтось поставив куреника з діамантів, та такого, що пасує тільки тобі!

І сказала їй господиня:

— Піди та спитай, за скільки його продадуть.

Служниця підійшла до царевича й питає:

— Веліла моя господиня дізнатися; чи продаєш ти цього куреника?

— За гроші, звичайно, я не продам,— відповів царевич,— а тільки за дозвіл глянути на її коси.

Вернулася служниця до господині та й каже:

— За гроші він не продає, а лише за дозвіл глянути на твої коси.

— Хіба можу я відважитися на такий вчинок?— обурилася господиня.

— Благаю тебе, володарко, куреник такий гарний! — переконувала служка гордівницю.

Згадавши, що має рабню з такими самими косами, як у неї, господиня погодилася. Розчесали волосся рабині й виставили її у вікно.

Царевич подивився на коси, а служниця тим часом пішла й забрала куреник.

Збагнувши цю хитрість, царевич мовив:

— Це перше ошуканство!

Наступного дня, прокинувшись рано-вранці, царевич випустив перед ворітьми самозакоханої дівчини квочку з курчатами — не простими, а золотими.

Виглянула з вікна служниця й доповіла господині:

— О володарко моя! Виглянь-но з вікна! Там квочка з золотими курчатами.

Хадаа наказала знову:

— Піди та спитай, чи не продасть він їх?

На запитання служниці царевич відповів:

— Продам — за дозвіл глянути на руку твоєї пані.

Повернувшись, служниця повідомила все, що сказав царевич.

— Гаразд!— відповіла та і вдалася знову до хитрощів.

Взяла довгу редьку, натягла на неї рукавичку й виставила у вікно. А служниця тут-таки вийшла й забрала квочку з курчатами.

Царевич знову здогадався, що й до чого.

— Це вже друге ошуканство,— невдоволено мовив він.

На третій день перед ворітьми гордівниці юнак виставив корону з діамантами. Виглянула вранці служниця й очам не вірить:

— О пані моя, підійди-но та глянь! Там корона з діамантами!

Побачивши таке диво, господиня звеліла служниці:

— Дізнайся, що потрібно, аби придбати корону.

Служниця метнулася вниз, наче стріла з лука, й питає царевича:

— Моя пані хоче знати, що ти хочеш за цю коштовну річ?

— Можу віддати її тільки за ніч, пробуту в її спальні.— поставив умову царевич.

Почувши таке, хитрунка щось собі зметикувала й звеліла переказати царевичу, що вона погоджується. А сама, заздалегідь смакуючи перемогу, звернулася до своєї старої, але досвідченої рабині з такими словами:

— Я підшукала тобі дуже гарного жениха. Перебудеш ніч разом з ним. Якщо ж він почне тебе обнімати й щипати чи там кусати, гляди, щоб не закричала!

— Добре.— погодилася рабиня.

— Візьми оцей папірець,— повчала Хадаа стару рабіню,— а вранці, як він збиратиметься йти, поклади йому в кишеню. Гляди лишень, щоб він не роздивився тебе!

Коли стемніло, царевич зайшов до спальні й улігся біля рабині. Почав її обнімати, щипати та кусати, але вона навіть не зойкнула. Розгнівавшись, юнак узяв та й відкусив їй кінчик мізинця. Цей трофей сховав до кишені. А рабиня, сподіваючись, що царевич не надасть цьому ваги, поклала до його кишені записку.

Повернувся царевич додому й каже батькові:

— Я її обдурих!

Цар, навчений досвідом, заперечив синові:

— Сину мій, цього не може бути!

Сягнувши рукою до кишені, щоб дістати кінчик мізинця, він знайшов там папірець, де значилося:

«Перше ошукання — коси рабині, друге — осіння редька, третє — ніч, пробута з рабинею».

— Гаразд,— мовив він, діставши кінчик мізинця.— Побачимо, хто кого ошукав!

І попросив досвідченого царя:

— Батьку! Віддай її заміж за чорного раба Саїда. Хай це буде карою хитрунці!

— Добре, сину мій!— погодився цар-батько й послав до дівчини старостів.

Дізнавшись, що її хочуть віддати за раба, Хадаа заремствувала. Але хіба може хто перечити цареві? Довелося хитрунці скоритися долі. Взяла вона з собою коштовний ку-

рінь, квочку з курчатами та корону. А ще прихопила намисто, перемішавши намистини чорного та білого кольорів.

Тим часом одружив цар і сина.

Настала шлюбна ніч, але гордівниця сказала Саїдові:

— Благаю тебе, чоловіче, перш ніж іти спати, перебери оце намисто: білі намистини окремо й чорні — окремо. Опісля прийдеш до мене в спальню.

— Добре!— погодився Саїд і сів перебирати намистини. Витратив на це всю ніч. Уранці, підвівшись, царевич спитав чорного раба:

— Ну, як спалося, Саїде? Сподіваюсь, ти задоволений?

— О володарю мій,— відповів Саїд,— цілу ніч я відділяв чорні намистини від білих.

— Нехай Всевишній спалить твій дім! — лайнувся царевич.

Наступного вечора Хадаа просвердлила дірку в дні діжки й звеліла нелюбу:

— Перш ніж лягти спати, налий води в цю діжку!

— Гаразд!— погодився Саїд і пішов наливати воду в діжку.

Цілу ніч носив він воду, але діжки так й не наповнив.

Вранці знов питає його царевич:

— Ну, Саїде, сподіваюсь, тепер ти задоволений?

— О володарю мій,— промимрив Саїд,— цілісіньку ніч я даремно наповняв бочку!

— Нехай Всевишній спалить твій дім!— вигукнув царевич.

Третьої ночі Хадаа зняла замок і звеліла:

— Чоловіче, зачини двері, і ми ляжемо спати!

Саїд пробує і так і сяк, але двері мов хто заворожив — не зачиняються. Прововтузився він з дверима до самісінького ранку.

Солодко потягуючись після сну, царевич питає раба:

— Ну як, Саїде? Сподіваюсь ти задоволений?

— Пане мій,— ледь мовив Саїд,— цілу ніч я силкувався замкнути двері.

— Нехай Всевишній спалить твій дім!— розлютився царевич.

На четверту ніч Хадаа поставила діамантовий куреник перед дверима своєї кімнати. Уздрівши те диво, служниця сказала дружині царевича:

— О пані моя! Саїдова дружина виставила куреника з діамантів! От якби тобі такий!

Спустилася дружина царевича до гордівниці й просить її:

— Чи не змогла б ти продати мені цього куреника?

— Я віддам тобі його безкоштовно,— мовила Саїдова дружина,— якщо цієї ночі я піду спати нагору, а ти — вниз.

— Добре!— погодилася дружина царевича й забрала куреник.

Коли настав вечір, Хадаа пішла у спальню нагору, а дружина царевича спустилася вниз.

Наступного дня перед дверима хитрунки походжала квочка з курчатами. Побачивши її, служниця негайно сказала дружині царевича:

— О пані моя! Глянь-но, Саїдова жінка виставила квочку з курчатами, та не з простими, а золотими!

Дружина царевича зійшла вниз й оторопіла, побачивши грудки живого золота, що пурхали довкола квочки.

— Якщо віддаси мені квочку з курчатами, то я й цю ніч спатиму внизу, а ти нагорі,— сказала вона Саїдовій дружині.

— Гаразд,— погодилася Хадаа й віддала їй квочку з курчатами.

А коли настав вечір, вона пішла спати нагору, а дружина царевича — вниз.

На шостий день Хадаа виставила корону з діамантами.

Коли служниця виглянула у вікно, їй аж дух перехопило:

— О пані моя! Саїдова дружина виставила корону з діамантами! Вона личить тільки тобі!

Почувши таке, дружина царевича зійшла вниз і попросила:

— Віддай мені цю корону, і можеш знову йти на ніч до царевича, а я піду вниз до Саїда!

— Хай буде по-твоєму,— сказала Хадаа, віддаючи корону.

А коли настав вечір, охоче пішла до царевича.

Минув якийсь час, і жінки завагітніли.

Невдовзі царевичу заманулося відвідати святі місця. Перед від'їздом він звелів дружині:

— Як тільки я повідомлю тебе про своє повернення, вишли назустріч мені сина в супроводі Саїда!

І вирушив у дорогу. Через певний час дружина царевича народила негренья, а Саїдова — білого хлопчика.

А царевич, як і обіцяв, повідомив, що вертається додому. Його дружина, виконуючи волю чоловіка, вислала назустріч йому свого сина в супроводі Саїда. Цього хлопчика Саїд посадив собі на плечі, а білого — вів за руку.

— Ах ти, негіднику!— розлютився царевич, побачивши,

що його син іде пішки.— Як ти посмів свого сина нести на плечах, а мого — вести за руку?!

— О пане мій!— мовив Саїд.— Той, що на плечах у мене, то твій син, а цей, що стоїть на землі,— мій.

— Як?— здивувався царевич.— Мій син чорний, а твій — білий? Не може бути!

Пішов він до дружини й питає її, котра ж його дитина. А вона й каже:

— Цей чорний — твій син!

Аж тут побачив він у дружини куреник, курчат і корону, і все зрозумів: Хадаа ночувала з ним, а його дружина — з Саїдом.

Тож він розлучився з дружиною, віддавши її Саїдові, а горду хитрунку взяв собі, сказавши:

— Ти справжня Хадаа-хитрунка: обдурюєш, не будучи обдуреною!

Так і живе він з нею в щасті та достатках.

ЯК ШЕЙХ НАВЧАВ ВЕДМЕДЯ ГРАМОТИ

В одного немолодого вже царя був простакуватий син, що ніяк не міг опанувати грамоту. Дізнавшись якось, що неподалік живе мудрий шейх, цар вирішив доручити йому навчання свого сина.

— Якщо навчиш його бодай за кілька років читати й писати,— звернувся цар до шейха,— я дам тобі велику винагороду. А не вивчиш — покараю й з двору вижену.

— Спробую,— мовив шейх.— Спроба — не гроші. Покажіть-но того, кого я повинен навчати.

Привели слуги царевича, звелівши привітатися з учителем. Та не його розуму це діло. Каламутні очі хлопця прикипіли до яскравого шейхового халата, що видався йому найкращою забавою. Відразу збагнув учитель, з ким матиме справу, але все-таки сподівався, що якось зуміє дати йому раду.

Минуло більше року, а пуття ніякого. І так, і сяк брався шейх, аби хоч трохи навчити царевича. Але той не піддавався ніякій науці. Де ж бо дурневі з книжкою возитися?! Він облюбував собі єдину забаву — ловити сільцем горобців.

Аж ось надумався цар оцінити роботу вчителя.

— Ну, сину,— звернувся він до свого нащадка,— покажи лишень, чого навчив тебе за два роки мудрий учитель! Яка це літера?— питає, показуючи на «Г».

— Горобець,— відповідає син.

— А оця?— показує «В».

— Ворона,— не роздумуючи, випалив царевич.

— А оця?— тицяє володар пальцем у літеру «Ц».

— А оце вже ти, батечку... цар!

Розгнівався володар на вчителя, погрожує вигнати з двору. Та вчитель, прагнучи вирватися на волю, тільки цього й чекав. Тому сміливо кинув цареві у вічі:

— Швидше ведмедя можна навчити, ніж твого сина!

— От воно що!— розлютився цар ще дужче.— В такому разі, якщо за сорок днів не навчиш ведмедя грамоти, я накажу відрубати тобі голову!

Зажурився шейх. Що робити? Кого-кого, а ведмедів йому не доводилося навчати. Але шейхова донька сказала батькові:

— Не журися, тату! Я навчу ведмедя грамоти!

І ось минуло сорок днів. Згадавши, що загадав шейхові, цар звелів прийняти у ведмедя іспит.

— Ну, покажуй, дівчино, чого навчила ти його за сорок днів!— мовив цар шейховій дочці.— Гляди-но, бо кати вже гострять сокиру на голову твого батька.

Дівчина поклала на стіл грубезну книгу, відчинила двері — й до кімнати увійшов ведмідь. Уклонившись цареві, він почав старанно гортати сторінки, бурмочучи щось собі під ніс. Цареві видалося, що той справді читає. Здивувався володар, що ведмідь розумніший за його сина, і спитав, як спромоглася дівчина досягти таких успіхів.

— Дуже просто,— мовила вона.— Я вчила його так само, як і твого сина вчив мій батько. Тільки він біля кожної літери наклеював відповідний малюнок, а я поперекладала сторінки родзинками, бо ведмідь дуже любить їх. От і гортає він сторінки, шукаючи смачну поживу.

Зрадів цар, що шейхова дочка показала себе мудрішою за свого батька.

Він помилував старого шейха, а його доньці звелів таким самим способом навчити його сина. Може, й у царевича від родзинок побільшає розуму?

Врешті-решт царевич таки опанував грамоту, а батько на радощах одружив його з донькою шейха.

Відтоді й живуть вони в злагоді й достатках у царських палатах.

ВАГІТНИЙ ЕМІР

У далекому краї жив собі емір на ймення Саладдин. Емір як емір, але надто вже був скупий та ревнивий. Варто було його молодій дружині вийти за ворота, як він одразу ж здіймав несамовитий галас. Набридло все це не тільки їй, але й прислузі.

Якось підходить до неї старенька няня та й радить:

— Ти мусиш перехитрувати ревнивого Саладдина! Зроби ось що...— І, щоб ніхто не почув їхньої розмови, зашепотіла їй на вухо.

А ввечері дружина внесла до чоловікової кімнати якусь підозрілу їжу і, покрутивши нею перед голодним еміром, поставила тарілку на підвіконня. А тоді завісила вікно й мерщій вибігла до кухні.

Чекає емір вечері, а дружина чогось не поспішає. Тоді він згадав про тарілку, що на підвіконні, і вмить проковтнув усю страву.

Невдовзі прибігла дружина, побачила порожню тарілку й зойкнула нажахано:

— Ой, лишенько! Невже ти з'їв те, що там було?

І заголосила, почала бити себе в груди, впала на підлогу.

— Що скоїлося?— захвилювався й емір.— Чого ти так побиваєшся?

— Як же ж мені не побиватися,— мовила дружина крізь сльози,— коли ти з'їв зачаровану їжу, приготовану за приписом найкращого лікаря. Я хотіла з'їсти її, щоб у мене народилася дитина. О, горенько, тепер дитина народиться не в мене, а в тебе!

Спливали дні за днями. Затужив чоловік. Вже й шостий місяць минає — емір сподівається дитини! Що не кажіть, а й для звичайного чоловіка це була б неабияка ганьба. А що вже казати про відомого на всю округу еміра! Під кінець дев'ятого місяця він таки по-справжньому занедужав: ось-ось і дитина з'явиться на світ. Почав марити... Саме в цей час бабуся порадила дружині еміра приспати його травами. А коли сон минув, емір прокинувся і побачив біля себе немовля, що його дружина позичила в сусідів. Яка ганьба! Неслава! Корчиться емір, обливаючись холодним потом, міркує, як би то з біди вибратися, та ніщо путне не спадає на думку. Обміркувавши геть усі плани, намислив покинути свій край, податися світ за очі! І що раніше, то краще, поки слава не розповзлася поміж людьми... Трохи очунявши, звелів емір слугам осідлати коня. А як смеркалося, скочив у сідло та й поїхав.

Довго тинявся емір чужими світами, довго поневірявся в злиднях-нестатках. А дружина тим часом знайшла собі веселих друзів та й прогуляла все його майно. Вистачило його на десять років.

Отак, розважаючись, побачила вона якось у пустелі куряву, яку зняв вершник. А то наближався не хто інший як емір, її чоловік.

Стривожилася жінка. Швиденько зібралася з думками і вирішила перехитрувати еміра й цього разу. Скликавши дітей, що гралися неподалік, вона звеліла їм бігти назустріч вершникові, нібито сварячись між собою. Діти миттю гайнули назустріч емірові і зчинили перед ним галас. От-от поб'ються!

— Не смій узивати мене! Я старший за тебе! — репетував завчено один хлопчик.

— Неправда! — гукав другий. — Я старший!

— Чого захотів! У мене доказ є, а в тебе що? Я з'явився на світ Божий саме тоді, як в еміра Саладдина хлопчик народився. А ти пізніше — аж через два місяці!

Приголомшений емір накивав п'ятами чим далі від ганьби. «Наївний я! — розмірковував ошуканий емір. — Я думав, що тут уже давно забули про все. Але тут навіть діти лічать роки від того дня, як я розродився!»

Заплакав емір і випростався в стременах, аби востаннє глянути здаля на палац, де зустрілася його слава з наругою. Отож правду кажуть, що долі конем не об'їдеш.

СМЕРТЬ КРИВОПРИСЯЖНИКА

У Дейрель-Камарі, давній столиці ліванських емірів, жив собі тихий з вигляду чоловік Рахім. Не те що бідний був, але й достатку великого не мав. І ось захотів він розбагатіти, та так, щоб усяк йому поклонявся, наче візиріві. Але з чого почати? Чесною працею багато не заробиш, а красти не навчився. Думав, думав та й надумав.

— Піду-но,— вирішив чоловік,— до своїх заможних сусідів та й позичу стільки грошей, аби вистачило розбагатіти.

Спершу мав намір обійтися з сусідами чесно,— віддати борг у зазначений строк. З цією думкою і ввійшов до сусідової світлиці.

— Допоможіть мені, добродію сусіде,— без зайвої хитрості розпочав Рахім.— Надумав я розбагатіти, але в кишенях порожньо. Чи не позичили би ви, як ваша ласка, до

новруза ¹ кілька тисяч, щоб я міг придбати отару. За літо барани попідростають, а в перший день новруза я поверну гроші. За послугу віддам трьох баранів.

Порадився господар з дружиною, мовляв, за добре діло береться чоловік, і вволив прохання сусіда.

Втішився сердега і не йде додому, а летить. Гроші затьмарили йому світ. Тепер він не віддав би їх навіть під загрозою смерті!

— То у мене боліла голова, як позичити в тебе грошей,— сміється Рахім над довірливим сусідом,— а тепер нехай поболить трохи в тебе, як повернути їх!

Накупив боржник овець і погнав на випас. А вони, улюбленці Божі, неначе на дріжджах ростуть. Видно, з доброї руки взято гроші. Радуються господар за худобу, але ще більше тішиться, що зумів обдурити довірливого сусіда.

Коли настала зима, Рахім продав отару, поставив з тесаного каменю хату, купив рису, аби вистачило до нового врожаю. Зосталося й на те, щоб борг віддати. Але робити цього він не поспішає.

І ось настав новруз. Чекає сусід Рахіма у призначений день, а того все немає.

— Може, забув,— міркує довірливий сусід.— Дай-но нагадаю йому. Та й з новрузом привітаю.

З таким наміром заходить до нової Рахімової хати.

— З Новим роком вітаю господаря і всю родину! Нехай принесе він доброго приплоду вам та честь і славу в новій оселі!

Каже чоловік добрі побажання і не знає, як завести мову про борг. Та врешті, подолавши збентеження, мовив:

— Чи не забули ви, шляхетний пане, про нашу домовленість? Адже новруз уже настав — пора борг віддавати.

— Який борг?— перепитав Рахім, ніби дивуючись.— Ви щось не те кажете, з кимось мене плутаєте. Ніколи я у вас грошей не позичав!

Ні та й ні! Навіть перед урядниками твердить те саме — відмовляється навідріз.

Аби дізнатися правду, вирішила громада повести його, хоч і мусульманина, до дейрель-камарського монастиря, щоб запрягся перед іконою Богородиці. Знали ж бо хранителі закону, що як він скаже неправду, його Богоматір неодмінно покарає.

Але Рахім, сп'янілий від чужих грошей, посмів присягнутися криво навіть перед чудотворною іконою.

¹ Н о в р у з — мусульманський Новий рік, що починається в березні.

— Клянуся перед образом святої Богородиці й перед усім чесним народом,— майже не своїм голосом почав боржник,— що грошей у цього негідника я ніколи не позичав. Якщо не моя правда, нехай сьогодні ж скарає мене Матір Божа!

На цьому слові вся чесна громада кинулася до Рахімового сусіда й ледве душу з нього не витрясла.

Та несподівано на очах враженої громади кривоприсяжник почав корчитися та пінитись. Відчуваючи свій безславний кінець, він попросив, щоб йому простили його вчинки:

— Я помираю як кривоприсяжник! Але наостанку хочу порадити всім: не зазіхайте на чуже добро, бо ще нікого воно не зігріло.

ЗАТЯТА БАБУСЯ НА СПОВІДІ

Жила собі в одному невеличкому містечку старенька бабуся-мусульманка. Не було в неї ні чоловіка, ні дітей. Мабуть, через те й не любила сусідських малят, хоч і заздрила їхнім батькам.

Ще змолоду мріяла вона вийти щасливо заміж. З цією мрією лягала спати, з нею й прокидалася.

Але була та бабуся затята й сварлива, тож доля й не поспішала вволити її бажання.

— Дай-но,— вирішила якось стара,— піду до церкви та й послухаю хоч раз у житті службу Божу. Може, хоч християнський Бог змилюється наді мною.

Як задумала, так і зробила. Пішла до церкви, по-своєму помолилася, поставила перед образом Спасителя свічку й стала тихенько в куточку. Думкою стара поверталася в молоді літа. Зів'яле тіло ніби знов наливалось дівочою снагою та завзяттям.

Коли скінчилася обідня, до крісла, в якому сидів православний священик, подибали парафіяни. Підійшла висповідатись і бабуся-мусульманка.

— Отче,— мовила стиха,— согрішила я в житті за трьох: і лаялась, і прокльонами частувала невинних, і вродливих чоловіків очима пасла. Пора мені спокутувати всі гріхи. Відпусти, панотче, якщо на це воля Божа, всі мої провини!

— Відпускаю тобі, раба Божа, содіяне навмисне й ненароком, якщо ти щиро каєшся перед серцем Спасителя,— мовив священик.

Бабуся поцілувала йому руку, подякувала за прощення гріхів і вже хотіла була йти геть, але щось надумала й спитала:

— Панотче, а якщо я потраплю на небо, чи знайду там собі судженого, щоб заміж вийти? І скажіть іще, чи всі тамешні жінки живуть у парі з чоловіками?

— Бог нехай розгнівається на тебе, дочко моя! — обурився священник. — Невже ти не знаєш, що на небі зовсім немає жінок? Господь не приймає їх туди з тієї простої причини, що жінки, хай-но зійдуть на небо, спустошать його долі!

— От і ні, отче святий! — і собі розгнівалася бабуся. — Ти глибоко помиляєшся! На небі живуть самі жінки. Там ніколи не було чоловіків, а священників — і поготів!

Збентежився панотець. А бабуся гордовито пішла шукати своєї долі.

ДРОВОРУБ ТА ЯЩІРКА

Був собі дроворуб і жив він з того, що рубав дрова в лісі. Якось працював він і побачив ящірку на камені.

— Доброго ранку, ящірко! — привітався до неї чоловік.

А ящірка дивиться на нього та й киває головою. Дроворуб подумав, що то вона так вітається з ним.

— Чи не маєш ти бажання купити в мене одей оберемок дров? — питає чоловік далі.

А ящірка киває та й киває головою.

— Я дорого не беру, — умовляє чоловік. — За оберемок — усього шість піастрів.

Ящірка ще раз кивнула головою і зіскочила з каменя. Дроворуб, звичайно, зрадів, бо, ніде правди діти, заправив надто високу ціну. Адже оберемок дров коштує всього два піастри. А тут тобі ладні й шість віддати!

Вирішив чоловік віднести дрова ящірці додому.

Біжить ящірка попереду, а дроворуб іде за нею. Нарешті дійшли до купи піску. Тут була нора ящірки. Вона спокійнісінько шурх собі в пісок — і вже дома. А чоловік дивиться, дивиться та й дивується, за що його так одурено. Нарешті здогадався, що треба йти за ящіркою, і розгріб купу піску. Там показався великий камінь, а під ним був чималий глиняний горщик — у таких селяни зберігають солонину.

— Дай-но загляну в цей горщик! — вирішив дроворуб. Дивиться, а там повно золота. Зрадив він, що ящірка так добре заплатила, забрав золото та й приніс додому.

Наступного дня чоловік знов пішов у ліс рубати дрова й побачив там надвечір розбійника з шаблюкою. Він налякався, бо подумав, що те золото належить розбійникові, і почав просити в нього помилування:

— Не вбивай мене! Золото цілісіньке!

Розбійник здогадався відразу, що чоловік натрапив на скарб. Тому запевнив його:

— Ну добре, не буду вбивати. Покажи лишень, де ти заховав скарб.

Приводить чоловік непроханого гостя додому, а жінка й каже:

— Уже запізно — надворі темна ніч. Переночуєш у нас, а завтра ми віддамо тобі золото, — мовила вона.

Як і годиться, приготувала для гостя вечерю. Нагодувавши та напоївши сонним зіллям, господиня приспала його. Тоді чоловік із жінкою віднесли сплячого розбійника далеко за село та там і покинули.

Але ще перед тим, вечеряючи, розбійник спитав дроворубову дружину:

— Як тебе звати?

— Кат-ма, — відповіла жінка, трохи перекрутивши ім'я «Фатьма».

— А як звати твою маленьку донечку? — допитувався розбійник.

— Там-там, — відповіла господиня. (А Тамтам — це те саме, що й Фатьма.)

Вранці, промерзнувши, як бездомний пес, розбійник розплющив очі й бачить, що він зовсім не в домі дроворуба. Зі злості подався в село й, опинившись на базарі, почав вештатись туди-сюди. Сподіваючись, що знайде дроворубову жінку, почав кликати її на ім'я, яке запам'ятав ще звечора, не відаючи, що воно означає, бо був з далеких країв і погано розумів арабську мову.

— Кат-ма! Кат-ма! — кричав він на всю горлянку.

— Чого кат-ма? — цікавляться люди, поглядаючи на його одутле, невиспане обличчя.

А лиходій уже викрикує друге ім'я:

— Там-там! Там-там!

— Де «там-там»? — сполошилися люди, бо подумали, що десь «там-там» чогось «кат-ма». Чи не пограбував хтось когось у селі?

Але розбійник тільки вигукував «Там-там!» і «Кат-ма!».

Розбіглися люди по вулицях, але скрізь усе тихо, ніхто не плаче, не кличе на допомогу...

Так той недотепа й не знайшов дроворубової хати — обдурила його хитра жінка. А чоловік та дружина з малою донькою зажили в щасті й достатку.

СВЕКРУХА Й ТРИ НЕВІСТКИ

Жила собі жінка. Давно помер у неї чоловік, і залишився один тільки син. Коли він підріс, мати засватала за нього дівчину-красуню.

Одружився син і почав ходити на роботу. Поснідавши до схід сонця вдома, він завжди обідав на ринку та там і вечеряв. Додому повертався дуже пізно.

А вдома свекруха, сідаючи обідати та вечеряти, наказувала невістці:

— Крихт не їж і цілого не займай. А все інше споживай, поки наїсися. Адже ти народилася в сім'ї порядних людей. Будь чемною, аби з нас люди не сміялися!

Невістка була вихована й сором'язлива. тож робила так, як веліла свекруха.— зовсім нічого не їла. Через місяць вона зовсім підупала на силі. А коли чоловік допитувався матір, чому так схудла його дружина, то у відповідь чув:

— Не знаю, мабуть, у неї якась хвороба. Краще було б не одружуватися з нею.

Невдовзі невістка померла. А вже через тиждень свекруха знову звертається до сина:

— Пора тобі одружуватися!

А син і каже:

— Боюсь, матусю, коли б не сталося так, як і першого разу.

— Хіба всі дівчата однакові? — заперечила мати.— Цього разу я виберу тоді таку, щоб була здорова. Маю на прикметі одну.

Зрештою син погодився та й одружився. Попалася дівчина не тільки гарна, а й добра та здорова. Але свекруха поводилася з нею так само, як і з першою. Сідаючи за обід, веліла:

— Крихт не їж, але й цілого не ламай! Все інше споживай, поки наїсися!

Однак, перебувши місяць без їжі, і друга невістка пішла слідом за першою.

Спливло не більше тижня, як мати каже синові:

— Хочу одружити тебе!

— Нізачо в світі! — відмовляється син.— Щоб спіткало мене знову лихо?

Однак мати не відступалась, а син любив матір: то й погодився. Але цього разу всі дівчата, до яких сватався її син, відмовляли, побоюючись долі його попередніх дружин.

Нарешті знайшлася дуже розумна дівчина, що погодилася вийти за нього заміж. Дехто намагався відмовити її:

— Не виходь за нього, бо підеш за попередніми двома!

— Однаково зроблю по-своєму, хоч і помру! — затялась дівчина.

Як сказала, так і зробила: вийшла заміж. А свекруха і її заходилася повчати.

— Крихт не їж, але й цілого не ламай! Все інше споживай, поки наїсися!

Однак невістка не зважала на її заборони — їла крадькома.

Через тиждень чоловік приніс додому баранячі ніжки. Невістка зварила одну ніжку і приправою посипала — смакота! І вийшла з кухні, залишивши страву на столі. А скупа свекруха не втерпіла, схопила ту баранячу ніжку, відгризла шмат м'яса — і вдавилась!

Відтоді невістка з сином зажили собі в добрі та злагоді.

ПРЯЛІ ТА СУЛТАНЕНКО НАЙСЕН

Жила собі одна жінка й мала трьох дочок, які ночами пряли пряжу, вдень продавали її і так заробляли собі на хліб. Щоб донькам не хотілося спати, мати співала їм пісень. І щорозу промовляла:

— Обминай нас, Найсене!

(А «найсен» і означає «сон».)

Неподалік від них стояв палац султана. І був у того султана син, якого звали Найсен. Одного разу він кудись подався й довго не вертався додому. Батьки не знали, де його шукати. І ось почула якомсь султанова дружина, як мати тих дочок приказує:

— Обминай нас, Найсене!

Три ночі слухала султанка пісню матері, дивуючись:

— Невже наш Найсен ходить до цієї вбогої хати?

Викликавши матір трьох дочок, султанка спитала її:

— Скажи-но, Найсен ходить до вас?

Та відповіла їй:

— Так, ходить!

Султанка знов за своє:

— Прошу тебе, якщо він прийде до тебе, перекажи йому: «Твоя мати хоче бачити тебе!»

Стара пообіцяла:

— Неодмінно перекажу!

Наступного дня пряля зайшла до султанки та й каже:

— Твій син приходив і сказав, що більш не хоче бачити тебе. А до мене унадився та й каже: «Я хочу взяти за дружину твою доньку».

Що робити султанці? Вона й на це пристає:

— Нехай сватається! Не турбуйся! Я пришлю тобі їжі, питва і всього, що треба.

А наступного дня навідалася до прялі й питає:

— Чи засватав Найсен твою доньку?

А пряля й каже:

— Так, засватав!

Султанка взялася готувати смачні страви та посилати бідній прялі. Вся родина ласувала султанськими наїдками. Якось найменша донька спитала:

— Матусенько, а що, коли в домі султана дізнаються, що ти обдурила їх?

А мати й каже:

— Дитино моя! Їж і пий! Наш годувальник сильний і багатий. Нагодував нас сьогодні, нагодує й завтра!

Невдовзі знову навідалась султанка, спитавши прялю:

— Коли ж весілля?

— У неділю! — відповіла пряля.

Гайнула султанка додому й надіслала прялі придане для сина та всяких ласощів.

— Що ж робити, матінко? Що діяти? — бідкалась найменша донька.— Завтра в султановім домі дізнаються про наше ошуканство!

— Дитино моя! — мовила мати.— Їж та пий! Наш годувальник досить сильний. Хто опікував нас учора, опікуватиме й завтра!

Ось настала неділя. Пряля нарядила доньку, скликала гостей. А султанка стала біля входу в палац, щоб краєчком ока глянути на вінчання свого сина. Коли бачить: мати нареченої молиться. Скінчивши молитву, пряля почала співати пісню про кінець весілля.

Потім з дочкою пішли додому й полягали спати.

Наступного дня султанка знову благає прялю:

— Виведи наречену, щоб я хоч глянула на неї!

Нарядивши доньку, мати вивела її до султанки. Побачивши молоду, свекруха повернулася додому й наказала посилати прялі щодень їжу та питво.

Як минуло два місяці, султанка-свекруха запитала прялю:

— Чи не завагітніла твоя дочка?

Пряля відповіла:

— Так, завагітніла:

А щоб султанка не сумнівалася, підмощувала під сукню доньки всяке ганчір'я.

Коли пішов восьмий місяць, султанка знов питає прялю:

— Коли ж твоя донька народить дитину?

— На все свій час,— відповіла пряля.— Через місяць!

Тоді султанка наказала кравчині, щоб та нашила для немовляти всякої одежі.

А через місяць пряля сказала султанці:

— Сьогодні моя донька родитиме!

Султанка послала багаті подарунки та одягу для немовляти.

Схвильована донька спитала матір:

— Матусю, горенько нам! Що ж ми робитимемо, коли про все дізнається султанка?

— Не журися, донечко, їж і пий! Наш годувальник сильний та багатий. Нагодував нас вчора, нагодує й завтра.

Наступного дня пряля купила на базарі легені, зробила з них щось подібне до дитячої голови й накрила накидкою. Побачивши це, султанка запитала:

— Кого народила твоя донька — хлопчика чи дівчинку?

— Хлопчика,— відповіла пряля.

Зраділа султанка і звеліла посилати породіллі то курей смажених, то всяких ласоців. Так тривало кілька днів. Нарешті султанка наказала прялі:

— Сьогодні ти з невісткою підеш до лазні!

Погодилася пряля й зробила так, як веліла султанка.

А та в цей час намовила свого раба:

— Піді-но в дім прялі та й викради немовля!

Пішов раб, як йому велено, й забрав згорток, схожий на дитину. По дорозі йому захотілося пити. Поклав він згорток на землю, а сам попрямував до джерела.

Саме тоді надбіг собака, схопив легені й побіг. Повернувшись, раб не знайшов згортка й почав плакати:

— О горенько моє! Що я скажу моїй пані?

І побіг за собакою. Але по дорозі натрапив на мале хлоп'я. Узяв його й поніс до султанки.

Побачивши, що раб приніс справжню дитину, пряля з дочкою зраділи неймовірно. Помившись, вони пішли додому.

А султанка сказала їм:

— Приходьте й живіть разом з моїм онуком. А Найсен нехай як знає: захоче — нехай приходить, не захоче — його воля.

Послухалися пряля з донькою і почали жити в султановім палаці.

А невдовзі, проходячи мимо, Найсен побачив батьківський палац у сяєві вечірніх вогнів. «Мабуть, моя мати забула вже про мене,— подумав він.— Піду лишень та гляну, що там робиться».

Як подумав, так і зробив. Постукав у двері. Відчинила йому пряля.

— Хто ти такий? — спитала вона.

— Я — Найсен. А що ви тут робите?

— Послухай-но! Я тобі все розкажу, але ти не виказуй нас! — попросила пряля і розповіла йому про свою дивну пригоду.

Вислухавши, Найсен сказав:

— Не хвилюйтесь! Я неодмінно скажу, що твоя донька — моя дружина, а хлопчик — мій син.

Наступного дня пряля постукала до султанки й сказала:

— Найсен прийшов!

Зраділа султанка, обцілувала сина і влаштувала нареченим бучне весілля. І живуть вони в щасті та достатку донині.

ПОХОРОН МУСУЛЬМАНСЬКОГО СОБАКИ

У побожного Ахмеда був старий собака, який, скільки пам'ятали сусіди, ніколи й ніде не розлучався зі своїм господарем. П'є Ахмед чай у чайхані, а пес і собі писок підставляє, аби вгамувати спрагу. Молиться Ахмед у мечеті, а чотириногий друг і тут знає своє місце — сидить біля дверей, аж поки муедзини сповістять про кінець богослужіння. Сам Ахмед протягом довгого літнього Рамадана говів, але безсловесної істоти не змушував до цього. Навпаки, виходячи з мечеті, він, щоб ніхто не бачив, частував вірного пса шматком сирії баранини. Одне слово, дружба Ахмеда з собакою була випробувана впродовж багатьох років. Що частіше спілкувався Ахмед з Аллахом, то глибше задумувався над змістом життя і доходив висновку, що всі живі істоти на цьому світі мають однакову вартість і заслуговують на пошану, як і люди.

Якось через місто, де жив Ахмед, проходили прочани, прямуючи до святої Мекки. Серед них був і злодій, що пристав до гурту заради інтересу. На кам'яній огорожі біля Ахмедової хати сушився випраний гюрбан. Він і впав злодієві в око. Не встиг пройтисвіт хапнути річ, як на нього накинувся собака. Він укусив злодія за руку, але той встиг копнути його ногою. Відтоді Ахмедів вірний друг занедужав, аж поки й сконав. Оплакуючи непоправну втрату, Ахмед замислився: а до якої ж віри належав його чотириногий друг? Оскільки не був певний, чи собака мав якесь відношення до мусульманської віри, вирішив звернутися до православного попа: хай той поховає його по-християнському!

— Панотче! — мовив крізь сльози Ахмед. — Чи не змогли б ви поховати по вашому закону дорогу мені істоту?

— Добрим людям я ніколи не відмовляю, — погодився піп, не розуміючи, однак, про кого ж іде мова.

Невдовзі піп був уже в Ахмедовій хаті. Той, як і годиться, заплатив попові добрі гроші й показав небіжчика.

Спершу панотець жажнувся, подумавши, що з нього кепкують. І хотів був мерщій п'ятами накивати. А господар по-своєму зрозумів попове збентеження.

— Отче святий, якщо замало, то я доплачу! Тільки не покидайте мене на глум заздрісним людям.

Пожалів піп Ахмеда, змилувався над його горем і прочитав над небіжчиком молитву.

Про таку попову ересь злі язики доповіли самому архієреєві¹. Той накинувся на попа, що поховав по-християнському собаку:

— Ти — найбільший відступник від Христового вчення! Святий Синод² відлучить тебе від церкви й засудить до страти. Не носи тобі більше попівської рясї! В тебе вселився сам Сатана! Як ти дивитимешся тепер в очі християнам?!

Архієрей ще багато чого прикрого хотів сказати бідолашному попові, але саме в цю мить до них підступив Ахмед.

— Отче преподобний! Не лайте його! Я напевно знаю, що мій собака — таки християнської породи. Тому не личило ховати його по-мусульманському. А за вашу добрість, я щедро відплачу. Тому і благаю вас, святителю, приєднатися до моєї скорботи й прийняти за упокій душі мого вірного друга тисячу лір!

І всунув гроші в кишеню архієреєвої мантиї.

¹ Особа, що належить до вищих священнослужителів християнства.

² Збори духовних і світських осіб, що розв'язують церковні справи.

Приклавши до грудей руку й кланяючись, Ахмед позадкував до дверей.

Архієрей тим часом трохи пом'якшав, бо такі було від чого, але нотацію своєму підлеглому прочитав до кінця:

— Нахабство твоє перевершило всі мої підозри! Зачувши нюхом ласий шматок, ти відразу ж забув про старших. Чом було не запросити й мене на собачий похорон? Сподівався, що всі гроші загребеш?! Та світ не без добрих людей. Цього разу я прощаю тебе, грішнику, але надалі за-тям собі: я над тобою пан!

Отак вчасним своїм приходом Ахмед уберіг попа від прокляття, а архієрея — від виконання Божої волі.

— Слухай їхні речі,— мовив сам до себе Ахмед,— а свій розум май!

ХРИСТОС І ТРОЄ БРАТІВ

Жив собі за давніх часів один бідний чоловік, який заробляв собі на хліб умілими руками. Проживши немало й небагато на світі, задумав він одружитися.

Як задумав, так і зробив — одружився з поважною жінкою. Всевишній благословив їхній шлюб і послав їм трьох синів. Дітей своїх чоловік з дружиною виховували в страсі перед Богом. Через двадцять років померла мати трьох хлопців. А батько вдруге не захотів заводити сім'ю і далі виховував синів сам. Постарівши, чоловік почав готуватися до смерті. Покликав до себе синів і сказав, щоб шанувалися, не кривдили один одного, а насамкінець заповів:

— Немає у мене багатства, щоб залишити вам у спадок. Зате є три яблуньки. Перша яблунька належатиме старшому з вас, друга — середульшому, а третя — найменшому. Заповідаю вам ці дерева, але з умовою, щоб кожен був господарем тільки свого й не зазіхав на чуже.

Після батькової смерті сини свято дотримувалися клятви, даної батькові, й доглядали кожен свою яблуню. А коли яблука достигали, вони по черзі ходили стерегти урожай.

А тим часом Ісус Христос захотів переконатися, чи дотримуються сини батькового заповіту. Вбрався він старцем та й навідався до старшого брата, який саме був за сторожа коло яблунь. Підійшов до нього й привітався:

— Нехай цей день буде щасливий для тебе, сину мій! Як почувашся, як справи твої?

На це юнак відповів:

— З твоєї ласки почувуюся дуже добре, дорогий мій старче. І щастя вдосталь маю. А ти вже старий, батечку. Відпочинь лишень під оцими деревами!

— Щиро вдячний тобі, сину мій!— мовив подорожній і, прийнявши запрошення, сів поруч.

І почали вони міркувати про суть життя та життєві неготи. По недовгій часі гість, відпочивши трохи, підвівся, щоб іти далі своєю дорогою. Але перш ніж піти, попросив у хлопця кілька яблук. Зробив це навмисне, аби випробувати його ставлення до менших братів. Юнак на те сказав:

— Бажання твоє надто скромне, і чи варті його ті яблука?

Зірвавши кілька плодів зі свого дерева, він подав їх старцеві. Але той іще попросив:

— Хотілось би мені скуштувати плодів і з дерев твоїх менших братів.

На те хлопець відповів:

— Цього я не можу зробити, адже батько заповідав нам не чіпати чужого!

Зрадів, почувши таку відповідь, Христос, що мав подобу старця, і запитав:

— Чи є в тебе яке-небудь бажання? Кажі, і я виконаю його.

Юнак відповів йому:

— Ти такий бідний. Хіба ж можеш ти що-небудь зробити для мене?

А старець йому на те:

— Не зважай на мою бідність і проси, чого хочеш. Заманулося старшому братові, аби вода джерельця, що витікало з-під його яблуньки, перетворилася на вино.

Перехрестив подорожній джерельце, і вода в ньому відразу ж стала вином. А сам зник. Почав старший брат продавати вино зі свого джерельця й швидко багатіти.

Наступного тижня вийшов сторожувати другий брат, середульший. І до нього прибився старець.

Привітавшись, він попросив у нього кілька яблук, щоб погамувати спрагу. Середульший брат, як і старший, зірвав кілька плодів зі своєї яблуні й почастивав подорожнього. За хвилину мандрівник захотів скуштувати плодів і з дерев його братів.

— Цього твого бажання я не можу вволити,— відказав середульший брат,— бо покійний наш батько якнайсуворіше заборонив брати чуже!

І мовив йому старець:

— Не зганьбив ти честі свого батька, юначе! Молодець!
А тепер забажай собі, чого хочеш!

Здивувався хлопець:

— Дідусю мій старенький, що ж ти можеш зробити для мене?

— Не турбуйся — зможу! — заспокоїв його подорожній.
І попросив хлопець, щоб усе каміння, що було довкола, перетворилося на овець.

Ще й не доказав він своїх слів, як усеньке каміння з його городу перетворилося на овець. А подорожній несподівано шез.

Незабаром і середульший брат став багатієм.

А третього тижня сторожував найменший брат. До нього теж навідався Христос у вбогому вбранні й попросив яблук.

Зірвавши зі свого дерева кілька плодів, хлопець подав їх старцеві. Та подорожньому закортіло покуштувати плодів ще й з дерев старших братів.

— Цього я не маю права зробити, — відповів найменший брат, — бо такий мій вчинок був би справжньою крадіжкою, і це суперечило б заповітові мого покійного батька. Він застерігав нас не чіпати чужого!

Почувши це, старець сказав:

— А тепер проси в мене, чого бажає твоя душа.

Хлопець знітився й відповів:

— Крім добробуту для тебе, я не бажаю в Бога нічого. Ти ж бо сам бідний! Не ти мені повинен давати щось, а я тобі!

Але подорожній не відступався:

— Все-таки проси, чого тобі хочеться!

Що ж було діяти? Попросив юнак, щоб послав Господь йому дружину, милу серцю та помислам, та щоб була богобоязлива й скромна.

— Все, що ти забажав, здійсниться. — запевнив подорожній.

Невдовзі послав Бог найменшому братові дівчину, та таку вродливу, що хлопець відразу закохався й одружився з нею. Живучи в покорі й скромності, жінка народила йому дітей. Але багатства подружжя не надбало.

Через сім років після цього Христос надумав провідати трьох братів і дізнатися, чи по правді живуть вони.

Перебравшись старцем, але ще нужденнішим, ніж перше, він провідав спочатку старшого брата біля джерела, з якого текло вино. Підійшовши зовсім близько, Христос попросив у нього кухоль вина, аби вгамувати спрагу. Та багатій, розгнівавшись на жебрака, прогнав його:

— Дай мені спокій! Ніколи мені з тобою возитись! Глянь-но, скільки тут людей, і всі чогось хочуть. А жебраків я просто ненавиджу!

Прикро вражений, подорожній відповів йому:

— Я не жебрак, а посланець Божий, що прийшов випробувати тебе. Я — той самий, хто перетворив для тебе воду на вино. Від сьогодні ти попадаєш в неласку Божу. Золото, яке ти братимеш руками, відразу ж перетворюватиметься на глину.

Помолившись над джерелом, Христос зробив, щоб воно текло водою. І тієї ж миті зник.

Згодом він прийшов до середульшого брата, власника великої отари овець, що постали з каміння. Заставши його біля колодязя, подорожній попросив у нього води. Але й середульший брат накинувся на нього з лайкою:

— Забирайся геть звідси! Я не встигаю отару напоїти. а тут ще й ти десь узявся на мою голову! Горе ж мені з цими старцями! Нема в них ніякого сорому!

Відвернувшись від колодязя, Христос перехрестив овець, перетворивши їх на каміння, і щез.

Пошкодував середульший брат, що вчинив негаразд, але було вже пізно.

Тим часом навідався Христос і до найменшого брата. Постукавши в двері, побачив перед собою його дружину. Вона всміхнулася й ласково промовила:

— Нехай Бог пошле тобі, добрий чоловіче, здоров'я! Прийшовши сюди, ти ошчасливив мене! Це велика честь для мене! Разом з тобою прийшло в мою хату й благословення Боже! Ласкаво прошу до оселі!

Увійшов старець у хату й сказав молодиці:

— Я самотня людина. Не маю ніякого пристановища. І завітав, щоб переночувати та прихилити де-небудь старечу голову, вкриту ранами.

А коли повернувся її чоловік, дружина сказала йому, що дала притулок подорожньому. Чоловік похвалив її за це й звелів, щоб постелила подорожньому постіль, зварила для нього курку та вмила йому ноги.

А після вечері чоловік з дружиною спитали його:

— А що за хвороба вразила твою голову, дідусю?

На це подорожній відповів:

— Мою хворобу можна вилікувати тільки тоді, коли якийсь господар заріже свою єдину худобину.

Здивувавшись такому лікуванню, чоловік з жінкою почали радитись між собою, як допомогти нещасному, аби вилікувати його. Нарешті вони вирішили пожертвувати

своєю єдиною коровою. Як надумали, так і зробили — зарізав чоловік корову.

Уранці диво дивнеє, вони побачили свою корову цілосинькою, а обличчя їхнього гостя сіяло, наче сонце, одяг блищав, ніби зорі на небі.

Це був чоловік тридцяти трьох років, якраз у розквіті сил.

— Я навмисне зійшов з небес, щоб перевірити та випробувати тебе й твоїх братів. Оскільки старший і середульший брати не зберегли у своїх серцях доброти й людяності, я покарав їх — прирік на вічне страждання й злидні. Зате ви будете благословенні навіки, а нащадків ваших буде, як зірок на небі, і золота в них буде, як піску на морі. Ви матимете радість та втіху від своїх дітей, бо житимуть вони довго-довго в злагоді й достатках!

Почувши ці слова, чоловік з дружиною кинулись йому до ніг, просячи благословення. Але цієї ж миті в їхнього гостя вирости крила, і він злетів на небо, благословляючи згори достойне подружжя.

ЗЛОДІЙ ДЕННИЙ І ЗЛОДІЙ НІЧНИЙ

Жила собі дівчина. Якось пішла вона гуляти берегом моря. Мимо проходив юнак, і дівчина звернулася до нього з такими словами:

— Я хочу вийти за тебе заміж!

— Хай не вводить тебе в оману мій гарний одяг. Я — нічний злодій і дуже бідний,— признався юнак.

— Це не перешкода, якщо я полюбила тебе,— відповіла дівчина.

Не довго думали вони та й одружилися.

Прожили молодята місяців зо два, і дружина нічного злодія знову пішла до моря на прогулянку. Здибала там старого чоловіка й спитала у нього:

— Хто ви такий?

— Я — денний злодій,— відповів той.

«Добре,— подумала вона,— буде мені один для ночі, другий — для дня».

Одружилась і з цим. І всі троє прожили разом цілий рік. Але денний злодій не знав, що його дружина живе з нічним удень, а нічний не знав, що вона живе з денним уночі.

Якось уранці повернувся нічний злодій додому й сказав дружині:

— Нема більше для мене промислу в цій країні. Люди стали надто розумні. Піду я в Дамаск.

— Але передусім треба напекти харчів на дорогу. Принеси курку та півтеляти,— я зроблю котлети,— звеліла жінка.

Повернувся ввечері денний злодій і теж сказав:

— Доведеться покинути цю країну. Нема більше тут для мене промислу. Піду принесу м'яса та борошна, щоб ти приготувала мені чогось попоїсти на дорогу.

— Не потрібно, в мене все є,— заперечила жінка. Вона дала йому півкурки, половину котлет і п'ять хлібин. Денний злодій, як і нічний, вирушив у дорогу, тільки пізніше.

Дійшовши до затишного місця, нічний злодій сів відпочити. Невдовзі прибився сюди й денний злодій. Тут вони й зустрілися. Перший мовив до другого:

— Куди йдеш, братчику?

— Іду в Дамаск,— відповів другий.

— І я йду в Дамаск,— сказав перший.— Давай спочатку попоїмо, а потім підемо разом далі.

Сіли вони, щоб попоїсти, розгорнули свої харчі. І побачили, що їжа в них однакова. Схопився нічний сторож і люто накинувся на денного:

— Ти вкрав у мене їжу!

— Ні,— відповів той.— Це мені приготувала моя жінка!

— Як же так? Це ж мені приготувала моя дружина! Я приніс їй цілу курку і м'яса на таріль котлет. А тут усього півкурки й півтареля котлет.

— Як не віриш, то піди в наше місто й запитай мою жінку,— порадив злодій і розказав, як знайти його дім.

— Ні, то мій дім!— заперечив нічний злодій.

— Знаєш що?— запропонував денний злодій.— Надалі ми будемо красти разом і хто з нас виявиться спритніший, того й буде жінка!

Прибули вони в Дамаск, зайшли до крамниці. Нічний злодій звернувся до крамаря, показуючи на його одяг:

— Чи є в тебе така тканина, як оця?

— Так, є,— відповів крамар. І приніс тканину. Почали вони торгуватися.

— Скільки коштує лікоть?— спитав нічний злодій.

— П'ять піастрів,— відповів власник крамниці.

— Відріж вісім ліктів,— звелів злодій,— і покажи, будь ласка, таку матерію, з якої пошито твою камізельку.

Підійшов злодій до господаря, почав мацати камізельку

й спритно витяг з його кишені гаманець з грішми. Пере-
клавши гроші до своєї кишені, він зажадав:

— Відріж іще два лікті атласу!

Витяг гаманець з кишені й заплатив вартість. Потім
вийняв ще дві ліри, закрив гаманець і затис у руці. І знову
звернувся до власника крамниці:

— А може, це не та матерія, з якої пошито твій жилет?

Господар відповів:

— Підійди та подивись!

Підійшов злодій і непомітно поклав гаманця до господа-
ревої кишені. І звернувся до спільника:

— Ти бачив?

Крамар подумав, що той про матерію каже.

— Авжеж, бачив,— відповів другий злодій.

Як тільки вони вийшли з крамниці, нічний злодій спитав
денного:

— Ну, як тобі моя спритність?

— Сподобалась. А свою спритність я покажу в султан-
ському палаці.

— Гаразд,— погодився нічний злодій.

Увечері денний злодій придбав складану драбину та сно-
дійне й попрямував разом з товаришем до султанського па-
лацу.

Приставив денний злодій драбину до стіни й заліз у па-
лац. Побачивши вартувих, що куняли, дав їм снодійного.
Безперешкодно увійшов він до покою султана й теж приспав
його разом із султанкою. Тоді покликав товариша. На його
очах він зарізавав курку, обскуб її, запалив вогонь і почав сма-
жити. Невдовзі дав султанові рідини, що знімає сон. Ди-
виться султан на сонну дружину й питає:

— Що з тобою, султанко, чому ти не спиш?

Замість неї відповів злодій:

— Бачила я уві сні, що прийшли до нас денний та ніч-
ний злодії і почали патрати курку.

Султан на те сказав:

— Схаменися, жінко! Все це сниться тобі!

І чує відповідь:

— Твоя правда!

Через якийсь час денний злодій знову дав султанові сно-
дійного й разом з товаришем з'їв курку. Потім дав султано-
ві з султанкою рідини, що знімає сон. Виходячи, вони роз-
будили варту.

Уранці султан підвівся та й мовить:

— Що з тобою, володарко мого серця? Ти бачила сон?

А та у відповідь:

— Нічого я не бачила.

— Як не бачила? Вночі розповідала, що бачила вві сні, буцім прийшли нічний та денний злодії.

— Не бачила я такого сну!— заперечила жінка.

— Гаразд,— мовив султан.— Вставай та поглянь, що тут коїлось.

Встали вони й побачили розкидані дрова й курячі кістки. Розгнівався султан. Ніяк не міг збагнути, хто це утнув з ними такий жарт.

Послали варту нишпорити містом, шукати винних. Та хіба признається хто-небудь? Нарешті покликав султан візира.

— О добродію візире! Що ти думаєш з цього приводу? І султан розповів про-нічну пригоду.

Засміявся візир і мовив:

— О султане, володарю на довгі роки, ніхто не признається, поки ти не пошлеш мішок з п'ятьмастами пістрами та охоронною грамотою.

Послухався цар такої поради, зібрав вояків і наказав:

— Ідть-но розшукайте витівників та приведіть їх сюди!

Прийшли солдати до злодіїв і, пообіцявши винагороду, спитали:

— Чи не ви часом позбиткувалися над султаном?

— Гм!— промимрили ті загадково.

Тоді солдати віддали їм мішок з п'ятьмастами пістрами та охоронну грамоту і привели злодіїв до султана. А той звернувся до них з такими словами:

— Чи не ви ті, що позбиткувалися наді мною вночі?

— Так,— відповіли вони.

— А чи не воліли б ви позбиткуватися і над моїм візиром, але ще більше, ніж наді мною? Скільки грошей захочете, стільки й дам!

— Дай нам за це двісті лір!— зажадали злодії.

Коли настала ніч, зайшли нічний та денний злодій в сад до візира, обладнали альтанку, завітчали її, поставили статуетки ангелів та зібрали людей, щоб грали й співали. Приніс злодій постіль, постелив посередині, позасвічував довкола свічки. У цей час нічний злодій заліз у палац візира, приспав його снодійним, узяв на плечі й поніс униз. Поклав його на постіль і покликав султана з султанкою.

— Ідть лишень та потіштеся!— запросив він їх.

Коли видовище було готове, злодій розбудив візира.

Прокинувшись, той подумав, що опинився у раю, і сказав:

— О Боже мій, коли ж це я помер?

— Блажен, хто попав у рай!— почувся чийсь голос.

— Але все-таки як же я помер? Увечері ліг спати й нічого зі мною не було. І духівниці не написав!

А далі почав плести такі нісенітниці, аж султан злякався, чи не збожеволів його візир. І звелів злодію:

— Приспи його знов, адже це небезпечно!

Й пішов собі.

А злодій приспав візира, взяв на плечі й відніс у палац. Поклав його на постіль, а сам з товаришем пішов геть.

Підвівся вранці візир, почав оглядати себе й дивуватися:

— Як же так: я був ніби помер, а це, виявляється, лежу на своїй постелі?

Пішов він до султана, розповів про пригоду, що сталася з ним уночі.

Засміявся султан і сказав йому:

— Бачиш, з тобою сталася ще кумедніша пригода, ніж зі мною!

Пішов візир до судді та муфтія¹ і розповів про все, що з ним трапилось. А ті почали з нього сміятися. Обурений візир вернувся до султана й попросив:

— Накажи злодіям, щоб утнули з суддею та муфтієм жарт, який перевершив би те, що сталося зі мною!

Тоді султан покликав злодіїв і спитав їх:

— Чи не хотіли б ви позбиткуватися ще над суддею та муфтієм, але дошкульніше, ніж над візиром? Скільки візьмете за це?

— За це ми хочемо тисячу лір,— відповіли злодії.

Султан заплатив їм.

Пішли злодії, відкрили власну крамницю й почали торгувати. І щоразу, як помирав хтось, вони супроводжували небіжчика й вивідували місце поховання. Вночі забирали труп і клали в окремій кімнаті, аж поки стало їх там повно. Потім нанесли дров. А потім пішли до султана й сказали йому:

— Завтра розіграєм веселу сцену з суддею та муфтієм!

Покликали злодії суддю і муфтія до своєї крамниці, посадили їх і дали курити наркотик. Потім принесли для судді й муфтія кави із снодійним. Приспали їх, віднесли до кімнати, де лежали мертвяки, й поклали серед них. У цей час нічний злодій надяг металевий обладунок, узяв у руки заліз-

¹ Муфті́й — мусульманський богослов, якому надано право розв'язувати різні спірні питання.

ну палицю, запалив вогонь і дав судді та муфтію щось від сну. Прокинувшись, суддя з муфтієм побачили себе серед мерців. Нічний злодій почав бити обох залізною палицею, примовляючи:

— Я — ангел смерті Азраїл! Які провини вчинили ви за своє життя супроти султана?

Почали суддя і муфтії згадувати. Розповіли, як тринькали султанові гроші, як присвоювали коштовності й дорогі вина. Слухали султан з візиром, сидячи поруч, та клали собі на розум. А коли суддя з муфтієм розказали про всі свої лиходійства, султан звелів:

— Приспи їх!

І пішов з візиром геть.

Понесли злодії суддю та муфтія, поклали на диван і дали снодійного. Обидва заснули, а вранці прокинулись, почали переглядатися й дивуватися;

— Це ж ми були в пеклі!

А султан за кривди, яких йому заподіяли суддя й муфтії, наказав повісити їх.

Невдовзі послав він по злодіїв і сказав:

— Я хочу, щоб ви розповіли мені про себе. Чого ви вдаєтесь до нечесного ремесла?

Тут і розповіли злодії пригоду з їхньою дружиною.

Вислухавши їх, султан розсудив:

— Ну, що ж, хай буде вона жінкою нічного злодія! А для тебе, денний злодію, у мене є невільниця. Одружуйся з нею!

Так і залишилися злодії в султана: денний став суддею, а нічний — муфтієм, пообіцявши, що ніколи більше не будуть красти.

І живуть вони зі своїми дружинами в щасті й достатках. І нехай пошле Господь здоров'я нашим слухачам!

СЕМЕРО ВИГНАНИХ ДРУЖИН

За давніх часів був звичай увечері замикати міські ворота. Одного вечора ще тільки смеркалося, а вхід до міста був уже на замку. Хто з селян опинився всередині, той не міг вийти за межі міста, а хто зостався то той бік воріт, не міг потрапити всередину.

Коли ворота взяли на засув, підійшла якась жінка. Вона постукала й гукнула:

— Відчиніть-но!

Але воротар відповів:

— І не жди, не відчиню!

Тоді вона відійшла й сіла неподалік. За якусь хвилю прийшла ще одна жінка. Постукавши в ворота, попросила:

— Відчини мені!

Але воротар знову відповів:

— І тобі не відчиню!

І ця відійшла, сівши біля першої.

Невдовзі прибилася й третя жінка і також постукала, але марно. Потім з'явилася й четверта жінка, а далі — п'ята, шоста, сьома. І всі змушені були ночувати під міськими ворітьми.

Всі семеро повмощувалися зручно та знічев'я стали розпитувати одна одну:

— Ти чому прийшла до міста проти ночі?

— А ти чому?— перепитувала інша.

І відповідь була у кожної одна:

— Мене прогнав чоловік!

Насправді всі вони були не тільки вигнані, а й розлучені.

Зрештою домовилися, що кожна повинна розповісти свою пригоду.

— Чоловік мій,— почала перша жінка,— торгує тканинами. Сьогодні вранці прислав він додому одяг із позолоченої матерії. Мені видалося, ніби по тканині повзають якісь слимаки чи мокриці. Взяла я та й випрала ту одягу. І повісила, щоб висохла. А воду вилила на дорогу. Ввечері повернувся чоловік і, побачивши золотинки на землі, промимрив сам до себе: «Чи не моя жінка це зробила?» А як уздрів випрану одягу, розвішану на мотузках, зчинив галас: «Жінко, що ти натворила?» Я здивовано відповіла йому: «Мовчи, чоловіче, та лишень вислухай! Адже ту одягу геть обсіли якісь слимаки — то я мусила випрати її. Глянь-но, яка красива стала!» Та чоловік тільки вимовив: «О Аллах, обездом її! Ти, жінко, розорила мене!» Взяв палицю, побив мене й відіслав до батька. Розсудіть лишень, хто з нас правий: я чи він?

Найближча сусідка впевнено сказала:

— Звичайно, ти. Нехай Аллах не помилує родичів його!

Тоді підвелася друга жінка й каже:

— Мій чоловік — торгівець мускатами. Щодень я просила його, щоб купив мені хни, бо дуже хотіла пофарбуватися. І щодень він відповідав мені: «Почекай-но, жінко! Завтра привезуть хорошої хни, і ти зможеш фарбуватися нею досхочу, аж поки набридне». І він справді одержав хну й прислав величезний мішок додому. Хотів, мабуть, таємно

від мене брати з мішка та продавати потроху. Запримітивши мішок із хною, я здивувалася: «Що ж з ним, таким великим, робити?» Та й надумала пофарбувати не тільки руки-ноги, а й усе тіло. Притягла мішок і висипала всю хну у ванну. Потім залізла у воду й почала фарбуватися. А тут і чоловік у хату. Стукає у двері: «Відчини-но, жінко!» А я відповідаю: «Я фарбуюся хною». Та він наполягав: «Ану, відчини!» А я все так само: «Я фарбуюся хною!» Тоді чоловік виламав двері й побачив мене у ванні з розведеною хною. І вражено запитав: «Що з тобою, жінко?» Я відповіла: «Ти ж прислав так багато хни — я не знала, що з нею робити. Тоді надумала, щоб не пропало добро, вифарбувати собі все тіло». Тут він невимовно розлютився: «Нехай Аллах обездомить тебе! Ти розорила мене! Я привіз хну додому, щоб потім продавати її!» Взяв палицю та й ну періщити мене по чому бачив. А тоді дав мені розлучення й відіслав до батька-матері. Скажи-но, сусідко, хто з нас винен, я чи він?

Сусідка впевнено сказала:

— Він винен! Нехай Аллах не змилується над його ріднею!

Підвелася третя й розповіла свою пригоду:

— Мій чоловік — бакалійник. Якось прислав мені мішок сочевиці, звелівши промити її. Взяла я той мішок сочевиці і, щоб довго не морочитися, сказала собі: «О ні, жінко, висип ти оцю сочевицю в колодязь! І щоразу, як тільки буде треба зварити сочевиці, будеш діставати її з колодязя. Це буде значно простіше». А ввечері, прийшовши додому, чоловік спитав: «Ну, жінко, ти промила сочевицю, яку я прислав тобі?» Я відповіла: «О чоловіче! Я вирішила, щоб не тягати води та не мучитись, висипати всю сочевицю в колодязь. А щоразу, як тільки потрібно буде, витягатимемо звідти». — «Нехай Аллах обездомить тебе! — розлютився чоловік. — Ти розорила мене!» Взявши палицю, побив мене і звелів забиратися геть до батька. То що, сусідко, хто з нас винен?

— Він винен! — відповіла сусідка. — Нехай же Аллах не помилує його рідні!

Підвелася четверта й мовила таке:

— Мій муж — купець. Якось звернувся до мене: «Жінко, сьогодні я запрошую на бенкет гостей. Звари щось смачне». — «Добре», — погодилася я. Невдовзі він мені прислав кабачків, квасолі та гарбузів, щоб я все це зварила. «Не викладати ж мені цілий ряд каструль. — подумала я, — коли є великий казан. Візьму та й покладу в нього все, що прислав чоловік, шарами». Як задумала, так і зробила. Спершу

поклали кабачки, потім гарбуз, на нього насипала квасолі та всього іншого. А тоді глянула у вікно на вулицю, а там парують кізяки — якраз череда пройшла. Нащо ж витрачати дрова, вугілля? Вирішила поставити казан на кізяк і нехай собі вариться потихеньку. Так і зробила. Поглядаючи на страву, примовляла собі: «Ще трошки — і звариться!» Ввечері повернувся чоловік і звелів подавати на стіл. Я відповіла: «Почекай трохи, я розпалю вогонь». — «Як?— здивувався чоловік. — Ти готуєш таку кількість страв, а вогню ще й досі нема?» Я відповіла йому: «Йди-но сюди, чоловіче, й побачиш, що я придумала». Привела його до казана й кажу: «Побачивши, як парують кізяки, я вирішила, щоб не марнувати дров та вугілля, поставити казан тут, нехай вариться потихеньку». — «Невже я велів тобі таке робити?» — спитав чоловік сердито. А коли зійшлися гості, частувати було нічим. Тут зметикував він набрати їжі в заїзді. Повечерявши, гості розійшлися. А чоловік узяв палицю й почав лущувати мене, примовляючи: «Чи ж я велів тобі так робити? Забирайся геть до свого батька!» Як ти, сусідко, вважаєш, хто винен: я чи він?

Та, не вагаючись, відповіла:

— Звичайно, він! Хай скарає Аллах його рідню!

Підвелася п'ята, оповівши таке:

— Що стосується мене, то мій чоловік дуже бідний Щоразу, приносячи мені сорочку з грубого полотна, він велів: «Сховай для Рамадана!» А приносячи сочевицю, пшеничну крупу, рис, масло, теж наказував: «Сховай для Рамадана!» Кімната наповнилась речами, прибереженими для Рамадана.

Якось проходили мимо два чоловіки, один з яких звернувся до другого: «О, Рамадан!» Я не втерпіла й сказала: «О, цей Рамадан! Нехай прийде й забере від мене свої речі!» І він невдовзі прийшов. Я спитала його: «Тебе звати Рамадан?» — «Так,— відповів він.— Чого тобі забаглося?» Я відповіла: «Мій чоловік ось уже чотири місяці, як приносить для Рамадана всяку всячину. Почувши, що ти — Рамадан, я вирішила: забрав би ти усе, що тут назбиралося!» Незнайомий найняв воза, повантажив на нього всі речі й подався своєю дорогою. Я відразу ж вимила підлогу, де все те лежало, й промовила до себе: «Як гарно! Нарешті ми позбулися Рамадана! Невже мій чоловік і далі приносить речі й казатиме: «Сховай для Рамадана!» Ввечері прийшов чоловік і питає мене: «Жінко, чому наш дім спорожнів?» Я відповіла: «Ти щодень приносиш мені то се, то те й говориш: «Сховай для Рамадана!» Нещодавно проходив тут

чоловік, якого звати Рамадан. Я покликала його й звеліла забрати всі ті речі та харчі. Віддала йому все його добро. Бо й справді, любий чоловіче, нащо нам той кліпінт?» А чоловік узяв палицю й почав мене бити та приказувати: «Нехай Аллах обездомить тебе! Ти розорила мене! Я ж велів тобі: «Сховай для Рамадана — для літнього місяця Рамадана, а не для чоловіка Рамадана!» Насваривши мене, наказав: «Забирайся геть до свого батька!» Ну, сусідко, що ти скажеш на це? Хто винен: я чи він?

— Звичайно, він,— відповіла та.— Нехай Аллах не змижується над його родом!

Підвелася шоста й хизується:

— Мій чоловік великий трудівник на цьому світі. Якось він сказав мені: «О, жінко! Сьогодні ввечері зайдуть до нас люди. Як тільки я покликаю тебе, ти негайно з'явися! Та тримайся поважно, будь легка собою, але з важкою головою!» Прайшли люди. Передусім слід було виконати наказ чоловіка: бути легкою собою та з важкою головою. Я роздяглася, а на голову поклала кам'яну ступку, бо важчого в домі нічого не було, і в такому вигляді зайшла до чоловіка, який сидів з людьми. Побачивши таке диво, чоловік показав на мигах, щоб я вийшла. А люди спитали чоловіка: «Це твоя служниця?» Він відповів: «Так, божевільна служниця». Коли всі розійшлися, він ледь вимовив: «Хіба я велів тобі так робити? Бути легкою — це значить бути спритною та швидкою, а мати важку голову — значить бути поважною й розсудливою». А тоді як схопить палицю та як почне мене бити! Зігнавши злість, відпустив мене, сказавши: «Забирайся геть до свого батька!» Ну, сусідко, що ти на це скажеш? Хто з нас винен: я чи він?

— Звичайно він!— відповіла сусідка.— Хай же Аллах не змижується над його родом!

Підвелася нарешті сьома й розказує:

— Мій чоловік — ювелір. Він подарував мені багато коштовних прикрас. Але сталося так, що одного разу повз наш будинок проходив продавець моркви. Покликавши його, я спитала: «На скільки ж грошей купити в тебе товару? На п'ять — замало, на десять — замало, на двадцять — замало, на один піастр — замало, на три піастри — замало». Продавець спитав мене: «А на скільки буде достатньо? Якщо хочеш, принеси сюди всі свої прикраси, я обміняю їх на моркву». Забравши мої коштовності, він залишив усю моркву та й зник. Я сіла й почала їсти, аж доки наїлася. Однак, моркви ще було дуже багато. Ввечері повернувся чоловік. Побачивши моркву, він спитав мене: «Жінко, звідки в тебе

ця морква?» На це я відповіла: «Не питай, чоловіче! Я ж обміняла всі свої коштовності на цю моркву!» Чоловік розсердився: «О, нехай обездомить тебе Аллах! Ти розорила мене!» Взявши палицю, він уперіщив мене щосили й прогнав до батька. Ну, що ти на це скажеш, сусідко? Хто, по-твоєму, винен: я чи він?

— Звичайно, він! — без вагань відповіла та. — Нехай Аллах не змилюється над його родом!

Вранці, як тільки відчинилися міські ворота, всі сім жінок увійшли до міста й пішли до своїх батьків. А їхні чоловіки одружилися з розумними жінками та й досі живуть у щасті-радошах.

ПЛАКСІЙ НА КОРАБЛІ

Якось один арабський емір надумав поплисти на кораблі в сусідні країни й подивитися, як там живуть люди. А щоб його ніхто не впізнав, переодягся простим дровищем і сів на палубі між простими людьми. Поруч нього сидів у золотаних штанцях хлопчик-перс, що десь загубив своїх батька-матір. Хлопчик цей раніше ніколи не бачив моря.

А на морі, як на лико, почалась буря. Могутні хвилі здіймали чимале судно, неначе паперову іграшку, а тоді жбурляли його вниз.

Злякався хлопчик бурі й розплакався.

— Хочу до мами! — кричав він. — Додому хочу! Висадіть мене на берег!

Та тут не тільки берега не видно було, а й неба, що змішалось з водою.

Аж ось буря вшухла, проте хлопчик аж ніяк не заспокоївся. Він і далі кричав, а тоді почав корчитись і тремтіти від судоми.

Хоч як усі заспокоювали його, ніщо не допомагало.

Саме тоді на кораблі був один мудрець, який знався на всіх хворобах і міг допомогти недужому за будь-яких обставин.

— Я заспокою його, — сказав він.

Як же здивувалися всі, коли мудрець звелів двом морякам викинути хлопчика в море! Опинившись у морській воді, хлопчик захлинувся й почав тонути. Але моряки саме в цю мить схопили його за чуба й притягли до борту корабля. Де й взялися сила та спритність у хлопця! Він схопився обома руками за корму й легко виліз на палубу. Опинившись у безпечному місці, він уже не плакав, а палко дякував Всевишньому за вчасний порятунок.

Емірові сподобався спосіб, до якого вдався мудрець, і він спитав його:

— Все добре, але я не збагну, в чому ж суть твого лікування?

— Вся справа в тому, що як горе, так і радість пізнаються в порівнянні. Досі хлопчик ніколи не тонув, тож не міг оцінити, як добре сидіти на кораблі серед розбурханого моря. Так і хворий не цінує свого здоров'я доти, доки не чує подиху смерті.

— Мабуть, і ситому не до вподоби ячмінний хліб доти, доки він не звідає справжнього голоду?— мовив емір.

— Так, пане,— згодився з ним мудрець.— Через те й гуріям¹ навіть чистилище здається пеклом, тоді як пекельникам, навпаки, чистилище видається справжнім раєм.

ЯК КОНЮХ СТЕРІГ КОНЯ

Якось один вершник після довгої й виснажливої дороги прискакав разом зі своїм конюхом до незнайомого міста. Було це по заході сонця, і їхати далі було небезпечно. Мало доброго обіцяла й ночівля серед незнайомих людей, де, як виявилось, злодій сидів на злодієві і злодієм поганяв.

— Що буде, те й буде,— вирішив вершник.— На все Божа воля! Доведеться заночувати серед злодіїв. Це набагато краще, ніж стати здобиччю хижих звірів, десь серед поля.

Повечерявши, втомлені подорожні почали міркувати, як устерегти коня й трохи відпочити. Господар любив свого баского чотириноного друга, більше, ніж власне життя, тому вирішив зберегти його сам, а конюхові звелів спати. Але конюх, що був у нього за наймита, не погоджувався на те, щоб його господар не спав.

— Я краще вмру, ніж занедбаю свій обов'язок,— сказав він.— Діло наймита — наймитувати, а лицарське — відпочивати.

Вершник поспав трохи, наче заць під межею, і прокинувся у неспокої.

— Ей, Німоне!— гукнув він конюха.— Що ти робиш?

— Стережу коня, господарю! Не тривожся даремно, спи спокійно!

— Щось непокоїть мене,— признався вершник наймитові.— Лягай-но ти спати, а я пильнуватиму скакуна.

¹ Гурії — в мусульманській міфології вродливі, вічно юні райські дівки.

— Бути на сторожі — моя, господарю, справа. А для турбот у тебе немає анінайменших підстав!

Хоч і не вельми покладався вершник на свого вайлуватого конюха, але, запевнений його словами, знову ліг спочивати.

Та невдовзі його чуле вухо вловило якийсь шерех, і він знову запитав:

— А що ти зараз робиш, Німоне? Чи не хочеться тобі спати?

— Не до сну мені, пане. Я міркую над тим, як-то Бог простер землю між морями та океанами.

— Здається мені,— мовив господар,— що, поки ти вирішиш цю важливу проблему, злодії таки вкрадуть коня.

— Не турбуйся, пане мій,— заспокоїв наймит господаря.— Це не заважає мені пильнувати.

І знову заснув утомлений вершник. Не так заснув, як закуняв, і не з Богом, а з тривогою. Прокунявши отак кілька хвилин, знов питає конюха:

— Німоне, про що ти так тяжко задумався? Чи не про мого жеребця?

— Думаю, пане мій,— промовив конюх крізь зуби, наче крізь рядно,— як то зумів Бог спорудити небозвід без однісінького стовпа.

— Чує моя душа, що поки ти й це питання вирішиш, злодії приведуть мого коня на торг. Іди-но краще спати, а я вже початую,— сказав господар.

— Не перебивай собі дурними гадками солодкого сну!— порадив господареві конюх.— Твоє діло панське.

Після цих наймитових слів господар заснув аж до ранку. А вранці, прокинувшись, запитав:

— Німоне, надворі вже благословилося на світ. А над чим ти зараз сушиш свій розум?

— Міркую, мій пане,— мовив спокійно конюх,— кому з нас доведеться нести на голові сідло — мені чи тобі?

ПОБРЕХАЧ

Один пройдисвіт-араб заплів у кіску свою чуприну й проголосив себе нащадком славетного пророка. Прибувши в якесь велике місто з караваном, що виїхав з Хіджаза, він набрехав тутешнім мешканцям, що повертається з прощі. Всякими правдами й неправдами добився він аж до самого султана. Аби сподобатися правителю, баламут прочитав

дуже гарну касиду¹ й сказав, що написав її сам. Та, як завжди буває, швайки в мішку не сховаєш. Саме тоді султана оточували мудрі радники, один з яких щойно повернувся зі святої Мекки.

— Я цього чоловіка,— мовив він султанові,— в Мецці не бачив. Бачив я його в Басрі на святі жертвоприношення. Хіба ж може він бути хаджі²?

— Так, так,— мовив інший радник.— Його пика мені знайома. Знав я його батька-християнина. То як же він може бути нащадком пророка Алі? А касиду, яку він прочитав, взято з дивану³ Абу Нуваса⁴.

Вислухавши такі звинувачення на адресу баламута, султан наказав, аби надавали тому добрячих щиглів і вигнали геть з міста.

— О володарю землі нашої! — заговорив улесливо пройдисвіт.— Я скажу тобі дещо іще. І якщо мої слова виявляться неправдою, накажи скарати мене на горло.

— Ну, що ти іще надумав, аби розчулити мене?— зацікавився султан.

— Якщо чужинець,— переконував султана побрехач,— принесе тобі дзбан молока, пам'ятай, що в ньому два літри води, а молока — лише один літр. І якщо ти почув від мене безглуздий жарт, не бери цього близько до серця. Адже хто бачив світ, той багато бреше. На те і язик без кісток.

Султан засміявся і сказав:

— За все своє життя ти нічого правдивішого не сказав!

Надававши побрехачу сяких-таких пожитків, султан відпустив його.

ЯК УЧЕНЬ ЗМАГАВСЯ З УЧИТЕЛЕМ

Жив собі в одній арабській країні чоловік. Від інших він відрізнявся тим, що блискуче володів різноманітними способами боротьби. Знав він, як пізніше стало відомо, аж триста шістьдесят тих способів. Слава про нього дійшла до самого султана, а той, до речі, добре знався на боротьбі. І ось, щоб не пропав безслідно дар борця, султан звелів, щоб він став учителем боротьби. Підібрали для його школи гурт дужих юнаків, спритних та кмітливих.

¹ К а с и д а — в арабській поезії вірш хвалебного характеру.

² Х а д ж і — почесний титул мусульманина, який відвідав святу Мекку.

³ Д и в а н — збірка віршів.

⁴ А б у Н у в а с (747—813) — арабський поет.

Взявшись за добру справу, учитель працював дуже сумлінно. Його учні щодень оволодівали одним способом боротьби. Серед гурту отих юнаків один був найпомітніший — високого зросту, кремезний. Саме йому й вирішив учитель показати триста п'ятдесят дев'ять способів, окрім одного, який приборіг про всяк випадок.

Той юнак став такий сильний та спритний, що ніхто в усій країні не міг побороти його.

Одного разу приходить цей зух до султана й каже йому:

— Немає в усій країні дужчого за мене! Якщо й має деякі переваги наді мною мій учитель, то вони лише в тому, що він старший за мене, й, звичайно, у тому, що я поважаю його більше, ніж він мене. Однак усе це не заважає мені бажати позмагатися з ним. Я хочу показати й свої переваги, передусім — надзвичайну силу та спритність.

Така зухвалість юнака не могла припасти до душі розумному султанові, який усе-таки вірив у переваги вчителя. Щоб довести торжество справедливості, він послухався голосу власного сумління й дозволив поєдинок учня зі своїм учителем.

І ось у призначений день на величезному майдані столичного міста зійшлися царські вельможі та знать усього царства. Всі чекали початку незвичайного поединку, вважаючи, що в юнака дійсно немає гідного суперника. І ось, наче знавіснілий слон, накинувся учень-силач на свого вчителя. Здавалося, що якби на місці вчителя стояла залізна гора, він і її зрушив би з місця. Знаючи, що в таку хвилину його супротивник не зупиниться ні перед чим, аби довести свою перевагу, вчитель застосував отой єдиний спосіб боротьби, який приборіг про всяк випадок. Наче пір'їнку, схопив він обіруч свого учня, підняв над головою й ніби щось бридке кинув на землю.

Знявся неймовірний галас. Усі вітали переможця. Зрадів і султан. Він нагородив учителя не тільки державними відзнаками, а й чудовим халатом. Зухвальця, звичайно, висміяли, хоч він і пробував виправдатися.

— Мій учитель, — викрикував силач, — не взяв мене ні силою, ні спритністю. Він переміг лише тому, що притаїв від мене один-єдиний спосіб боротьби. А я сподівався, що він передав мені всі свої таємниці!

— Я приборіг цей єдиний спосіб, — мовив учитель, — на той випадок, коли ти переступиш межу дозволеного у взаєминах учителя з учнем. У своїй роботі я завжди дотримувався поради мудреців: «Не дозволяй своїм вихованцям зміцні-

ти так, щоб вони, ставши твоїми супротивниками, додали тебе твоїми ж руками».

Недарма ж мовиться: поки живе твій учитель, ти завжди його учень.

ЯКЕ КОРИННЯ, ТАКЕ Й НАСІННЯ

За давніх-давен в ущелині ліванських гір, повз які тягнеться торговельний шлях, гніздилася впродовж кількох століть ватага розбійників. Не мали вони ні доброго ремесла, ні того, що зветься домом. Єдине, що передавали вони в спадок своїм нащадкам,— це злодійське, грабіжницьке ремесло, вміння відбирати золото й скарби. Бо шляхом тим часто проходили багаті каравани. І хоч як охороняли купці своє добро, але злодії-розбійники щоразу перехитряли їх, бо були великі мастаки на витівки. І всяк, хто їхав сюди, страшенно боявся потрапитися лиходіям до рук. Навіть військо самого султана не могло встояти проти знахабнілих розбишак.

І ось правителі того краю зібралися, щоб вирішити, як краще й швидше приборкати ватагу.

— Деревце,— сказав один мудрець,— що не встигло пустити глибоко коріння, без особливих зусиль вирве одна людина. Але якщо воно вкорениться, то вирвати його не зможуть і десятки силачів укупі.

Інший мудрець мовив таке:

— Струмок, що дзюрчить із джерельця, попервах можна загатити й лопатою. Коли ж річище стане глибоке й широке, його не те що не загатити, а й на слоні не переїхати.

Рада ухвалила, що потрібно заслати у стан розбійників сміливу і надійну розвідку.

Зголосилися піти розвідниками кілька сміливців.

Прийшли розвідники й заховалися в порослій терном ущелині, чекаючи, поки стемніє. А коли сонце зайшло за обрій, з'явилися розбійники. Наморені нелегкою дорогою, покидали зі слонів багату здобич, нашвидку повечеряли й піддалися спокусі свого найбільшого ворога — сну. Саме цієї миті сміливці вискочили із засідки, зв'язали розбійникам руки, а вранці повели їх до султана. А той за всі злочини, що їх накоїли розбійники, присудив скарати злочинців на горло.

Був серед ватаги злочинців юнак невимовної вроди. Від тієї вроди в дівчат аж голова паморочилася. Зачарував він своєю незвичайною красою всю челядь султанську. А один з

його візирів навіть поцілував східці султанового престолу, мовивши:

— Всемогутній наш володарю, цей юнак ще не скуштував плоду з саду життя, не зазнав насолоди в найкращу пору своєї молодості. Я сподіваюся, що твоя ясновельможність своїм державним розумом виявить милосердя і подарує життя цьому юнакові!

Почувши це, султан насунив брови. Він не поділяв думки візира. Тому почав свої докази з народної мудрості:

— Не вбирає в себе світла той, хто від природи позбавлений розуму;

— виховувати того, хто втратив людську подобу, однаково що кидати горіхи на похилий дах;

— кращий спосіб приборкати лихих нащадків — це вирвати коріння їхніх поганих пращурів;

— залишити гарячий попіл означає не загасити вогню;

— вбити єхидну, зберігши її дітей, не означає позбутися її вбивчої отрути;

— цілющий дощ, що падає з хмар на гілля верби, не змусить її родити груші;

— не гай часу з покидьками, тому що з очерету ніколи не добудеш цукру.

Вислухавши мудрі речі державця, візир сказав:

— Усе, що мовили твої уста, є істина з істин. І якби цей юнак зостався у ватазі розбійників, то неодмінно засвоїв би їхні звички. Але я сподіваюся, що, одержавши виховання в товаристві пристойних людей, він набуде гарних звичок. Усяке дитя, перебуваючи в лоні матері-мусульманки, ще не є мусульманином. Лише після народження воно, залежно від обставин, може стати якщо не мусульманином, то іудеєм, християнином чи вогнепоклонником;

— завівши дружбу з сумнівними людьми, дружина Лута¹ позбавила свого чоловіка якостей пророка;

— собака, що стеріг сімох сплячих печерників, у людському товаристві сам став людиною.

Своїми доказами візир схилив на свій бік багатьох радників, і ті почали заступатися за юнака. Мудрий правитель, поважаючи своїх сановників, мовив:

— Гаразд! Я дарую життя цьому юнакові, хоч і не вважаю, що чиню правильно.

Врятованого від смерті юнака візир забрав до себе додому. Тут найкращі вчителі й вихователі навчали колиш-

¹ Л у т — один із пророків у мусульманській міфології.

нього розбійника грамоти, красномовства та шляхетної поведінки.

Невдовзі візир, гостюючи в султана, похвалився своїм вихованцем, який не тільки позбувся поганих звичок, але й навчився вишукано поводитись.

Ту султан лише посміхнувся і сказав:

— Вовченя стане вовком, хоч і виросте між людьми.

Спливло ще два роки. Тим часом юнак зазнайомився зі своїми ровесниками-зłodіями. Одного разу, коли візир та його двоє синів спали, юнак, що здобув у цьому домі блискуче виховання, повбивав своїх названих родичів. Пограбувавши візиріву скарбницю, він очолив величезну ватагу розбійників. А султан, як почув лиху звістку, мовив:

— Хіба можна викувати добру шаблю з поганого заліза?

— Хіба нелюд, хай навіть вихований, може стати людиною?

— Не сійте даремно насіння гіацинтів у солончаки, бо там не зацвітуть квіти.

— У саду ростуть тюльпани, а на суглинках — будяки.

ЧИЯ КАРТИНА КРАЩА?

Зійшлися якось два художники й засперечалися, хто з них талановитіший. Довго сперечалися, немало й дошкульного сказали один одному, аж поки зрозуміли, що ніякі слова не спроможні довести перевагу одного чи другого. Зійшлися на тому, що найкраще вирішать суперечку їхні картини.

— Все, що буде намальовано, — сказав перший художник, — не повинне розходитися з живою природою. Якщо це квітка — то має бути справжньою, якщо людина — то живісінька!

— Ну, таку картину хіба що сам Бог здатний намалювати! Йому одному під силу оживляти неживе. Я вважаю: картини мають бути як живі, щоб ніхто й не здогадався, що то намальовано!

На цьому й погодилися.

І ось перший з них намалював гроно винограду. Кожен, хто йшов повз двері митця, думав, що то справжні ягоди. Ошукувалися не тільки люди — птахи сідали на те малювання, щоб поласувати дарами природи! Це було справжнє диво. В захваті був навіть другий художник. Дехто вже навіть бився об заклад: мовляв, пальма першості — в руках

автора виноградного грона. І знехотя пішли глянути на справу рук другого митця. Увійшли до майстерні й питають його:

— А де ж твій витвір?

— За отією завісою, що на стіні!— сказав другий художник.

А перший, ошчасливлений похвалами за те чудове гроно винограду, підійшов до стіни й простяг руку, аби відслонити завісу, але то був усього-на-всього малюнок завіси! Знявся неймовірний регіт.

— Ти намалював,— мовив другий художник, звертаючись до першого,— таку картину, якою зумів обдурити пташок, а я таку, що й самого художника пошив у дурні!

Чия ж картина краща?

МІШОК ВОЛОЦЮГИ

Повертаючись із далеких доріг, забрів надвечір до Дамаска втомлений та голодний волоцюга. Він ніс драний мішок із лахміттям, не вартим і ламаного шага. «Залишу-но я,— думає заброда,— ці злидні в когось із крамарів. А сам подивлюся, де що погано лежить».

Заходить у першу-ліпшу крамницю та й каже, кланяючись до самої землі:

— Чи не сховали б ви, господарю, оцей мішок на яку часину, а то руки зомліли? Сьогодні неодмінно ж заберу!

— Та хіба ж я перечу?— відповів таким самим лагідним тоном крамар.— Для добрих людей завжди у мене знайдеться місце.

Пішов заволока нишпорити чужим містом, та наче крізь землю провалився. Минає день, минає другий. Минає й місяць. Ніхто не приходить забирати мішок.

Занепокоївся власник крамниці. Чи не спіткало яке лихо добру людину? «Гляну лишень,— думає він,— у той мішок! Може, там щось таке, що ще й зіпсується».

Боїться займати чуже, але де ж дінешся,— розв'язав. Коли зирк, а там самісінький мотлох, і на споді шматок кременю та клубок ниток з голкою. Сплюнув крамар бридливо й звелів слугам викинути дрантя якомога далі:

— Певно, чари залишив мені у спадок огидний старець! Бр-рр!

Чи то й справді був заворожений мішок, чи так збіглося,

але не минуло й чверті години, як з'явився волоцюга, Став на порозі та й каже:

— Ласкавий пане, даруйте за клопіт, але я прийшов забрати своє добро, що залишив у вас.

Та так улесливо й чемно добирає слова, наче здогадується, що тут баришем пахне. Бо хто тримав би у себе так довго чужого мішка з дрантям?

— Оте лахміття ти добром називаєш?— обурився господар.— Викинув я його, щоб і не смерділо тут! Чого ж ти не забрав того добра вчасно, як обіцяв?

— Ой лишенько! Та це ж грабунок серед білого дня!— заволав приبلуда і побіг до судді.

А суддя, як на гріх, був людина нечесна, та ще й великий крутій. З крамарем чогось-то ворогував, мав на нього добрячий зуб. Ну а тут така нагода випадає звести давні рахунки!

— І що ж було в тому мішку?— запитав суддя, підходяючи волоцюгу до брехні.

А той сів, підібгавши під себе ноги, та й почав:

— Був там великий круг сиру, чотири чималі коржі, морквяна халва, смажена індичка, котлети, фарширована гуска та різні ласощі!

— І оце все?— здивувався суддя.

— Та ні, не все!— зовсім знахабнів волоцюга.— Були там і розкішні європейські товари, були й м'які єменські перини, були там служниці-рабині, була й моя наречена, були сторожові леви, горлаті шакали, спритні мавпи та жар-птиці...

Язык брехуна почав заплітатися, але вловивши в погляді судді щире захоочення, він застрочив далі:

— Був там ще індійський удав. Були сливи й хромові чоботи, шовкова чалма і барвіста тибетейка, була смачна осетрина і кинджал, оздоблений діамантами.

Утомившись від власної брехні, нахаба став на коліна й заблагав:

— Справедливий, непідкупний пане, накажи розсудити нас, як велить закон! Нехай поверне захланний крамар усе моє добро.

— Не побивайся!— заспокоїв суддя.— Я буду до тебе справедливий.

Почувши таке запевнення, шахрай розпалився ще дужче.

— Був іще в моєму мішку кравець, були турецькі хустки та розмальовані серветки, і перський килим, і переносна грубка із сторожем.

Захланні шахраєві очі налилися кров'ю, а з рота пир-

скала слина. Називаючи все, що хотілося б йому мати, він уже уявляв себе власником такого багатства. Тому ще з більшим завзяттям заходився перелічувати, що було в мішку:

— Що й казати, втрата моя велика! Було там ще й козенятко, і ягнятко, й сокіл, і горобець, і всяке інше птаство...

— І це все?— дивувався суддя.

— Що ви, ласкавий пане! Це тільки невеличка частина. Ще були в моєму мішку огірки, гарбуз, кучер, столяр з пилкою... Були шурі й царська корона з діамантами, палац із терасою, були хлопці й дівчата. Був сад із городом, солодкі гранати, корови... Був кремій та клубок ниток з голкою.

Вислухав його суддя, та й не знає, як бути. Надто багато вмістилося в тім мішку! Не вистачить крамареві всього майна, щоб розрахуватися з волоцюгою. Вперше за довгі роки прокинувся в серці судді якийсь жаль до сусіда. Тому й звелів він: або повернути потерпілому мішок з його добром, або заплатити сто червінців. Ще й застеріг крамаря:

— Не сердься на мене, бо ж сам знаєш: усе поміститься в мішку волоцюги, для всього знайдеться там місце!

БЕДУЇНИ ТА ВАРЕНІ ПЕРЛИ

Було це не так давно. Напередодні великого мусульманського свята караван, що налічував шістдесят тисяч прочан, вирушив під священним стягом з Дамаска до Мекки. Вирішили вони спокутувати гріхи, бо, мабуть, саме через них зазнавали нападів злих кочовиків.

— Тільки свята Мекка захистить нас від нещастя, що спало на нас із неба!— запевняли мулли-наставники.

Прочани йшли під пекучим сонцем, рідко натрапляючи на прісну воду, і не завжди могли вгамувати спрагу. Та найбільше хотілося їм їсти. Хоч і мали вони харчі, але їсти могли тільки по заході сонця. А була тоді саме ураза — літній мусульманський піст, коли правовірним суворо забороняється споживати вдень харчі.

І ось нова біда. Шукаючи у молитвах порятунку від напідких кочівників, прочани несподівано потрапили їм у самісінькі руки. Наче хижі беркути, обступили їх грабіжники степів, забираючи все, що потрапляло на очі. Прочани, припавши обличчям до землі, молилися за спасіння своїх душ.

Розділивши здобич, грабіжники заходилися варити плов з того, що здалося їм рисом. Варили день, варили другий, а

рис усе був твердий. Бо то був зовсім не рис, а перли, що їх прочани везли до Мекки.

Ніколи не бачивши коштовностей, кочовики вирішили, що рис не вариться, тому що надто старий.

— Обміняймо цей негодящий рис на інший,— запропонував старійшина роду.— Його однаково не розжувати!

Саме в цей час проїжджали мимо купці, що жили з бедуїнами в злагоді, маючи взаємну домовленість не нападати один на одного.

— Дорогі й поважні наші побратими!— звернувся до купців старший з-поміж бедуїнів.— Ми давно й чесно торгуємо з вами, знаємо вашу порядність. Та й ви знаєте наші добрі наміри щодо вас. Саме тому пропонуємо вам обмін: оцей дуже смачний рис — на інший! Шкода варити його, краще посіяти. А посіявши наш рис, ви зберете неймовірно великий урожай.

Спільники промовця, стоячи позад нього, тільки лукаво посміхалися: мовляв, хитрий баришник — кого завгодно умовить!

— Гаразд! — мовив поводитир купців, відчуваючи, що бедуїни хитрують.— Покажуйте ваш товар!

Ледве підійшов він до казана, як сягнули йому в вічі сліпучо-білі перли. Таке хіба що уві сні побачиш! І відразу ж зрозумів купець, що бедуїни перехитрували самі себе.

Не довго думаючи, він звелів двом дужим молодцям зняти з осла мішок рису й віддати бедуїнам. А перли купці пересипали в шовковий мішок. За ті коштовності купці придбали собі велике царство і живуть там, біди-горя не відаючи.

А простакуваті бедуїни, як тільки щезли купці за небокраєм, надривали животи зо сміху, вважаючи, що добретаки обдурили досвідчених сусідів. За вечерею, смакуючи пловом, вдоволені своєю винахідливістю, бедуїни так гучно реготали, аж той регіт долинув до прочан, які поверталися зі святої Мекки іншою дорогою. Вони теж поверталися додому не з порожніми руками. Інші простакуваті кочовики виміняли у них мішок солі за два мішки коштовної пахучої камфори. Так щира молитва допомогла прочанам удруге здибатися з напівдикими бедуїнами й відшкодувати втрачене багатство.

— Однією рукою,— мовив старий мудрець,— Бог забирає, а іншою — дає.

ПРИГОДИ НЕЗВИЧАЙНОГО ДЗБАНА

В одній далекій країні жив собі скупий чоловік. Мав він удосталь хліба та худоби, мав пишні палаци, влаштовував усякі видовища. Але, як часто буває, набридає й розкіш.

«Годилося б мені, багатію,— подумав якимось він,— побачити трохи світу Божого, звідати, як живуть іновірці, які в них звичаї, чим вони втішаються!»

Як задумав, так і зробив. Узяв із собою хліба й до хліба, трохи грошей та посудину для води, на перший погляд нічим непримітну — звичайну, глиняну. Але воно так тільки здавалося. Насправді той дзбан був тонкої роботи, з подвійним дном. Між денцями був таємний сховок. Туди, про всяк випадок, багатій сховав чимало золота. Адже за нього й чорта купиш, біду відвернеш і живий зостанешся.

Довго їхав немолодий уже скупердяга на зовсім молодому ішаку, аж поки дістався до чудової країни, що її тамтешній народ називав Месопотамією.

Добряче втопившись, мандрівник зупинився, аби підживитися та трохи розслабити старече тіло в холодку розлогої-пальми, що мліла на березі широкої річки з трохи дивною назвою — Євфрат. Пустивши на волю скотину, чоловік розв'язав вузлик і зачудувався: чого тільки там не було — і смажений баранячий курдюк, і масний плов, й інжир та інші ласощі. Попоївши смачно, він подякував Богові, взяв дзбана й пішов до річки вгамувати спрагу прохолодою чистої води. Підійшов до річки й замилювався. Вона була майже нерухома з дивною дзеркальною поверхнею. Махмуд (так звали чоловіка) задивився, мов у дзеркало, і побачив там своє обличчя, але без жодної зморшки — молоде-молоде, наче в парубка. З цього дива він незчувся, як випустив із рук свого дзбана зі сховком для золота.

— О Боже! Боже!— несамовито загорлав Махмуд.— Пропало моє добро, вислизнуло все золото, наче гадюка! О проклята річко! О чарівнице! Віддай моє золото!

Та річка тільки усміхнулася, проковтнула дзбана, що тільки випускав на поверхню бульбашки, ніби дражнив скупердягу.

Що було робити Махмудові? Зоставалося радіти тому, що вціліло. З цим він подався в далеку Сирію до монастиря святого Георгія. Тепер уже не до розваг було Махмудові, бо став звичайнісіньким прочанином серед тих, що йшли поклонитися іконі святого.

Опинившись перед образом Побідоносця, Махмуд уголос проказав слова зі святої книги:

— Є таємниці незбагненні, що приховані від нас, аби обмежений наш розум не зазнавався, а тільки скорявся перед мудрістю всемогутнього творця неба, землі і вод.

Як вийшли з храму, Махмуд в гурті прочан спустився до Драконової печери, на дні якої пульсувало самотнє джерельце. Та не встигли люди вгамувати спрагу, як несподівано з диким ревом вирвалася з печери вода, та так прудко, що вони ледве ноги винесли.

— О Боже!— волали втікачі.— Змилуйся над нами! Певно, між нами є грішник...

Рятуючись від води, Махмуд несподівано побачив, як могутня хвиля підкидає дзбана — того самого, що його проковтнув Євфрат. Забувши про небезпеку, скупердяй кинувся стрімголов у водяний вал, що підхопив і його та й поніс слідом за посудиною до самісінького моря. А ті, що опинилися на узвишші, тільки дивувалися:

— От що робить з людиною скупість!

САЙДАНАЙСЬКА ЗЦІЛИТЕЛЬКА

В одній мусульманській сім'ї довго не було дітей. Тяжко страждало подружжя, бо нікому було залишити після себе надбане майно. Благали чоловік та жінка Всевишнього, щоб змилосердився над ними й послав продовжувача роду їхнього. Нарешті почув їх Аллах і послав сина. Та не встиг хлопчик на ноги звестись, як звалилося нове нещастя — вкалічили йому ніжку.

Б'ється-побивається мати, як риба об лід. Взяла б на себе страждання синочка, але не може.

— За що нам таке горе, за що така кара?— питається жінка.

— Це, певно,— мовив чоловік,— за гріхи мого батька, що обдурював людей, не сплачуючи їм за тяжку працю. А сльози людські на землю не падають. Впали вони на нашого бідолашного сина.

Ще тяжче затужила жінка, дізнавшись про гріх, який довелось спокутувати її синові. Хоч куди піде, скрізь плаче, розпитує людей, як позбутися тієї кари господньої.

Та тільки й чує:

— Гріх, спричинений людською кривдою, не відмолити й не замолити.

Тим часом росте син — і вродою пишний, і розумом не обділений, і на вдачу лагідний. Та тільки на ноги звестись не може. Тому й заліг у чорних оченятах смуток. Сусідські

діти граються, гасаючи цілими днями, в ариках купаються, силою міряються. А він хіба що подумки сягає засніжених вершин чарівної Вавакіхі¹.

Та ось повз їхній двір проходили християнські прочани до Сайданая, невеличкого містечка під Дамаском, відомого на всю округу давнім жіночим монастирем, у якому чудодійна ікона Діви Марії зціляла не тільки християн, а й людей мусульманської віри.

— А йди-но, страдальнице, зі своїм хворим хлопчиком з нами до сайданайської зцілительки!— запрошували прочани.

Надія — як коріння, глибоко проростає. Вросла вона і в материнське серце. Нічим не вирвеш. З нею і на край світу гайнеш, та ще заради єдиної дитини.

Зробила мати так, як радили богомільні,— пішла до Сайданая.

Кількагодинна дорога втомила матір і сина. Впавши безсило перед чудотворною іконою, жінка молилась, обіцяючи пожертвувати все своє майно. А син тим часом заснув. І наснився йому дивний сон: нібито з ясного полуденного неба простягає до нього руки незнайома жінка, вся у чорному, з лагідним відкритим обличчям. Хлопчик, крім материного, інших жіночих облич не бачив. Хоч і не їхньої віри була та чудова жінка, але чимось нагадувала матір. Він її зовсім не боявся. Спускаючись по прозорих хмаринках, чужинка зійшла на землю й ніжними пальцями доторкнулася до його хворих ніжок. Хлопчикові стало легко-легко, наче крила вирости.

І він прокинувся. Несподівано для самого себе звівся на ноги й підбіг до матері, що задрімала на ослінчику. Незмірною була радість жінки. Обняла сина й заплакала від радості, вказуючи йому на зцілительку, що врятувала його. Хлопчик зачудовано дивився на обличчя, яке щойно всміхалося йому вві сні. Це була та сама жінка в чорному.

Щасливого хлопчика обступили прочани, дивуючись всемогутності чудодійної ікони, що не зважала на віру своїх шанувальників, позбавляючи недуги як християн, так і мусульман — людей однієї матері-землі. Уважніші прочани помітили на ногах у хлопчика відбитки жіночих пальців пресвятої Богородиці.

Радісна мати, йдучи додому, не чула ніг під собою. Так уміють радіти тільки матері. Незчулася вона, як і вдома онинилась. Давши обітницю перед іконою, поспішала

¹ В а в а к і х і — священна гора в Сирії.

виконати її. Вдвох із чоловіком вони заходилися роздавати вбогим багатство, яке надбав нечесний чоловіків батько. Адже воно належало тим, хто заробив його.

Так позбулися чоловік із жінкою тяжкого гріха, що впав на їхнього невинного сина. Роздавши геть усе, щасливі батьки подалися з сином у світ широкий. І радості їхній не було меж.

— Не в багатстві щастя! — доброзичливо напучував їх старий муалім — учитель місцевої школи, в якого, окрім палиці та саквів, ніколи не було інших пожитків.

КРАСА У РОЗУМІ

Було у царя три сини. Але найменшого з них чомусь навіть не визнавали за царевича. А був він царевич як царевич, ото тільки, що надто маленьким удався на зріст. Але ж біда була не лише в цьому. Природа познучалася з малого, спотворивши йому обличчя. Натомість два старші брати приємно вирізнялися дебелими постатями, вродою. Хто не гляне на них, той аж торопіє від заздросців — такі гарні. Ну й всі дівчата тільки й марили про двох старших царевичів.

Якось на дозвіллі, обходячи царство, побачив цар найменшого свого сина. Як глянув, так і зачяк на місці — надто вже негарним видався йому хлопець. Набагато страшнішим, ніж насправді. Відвівши очі вбік, володар царства лайнувся стиха і хотів уже йти далі. Але тут озвався до нього син, запримітивши батькову відразу:

— Не журися, батьку! Не все цінне, що велике, і не все золото, що блищить. Приземкуватий мудрець дорожчий, ніж недотепний здоровань.

Ураз щось наче перевернуло цареві душу. Не те щоб жаль прокинувся до нещасної дитини, а радше зацікавлення. А син так і сипав розумними словами:

— Найменша серед земних гір — це гора Санай. Зате в Бога вона найбільша й найважливіша. А чи знаєш ти, що відповів худенький, але розумний чоловік гладкому дурневі?

— Ні! — відказав батько, вже зачарований синовим розумом.

— А сказав він таке: навіть охлялий арабський скакун дорожчий за цілий караван гладких ослів.

І тут батько збагнув справжню вартість скривдженого природою сина. Той був не по літах розумний!

Переміну на обличчі свого володаря завважили й вельможі, що його супроводжували. Адже і їм припала по душі хлопцева мудрість. А старші брати затаїли на розумного брата зло.

— А скажи, чи надійна моя безпека?— поцікавився цар, долаючи власну гордість перед сином.

— Не думай, батечку, що безпечна всяка лісова хаща у твоїх володіннях. Можливо, в ній причаївся сонний барс!

Розповідають, що саме тоді готувався напасти на царя могутній сусід. Мало часу сплигло чи багато — ніхто не знає. Але застереження потворного сина було не безпідставне. Настав таки тривожний час, і треба було дати відсіч ворогові. Усім здавалося, що не встояти перед ворожою навалою. Адже військо те сунуло, як хмара... Та саме тут назустріч нападникам кинувся низькорослий і потворний царевич.

Ставши віч-на-віч перед ворожою старшиною, хлопець мовив:

— Я не сміливець, але й не з тих, хто в першій січі виставляє весь свій тил. Одначе, я з тих, чю голову швидше можна побачити в калюжі крові, ніж за муром фортеці. Мені дорожча кров моїх воїнів, ніж моя власна!

Щоб довести сказане, він тієї ж миті випустив на ворогів хмару стріл, скосивши першу лаву. Жахнулось чуже військо і тільки п'ятами накивало.

Здоровий і неушкоджений повернувся царевич до батька і впав перед ним на коліна:

— О володарю, кому огидною видалася моя подоба, не вважай мого вчинку за доблесть! У день січі першим у бій кидається сухоребрий кінь, а не вгодований віл.

Військо царя, що тремтіло в засаді, очікуючи нерівного бою, сторопіло від подиву. А царевич гукнув перестрашеним воїнам:

— Ей, мужі! Вберіться в жіночий одяг!

Милуючись сином, цар запросив його до себе в палац.

— Віднині,— мовив цар, звертаючись до найменшого сина,— саме ти, а не хто інший, стаєш моїм наступником. Бо ти з-поміж моїх синів найкращий!

Ще більші ревності загноздилися в серцях старших братів. Вони навіть зневірилися у своїй красі. І заприсяглися обидва звести зі світу меншого брата. А коли випала нагода, підсипали йому в їжу сильної отрути. На щастя, це помітила їхня мала сестричка. Вона враз вибила шибку віконечка, щоб застерегти брата, якому загрозувала небезпека.

Кмітливий хлопець, звичайно, здогадався про затію братів і відсунув їжу. І мовив до них такі слова:

— Поки живе на світі зозуля, ніхто не просить сови лічити роки. Адже сова любить віщувати смерть. А тут тих сов аж дві!

Про підступ старших братів розповіли цареві. А що злочин не здійснився, цар лише зганьбив їх привселюдно. І, щоб очі не бачили, вислав за край царства. Залишившись наодинці з батьком, менший царевич сказав:

— Недаром мовиться, що в малій оселі привільно й десятьом дєрвішам, а двом падишакам тісно навіть на просторах величезної держави.

ОСЕЛ ЧИ КОРОВА

В одного бідного чоловіка були осел і корова. Корова давала молоко, а осел вантажі возив. Одне слово, служили обидві тварини своєму господареві вірою й правдою. Але німає нічого вічного. Все, що приходить, рано чи пізно й відходить. Так уже ведеться в світі. І людина не владна тут щось змінити.

Як і слід було сподіватися, перший постарів осел, і господар мусив тепер усе носити на своїй спині.

— Що ж діяти? — питається чоловік сам у себе, дивлячись на хвору скотину.— Забити? Рука не підніметься. Продати? По-перше, ніхто ж не купить, а, по-друге, що тобі не миле, не віддавай іншому.

Що діяти в такій безвиході? Звернувся господар за допомогою до самісінького Бога.

— Боже милостивий, царю небесний!— благав він.— Забери осла! Змилосярдься наді мною хоч у такий спосіб!

Благав він Всевишнього і вранці, і ввечері, все сподіваючись на милість Божу. Спливали в щоденних молитвах дні за днями, а осел як жив, так і живе собі.

Аж ось одного ранку вбігає до хати господиня, вся заплакана, руки тремтять і слова вимовити не може. Нарешті ледве спромоглася сказати:

— Горе, горе спіткало нас! Непоправне горе! Корівонька, годувальниця наша, здохла.

— Схāменися, жінко! Що ти верзеш!— зарепетував чоловік.— Ти щось наплутала! Не корова, а осел. Я ж просив Бога, щоб осла забрав, а не корову!

Хоч як переконувала вона чоловіка, хоч як доводила, а він стояв на своєму — осел здох та й годі!

Побоюючись, коли б чоловік не з'їхав з глузду, жінка заходилась скликати свідків, щоб підтвердили її докази. Всі, звичайно, говорили одне й те ж:

— Шановний добродію, у стайні лежить мертва корова, та сама, що з рогами, ряба, з чорними та білими плямами на голові, з мотузком на шії.

Але й це не могло переконати чоловіка. Він затявся і край:

— Кажу ж вам, що ви не здатні відрізнити корову від осла. Здох все-таки осел!

Саме в цей час проходив мимо недоумкуватий сусід. На його розум ніхто ніколи не покладався, але вирішила жінка заручитися і його свідченням. Оглянувши мертву скотину, той сказав чоловікові:

— Давно вже корівка твоя дихати перестала. Нема му-му!

У відчаї та горі скривджений чоловік звів руки до неба й заволав:

— Господи! Навіть цей недоумок зумів відрізнити осла від корови, а ти, всевидючий, на це не спромігся!

ОСЛЯЧА ГОЛОВА

Жила собі на світі бідна бабуся. Якось зібралася вона провідати свою давню знайому. Додому повернулася пізно ввечері. Почала відмикати двері, але їх неначе хто прибив цвяхами. Штовхала двері, штовхала, аж нарешті вони відчинилися. У хаті побачила осячю голову.

— Лелечко! — вигукнула бабуся. — Звідки ти тут узялася? Гедь звідси! — і копнула голову ногою.

А осячя голова й каже:

— Замокни й зачини двері!

— Геть з моїх очей! — репетувала бабуся.

— Замокни й зачини двері! — не вгавала голова.

Бабуся мусила скоритися, бо нічого іншого вдіяти не могла. Осячя голова їй і каже:

— Слухай лишень, що мені від тебе треба: ти повинна висватати за мене цареву дочку.

Бабуся перелякано глянула на голову й відказує:

— Свят-свят! Як можна висватати за тебе царівну, коли ти — осячя голова?

— Не твоє діло! — мовила голова. — Скажи цареві, що в тебе є написаної вроди син.

— Господь з тобою! — відказує бабуся. — Мені й язык

не повернеться таке сказати. Що як цар захоче на тебе глянути?

— За це не турбуйся,— відказала голова.

— Ну, що ж, хай буде по-твоєму!— зітхнула бабуся, зібралася та й пішла до царського палацу.

Хоче ввійти до палат, але вартові не пускають. Нарешті вблагала їх, стала перед царем і мовить:

— Царю, один юнак неписаної вроди хоче посватати твою дочку.

— А хто він такий?

— Мій син.

— Гаразд,— відповів цар,— Глянь-но на цю шафу. Таких шаф тут є ще шість. Якщо твій син наповнить їх золотом, я віддам за нього свою дочку.

Прийняла бабуся цареву умову й пішла додому. Іде й примовляє дорогою:

— Хай тебе покарає Господь, осляча голова!

Як тільки ввійшла до хати, осляча голова й питає:

— Ну, чим порадуєш мене?

Бабуся розповіла про свої відвідини царя й кинула:

— А ось ключі від шаф. На це в тебе три дні.

— Навіщо аж три дні? Досить і трьох годин,— відказала голова й кудись зникла. А через три години повернулася й доповіла старій:

— Усі шафи наповнені золотом.

Пішла бабуся до царя.

— Ось тобі, царю, ключі. Шафи вже повні золота, як ти й побажав.

— Гаразд, приводь попа й молодого!— сказав він бабусі.

Бабуся переказала ослячій голові цареві слова.

Не встигла вона й зогледітися, як осляча голова страшно затрусилася і перетворилася на чарівного хлопця.

— Невже це ти, осляча голово?— здивувалася бабуся.

— Я,— відповів юнак.

Прихопивши з собою попа, вони пішли до царя, де й повінчався вродливий юнак з царівною.

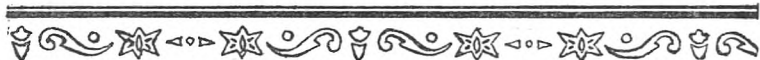
І почали вони жити віддалік від царського палацу.

Невдовзі воївничий сусід оголосив цареві війну. Той уже постарів і не мав сили воювати. Царівна дуже зажурилася. Побачивши її засмучене обличчя, чоловік питає:

— Що сталося? Чого ти така сумна?

Розповіла йому про все царівна. Чоловік і каже:

— Не бійся! Я дам напасникові гідну відсіч. Але з однією умовою.

— З якою?— запитала царівна.

— Як стану я до бою з ворогом, жінки захоплено загомонять: «От якби цей лицар та був твоїм чоловіком!» Боронь тебе Боже сказати: «А він і є мій чоловік». Бо як тільки скажеш таке, я щезну назавжди й більше ніколи не повернуся.

— Добре,— погодилася дружина.

Незабаром до кордонів царства підійшов зі своїм військом завойовник, щоб розпочати битву з царем.

Чоловік царівни, як годиться, надів обладунки і кинувся в бій. Жінки й кажуть царівні:

— От якби цей лицар та був твоїм чоловіком!

А царівна та те:

— Що ж мені діяти?

Другого дня було те саме. І третього дня те саме. А коли вороже військо втекло з поля бою, жінки загукали:

— От якби цей лицар та був твоїм чоловіком!

Тут царівна, забувши про свою обіцянку мовчати, похвалилася:

— А вій і є мій чоловік.

Коли дивиться, а від нього й сліду не стало.

Засмутилася царівна, побудувала з горя лазню й оголошила, що кожен, хто розкаже їй казку, здобуде право митися в лазні безкоштовно, а чия казка найбільше їй сподобається, тому вона подарує лазню.

І почали приходити люди, розказувати царівні казки та митися в лазні.

Якось надумали помитися в тій лазні дві горянки. Проїшовши півдороги, вони сіли й почали радитись:

— Про що б нам розповісти царівні?

Думали-думали й раптом побачили перед собою накритий стіл, на ньому — повно найдків, а довкола столу розставлено стільці.

Нараз прилетіла згряя птахів і почала сідати на озеро. Не встигли птахи сісти, як миттю обернулися красенями-хлопцями, які зайняли місця за столом. Прилетів і білий птах, пірнув у озеро й на очах у всіх обернувся чарівним юнаком. Він теж сів за стіл, вийняв із кишені яблуко і, розірвавши його на три частини, сказав:

— Цей шматочок мені, цей — моїй двоюрідній сестрі, а цей — тій, яка спалила моє серце.

Не встиг він це сказати, як красені знов обернулися птахами, знялися й полетіли.

— Це і є найкраща казка,— вирішили дівчата.

І пішли собі далі. А коли дісталися до лазні, розповіли

царівні все, свідками чого їм довелося бути. Царівна й просить їх:

— Відведіть мене на те місце!

Дівчата виконали її прохання. Сіла царівна спочити, коли бачить: летять птахи. Опустилися вони на озеро і, перетворившись на чудових юнаків, сіли до столу. Як тільки юнак розділив яблуко на три частини, царівна обхопила його шию руками. Глянув він на неї й питає:

— Що тобі треба від мене?

— Я хочу, щоб ти взяв мене з собою,— відповіла вона.

— Гаразд,— погодився він і, посадовивши її собі на спину, полетів.

Незабаром вони дісталися до рідних країв і стали жити в мирі та злагоді.

З М І С Т

ВЕРКАЛЕЦЬ МИХАЙЛО. ОСЯЯНИЙ СХОДОМ	5
КАЗКА ПРО САДИКА	13
УЧЕНИЙ ШЕЙХ	15
ДБАЙ ПРО КІНЕЦЬ ДІЛА	16
СЛІПЦІ	22
КАЗКА ПРО ГОРБАНЯ	26
ПИРІЖОК, НАЧИНЕНИЙ ЧАРІВНИМ ЗІЛЛЯМ	30
РОЗУМНА ЦАРІВНА Й ВІДЬМА	32
ДІВЧИНКА Й ЧЕТВЕРО ДЖИНІВ	34
ПРО КОЗУ, СІМОХ КОЗЕНЯТ ТА ВІДЬМУ	36
ГРАНАТОВЕ ЗЕРНЯТКО НА ЗОЛОТІЙ ТАРІЛЦІ	39
ЦАРЕВИЧ, ЙОГО ШУРЯКИ-ДЖИНИ, ЗАЧАРОВАНІ ТРОЯНДИ І ДОНЬКА ЖОВТОГО ЦАРЯ	43
ОДРУЖЕННЯ ЦАРЕВИЧА З КІШКОЮ	48
ТРИ СЕСТРИ	52
ЗАПЛАЧЕ КРАСУНЯ — ДОЩ ІДЕ, ЗАСМІЄТЬСЯ — СОН- ЦЕ СЯЄ, ВМИЄТЬСЯ — ЗОЛОТО ЗІ ЦІК КОТИТЬСЯ	56
ПРО ПОЧОРНІЛОГО ЦАРЯ ТА ТРЬОХ ЦАРЕВИЧІВ	59
ЦАРІВНА ТА ОТРУЙНИЙ ГРЕБІНЬ	71
ГАСАН, ЗАЧАРОВАНИЙ МІЖ СЕМИ МОРІВ	73
ПРО ВРАНІШНЮ ЗОРЮ Й ПІДЗЕМНИЙ ХІД ДО ЦАРЕВИЧА	76
ЗАРОЗУМІЛИЙ ЦАР І ВИГНАНА ДОЧКА	81
ПРО ЗВІЗДАРЯ АСФУРА-«ГОРОБЦЯ» ТА ЙОГО ДРУ- ЖИНУ «САРАНУ»	83
РУВВАС ТА СОРОК РОЗБІЙНИКІВ	89

ПРО КУПЦЯ НААМЕНА ТА ДВОХ ЙОГО СИНІВ	95
СТОЛЯР І НЕЧЕСНИЙ ЗЛОТАР	97
ЛЕВ, ЗМІЯ І НЕВДЯЧНИЙ ЗЛОТАР	99
ВИГНАНА МАТИ	103
ПОНЕВІРЯННЯ ЦАРЕВИЧА	105
ПРО ЕМІРА, ЩО ВБИВ НА ПОЛЮВАННІ СВОГО СИНА	106
ЯК ДРУЖИНА ВТІШАЛА ЧОЛОВІКА	107
УЛЮБЛЕНИЙ ХЛОПЧИК-МАМЛЮК	109
ЯК ЖІНКА ЗАКОХАЛАСЯ В ДЕРВІША ДАНДАША, ЩО ВИЯВИВСЯ ЕМІРОМ	112
ШЕЙХ І БЛАГОЧЕСТИВИЙ ЗЛОДІЙ	114
ЯК МУСУЛЬМАНСЬКИЙ СУД ВИПРАВДАВ ХЛОПЧИКА- ХРИСТІЯНИНА	116
ППІ І ДУРНІ ПРИЯТЕЛІ	117
НЕДОУМКУВАТА ДРУЖИНА	124
ПРОСТАКУВАТЕ ПОДРУЖЖЯ І ДОБРОЗИЧЛИВА ЯЩІРКА	126
МАНІРНИЦЯ З МУШКОЮ НА ОБЛИЧЧІ	129
РИБА В КАВУНАХ	130
ПРО СІМОХ СПЛЯЧИХ ЮНАКІВ ЕФЕСЬКИХ	133
ЧОЛОВІК НА ДЕРЕВІ	142
БІДНЯК І ДЕСЯТЕРО СЛІПЦІВ	143
ХИТРУНКА	145
ЯК ШЕЙХ НАВЧАВ ВЕДМЕДЯ ГРАМОТИ	151
ВАГІТНИЙ ЕМІР	153
СМЕРТЬ КРИВОПРИСЯЖНИКА	154
ЗАТЯТА БАБУСЯ НА СПОВІДІ	156
ДРОВОРУБ ТА ЯЩІРКА	157
СВЕКРУХА Й ТРИ НЕВІСТКИ	159
ПРЯЛІ ТА СУЛТАНЕНКО НАЙСЕН	160
ПОХОРОН МУСУЛЬМАНСЬКОГО СОБАКИ	163
ХРИСТОС І ТРОЄ БРАТІВ	165

ЗЛОДІЙ ДЕННИЙ І ЗЛОДІЙ НІЧНИЙ	169
СЕМЕРО ВИГНАНИХ ДРУЖИН	174
ПЛАКСІЙ НА КОРАБЛІ	179
ЯК КОНЮХ СТЕРІГ КОНЯ	180
ПОБРЕХАЧ	181
ЯК УЧЕНЬ ЗМАГАВСЯ З УЧИТЕЛЕМ	182
ЯКЕ КОРИННЯ, ТАКЕ Й НАСІННЯ	184
ЧИЯ КАРТИНА КРАЩА?	186
МІШОК ВОЛОЦЮГИ	187
БЕДУЇНИ ТА ВАРЕНІ ПЕРЛИ	189
ПРИГОДИ НЕЗВИЧАЙНОГО ДЗБАНА	192
САЙДАНАЙСЬКА ЗЦІЛИТЕЛЬКА	193
КРАСА У РОЗУМІ	195
ОСЕЛ ЧИ КОРОВА	197
ОСЛЯЧА ГОЛОВА	198

К 78 **Краса у розумі: Араб. казки у записах**
А. Ю. Кримського: Для серед. та ст. шк. віку/
Упоряд., передм. та переказ з араб. М. М. Вер-
кальця; Мал. А. П. Паливоди.— К.: Веселка,
1992.— 205 с.: іл.

ISBN 5-301-01039-5 (укр.)

Збірка арабських казок — чарівних, побутових, про тварин.— що їх зібрав і записав славнозвісний український вчений-орієнталіст А. Ю. Кримський (1871—1942).

В казках відтворено побут, звичаї та світогляд народів Арабського Сходу.

К **4804020400—034** **201.92.**
206— 92

ББК 82.33-6

Літературно-
художнє видання

КРАСА В РОЗУМІ

*Арабські казки
у записат
Азатангела Кримського*

Для середнього та старшого
шкільного віку

Упорядкування, передмова
та переказ з арабської
Веркальця Михайла Миколайовича

Малюнки
Паливоди Анатолія Петровича

Художній редактор *А. О. Ливень*

Технічний редактор *С. І. Павлюк*

Коректор *Л. К. Скрипченко*

ИБ № 5629.

Здано до набору 04.04.91. Підписано до друку 22.08.91

Формат 84×108¹/₃₂. Папір друкарський № 2

Гарнітура бодоні. Друк високий.

Умовн. друк. арк. 10:92. Умовн. фарб.-відб. 11.31.

Обл.-вид. арк. 12.78. Тираж 100 000 пр.

Зам. 1—1489.

Орден Дружби народів видавництво
дитячої літератури «Веселка».

Головне підприємство республіканського
виробничого об'єднання «Поліграфкнига».
252057, Київ-57. Довженка, 3.

Дорогий читачу!

*Радимо тобі прочитати нові казки,
що вийшли протягом останнього часу
у видавництві «Веселка»:*

Азербайджанські народні казки

Киргизькі народні казки

Словацькі народні казки

Чеські народні казки

А в 1992 році вийдуть:

Грецькі народні казки

18

